

Honvédségi Szemle

147. ÉVFOLYAM
2019/3. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Kiadja a Magyar Honvédség Parancsnokság

A kiadásért felel:

Dr. Böröndi Gábor altábornagy (dr. jur.)

Szerkesztőbizottság

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre ezredes (PhD)

Tagok:

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)

(Bournemouthi Egyetem),

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)

(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter ezredes (PhD)

Dr. Nagy László ny. mk. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD)

(Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Ruszin Romulusz dandártábornok (PhD)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Srdja Trifkovic (PhD)

(Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)

(Védelmi Egyetem, Brno)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A szerkesztőbizottság titkára:

Dr. Stohl Róbert százados (PhD)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

Ágazati igazgató: Mogyorósi Zsuzsanna

Szerkesztőségvezető:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán

Telefon: +36 30-343-4801; kiss.zoltan@hmzrinyi.hu

Rovatszerkesztők: Feith László, Gáspár Katalin

Tervezőszerkesztő: Dancs Katalin

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Török Judit

Szerkesztéségi titkár: Szabó Anita

Telefon: 272-02 (HM); 459-5355

e-mail: szabo.anita@hmzrinyi.hu; hsz@hm.gov.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és

Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Sokszorosítóüzem

Felelős vezető: Pásztor Zoltán

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft.

webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható

a honvedelem.hu portál Kiadványok rovatában.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság „A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődői:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny,

Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja az

Európai Katonai Sajtósztövetségnek (EMPA)

Szerzőinkhez

Tájékoztatjuk a Honvédségi Szemle szerzőit, hogy a folyóiratunkban való publikálás feltételei és szabályai a www.honvedelem.hu portál Kiadványok rovatában – az egyes lapszámoknál – olvashatók.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

147. ÉVFOLYAM
2019/3. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Tartalom

FÓKUSZBAN – HÚSZ ÉVE A NATO-BAN

Novák-Varró Virág:

A NATO eltökélt támogatás misszió jövője 3

Hegedűs Barbara:

Kolumbia, a NATO első latin-amerikai partnere 19

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Szilágyi Tibor alezredes:

A Honvédelmi Minisztérium európai uniós forrásból megvalósuló fejlesztései
a 2014–2020 közötti fejlesztési időszak első öt évében 33

Hegedűs János ezredes:

A magyar honvédség tartalékerejének aktuális helyzete 46

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Sápi Gábor alezredes:

A tömeges, illegális migráció és a terrorizmus kapcsolata 61

Somodi Zoltán őrnagy:

A brit és a francia hadsereg terrorelhárítási feladatai 73

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Lukács László ny. mk. alezredes – Balogh Zsuzsanna mk. alezredes:

A kritikus infrastruktúra létesítményeinek robbantásos
cselekmények elleni védelméről 85

Sásik Csaba alezredes:

A katonai környezetben alkalmazott szociális munka természetrajza 103

Országné Faragó Éva alezredes:

A V4-ek összehasonlító elemzése a katonák fizikai
alkalmasságvizsgálatainak tükrében. 114

LOGISZTIKA

Csák Tamás Károly ezredes:

A haditechnikai kutatás-fejlesztés múltja, jelene, helye, szerepe a magyar haderő fejlesztésében, jövőbeli kihívásai a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program tükrében 125

HADTÖRTÉNELEM

Harangi-Tóth Zoltán százados:

Francia ejtőernyősök az indokínai háború első felében 140

FÓRUM

Kolozsvári Sándor ny. mk. ezredes:

Újabb gondolatok egy értékes kötet kapcsán 150

SZEMLE

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 154

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

Nemzetközi szakirodalmi szemle 161

Zentai László:

Száz év térképészet – száz év történelem 174

ABSTRACT 181

E SZÁMUNK SZERZŐI

Novák- Varró Virág,
az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója

Hegedűs Barbara,
az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója

Szilágyi Tibor alezredes,
az NKE HHK Katonai Felsővezető Szakirányú
Továbbképzési Szak hallgatója

Dr. Hegedűs János ezredes (dr. jur.),
az NKE HHK Katonai Felsővezető Szakirányú
Továbbképzési Szak hallgatója

Sápi Gábor alezredes,
az NKE HHK Katonai Felsővezető Szakirányú
Továbbképzési Szak hallgatója

Somodi Zoltán őrnagy,
az MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző
Parancsnokság főtisztje

Dr. Lukács László ny. mk. alezredes (CSc), egyetemi
tanár (NKE HHK)

Dr. Balogh Zsuzsanna mk. alezredes (PhD),
tantárgyfelelős (NKE HHK)

Sásik Csaba alezredes,
az MH HFKP HVK Tudományos Kutatóhely
kiemelt főtisztje, az NKE HDI doktorandusza
Országné Faragó Éva alezredes,
kiemelt főtiszt (MH Egészségügyi Központ
Védelem-egészségügyi Igazgatóság Repülőorvosi,
Alkalmasságvizsgáló és Gyógyító Intézet Magassági
Élettani Osztály)

Csák Tamás Károly ezredes,
az MH Logisztikai Központ Technológiai Igazgatóság
igazgatója, az NKE HHK Katonai Felsővezető
Szakirányú Továbbképzési Szak hallgatója
Harangi-Tóth Zoltán százados, egyetemi tanárgégéd
(NKE HHK)

Dr. tech. Kolozsvári Sándor ny. mk. ezredes

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes (PhD)

Dr. Zentai László (DSc) térképész, tanszékvezető
egyetemi tanár

(ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék)

Novák-Varró Virág:

A NATO ELTÖKÉLT TÁMOGATÁS MISSZIÓ JÖVŐJE

Kilátások az Afgán Nemzeti Védelmi és Biztonsági Erők önállósodására

ÖSSZEFOGLALÓ: A NATO vezette Eltökélt Támogatás Misszió (RSM¹) 2015. január elsejével váltotta fel az addig működő Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (ISAF²) műveletét Afganisztánban, amivel egyrészt pontot tett a „háború” addigi szakaszára, másrészt egy új dimenzióba helyezte át a szövetséges erők által ellátandó feladatokat. Az RSM a 2018. évi, brüsszeli NATO-csúcson elhangzottak alapján mindaddig tevékenykedni fog az országban,³ amíg a körülmények lehetővé nem teszik az afgán fél önálló működését.⁴ A misszió további életére várhatóan nagy hatással lesz az Amerikai Egyesült Államok elnökének december 20-i bejelentése, miszerint az Afganisztánban állomásozó csapatainak közel felét a közeljövőben kivonja.⁵ Új helyzet állhat elő, amennyiben az amerikaiak tényleg kivonják csapataikat a közép-ázsiai országból.⁶

KULCSSZAVAK: Eltökélt Támogatás Misszió (RSM), NATO, Afganisztán, Afgán Nemzeti Védelmi és Biztonsági Erők, tálibok

BEVEZETÉS

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a NATO Eltökélt Támogatás Missziójának tevékenységét, illetve a koalíciós erők által támogatott és mentorált Afgán Nemzeti Biztonsági és Védelmi Erők (ANDSF⁷) jelenlegi képességeit. Az írás kitér a felkelőkkel szembeni küzdelem jelenlegi állására, ami mintegy mérőfoka az országban tevékenykedő NATO- és afgán erők eddig elért eredményeinek. Nem vizsgáljuk, de jelezzük, hogy az ez évben megkezdődött

¹ Resolute Support Mission.

² International Security Assistance Force.

³ A 2018. júliusi NATO-csúcson elhangzottak alapján az afganisztáni misszióban részt vevő NATO-tagállamok és partnerországok 2024-ig pénzügyileg is támogatni fogják az Afgán Nemzeti Biztonsági és Védelmi Erőket.

⁴ NATO Public Diplomacy Division: Brussels Summit Declaration. PR/CP(2018)074, 11 July 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 22.)

⁵ Tara Copp – Leo Shane III: Pentagon withdrawing 7,000 troops from Afghanistan. Military Times, 21 December 2018. <https://www.militarytimes.com/news/pentagon-congress/2018/12/21/report-trump-eyes-major-withdrawal-of-troops-from-afghanistan/> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 21.)

⁶ Mike Pence amerikai alelnök a 2019. februári müncheni biztonságpolitikai konferencián bejelentette, hogy „Donald Trump elnöksége alatt az Amerikai Egyesült Államok minden lehetőséget megragad a béke eléréséhez”. Remarks by Vice President Pence at 2019 Munich Security Conference. 16 February 2019. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-2019-munich-security-conference-munich-germany/> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 01.)

⁷ Afghan National Defense and Security Forces.

afgán–afgán, valamint az amerikai–tálíb tárgyalások sikeres végkifejlete gyökeresen megváltoztathatja az RSM jövőjét.

A MISSZIÓ CÉLJA ÉS MANDÁTUMA

2015 elején az RSM azzal a céllal jött létre, hogy képzésekkel, tanácsadással támogassa az ANDSF tevékenységét. Az RSM jogi bázisát a 2014-ben (az afgán parlament által is) ratifikált koalíciós erők jogállását szabályozó megállapodás⁸ adja, mely meghatározza azokat a feltételeket és körülményeket, melyek közt a NATO-erők az országban dolgozhatnak. A misszió nemzetközi jogi legitimitációját az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2189-es határozata⁹ biztosítja, amely több helyen is hangsúlyozza a nemzetközi erők kiemelt szerepét az afganisztáni helyzet stabilizálásában.

A NATO előző afganisztáni missziója – az ISAF – 2014 decemberében ért véget, és ezzel egy időben az ANDSF megkapta a teljes felelősséget az ország biztonságának fenntartására, de már akkor látszott, hogy ennek önálló ellátására az akkori afgán fegyveres erők nincsenek felkészülve. Ezért még 2014 őszén a koalíciós erők és az afgán kormányzat között született egy megállapodás *egy új, nem harcoló misszió létesítéséről*, melynek elsődleges célja az afgán biztonsági erők kiképzésnek támogatása és tanácsadói feladatok ellátása.

Az RSM 2015-ben az ISAF-csapatokat egy jelentősen csökkentett létszámmal, 13 100 fővel váltotta fel. A misszióban összesen 41 NATO-tagország és partnernemzet vesz részt a kezdetektől.¹⁰ A misszió létszámát az Amerikai Egyesült Államok felajánlásával 2018-ra körülbelül 17 ezer főre sikerült felduzzasztani, bár Donald Trump korábbi választási kampánya során ígéretet tett arra, hogy nem fogja emelni a tengeren túli műveletekben részt vevő amerikai katonák számát. Az afganisztáni biztonsági helyzet javításának lehetőségét a NATO maga is a létszámemelésekben látta, ezért 2017 folyamán a szervezet is tett javaslatokat a létszám növelésére,¹¹ aminek a misszióban részt vevő országok többsége eleget tett.¹²

A megemelt létszám lehetőséget teremtett arra, hogy az Afgán Nemzeti Hadsereg (ANA¹³) hat hadteste, illetve az Afgán Nemzeti Rendőrség (ANP¹⁴) zónái mellett működhessen – legalább hadtest- és zónaszinten¹⁵ – egy kiképző- és tanácsadó csoport.¹⁶ További célkitűzés volt az ANDSF kapacitásának bővítése, és ezzel a felkelőkkel (elsősorban a tálíbbokkal) szembeni kompetitív előnyök megteremtése volt. Ehhez az amerikai haderő – James Mattis

⁸ NATO RSM: Key Facts and Figures. December 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_12/20181203_2018-12-RSM-Placemat.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 23.)

⁹ United Nations Security Council Resolution 2189 (2014), 12 December 2014. https://www.securitycouncilreport.org/wp-content/uploads/s_res_2189.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 22.)

¹⁰ NATO RSM: Key Facts and Figures. September 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_09/20180903_2018-09-RSM-Placemat.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 21.)

¹¹ NATO news: NATO Ministers boost troops for Afghan training mission. 09 Nov 2017. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_148421.htm (Letöltés időpontja: 2018. 12. 23.)

¹² NATO RSM: Key Facts and Figures. February 2017. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170209_2017-02-RSM-Placemat.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 01. 05.)

¹³ Afghan National Army.

¹⁴ Afghan National Police.

¹⁵ Az ANA hat hadtestből áll, melyek mindegyike az ország 1-1 főbb területéért felelős. A zónák szerinti felosztást az ANP határrendész erői is alkalmazzák.

¹⁶ Lead Inspector General Report to the United States Congress: Operation Freedom's Sentinel. 1 April 2017 – 30 June 2017, 44–45. https://media.defense.gov/2017/Dec/20/2001859210/-1/-1/1/FY2017_LIG_OCO_OFS_Q3_REPORT_JUN2017.PDF (Letöltés időpontja: 2018. 12. 22.)

akkori védelmi miniszter szerint – leginkább a közvetlen támadó műveletekkel, tüzérvél és légi támogatással tud hozzájárulni az alapvető missziós feladatok ellátásán túl. A NATO főtitkára, Jens Stoltenberg a létszámemelés kapcsán kiemelte, hogy az erőnövelés nem jelenti a misszió profiljának változását, a részes államok továbbra is a kiképzés és a tanácsadás területén fognak közreműködni.¹⁷ Tehát a fókusz a bővítést követően is megmaradt a kapacitásfejlesztésen és a szakmaiság megteremtésén, viszont a tanácsadás terén kiegészült az afgán különleges műveleti erők és a légierő támogatásával, illetve az ANDSF vezetésének megerősítésével, melyet a katonai oktatás fejlesztése révén kívánnak elérni.¹⁸

Az RSM jelenlegi állománya – a 2018-as adatok alapján – 16 919 fő. A legnagyobb hozzájáruló továbbra is az Amerikai Egyesült Államok,¹⁹ az állomány fele (8475 fő) amerikai katona.²⁰ A NATO-szövetséges és partnerországok hozzájárulása együttesen adja a 8444 főt. Az Amerikai Egyesült Államokat követően legnagyobb számban Németország (1300 fővel) és az Egyesült Királyság (1100 fővel) járul hozzá a misszióhoz.²¹

A Magyar Honvédség jelenleg 114 fővel teljesít szolgálatot az afganisztáni misszióban.²² Az 1730/2014. (XII. 12.) kormányhatározat alapján²³ az MH egy legfeljebb 50 fős különleges műveleti kontingenssel, egy maximum 13 fős Mi-17-es szállítóhelikopter légi kiképzést támogató csoporttal, egy 30 fős nemzeti támogató elemmel és egy legfeljebb 30 fős biztosítószakasszal vehet részt a misszióban. Az MH légi tanácsadó csoportja – helikoptervezetők, fedélzeti technikusok és repülő-műszaki kiszolgálószemélyzet – már 2010 óta részt vett az afgán helikopteres állomány kiképzési, tanácsadási és támogatási tevékenységében Sándandban és Kabulban. Az évek alatt a hangsúly áttevődött a műszaki állomány kiképzésére és az oktatás támogatására. A különleges műveleti erők katonái az RSM kezdetétől már „csak” mentorálják az afgán különleges műveleti erők katonáit, tehát nem vesznek részt velük közös akciókban. A sokéves tapasztalattal rendelkező missziós tevékenységek mellett olyan új feladatokat is ellát a Magyar Honvédség, mint az Afgán Határőrségnek (Afghan Border Force) nyújtott tanácsadás.²⁴

¹⁷ Lorne Cook – Lolita C. Baldor: US, NATO Allies Wrangle Over Troop Levels in Afghanistan. Associated Press, 29 June 2017. <https://www.pbs.org/newshour/politics/u-s-nato-allies-wrangle-troop-levels-afghanistan> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 22.)

¹⁸ Lead Inspector General Report to the United States Congress: i. m. 44–45.

¹⁹ Az Amerika Egyesült Államok egyszerre két, egymást kiegészítő misszióban is részt vesz Afganisztánban. Az RSM mellett 2015 januárjában elindult a kizárólag amerikai vezetéssel és részvétellel zajló Szabadság Óre művelet (Operation Freedom's Sentinel – OFS). Az amerikai erők az FS keretein belül folytatják a terrorizmus elleni műveletek végrehajtását az al-Kaida fennmaradt terroristái, az ISIS Khorasan-ága és a tálibokkal szemben.

²⁰ Congressional Research Service. Afghanistan: Background and U.S. Policy. R45122 Version 18. 5. 12 December 2018. <https://fas.org/sgp/crs/row/R45122.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 22.)

²¹ NATO RSM (December 2018): i. m.

²² A magyar hozzájárulás nem egy szervezeti egységben, hanem a feladatoknak megfelelően differenciált struktúrában valósul meg. A kint lévő állomány többsége egyéni beosztásokban dolgozik különböző parancsnokságokon, egységes csoportot alkot a Különleges Műveleti Kontingens (MH KMK), a Biztosító Szakasz (MH BSZ) és a Nemzeti Támogató Elem (MH NTE). 2019. februárban befejeződött a helikopteres mentorálás feladata, amelyet 2010-től végeztek a szolnoki kiképzők. Balla Tibor: Afganisztán, Kabul, 2019. február: lezárult egy fejezet. 2019. február 23. https://honvedelem.hu/cikk/114742_afganisztan_kabul_2019_februar_lezarult_egy_fejezet (Letöltés időpontja: 2019. 03. 03.)

²³ 1730/2014. (XII. 12.) Korm. határozat az afganisztáni Eltökélt Támogatás Műveletben (RSM) történő magyar katonai szerepvállalásról. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=173019.285987 (Letöltés időpontja: 2019. 01. 18.)

²⁴ Törös István: Változó feladatkör, Resolute Support Mission. 2015. február 16. https://www.honvedelem.hu/cikk/49259_valtozo_feladatkor (Letöltés időpontja: 2019. 01. 12.)

A MISSZIÓ SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

A misszió irányítása a kabuli központi, illetve négy regionális parancsnokságon keresztül történik. Az RSM előtt már működő ISAF-parancsnokságokat nem szüntette meg ez a rendszer, csupán a régiókban létrejövő kiképző, tanácsadó, közreműködő parancsnokságokba (TAAC²⁵) szervezte át azokat. A régiók különböző vezető nemzetek alatt működnek: Mazar-Sharif német, Herat olasz, Kandahar és Laghman amerikai, míg Kabul török parancsnokság vezetésével tevékenykedik.

Az RSM *nyolc olyan kulcsterületre* koncentrál, melyek összességében a képzés és a tanácsadás keretrendszerét alkotják. A feladatok magukban foglalják a tanácsadást a hosszú távú tervek és a pénzügyi tervek elkészítésénél, de elősegítik az átláthatóság, elszámoltathatóság megteremtését a biztonsági és védelmi szektorban, biztosítják ennek a felügyeletét. A misszió támogatja a jó kormányzás és a jogrend alapelveinek meggyökeresedését, pártfogolja a haderőfejlesztési folyamatokat, a toborzási, kiképzési és az állomány továbbképzésére indított programokat.²⁶

A fentiekből is látható, hogy az RSM képzési és tanácsadási tevékenysége a fegyveres erők és a biztonsági szervek képzésén túlra is kiterjed, ezáltal az afgán Védelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium támogatását is feladatának tekinti. A minisztériumokban a folyamatok fejlesztésével, a szervezeti struktúra kiépítésében való tanácsadással és az intézmények megerősítésével azt a célt kívánják elérni, hogy az ANDSF egy olyan „*hatékony és önfenntartó erővé váljon, amely képes önállóan ellátni a feladatát*”.²⁷ A minisztériumokat a koalíciós erők tehát a tervezésben, logisztikában, kommunikációban és egyéb adminisztratív képességek fejlesztésében is támogatják.²⁸

A misszió keretein belül a tanácsadási, illetve kiképzési feladatokat az afgán partnerek felkészültségének függvényében három szinten látják el:

- az első szinten konkrét tanácsadói és kiképzési tevékenység folyik az afgán partnerekkel szoros és folyamatos együttműködésben;
- a második szinten történik a mentorálás, amelynek gyakorlatiassága (közreműködése) az afgán partnerek igényeitől, illetve a tanácsadókat és a koalíciós erőforrásokat érő (potenciális) fenyegetés mértékétől függ;
- a harmadik szinten a tanácsadók már nincsenek jelen fizikailag az afgán partnereknél, viszont folyamatos kommunikációval, valamint időszakos látogatásokkal támogatják az afgán biztonsági erőket.²⁹

A RSM szervezetében négy regionális TAAC, a Délnyugati Alkalmi Harccsoport,³⁰ a Délkeleti Alkalmi Harccsoport,³¹ illetve az Egyesített Biztonsági Átmeneti Parancsnokság

²⁵ Train, Advise, and Assist Commands.

²⁶ NATO, Resolute Support Mission. History. <https://rs.nato.int/about-us/history.aspx> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 23.)

²⁷ Report to Congress: Enhancing Security and Stability in Afghanistan. 1 June 2018, D-F54BED1, 9. <https://media.defense.gov/2018/Jul/03/2001938620/-1/-1/1/1225-REPORT-JUNE-2018-FINAL-UNCLASS-BASE.PDF> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 27.)

²⁸ Lead Inspector General Report to the United States Congress: Operation Freedom's Sentinel. 1 July 2018 – 30 September 2018, 23. https://media.defense.gov/2018/Dec/07/2002070074/-1/-1/1/FY2018_LIG_OCO_OFS%20SEPT2018.PDF (Letöltés időpontja: 2018. 12. 23.)

²⁹ Lead Inspector General Report to the United States Congress (2017): i. m. 46.

³⁰ Task Force Southwest.

³¹ Task Force Southeast.

(CSTC-A)³² található. Ez utóbbi eredetileg amerikaiak által vezetett kiképzési parancsnokság volt, mely mostanra betagozódott az RSM-be. A CSTC-A hatásköre kiterjed Afganisztán teljes területére, fő feladata az afgán biztonsági és védelmi szektor intézményi fejlesztése tanácsadáson és képzéseken keresztül,³³ illetve az erőforrás-gazdálkodás ellenőrzése és a pénzügyi felügyelet ellátása.³⁴ A négy, égtájaknak megfelelően elnevezett regionális parancsnokság a körzetükbe tartozó tartományokban működő ANA- és ANP-erők támogatásáért felelősek az egyes egységek felkészültségi fokának megfelelően meghatározott kulesterületeken. Magyarország az északi régióért felelős TAAC munkájában vesz részt.³⁵ A Dél-Afganisztánban létrehozott két alkalmi harccsoport a koalíciós erők részéről kizárólag amerikai hozzájárulással (több mint 1000 fővel) látja el a feladatait, melynek fő fókusza az ország – biztonsági szempontból legnehezebb – délkeleti és délnyugati régiójában felkészíteni és segíteni az ANDSF állományát a felkelőkkel és a terroristákkal szembeni küzdelemben.³⁶

EGYÜTTMŰKÖDÉS AZ RSM ÉS AZ ANDSF KÖZÖTT

Az RSM-ben részt vevő államok nem csupán a NATO irányába tett felajánlásait teljesítik, hanem hozzájárulnak az ANA pénzügyi támogatásához a létrehozott pénzügyi alapon (ANA Trust Fund) keresztül. A bizalmi támogatási alapot 2007-ben alapították meg az afgán biztonsági erők számára a kiképzés, felszerelés, kapacitásfejlesztés és a pénzügyi háttér biztosítására. 2014 után az alapot többek közt kibővítették alapfokú (írás-olvasás) és magasabb szintű katonai oktatási programok finanszírozásával. Ezen túlmenően a támogatott tevékenységek közé felvették a nők biztonsági és védelmi szektorban való részvételét elősegítő projektek elindítását is.³⁷ A nemzetközi közösség az afgán biztonsági és védelmi erők támogatását az ANA Trust Fundon kívül az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP³⁸) gondozása alatt lévő Afganisztáni Jogrendi Pénzügyi Alapon (LOTFA³⁹) keresztül teheti meg. A beérkezett források két programba csatornázódnak be: a befolyt összegeket a rendőrség fejlesztésére, illetve a bérek kifizetésére fordíthatják.⁴⁰

³² Combined Security Transition Command Afghanistan (CSTC-A).

³³ NATO RSM: Combined Security Transition Command – Afghanistan. <https://rs.nato.int/rs-commands/combined-security-transition-command-afghanistan.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 17.)

³⁴ Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction: Quarterly Report to the United States Congress. SIGAR, Arlington, 30 October 2018, 84. <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2018-10-30qr.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 03.)

³⁵ NATO RSM: Train Advise Assist Command – North. <https://rs.nato.int/rs-commands/train-advise-assist-command-north.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 17.)

³⁶ NATO RSM: Task Force Southwest. <https://rs.nato.int/rs-commands/task-force-southwest.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 17.)

³⁷ Report to Congress: Enhancing Security and Stability in Afghanistan. 12 December 2018, A-20E89FB, 107. <https://media.defense.gov/2018/Dec/20/2002075158/-1/-1/1/1225-REPORT-DECEMBER-2018.PDF> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 27.)

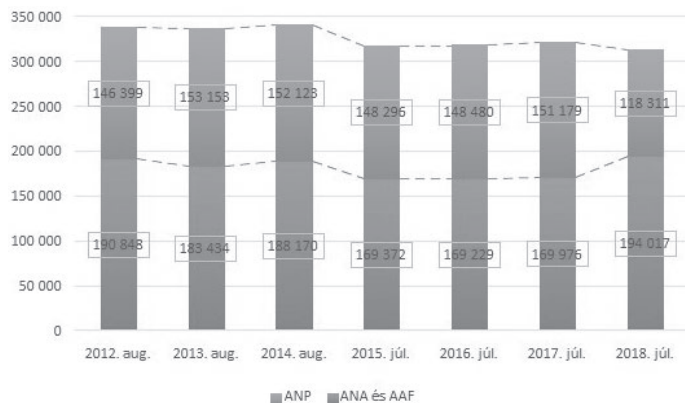
³⁸ United Nations Development Programme.

³⁹ Law and Order Trust Fund for Afghanistan.

⁴⁰ UNDP, Law and Order Trust Fund. <http://www.af.undp.org/content/afghanistan/en/home/projects/LOTFA.html> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 18.)

AZ ANDSF JELENLEGI HELYZETE

Az Afgán Nemzeti Védelmi és Biztonsági Erők létszáma az afganisztáni újjáépítésért felelős főmegbízott (SIGAR⁴¹) jelentése szerint 2012 óta az eddigi mélypontján van.⁴² Az afgán szárazföldi erők és a légi erő állománya (a civil alkalmazottak nélkül) 2018 végén 194 017 fő, míg a rendőrségé 118 311 fő volt. A trendet megvizsgálva látható, hogy egy jelentősebb törés következett be 2015-ben, az RSM indulása idején (1. ábra). Ez javarészt betudható a 2014–15-ös időszakot meghatározó instabil politikai környezetnek és a finanszírozás csökkenésének.⁴³ Bár az állomány létszámát részben sikerült pótolni és kicsivel a 2012-es szint fölé emelni, a nagymértékű fluktuáció állandó problémát jelent az afgán biztonsági és védelmi erők számára.

1. ábra Az ANDSF állományának alakulása a SIGAR-jelentések alapján (2012–2018)⁴⁴

A fluktuáció az ANDSF minden szegmensét érintő probléma, mely mögött számos ok állhat: dezertálások, határidő előtti leszerelések vagy a szerződéseket érintő jogi problémák. Habár a fegyveres szervekhez való csatlakozás egyik legnagyobb motivációja az afgán viszonylatokban jelentősnek mondható fizetés, így érthetően a kifizetések csúszása vagy huzamosabb elmaradása a leszerelések, dezertálások egyik legjelentősebb kiváltója. Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma jelentése szerint a gyenge vezetés, a szegényes élet- és munkakörülmények, a szabadságolások megtagadása és a felkelők általi megfélemlítés áll a nagyarányú lemorzsolódás mögött.⁴⁵ A dezertálások mellett létezik az úgynevezett „szellemkatonák” jelensége, mely a rendszerben csupán papíron (kifizetési listákon) szereplő, de nem létező katonákat jelöli. A hiányzások, dezertálások pontos arányát az elmúlt két évben titkosították a SIGAR-jelentésekben. Az elérhető legutóbbi, 2017. júliusi adat alapján a fegyveres szervektől kikopók aránya eléri a havi 2,3%-ot.⁴⁶ Noha az ANP-nek és az ANA-nak is vannak szabályozói ezen a téren, a gyakorlat azt mutatja, hogy

⁴¹ Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction.

⁴² Uo. 67.

⁴³ William A. Byrd: Who Will Pay Afghan Security Forces? Foreign Policy, 12 June 2014. <https://foreignpolicy.com/2014/06/12/who-will-pay-for-afghan-security-forces/> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 13.)

⁴⁴ Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (2018): i. m. 87.

⁴⁵ Lead Inspector General Report to the United States Congress (2018): i. m. 24–25.

⁴⁶ Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction: Quarterly Report to the United States Congress. SIGAR, Arlington, 30 July 2017, 106. <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2017-07-30qr.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

azok nem működnek megfelelő hatékonysággal. Ezért a misszióban részt vevő tanácsadók több fronton is támogatják az ANDSF-et, például a toborzásban, a kabuli kiképző központ munkájában és a művelési készenléti programokban.⁴⁷

Az ANDSF fejlődését és tartós fennmaradását érzékenyen érintő probléma a lojalitás kérdése, ami többek közt a felkelőkkel szembeni küzdelemben is kulcsfontosságú tényező. Az afgán emberek lojalitását hagyományosan a *rokoni kapcsolatok*, a *település*, a *törzs és az etnikai hovatartozás* határozza meg.⁴⁸ Az identitás sokrétű jellege lehetőséget teremt arra, hogy az egyén mérlegeljen: adott szituációban melyik csoporthoz tartozónak vallja magát elsősorban.⁴⁹ Ezért a törzsi és etnikai kötődések a *biztonsági erők – felkelők – helyi lakosság* viszonylatában is kiemelkedően fontosak, különösen azért, mert ez a „mozgó” identitás a katonáknál és rendőröknél is könnyedén felülírhatja az afgán fegyveres erők iránti lojalitást.

A közép-ázsiai országban a korrupció átszövi az állam minden szegletét, és bár e téma kapcsán főként az Afgán Helyi Rendőrséget (ALP⁵⁰) szokták megemlíteni, kisebb-nagyobb mértékben az ANA is érintett benne. A fent említett „szellemkatonák” és a „megvásárolható lojalitás” jelenség fennmaradását a korrupció táplálja, ami természetesen az ANDSF megítélését jelentősen rontja, és folyamatos kihívás elé állítja a szervezeteket.⁵¹ A NATO támogatói tevékenységében több helyen is megjelennek a korrupció felszámolását célzó intézkedések.⁵²

Az állomány alacsony képzettségi szintje jelentős akadályokat gördít a kiképzők és a tanácsadók elé is. A nyelvi nehézségeken túl az alapfokú oktatás hiánya az anyanyelven történő képzéseket is hátráltatja. Az ANDSF-en belüli írástudatlanság arányát a becslések 60% körülire teszik, megbízható adat azonban nincs róla.⁵³ A nagyarányú képzetlen, írás-olvasási nehézségekkel küzdő állomány kiképzését a hatékonyság érdekében jelentősen át kellett szabni, a körülményekhez kellett igazítani.⁵⁴

⁴⁷ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 43.

⁴⁸ Thomas Barfield: Afghanistan. A Cultural and Political History. Princeton University Press, Princeton, 2012, 18.

⁴⁹ Uo. 21–22.

⁵⁰ Afghan Local Police. Az ALP egy olyan különleges rendvédelmi szerv, mely jogilag az afgán Belügyminisztérium irányítása alatt áll, tagjait azonban a helyi közösségi tanács, a súra választja. Feladata elsősorban az afgán egyenruhás rendőrség támogatása és a helyi közösség védelme, de bekapcsolódik területfejlesztési programokba is. Dely Péter: Afganisztán Nemzeti Rendőrsége II. A rendőrségi rendszer felépítése, és a szervezetépítés nehézségei. Nemzetbiztonsági Szemle, MMXV/III., 7. http://epa.oszk.hu/02500/02538/00010/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2015_03_004-019.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 01. 01.)

⁵¹ European Parliament’s Committee on Foreign Affairs, Committee on Development: Afghanistan: Challenges and Perspectives until 2020. European Parliament, Belgium, 2. February 2017, 28. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578033/EXPO_STU\(2017\)578033_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578033/EXPO_STU(2017)578033_EN.pdf) (Letöltés időpontja: 2018. 12. 22.)

⁵² Az RSM Egyesített Biztonsági Átmeneti Parancsnokságának (CSTC-A) az átláthatósággal, elszámoltathatósággal és felügyelettel (Transparency, Accountability, and Oversight – TAO) foglalkozó csoportja a különböző korrupcióellenes képzések és programok lebonyolításához, illetve tanfolyamok kivitelezéséhez nyújt támogatást az afgán partnerek számára. A Tartós Partnerség program kereteiben is hangsúlyos elemként jelenik meg a korrupcióellenes küzdelem. NATO news: Leading the Fight against Corruption. 45 New Inspectors General graduated. 13 Feb 2019. <https://rs.nato.int/news-center/news-releases/2019-news-releases/leading-the-fight-against-corruption-45-new-inspectors-general-graduated.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 15.); NATO news: Afghan officials discuss building integrity and good governance. 11 Apr 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_154586.htm?selectedLocale=en (Letöltés időpontja: 2019. 02. 15.)

⁵³ Congressional Research Service: i. m. 9.

⁵⁴ Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction: Reconstructing the Afghan National Defense and Security Forces. SIGAR, Arlington, September 2017, 142–143. <https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/sigar-17-62-IL.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 03.)

Az ISAF missziója alatt a koalíciós erők és az Amerikai Egyesült Államok által biztosított képzések elsősorban az afgán biztonsági erők harcra történő felkészítését szolgálták, hogy minél előbb bevetethők legyenek a felkelőkkel szembeni küzdelemben. Később, a fenntartható és önállóan is működni képes ANDSF kialakítása céljából a kiképzések fókusza részben az oktatásra, különösen az írástudatlanság felszámolására tevődött át. A képzések ideje így az évek során kissé megnövekedett, egyrészt a tréningek gyakorlati oldalát kellett megerősíteni, hiszen az írott anyagok felhasználása gyakran lehetetlen volt, másrészt az egyéb programok (emelt óraszámmal)⁵⁵ kerültek be kötelező elemként a képzésbe.⁵⁶

A NATO már az ISAF idején is működtetett egy kiképzőmissziót – NTM-A⁵⁷ – Afganisztánban. Az NTM-A célja, hogy mentor- és partnerségi programokon keresztül felkészítse az afgán biztonsági erőket az önálló működésre. A kiképzőmisszió 2014 végén lezárult, de feladatait egyrészt az RSM, másrészt az időközben itt is elkezdődött, a katonai képzést erősítő program (DEEP⁵⁸) vette át.

A DEEP a NATO-val partnerségi együttműködésben lévő országok védelmi szektorának fejlesztését célozza meg, melyet különböző oktatási programokon keresztül valósít meg. Afganisztán 2009-ben jelezte a csatlakozási szándékát, a Tartós Partnerségi Nyilatkozat aláírásával pedig már 2010-ben el is indult a program az országban. A DEEP az afgán nemzeti védelmi és biztonsági oktatási intézmények kapacitásfejlesztésével, reformjával foglalkozik elsősorban, ezért a kabuli Marshal Fahim Nemzetvédelmi Egyetemen és az afgán Védelmi Minisztériummal is szoros együttműködésben dolgoznak. A program keretében a koalíció tanácsadói hozzáférést biztosítanak a NATO professzionális katonai oktatási standardjaihoz az afgán partnereknek, illetve segítik az oktatási módszerek és a tanmenetek fejlesztésében is a közép-ázsiai felet. A program a hivatásos állományon túl a Védelmi Minisztériumban, illetve a tágabb értelemben vett védelmi szektorban dolgozó civilek képzését is támogatja kurzusain keresztül. A DEEP tevékenysége támogatást élvez az afgán kormányzat részéről is, hiszen belesimul az Ashraf Ghani afgán elnök által meghirdetett Útiter (Roadmap) koncepcióba, miután mindkét program a hosszú távon is fenntartható és a békét és biztonságot fenntartani képes ANDSF kiépítésén munkálkodik.⁵⁹

AZ ANDSF FELÉPÍTÉSE

Az Afgán Nemzeti Védelmi és Biztonsági Erők elnevezés magában foglalja az Afgán Fegyveres Erőket (Nemzeti Hadsereg és Légierő), az Afgán Nemzeti Rendőrséget és a Helyi Rendőrséget, továbbá a Nemzetbiztonsági Igazgatóságot (NDS⁶⁰). A következőkben csupán az ANDSF fontosabb szervezeteit mutatjuk be.

Az ANA létszámát 227 ezer főben maximálták az ANDSF Roadmap alapján, eddig ezt a számot azonban nem sikerült elérnie.⁶¹ Az ANA szárazföldi ereje az ország teljes területét

⁵⁵ Az afgán rendőrség állománya számára 2009-ben még nem volt kötelező az írás-olvasás tanfolyam, ezt 2010-ben emelték be a kötelező törzsanyagba 64 órával, 2012-re pedig ezt a számot már 96 órára emelték fel. Uo. 99.

⁵⁶ Uo. 144.

⁵⁷ NATO Training Mission in Afghanistan.

⁵⁸ Defence Education Enhancement Programme, DEEP: katonai képzést erősítő program.

⁵⁹ NATO news: NATO hosts review of Afghan defence education programme. 06 Mar 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152613.htm?selectedLocale=en (Letöltés időpontja: 2019. 01. 16.)

⁶⁰ National Directorate of Security.

⁶¹ Report to Congress (2018. jún.): i. m. 66.

lefedő, hat regionális hadtestből áll. A főváros biztonságáért egy, a regionális hadtestektől független hadosztály⁶² felel.

Az ANA leghatékonyabb – és sokak szerint⁶³ az önálló tevékenységre képes egyedüli – része az ANA Különleges Műveleti Parancsnoksága alá tartozó Kommandóhadtest (különleges erők) a maga 20 ezer fős létszámával.⁶⁴ Állományának kiképzését főleg az amerikai különleges műveleti erők tagjai biztosítják, de mentorálási és tanácsadási feladatokat a koalíció tagjai (többek között a Magyar Honvédség) is ellátnak. Az afgán különleges erők a tálibokkal és az Iszlám Állam afgán csoportjaival (IS-KP⁶⁵) szembeni fellépésben kiemelkedők az ANA más egységeihez viszonyítva. Ezt bizonyítja, hogy az elmúlt években a tálibok elleni műveletek 70–80%-át a különleges erők hajtották végre.⁶⁶ Több esetben azonban nemcsak a felkelőkkel szembeni támadó műveletek során vetik be a különleges erőket, hanem rendeltetésükkel ellentétben területvédelmi feladatok ellátására is alkalmazzák őket. Azzal, hogy kapacitásuk egy jelentős részét nem a feladatkörükbe tartozó tevékenységek teszik ki, továbbá hogy a Védelmi Minisztérium többször kéri a beavatkozásukat az ANA hagyományos erői kisegítésére, már az afgán különleges erők is a fáradtság és kimerülés jeleit mutatják. Féltő, hogy „túlhasználatuk” miatt esetleg már az eredeti feladataikat sem lesznek képesek ellátni.⁶⁷

Az ANA Területvédelmi Erők (ANA-TF⁶⁸) létrehozását többek közt a fent említett probléma indukálta. Habár a 2018 elején indult program egyelőre kísérleti fázisban van, a cél az, hogy az afgán haderő harcoló alakulatait és a különleges erőket mentesítsék a területvédelmi feladatok alól, annak érdekében, hogy azok a vitatott területeken a felkelőkkel szemben támadó műveleteket hajthassanak végre.⁶⁹ A területi erők toborzása lokálisan zajlik, képzésük azonban a Kabuli Katonai Kiképző Központban valósul meg afgán kiképzőkkel, de szoros együttműködésben a NATO-szövetségesekkel.⁷⁰ Az első három területvédelmi század 2018 szeptemberében végzett Kabulban, és már meg is kezdték a szolgálatot a saját járásaikban. Jelenleg több mint 20 század kiképzése van folyamatban, a képzések 2019-ben is folytatódni fognak.⁷¹ A területi erők abban különböznek az ALP-től, hogy a reguláris haderő szervezeti felépítésének részét képezik, az egyes alegységek és egységek vezetését hivatásos tisztek, altisztek végzik.⁷²

⁶² 111th Capital Division – 111. Fővárosi Hadosztály.

⁶³ Kenneth Katzman – Thomas Clayton: Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy. Congressional Research Service, 13 December 2017, 34. <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

⁶⁴ Report to Congress (2018. jún.): i. m. 51.

⁶⁵ Islamic State Khorasan Province.

⁶⁶ Thomas Clayton: Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief. Congressional Research Service, Washington DC, R45122, Version 11., 8. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45122/11> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 26.)

⁶⁷ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 86.

⁶⁸ Afghan National Army – Territorial Force.

⁶⁹ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 70.

⁷⁰ Jordan Belser: Resolute Support Commander Visits Kabul Military Training Center. Resolute Support Public Affairs, 12 June 2018. <https://rs.nato.int/news-center/press-releases/2018-press-releases/resolute-support-commander-visits-kabul-military-training-center.aspx> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 26.)

⁷¹ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 70.

⁷² Kate Clark: The Afghan Territorial Force: Learning from the lessons of the past? Afghanistan Analysts Network, 15 January 2019. <https://www.afghanistan-analysts.org/the-afghan-territorial-force-learning-from-the-lessons-of-the-past/> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 14.)

Az afgán fegyveres erők másik legképzettebb részét a légierő (AAF⁷³) adja. Bár a légierőre a kezdetektől fogva inkább támogató erőként tekintettek, 2014-től fokozatosan egyre több támadó műveletben vett részt, melyek során többségében az ANA szárazföldi csapatainak tevékenységét támogatták.⁷⁴ Az AAF harcászati szinten már képes önálló műveleteket végrehajtani, hadműveleti szintű képességekkel azonban még nem rendelkezik. Ahogy a szárazföldi haderőnemenél, itt is leginkább a megfelelő humántőke hiánya jelenti a legnagyobb kihívást a munkaerő-szükséglet fedezésekor. A jelentkezőkkel kapcsolatos elvárások között a minimum alapfokú oktatás megléte és a kritikus gondolkodás képessége szerepel, de már ezek a feltételek is jócskán leszűkítik a potenciálisan képzésbe felvehető körét. A TAAC-Air⁷⁵ keretében a koalíciós erők a (vészhelyzeti) légi utánpótlás-szállítás, személy- és sebesültszállítás képesség (CASEVAC, MEDEVAC), a légi kísérés és a légi támadó műveletek végrehajtásának elsajátításában nyújtanak segítséget az afgán partnereknek.⁷⁶

Az afgán Belügyminisztérium mind intézményi kapacitásában, mind fejlettségében elmarad a Védelmi Minisztériumtól, ezért a továbbiakban is folyamatos támogatásra szorul az RSM részéről is. A hiányosságok legszembetűnőbbben az ANP működését érintően jelentek meg. A tanácsadók a jogi ügyek megfelelő kezelése, az intézményen belüli képzések lebonyolítása, illetve a rendőri erő megfelelő használata terén látják a legnagyobb lemaradást. Ezt tovább súlyosbítja a korrupció szervezetten belüli jelenléte, ami jelentősen rontja mind a rendőrség, mind pedig a minisztérium hitelességét. Az RSM tanácsadóin túl az ENSZ Afganisztáni Missziója (UNAMA⁷⁷), az UNDP, továbbá a Német Rendőri Programiroda és az Amerikai Egyesült Államok kormányzati szervei is segítik a minisztériumot a szervezeti reformok végrehajtásában és az állomány ki- és továbbképzésében.

A rendőrség feladatai között – a hagyományos bűnüldözés és rendfenntartó tevékenységek mellett – a felkelőkkel szembeni küzdelem is szerepel. Az ANP-nek az ALP az egyik olyan szerve, mely képes felvenni a harcot a felkelőkkel, és amelyeknek a legkevesebb problémája akad a toborzással. Ennek okai arra vezethetők vissza, hogy a feladataikat helyben, falvakban, vidéki városokban látják el, így egyrészt nem szakadnak el a családtól, másrészt nagyobb helyismerettel is rendelkeznek, melyet kamatoztatni tudnak a munkájuk során.⁷⁸ Az ALP számára a NATO Afganisztáni Különleges Műveleti Komponensparancsnoksága (NSOCC-A⁷⁹) biztosítja a képzést, tanácsadást, míg az állomány finanszírozásáról az Amerikai Egyesült Államok gondoskodik.⁸⁰

Az afgán Kábítószer Elleni Rendőrség alegységei az ország mind a 34 tartományában megtalálhatók, illetve vannak speciális egységei, melyek a hagyományos kábítószer-rendészeti tevékenységek, a drogprevenció mellett titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazására is jogosultak.⁸¹ Az NSOCC-A az Amerikai Egyesült Államok kormányzati szerveivel és a Kábítószer-ellenes Hivatallal együttműködve támogatják az afgán

⁷³ Afghan Air Force.

⁷⁴ Clayton: i. m. 8–9.

⁷⁵ Train, Advise, Assist Command – Air: a légierő kiképzési, tanácsadási és támogatási parancsnoksága.

⁷⁶ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 72–79.

⁷⁷ United Nations Assistance Mission in Afghanistan.

⁷⁸ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 100–101.

⁷⁹ NATO Special Operations Component Command – Afghanistan.

⁸⁰ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 101.

⁸¹ Dely: i. m. 6–7.

Kábítószer Elleni Rendőrség speciális egységeinek kiképzését, fenntartását, továbbá közös kábítószer- és terrorizmusellenes műveletekben is részt vesznek az afgán partnerekkel.⁸²

AZ AFGÁN ERŐK FELKELŐKKEL SZEMBENI FELLÉPÉSÉNEK HATÉKONYSÁGA

Afganisztán stabilitására az egyik legnagyobb fenyegetést a területén tartózkodó különböző felkelőcsoportok és terrorszervezetek tevékenysége jelenti. A működésükhöz az ország adottságai kiváló feltételeket teremtenek, hiszen a porózus, ellenőrizhetetlen határok, a magas hegyek biztonságos hátszágot jelentenek működésükhöz. Az illegális fegyverkereskedelem és kábítószer-csempészet, a lakosság jogszerűtlen megadóztatása, a törvénytelen bányászat pedig financiálisan járul hozzá a felkelői és bűnözői hálózatok fennmaradásához. Az afgán–pakisztáni határterület otthont ad többek közt az afganisztáni tálibok mozgalmának, a pakisztáni Tehrik-e Talibannak, az IS-KP-nak, a Haqqani Hálózatnak, a Lashkar-e-Tayyiba szalafista terrorista szervezetnek, az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalomnak, a Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalomnak, illetve az al-Kaida központi és az Indiai Szubkontinens szárnyának is.⁸³ A szomszédos Pakisztán kettős játéka pedig tovább nehezíti a felkelőkkel szembeni fellépést, hiszen míg politikai szölamokban sürgeti a tálibok felkelői tevékenységének beszüntetését, addig az érintett területeken szinte semmit nem tett a szervezet felszámolása érdekében, sőt jelentések szerint⁸⁴ a pakisztáni titkosszolgálat továbbra is támogatja a tálibokat.

Afganisztánban a felkelők jelentette fenyegetés intenzitása a nemzetközi erők jelenléte és az évről évre fejlődő afgán biztonsági erők ellenére sem csillapodott. Az afgán kormányzat által biztosan birtokolt területek Kabulon túl a tartományi fővárosokra, a nagyobb járási városokra és a kulcsfontosságú útvonalak ellenőrzésére terjed ki.⁸⁵ A kormányzat és a felkelők által kontrollált területekről az RSM-től bekért adatokat a SIGAR 2018. nyár közepi jelentésében vitte térképre. Ahogy a térképen is látszik, az ország lakosságának többsége (65%, körülbelül 22 millió fő) él az afgán kormányzat által uralt területeken. Ezzel szemben a felkelők befolyása alá tartozó területeken élők a lakosság mintegy 11%-át teszik ki (3,5 millió fő).⁸⁶ Ezen adatok alapján úgy tűnik, hogy az afgán kormányzat jelenleg fölényben van a tálibokkal szemben, azonban a mérleg nyelvét azon területek megszerzése és tartós birtoklása fogja elbillenteni, ahol jelenleg a kormányerők és a felkelők egymásnak feszülnek. A jelentés szerint közel 8 millió ember él ezen területeken, ami az előző negyedévhez képest 1,2%-os növekedést jelent. Ennek megfelelően az afgán vezetés legfontosabb célja, hogy 2019-re kibővítsa a kormányzati kontroll alatt álló területeket, hogy a lakosság legalább 80%-a irányítása alá kerüljön.⁸⁷

⁸² Report to Congress (2018. dec.): i. m. 102.

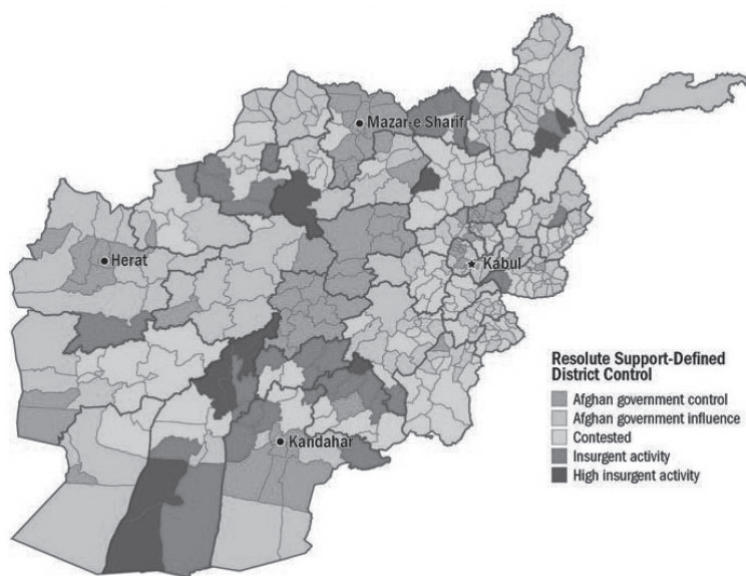
⁸³ Uo. 23.

⁸⁴ ISI still providing covert support to Taliban: US media report. 16 March 2018. <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/isi-still-providing-covert-support-to-taliban-us-media-report/articleshow/63326776.cms> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 15.)

⁸⁵ Report to Congress (2018. dec.): i. m. 24–25.

⁸⁶ Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (2018): i. m. 71.

⁸⁷ Uo.

2. ábra Az afganisztáni járások ellenőrzésének helyzete (2018. július 31.)⁸⁸

A SIGAR 2016 óta tarja számon ezeket az adatokat, melyből az afgán kormányzat számára *negatív trend* olvasható ki; a kormányerők által uralt területek száma folyamatos csökkenést, míg a felkelők által meghódítottak száma emelkedést mutat. A tálibok az ország déli és keleti területein tudtak terjeszkedni, melyek hagyományosan bázisterületüknek tekinthetők, de emellett Észak-északnyugat-Afganisztánban is sikerült meghódítaniuk járásokat. A tálibok 2018-as térnyerése több tartományi fővárost is fenyegetett (például Faráh májusi⁸⁹ és Gazni augusztusi⁹⁰ megtámadásával). A tálibok a felkelők folyamatos katonai képzésével harcászati képességeiket jelentősen megnövelték, egy olyan masszív katonai erőt alakítottak ki, hogy már képesek voltak komplex rajtaütéseket, nagy horderejű városi támadásokat végrehajtani. A legjobban képzett harcosaikból álló úgynevezett Vörös Egységek a tálibok különleges műveleteit hajtják végre, amelyek az afgán különleges erőkre nézve is fenyegetőleg hatnak.⁹¹

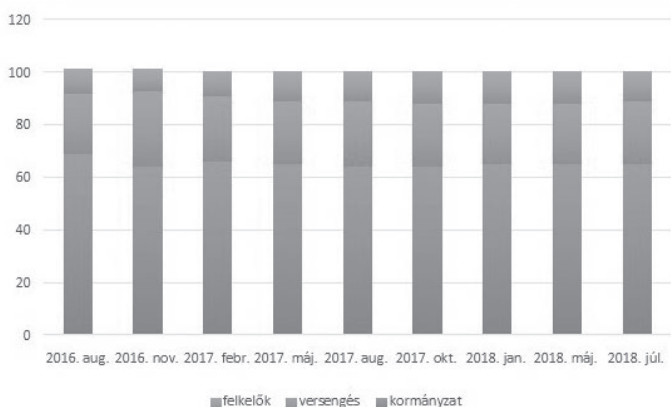
A tálibok az elmúlt években mutatott folyamatos térnyerésük eredményeképpen mára több területet tartanak befolyásuk alatt vagy fenyegetnek elfoglalással, mint 2001 óta bármikor. Habár az ANDSF több területen is jelentős fejlődést ért el, a tálibok gyors alkalmazkodóképessége, valamint az ország területén működő tucatnyi kisebb nagyobb felkelőcsoport, milícia, illetve terrorszervezet aktív tevékenysége egyelőre meghaladja az afgán fegyveres erők képességeit. Ezért a nemzetközi erők további jelenléte az országban indokolt és szükségszerű.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Taliban 'Pushed Back' in Farah City: Governor. 16 May 2018. <https://www.tolonews.com/afghanistan/taliban-%E2%80%98pushed-back%E2%80%99-farah-city-governor> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 29.)

⁹⁰ Clashes Ease in Ghazni City as Taliban 'Pull Back'. 14 August 2018. <https://www.tolonews.com/afghanistan/clashes-ease-ghazni-city-taliban-%C2%A0%E2%80%98pull-back%E2%80%99> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 29.)

⁹¹ Alec Worsnop: From guerilla to maneuver warfare: A Look at the Taliban's Growing Combat Capability. Modern War Institute, 6 June 2018. <https://mwi.usma.edu/guerilla-maneuver-warfare-look-talibans-growing-combat-capability/> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 15.)

3. ábra A kormányerők és a tálibok által ellenőrzött területek aránya (2016–2018)⁹²

ÖSSZEFOGLALÁS: KILÁTÁSOK A JÖVŐRE

Az afgán kormánynak 17 év elteltével is még mindig szüksége van a nemzetközi közösség támogatására az ország stabilitásának megtartása érdekében. Ebben a NATO Eltökélt Támogatás Missziója kiemelkedő szerepet játszik, hiszen az Afgán Nemzeti Védelmi és Biztonsági Erők felkészítésén és megerősítésén munkálkodik, hogy azok képesek legyenek feltartóztatni a tálibok és más felkelőcsoportok térnyerését az országban. Bár az RSM-nek nincs kifejezett végdátuma, a NATO egy esetleges csapatkivonás után sem szakítaná meg kapcsolatait Afganisztánnal, hiszen már 2010-ben a lisszaboni NATO-csúcson aláírták a Tartós Partnerségi Nyilatkozatot a közép-ázsiai országgal. Ez a dokumentum egy keretrendszert teremt, melyben lehetőség nyílik a hosszú távú politikai egyeztetésekre és gyakorlati együttműködésekre olyan, Afganisztán számára kiemelten fontos területeken, melyekben a NATO-nak jelentős tapasztalatai vannak. Így Afganisztán továbbra is számíthat a NATO támogatására a védelmi és a biztonsági szektorok kapacitásfejlesztésében, a katonai oktatási programok fenntartásában, illetve további területeken kész képzéseket biztosítani az afgán partnerek számára.⁹³

A 2018. december végén Donald Trump által bejelentett csapatkivonás⁹⁴ az Afganisztánban állomásozó amerikai erők közel felét fogja érinteni a tervek szerint. Ma még egyelőre tisztázatlan, hogy ez csak a Szabadság Óre műveletet (Operation Freedom Sentinel) fogja-e érinteni, avagy a NATO afganisztáni missziójához tett amerikai felajánlást is csökkenteni fogja. A bejelentés váratlanul érte a NATO-szövetségeseket is, hiszen 2018 decemberében még az RSM megerősítéséről döntöttek.

Félő, hogy a bejelentett kivonások a sok esetben ingatag lábakon álló afgán fegyveres erők moráljára is negatívan hatnak, bár a kabuli kormány ezt nyilatkozatban cáfolta. De ahogyan azt a tanulmányban bizonyítottuk, az ANDSF nagyban rászorul nemcsak a koalíciós erők, de az amerikai támogatásra is a tálibokkal, illetve az Iszlám Állam Khorasan-ágával

⁹² Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction (2018): i. m. 72.

⁹³ NATO and Afghanistan. 27 November 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm (Letöltés időpontja: 2019. 01. 17.)

⁹⁴ Thomas Gibbons-Neff – Mujib Mashal: U.S. to Withdraw About 7,000 Troops From Afghanistan, Officials Say. 20 December 2018. <https://www.nytimes.com/2018/12/20/us/politics/afghanistan-troop-withdrawal.html> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 12.)

szembeni küzdelemben. A tálibok a kivonás hírére a követeléseik részbeni teljesítéséért értékelik, ami nagy hatással lehet a békefolyamatra. A tálibok minden bizonnyal élni fognak a lehetőséggel, és az amerikai kivonás okozta vákuumot kihasználva megkísérik kiterjeszteni befolyási területüket, ha nem sikerül egy erős afgán kormányt felállítani. Kérdés, hogy az amerikai bejelentés részét képezheti-e az afgán kormányzat és a tálibok között formálódó békefolyamatnak, politikai ösztönzőként értékelhető-e a felkelők irányába tett amerikai „gesztus”, vagy az elnök csak a választási ígéretét igyekszik megtartani.

Az Afganisztánnal kapcsolatos amerikai kezdeményezések (csapatcsökkentés, tárgyalások a tálibokkal, a teljes amerikai kivonásról szóló politikai diskurzus) meglepték a szövetségeseket is. Mindenesetre a NATO a 2019. februári védelmi miniszteri ülésén megerősítette „az együtt mentünk be, együtt jövünk ki” – In together, out together – alapvetet, hogy az egyoldalú csapatkivonások, a fejlődő diplomáciai tárgyalások ne veszélyeztessék az elért eredményeket, ne jöjjenek létre tagállami „kisstratégiák”, azok ne erodálják a szövetségesek kohézióját.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1730/2014. (XII. 12.) Korm. határozat az afganisztáni Eltökélt Támogatás Műveletben (RSM) történő magyar katonai szerepvállalásról. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=173019.285987
- Balla Tibor: *Afganisztán, Kabul, 2019. február: lezárult egy fejezet.* 2019. február 23. https://honvedelem.hu/cikk/114742_afganisztan_kabul_2019_februar_lezarult_egy_fejezet
- Barfield, Thomas: *Afghanistan. A Cultural and Political History.* Princeton University Press, Princeton, 2012.
- Belser, Jordan: *Resolute Support Commander Visits Kabul Military Training Center.* Resolute Support Public Affairs, 12 June 2018. <https://rs.nato.int/news-center/press-releases/2018-press-releases/resolute-support-commander-visits-kabul-military-training-center.aspx>
- Byrd, William A.: *Who Will Pay Afghan Security Forces?* Foreign Policy, 12 June 2014. <https://foreignpolicy.com/2014/06/12/who-will-pay-for-afghan-security-forces/>
- Clark, Kate: *The Afghan Territorial Force: Learning from the lessons of the past?* Afghanistan Analysts Network, 15 January 2019. <https://www.afghanistan-analysts.org/the-afghan-territorial-force-learning-from-the-lessons-of-the-past/>
- Clashes Ease in Ghazni City as Taliban 'Pull Back'. 14 August 2018. <https://www.tolonews.com/afghanistan/clashes-ease-ghazni-city-taliban%20A0%E2%80%98pull-back%E2%80%99>
- Clayton, Thomas: *Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief.* Congressional Research Service, Washington DC, R45122, Version 11. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45122/11>
- Congressional Research Service: *Afghanistan: Background and U.S. Policy.* R45122 Version 18. 5. 12 December 12 2018. <https://fas.org/sgp/crs/row/R45122.pdf>
- Cook, Lorne – Baldor, Lolita C.: *US, NATO Allies Wrangle Over Troop Levels in Afghanistan.* Associated Press, 29 June 2017. <https://www.pbs.org/newshour/politics/u-s-nato-allies-wrangle-troop-levels-afghanistan>
- Copp, Tara – Ill, Leo Shane: *Pentagon withdrawing 7,000 troops from Afghanistan.* Military Times, 21 December 2018. <https://www.militarytimes.com/news/pentagon-congress/2018/12/21/report-trump-eyes-major-withdrawal-of-troops-from-afghanistan/>
- Dely Péter: *Afganisztán Nemzeti Rendőrsége II. A rendőrségi rendszer felépítése, és a szervezetépítés nehézségei.* Nemzetbiztonsági Szemle, MMXV/III. http://epa.oszk.hu/02500/02538/00010/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2015_03_004-019.pdf

- European Parliament's Committee on Foreign Affairs, Committee on Development: Afghanistan: Challenges and Perspectives until 2020. European Parliament, Belgium, 2. February 2017. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578033/EXPO_STU\(2017\)578033_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578033/EXPO_STU(2017)578033_EN.pdf)
- Gibbons-Neff, Thomas – Mashal, Mujib: *U.S. to Withdraw About 7,000 Troops From Afghanistan, Officials Say*. 20 December 2018. <https://www.nytimes.com/2018/12/20/us/politics/afghanistan-troop-withdrawal.html>
- ISI still providing covert support to Taliban: US media report. 16 March 2018. <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/isi-still-providing-covert-support-to-taliban-us-media-report/articleshow/63326776.cms>
- Katzman, Kenneth – Clayton, Thomas: *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*. Congressional Research Service, 13 December 2017. <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>
- Lead Inspector General Report to the United States Congress: Operation Freedom's Sentinel. April 1, 2017 – June 30, 2017. https://media.defense.gov/2017/Dec/20/2001859210/-1/-1/1/FY2017_LIG_OCO_OFS_Q3_REPORT_JUN2017.PDF
- Lead Inspector General Report to the United States Congress: Operation Freedom's Sentinel. July 1, 2018 – September 30, 2018. https://media.defense.gov/2018/Dec/07/2002070074/-1/-1/1/FY2018_LIG_OCO_OFS%20SEPT2018.PDF
- NATO and Afghanistan. 27 November 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm
- NATO news: Afghan officials discuss building integrity and good governance. 11 Apr 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_154586.htm?selectedLocale=en
- NATO news: Leading the Fight against Corruption. 45 New Inspectors General graduated. 13 Feb 2019. <https://rs.nato.int/news-center/news-releases/2019-news-releases/leading-the-fight-against-corruption-45-new-inspectors-general-graduated.aspx>
- NATO news: NATO hosts review of Afghan defence education programme. 06 Mar 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152613.htm?selectedLocale=en
- NATO news: NATO Ministers boost troops for Afghan training mission. 09 Nov 2017. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_148421.htm
- NATO Public Diplomacy Division: Brussels Summit Declaration. PR/CP(2018)074, 11 July 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf
- NATO, Resolute Support Mission. History. <https://rs.nato.int/about-us/history.aspx>
- NATO RSM: Combined Security Transition Command – Afghanistan. <https://rs.nato.int/rs-commands/combined-security-transition-command-afghanistan.aspx>
- NATO RSM: Key Facts and Figures. December 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_12/20181203_2018-12-RSM-Placemat.pdf
- NATO RSM: Key Facts and Figures. February 2017. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170209_2017-02-RSM-Placemat.pdf
- NATO RSM: Key Facts and Figures. September 2018. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_09/20180903_2018-09-RSM-Placemat.pdf
- NATO RSM: Task Force Southwest. <https://rs.nato.int/rs-commands/task-force-southwest.aspx>
- NATO RSM: Train Advise Assist Command – North. <https://rs.nato.int/rs-commands/train-advise-assist-command-north.aspx>
- Remarks by Vice President Pence at 2019 Munich Security Conference. 16 February 2019. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-2019-munich-security-conference-munich-germany/>

- Report to Congress: Enhancing Security and Stability in Afghanistan. 1 June 2018, D-F54BED1. <https://media.defense.gov/2018/Jul/03/2001938620/-1/-1/1/1225-REPORT-JUNE-2018-FINAL-UNCLASS-BASE.PDF>
- Report to Congress: Enhancing Security and Stability in Afghanistan. 12 December 2018, A-20E89FB. <https://media.defense.gov/2018/Dec/20/2002075158/-1/-1/1/1225-REPORT-DECEMBER-2018.PDF>
- Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction: Quarterly Report to the United States Congress. SIGAR, Arlington, 30 July 2017. <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2017-07-30qr.pdf>
- Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction: Quarterly Report to the United States Congress. SIGAR, Arlington, 30 October 30 2018. <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2018-10-30qr.pdf>
- Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction: Reconstructing the Afghan National Defense and Security Forces. SIGAR, Arlington, September 2017. <https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/sigar-17-62-1l.pdf>
- Taliban 'Pushed Back' in Farah City: Governor. 16 May 2018. <https://www.tolonews.com/afghanistan/taliban-%E2%80%98pushed-back%E2%80%99-farah-city-governor>
- Törös István: *Változó feladatkör, Resolute Support Mission*. 2015. február 16. https://www.honvedelem.hu/cikk/49259_valtozo_feladatkor
- UNDP, Law and Order Trust Fund. <http://www.af.undp.org/content/afghanistan/en/home/projects/LOTFA.html>
- United Nations Security Council Resolution 2189 (2014), 12 December 2014. https://www.securitycouncilreport.org/wp-content/uploads/s_res_2189.pdf
- Worsnop, Alec: *From guerilla to maneuver warfare: A Look at the Taliban's Growing Combat Capability*. Modern War Institute, 6 June 2018. <https://mwi.usma.edu/guerilla-maneuver-warfare-look-talibans-growing-combat-capability/>

Hegedűs Barbara:

KOLUMBIA, A NATO ELSŐ LATIN-AMERIKAI PARTNERE

ÖSSZEFOGLALÓ: Juan Manuel Santos korábbi kolumbiai elnök 2018 májusában jelentette be, hogy a dél-amerikai ország lesz a NATO első latin-amerikai globális partnere. A tanulmány célja, hogy bemutassa, milyen előnyökkel járhat a partnerség a két szereplő számára. Kolumbia számára nemcsak gyakorlati, hanem szimbolikus jelentőséggel is bír az együttműködés, mert ezáltal megmutathatja, hogy a véres belháborús időszakot maga mögött hagyta, és megbízható aktorrá vált a nemzetközi biztonság területén. Bár az észak-atlanti szövetség perspektívájától távol esik a dél-amerikai térség, előnyökkel járhat számára a szorosabb partnerség a régió egyik jelentős államával, és erősítheti a globális biztonságot garantáló szervezet képét.

KULCSSZAVAK: NATO, globális partnerség, Kolumbia, békemegállapodás, biztonsági és védelmi együttműködés

BEVEZETÉS

Kolumbia a kétezres évek közepén is még törekeny államnak tűnt, és félt volt, hogy polgárháborús viszonyai miatt a bukott államok sorsára juthat. A véres időszak fő felelősei a baloldali gerillaszervezetek, a jobboldali félkatonai, paramilitáris, valamint a szervezett bűnözői csoportok, a gyenge állam és az állami fegyveres erők voltak, amelyek tevékenysége súlyos áldozatokat követelt a kolumbiai társadalomtól. Az 1958–2012 között zajló konfliktus 220 ezer halálos áldozattal járt, ebből a becslések szerint több mint 180 ezer civil személy volt. Ezen felül a belháború 25 ezer eltűntet hagyott maga után, és körülbelül 5,7 millió ember kényszerült elhagyni otthonát.¹

Az ország jelenlegi transznacionális biztonsági kihívásai közül a szervezett bűnözés, azon belül a kábítószerüzlet a legnagyobb fenyegetés, amelynek fő exportpiaca az Amerikai Egyesült Államok, de Európa legnagyobb kokainbeszállítója is. Az 1990-es évektől a kartellek és az ideológiai alapon szerveződő csoportok közti együttműködések révén a szervezetek komoly gazdasági, társadalmi és politikai hatalomra tettek szert, veszélyeztetve ezzel a központi kormányzat hatalmát. A kormányzat – annak érdekében, hogy kezelni tudja az ország belső biztonsági kihívásait – több megoldási kísérletbe kezdett. Voltak olyan szervezetek, amelyekkel sikerült eredményesen megállapodást kötnie, és azok beléptek a

¹ CNMH, Centro Nacional de Memoria Histórica: ¡Basta Ya! Colombia: Memorias de guerra y dignidad, Informe General Grupo de Memoria Histórica, 2013, 31–33. www.centrodememoriahistorica.gov.com (Letöltés időpontja: 2018. 11. 05.)

politikai életbe, a leszerelés azonban nem minden esetben volt teljes.² Másokkal, például a növekvő hatalommal bíró drokartellekkel szemben a kormány fegyveres erővel lép fel, amihez az Amerikai Egyesült Államok is segítséget nyújt.³

Az ország 2016-ban nagy lépést tett annak érdekében, hogy lezárja a konfliktusos időszakot. Juan Manuel Santos Calderón⁴ – bár védelmi miniszterként a legnagyobb offenzívát vezette a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC⁵) ellen – elnöksége (2010–2018) kezdetétől a békefolyamat legnagyobb pártfogója lett. Az elnök 2012-ben jelentette be, hogy tárgyalások folynak a legnagyobb baloldali felkelőszervezettel, és ezzel a lépéssel a polgárháborús időszak szimbolikus végét hirdette meg. A békemegállapodás ünnepélyes aláírására 2016. szeptember 26-án a kolumbiai Cartagena városában került sor, amelyen Timoleón Jiménez⁶ (Timochenko), a FARC vezetője és Santos elnök aláírták a történelmi békét. Bár az október 2-i népszavazás megdöbbentő eredménye⁷ időlegesen megakasztotta a ratifikálás folyamatát, kisebb átdolgozás után a végleges megegyezést november 24-én fogadták el a felek, amely kongresszusi jóváhagyással 2016. november 30-án lépett életbe.

A békemegállapodás ellenére nem lehet kijelenteni, hogy az ország biztonsági problémái maradéktalanul megoldódtak volna. A FARC korábbi gerillái csak részben választották a leszerelést,⁸ továbbra is működnek paramilitáris és gerillaszervezetek az ország területén,

² A fegyveres konfliktus során aktív négy legnagyobb felkelőszervezet a Forradalmi Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC), a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional, ELN), az Április 19-e Mozgalom (Movimiento 19 de Abril, M-19) és a Népi Felszabadító Hadsereg (Ejército Popular de Liberación, EPL). Az M-19 mozgalom kezdett elsőként tárgyalásokat a kolumbiai kormánnyal, majd 1990-ben tagjai leszereltek és sikeresen beléptek a politikai életbe. Az EPL 1991-ben egyezett meg a kolumbiai kormánnyal, a leszerelés azonban részleges volt, mivel a volt gerillák egy része folytatta a kábítószerüzletet, együttműködve a FARC és az ELN csoportokkal. A legnagyobb jobboldali félkatonai szervezet, a Kolumbiai Egyesült Önvédelmi Erők (Autodefensas Unidas de Colombia, AUC) és a kormány között 2006-ban született megállapodás.

³ Az első legnagyobb kokainkartellek a Pablo Escobar vezette Medellín és a Cali kartell voltak. A két kartell szétesését követően a kábítószerüzlet fragmentált lett, a volt tagokból több kisebb csoport jött létre, amelyek már nem a teljes kábítószer-termelési és -kereskedelmi láncolatot tartották a kezükben.

⁴ A Santos család Kolumbia egyik legbefolyásosabb családja, amely elnököt és alelnököt is adott már az országnak, valamint a család az egyik legnagyobb újság, az El Tiempo tulajdonosa volt 1913–2007 között. Juan Manuel Santos volt külkereskedelmi miniszter (1991–1994), pénzügyminiszter (1998–2002), majd védelmi miniszter (2006–2010).

⁵ Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia.

⁶ Szejmon Tyimoszenko („Timochenko”), eredeti nevén Rodrigo Londoño Echeverri (1959–) a FARC vezetője 2011 óta. Beceneve Szejmon Tyimoszenko szovjet marsalltól származik. Életéről sok feltételezés látott már napvilágot, például, hogy orvosi egyetemet végzett, de biztosan az tudható, hogy kiképzést kapott Oroszországban és Kubában. Insight Crime: FARC Profile, 2017. 03. 03. <http://www.insightcrime.org> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 25.)

⁷ A népszavazás során a választásra jogosultak csupán 37%-a vett részt, a választók 50,2%-a azonban elutasította a megállapodást, és 49,8%-a támogatta az elfogadását. Az eredmény okai lehetnek, hogy a társadalom nem tudta megfelelően megismerni a béke tartalmát, valamint sikeres volt az ellenkampány. Területileg megosztott volt a voksolás, mivel az ország középső régiójában élők nagyobb arányban utasították el a békét, míg a konfliktus által leginkább érintett peremterületek a békeszerződés mellett szavaztak. Az alacsony részvétel a társadalmon belüli megosztottság okozhatta, de az is befolyásolhatta, hogy az ország északi területén hurrikán söpört végig, ami megnehezítette egyes vidéki területeken a közlekedést.

⁸ Az ENSZ megfigyelői szerint csupán kb. 1500 exgerilla tartózkodik a reintegrációs táborokban, miközben már 6500 elhagyta ezeket a központokat, és becslések szerint ebből 2000 harcos újra fegyvert ragadott. Adriaan Alsema: Colombia's FARC members massively deserting reintegration process and rearming. Colombia Reports, 2018. 11. 14. <https://colombiareports.com/colombias-farc-members-massively-deserting-reintegration-process-and-rearming> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 05.)

a szervezett bűnözői csoportok változatlanul komoly hatalommal bírnak.⁹ Bár az ország továbbra is komoly biztonsági kihívásokkal néz szembe, stabil és növekvő gazdasággal rendelkezik. A második legnagyobb lakosságú (48,2 millió fő) és a negyedik legnagyobb területű (1 141 748 km²) dél-amerikai állam, a 2018-as adatok alapján pedig a latin-amerikai régió *negyedik legerősebb gazdaságával* rendelkezik.

A tanulmány két fő hipotézis mentén vizsgálja az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és Kolumbia közötti partnerséget. Bár a globális partnerségi programok alapvetően korlátozott jelentőséggel bírnak, a latin-amerikai ország számára fontos volt a NATO-val partnerségi megállapodás megkötése, amely több lehetőséget is nyújthat a transzatlanti biztonsági szervezettel való együttműködés területén. A NATO számára nem kiemelt jelentőségű a latin-amerikai térség, de egy nyugati típusú, az Amerikai Egyesült Államokkal hagyományosan jó kapcsolatot ápoló, erősödő demokratikus országgal történő együttműködés növelheti a szervezet globális jelentőségét. A tanulmány a NATO globális partnerség rövid ismertetését követően bemutatja az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és Kolumbia együttműködési programját, majd azt vizsgálja, hogy milyen jelentősége van a kooperációnak a két szereplő számára. Ezt követően az utolsó fejezet a regionális szereplők reakcióira tér ki, kiemelve a szomszédos államok fenntartásait.

NATO GLOBÁLIS PARTNERSÉG

A NATO a partnerségi struktúrájával arra törekszik, hogy erősítse szerepét a nemzetközi biztonsági együttműködés rendszerében, és meg tudjon felelni a hidegháború utáni békefenntartás és válságkezelés követelményrendszerének. A 21. században a biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések egyre inkább globálisan jelentkeznek, ezért a Szövetség sem összpontosíthat csupán a világ egy régiójára, hanem globálisan kell fellépnie a nemzetközi biztonság fenntartása érdekében.¹⁰ A 2010. novemberi lisszaboni csúcstalálkozón elfogadott Stratégiai Konceptióban kapott nagyobb hangsúlyt az a törekvés, hogy a szervezet világszerte erősítse kapcsolatait a különböző régiós országokkal.¹¹ A partnerségi programok egyik szegmensébe tartozik a hivatalos elnevezése alapján „Partnerek szerte a világon” (*Partners across the globe*) együttműködési forma, amelyben azok az országok csoportosulnak, amelyek közös demokratikus elveket és értékeket vallanak, de a földrajzi megkötöttségek miatt nem lehetnek a Szövetség tagjai. Ezek az országok támogathatják a NATO különböző tevékenységeit, aktívan részt vehetnek a nemzetközi válságkezelésben és missziókban.¹²

A NATO globális partnereihez – 2018-ig, Kolumbia csatlakozásáig – Afganisztán, Ausztrália, Dél-Korea, Irak, Japán, Mongólia, Pakisztán és Új-Zéland tartozott. Nem beszélhetünk azonban egységes partnerségi programról, mivel minden egyes ország önálló, kétoldalú együttműködést köt a Szövetséggel, amely meghatározza a partnerországgal való

⁹ Manapság a legnagyobb kartellek a Rastrojos és az Urabeños, illetve a korábban leszerelt gerilla- és paramilitáris szervezetek tagjaiból létrejött BACRIM (Bandas Criminales), amelyben a kisebb csoportok hálózatos formában működnek diverzifikált tevékenységgel.

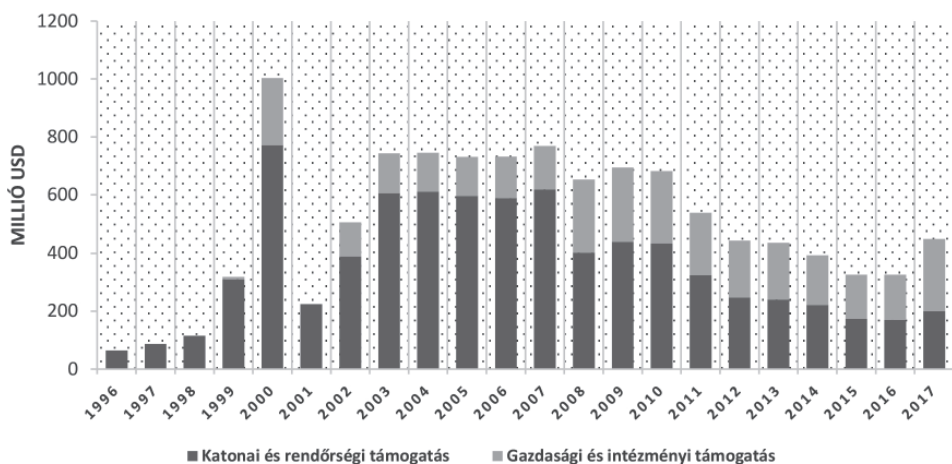
¹⁰ Szenes Zoltán: Előszó. In: Benes Károly et al.: NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője. Tanulmánykötet. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2014, 7–9.

¹¹ Relations with partners across the globe. 2017. május. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49188.htm (Letöltés időpontja: 2019. 02. 03.)

¹² Siposné Kecskeméthy Klára: Partnerség a békéért – 20 év tapasztalatai. In: Benes Károly et al.: i. m. 21–52.

viszonyt és „bánásmódot”.¹³ Általánosságban három kritériumnak kell megfelelniük: a NATO által képviselt értékrend elfogadása, közös biztonsági kihívások hasonló percepciója és hathatós műveleti szerepvállalás. A globális partnerek felvétele alapvetően az Amerikai Egyesült Államok külpolitikájának megfelelően alakult, tehát Washington érdekei, bilaterális kapcsolatainak iránya alakítja az együttműködéseket, több esetben az európai szövetségesek fenntartásaival. A partnerségi felsorolásból látható, hogy eddig az együttműködés főleg az ázsiai és a csendes-óceáni térségekre koncentrált, de Kolumbia felvételével a szervezet újabb régió bevonásáról döntött, bővítve hatáskörét.¹⁴ Mivel a Washingtoni Szerződés pontosan lehatárolja a szervezet érdekszféráját, a globális partnerekre nem alkalmazható az 5. cikkely szerinti kollektív védelem, és az alapszerződés alapján a globális partnerségben részt vevő országok számára nem lehetséges a teljes tagság elérése sem.

KOLUMBIA MINT GLOBÁLIS PARTNER

1. ábra A Kolumbiába áramló amerikai pénzügyi támogatások eloszlása 1996–2017 között¹⁵

Kolumbia globális partnerségi kiválasztásában is egyértelműen megfigyelhető Washington biztonsági percepciója és védelmi jövőképe, mivel a dél-amerikai ország régóta megbízható szövetségese a latin-amerikai térségben.¹⁶ Az együttműködés évtizedek óta a drogellenes harcra összpontosul, mivel az Amerikai Egyesült Államokban fogyasztott kábítószer 90%-a Kolumbiából származik. A programok keretén belül kiemelten pénzügyi, katonai, kiképzési és tanácsadási segítséget nyújt Washington, ezek közül is a legnagyobb és legvitatottabb a 2000-es évek elején indult Kolumbia-terv volt. A több mint 10 milliárd dolláros támogatási

¹³ Support for NATO-led operations. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49188.htm# (Letöltés időpontja: 2019. 02. 03.)

¹⁴ Mártonffy Balázs: A NATO és a globális partnerség. In: Benes Károly et al.: i. m. 153–173.

¹⁵ Adam Isacson: U.S. aid to Colombia in 2017. 2017. május. <https://adamisacson.com/u-s-aid-to-colombia-in-2017/> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 10.)

¹⁶ Donald Trump amerikai elnök legújabbban Brazíliának ígért NATO-partnerséget. Lásd Trump Says Strongly Considering NATO Membership for Brazil. 19 March 2019. <https://www.nytimes.com/reuters/2019/03/19/world/americas/19reuters-usa-brazil-nato.html> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 01.)

csomag közel 70%-át a katonai és a rendőri erők megerősítésére fordították. Az Amerikai Egyesült Államok külpolitikájához igazodva 2002-től elmosódott a határ a kábítószerkartellek, a terrorista és a felkelőcsoportok között. Bevezették a „narkóterrorista” fogalmát, aminek hatására komoly offenzíva indult felszámolásuk érdekében, és a FARC meggyengült annyira, hogy tárgyalóasztalhoz üljön.

A pénzügyi támogatásnak köszönhetően a két ország közötti katonai kapcsolatok is erősek. Az együttműködési megállapodások többek között katonai képzést, kábítószer-elkobzást, a kommunikációhoz, a hírszerzéshez és megfigyeléshez kapcsolódó műveleteket tartalmaznak. A legnagyobb volumenű együttműködésre 2009-ben került volna sor, amely megállapodás keretében az amerikai erők összesen hét – haditengerészeti, légi- és szárazföldi – bázist használtak volna Kolumbiában. A kolumbiai kongresszus végül nem hagyta jóvá az egyezményt, de ez nem befolyásolta jelentősen a két ország közötti kapcsolatokat, mivel a korábbi egyezmények valójában hasonló jogosultságokat nyújtanak az amerikai erőknek a kolumbiai bázisok használatára.¹⁷

2. ábra Az amerikai erők által használt hét kolumbiai katonai bázis¹⁸

2009-ben Juan Manuel Santos még védelmi miniszterként közeledett először a NATO-hoz, amikor felmerült Kolumbia részvétele az afganisztáni ISAF-műveletekben is. Kezdeményezése azonban nem kapott kongresszusi jóváhagyást, mivel az akkori belpolitikai viszonyok még nem tették lehetővé, hogy saját erőket küldjenek idegen területre. Santos elnöksége alatt a NATO és Kolumbia közti kapcsolat egyre erősödött, 2013-ban a két fél információbiztonsági megállapodást (*Agreement on the Security of Information*) is kötött. Az egyezmény információcserét fogalmazott meg a közös ügyek mentén, de a valódi jelentőségét az adta, hogy a biztonság területén az első szorosabb együttműködésnek tekinthető. Ezt követően 2017 májusában született meg az *Egyéni partnerségi és együttműködési program*,

¹⁷ Pacifista: Mitos y verdades sobre la presencia militar gringa en Colombia. 2018. ápr. 20. <https://pacifista.tv/notas/mitos-y-verdades-sobre-la-presencia-militar-gringa-en-colombia/> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 10.)

¹⁸ Jeff Smith: US Militarisation of Colombian. GRIID, 2010. <https://griid.org/2010/03/03/us-militarization-of-colombian/> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 15.)

amely a két fél közötti együttműködés kereteit tartalmazza. A globális partnerség hivatalos bejelentésére egy évvel később, 2018 májusában került sor. A megállapodás alapján a partnerség a kiberbiztonságra, a tengeri biztonságra, a terrorizmus és szervezett bűnözés elleni műveletekre összpontosít, valamint magában foglalja a katonai gyakorlatok egységesítését, a közös képzésekkel és katonai gyakorlatokkal kapcsolatos programok szervezését, továbbá a kolumbiai fegyveres erőknek a NATO irányvonalai mentén történő korszerűsítését.¹⁹

A PARTNERSÉG ELŐNYEI KOLUMBIA SZÁMÁRA

Kolumbia az ötven évig tartó konfliktus alatt is kényesen ügyelt arra, hogy erősítse hitelességét a nemzetközi partnerei felé. Ehhez kapcsolódóan külpolitikájának sarokköve az volt, hogy szövetségépítés és diplomáciai kapcsolatok révén meghatározó szereplő legyen a régióban. A békefolyamat elindulása óta pedig még nagyobb erőkkel építi nemzetközi imázsát annak érdekében, hogy visszaszerezze megtépázott renomóját, aminek egyik fontos lépcsőfoka lehet a NATO-partnerség is.²⁰

Az országot belső és transznacionális biztonsági kihívások sújtják, kiemelten transznacionális bűnözés, korrupció, nem állami fegyveres szereplők működése és fegyverek proliferációja területén. Bogotá biztonsági és védelmi stratégiai céljai az alábbiak:

1. A belső biztonság megteremtése felkelés és terrorizmus elleni katonai műveletek révén, valamint a szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem elleni fellépés, ami elsősorban a nemzeti rendőrség feladatkörébe tartozik.

2. A határok védelme, mivel az öt szárazföldi határ az illegális kereskedelemben ideális tranzitországgá teszi Kolumbiát.

3. A regionális biztonság erősítése, ami a térség országaival közösen valósítható meg. Ezért az együttműködés fejlesztése fontos célkitűzés, mint például az információ megosztása a transznacionális biztonsági fenyegetések eredményes kezelése érdekében.

4. A kontinentális együttműködés, ami a déli és az északi államokkal való együttműködést jelenti, valamint tartalmazza a politikai párbeszéd erősítését, a hírszerzési együttműködést, az információ- és képességmegosztást, valamint a politikai koordináció fejlesztését a regionális fórumokon, mint az Amerikai Államok Szervezete és a Dél-amerikai Nemzetek Uniója.

5. A globális perspektíva részeként az állami fegyveres erők szerepének újrafogalmazása a békefolyamatot követő megváltozott viszonyok között, valamint a megszerzett tapasztalatok kihasználása nemzetközi katonai műveletek révén is.²¹

Kolumbia a térség egyik legerősebb fegyveres erejével rendelkezik, amelynek teljes létszáma 470 ezer fő, beleértve a szintén a Védelmi Minisztérium irányítása alá tartozó rendőrség létszámát is.²² A katonai erejét az ország szuverenitásának és területi integritá-

¹⁹ Relations with Colombia. 2018. dec. 6. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_143936.htm (Letöltés időpontja: 2019. 01. 05.)

²⁰ Daniel Flandes – Leslie Wehner: Drivers of Strategic Contestation in South America. German Institute of Global and Area Studies, GIGA Research Programme, October 2012, 1. https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp207_flandes_wehner.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 11. 20.)

²¹ Robert Helbig – Guillaume Lasconjarias: Winning Peace and Exporting Stability: Colombia as NATO's next Global Partner? Research Division (RD) of the NATO Defense College, Rome, 2017. http://www.academia.edu/34643559/Winning_Peace_and_Exporting_Stability_Colombia_as_NATO_s_next_Global_Partner (Letöltés időpontja: 2018. 09. 10.)

²² El Nuevo Siglo: Pie de fuerza aumentó en 42 mil efectivos. 2014. ápr. 20. <https://www.elnuevosiglo.com.co/articulos/4-2014-pie-de-fuerza-aumento-en-42-mil-efectivos> (Letöltés időpontja: 2018. 10. 10.)

ának védelmében vetik be az ország határain belül is, kiemelten a narkóterroizmus és a politikai alapon szerveződő fegyveres csoportok ellen, valamint a határok védelme érdekében. A békefolyamat előrehaladásával előtérbe került a kérdés, hogy az ország hadereje milyen funkcióval rendelkezzen a jövőben, valamint a rendvédelmi szervek és a katonaság feladatköreit határozottan elkülönítsék egymástól.²³

A belháború történései és a biztonsági erők visszaélései növelték a bizalmatlanságot az állami fegyveres erőkkel szemben, ezért legitimitációjának erősítésében, a bizalom és a transzparencia kialakításában támogatást nyújthatnak a NATO-javaslatok és a jó gyakorlatok átvétele. Ehhez kapcsolódóan egy új védelmi stratégia kidolgozásában, a fegyveres erők modernizálásában és azok békeidős működésében a NATO komoly segítséget nyújthat.

Felmerül a kérdés, hogy a félelem a szomszédoktól motiválhatta-e Kolumbiát a katonai szövetséghez történő partnerségi csatlakozásban. Kolumbiának a szomszéd államokkal főleg határviták, határsértések miatt voltak konfliktusai. A határ menti összetűzések fő kiváltó oka, hogy az illegális fegyveres csoportok, a gerilla- és paramilitáris szervezetek, valamint a szervezett bűnözői csoportok tevékenységüket a határhoz közel eső régiókban végzik, sokszor az országhatárokat is átlépve. Erre válaszul Kolumbia több esetben a határokat megsértve szállt szembe ezekkel a csoportokkal, ami konfliktusokhoz vezetett a szomszédos államokkal, például 2008-ban Ecuadorral.²⁴ Ezek a viszályok azonban kis intenzitású katonai műveleteket eredményeztek, és inkább diplomáciai szinten vetették vissza az együttműködést. A határvitákat a régió országai már nem fegyveres erővel igyekeznek rendezni, hanem a nemzetközi jog eszközeivel.

Mindezek ellenére nem lehet teljes bizonyossággal kijelenteni, hogy a békés viszonyok garantáltak lennének a régióban, mivel *Venezuela puszkaporos hordóként* magában hordozza egy komoly konfliktus kirobbanásának esélyét. A Kolumbia és Venezuela közti viszály hosszú időszakra nyúlik vissza, de a korábbi határviták kérdését a 2000-es évektől felváltották az Amerika-barát és Amerika-ellenes, illetve a jobboldali és a baloldali politikai kormányzatok közti, ideológiai különbségekből eredő ellentétek.²⁵ Bár a Trump-adminisztráció felvetette a katonai intervenció lehetőségét, *a latin-amerikai országok, köztük Kolumbia, többször visszautasították a külső fegyveres beavatkozás gondolatát*, mivel véleményük szerint az csak destabilizálná a térséget. Ennek ellenére a szólamok szintjén már felmerült a katonai konfliktus lehetősége a két dél-amerikai ország között, az ehhez hasonló megnyilvánulások azonban inkább politikai hangulatkeltésnek tekinthetők. Bár kérdéses, hogy a venezuelai válság milyen irányt vesz 2019-ben, várhatóan továbbra sem kerül sor komoly katonai összetűzésre a két ország között.²⁶ Mindezek alapján elmondható, hogy egy katonai konfliktus lehetősége nem motiválhatta a közeledést a transzatlanti nemzetközi védelmi szövetséghez.

²³ Éiber Gutiérrez Roa – Marcela Osorio Granados: ¿A qué se van a dedicar las Fuerzas Armadas en el posconflicto? El Espectador, Política, 2016. máj. 25. <https://colombia2020.elespectador.com/politica/que-se-van-dedicar-las-fuerzas-armadas-en-el-posconflicto> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 05.)

²⁴ Az incidens miatt ideiglenes megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok a két ország között, mivel egy FARC-tábor elleni bombázás során Kolumbia megsértette az ecuadori határt.

²⁵ A legutóbbi incidens 2015-ben történt, miután Nicolas Maduro kormánya lezárta a Kolumbiát és Venezuelát összekötő egyik határátkelőhelyet – a Simon Bolívar nemzetközi hidat –, és kiutasította a kolumbiai állampolgárokat. Ezenkívül a venezuelai kormány szerint a kolumbiai milíciák állítólag részt vettek a térségben venezuelai katonák elleni támadásban, valamint olyan illegális tevékenységekben, mint benzín és más alapvető áruk csempészése.

²⁶ Robert Malley: 10 Conflicts to Watch in 2019. International Crisis Group, 2018. dec. 28. <https://www.crisisgroup.org/global/10-conflicts-watch-2019> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 04.)

Összességében Kolumbia célja a NATO-partnerséggel, hogy sikeresen tudjon kapcsolatot építeni a partnerországokkal, növelje nemzetközi presztízsét, de eközben érdekei mentén mégis fenntartsa partnerségi elkötelezettségét. A csatlakozás óta a politikai vezetők több fórumon is ígéretet tettek arra, hogy külföldi erők nem állomásozhatnak az ország területén, ezzel is megnyugtatta a szomszédos államokat. Ezenkívül Kolumbia a közeljövőben csak korlátozott részvételét tervezi külföldi missziókban, mivel a belpolitikai helyzet, a friss polgárháborús sebek miatt a társadalom nagy része nem támogatná, hogy kolumbiai erők más ország területén harcoljanak.

A PARTNERSÉG NATO SZÁMÁRA NYÚJTOTT LEHETŐSÉGEI

A globális partnerség intézménye eddig főleg Ázsiára és a csendes-óceáni térségre koncentrált, ezért a dél-amerikai térségnek a NATO közösségébe történő beemelésével a Szövetség erősítheti a globális legitimitációját, valamint növelheti regionális befolyását. *Kolumbia a geostratégiai helyzete miatt is jelentős partner, mivel két óceánra is kijutással rendelkezik.* Ezenkívül a transzatlanti szövetségi rendszert, azon belül is különösen az Amerikai Egyesült Államokat aggaszthatja a térségben erősödő orosz és kínai befolyás. A két ország legerősebb szövetségesei a térségben *Venezuela, Kuba, Nicaragua és Bolívia.* Ennek hatására az Amerikai Egyesült Államok arra törekszik, hogy ellensúlyozza a két hatalom növekvő befolyását az érdekszférájában, amihez Kolumbia megfelelő partnernek tűnik.

A NATO-partnerség szempontjából Kína és Oroszország régiós jelenléte érdekes. Kína főleg gazdasági téren erősíti befolyását a latin-amerikai térségben, a kereskedelem növelése és a közvetlen tőkebefektetések révén olyan lehetőségeket nyújt a partnerországok számára, amelyeket jelenleg az Amerikai Egyesült Államok nem biztosít.²⁷ Oroszország latin-amerikai szerepvállalása a globális stratégiájához igazodik, amelynek célja, hogy erodálja Washington vezető szerepét, gyengítse befolyását a térségben, és mindehhez a propagandát, a katonai eszközök értékesítését, a kábítószer-ellenes megállapodásokat és kereskedelmet használja fel eszközként. Oroszország számára a térség jelentőségét továbbá a nyersanyagkészletei, ezen belül kiemelten a kőolaj- és földgáztartalékai adják.²⁸

Dél-Amerikában Oroszország és Venezuela kapcsolata kiemelendő Kolumbia szemszögéből, mivel a Caracas és Bogotá között húzódozó ideológiai különbség és növekvő feszültség – szélsőséges esetben akár – fegyveres összetűzést is eredményezhet a térségben. A katonai együttműködés egyik legmeghatározóbb epizódja 2008-ban az orosz–grúz háború alatt zajlott, amikor Oroszország nukleáris fegyverek hordozására is alkalmas két hadászati bombázó-repülőgépet rendelt Venezuelába, válaszul arra, hogy amerikai és NATO-hajók a Fekete-tengerre hajóztak be. Majd még abban az évben Oroszország és Venezuela között közös gyakorlatra került sor, ennek keretében az orosz fél a *Nagy Péter* atommeghajtású csatacirkálót rendelte a karibi térségbe. Az elmúlt években több diplomáciai találkozó is történt az orosz kormányzat és baráti latin-amerikai országok között, válaszul az ukrán vál-

²⁷ Lara Seligman: U.S. Military Targets Growing Russian and Chinese Influence in Latin America. Foreign Policy, 2018. november 19. <https://foreignpolicy.com/2018/11/19/us-military-targets-growing-russian-and-chinese-influence-in-latin-america/> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 04.)

²⁸ Venezuela Szauíd-Arábiát megelőzve már az első helyen áll a feketearany-tartalékokat illetően, továbbá a tíz legnagyobb földgáztartalékkal rendelkező ország közé tartozik. BP Statistical Review of World Energy, 2017. 12. https://www.bp.com/content/dam/bp-country/de_ch/PDF/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 04. 08.)

ságot követő nyugati szankciókra. Oroszország legutóbb 2018 decemberében vezényelt két, nukleáris fegyverek hordozására is alkalmas hadászati bombázó-repülőgépet Venezuelába, hogy részt vegyenek egy közös légi gyakorlaton. A kolumbiai elnök azonban fenntartásait fejezte ki a növekvő orosz katonai befolyással kapcsolatban. „A kontinensnek ébernek kell lennie. Ez nemcsak Kolumbiával szemben barátságtalan cselekedet, hanem barátságtalan cselekedet [...] egy olyan régióval szemben, amelynek egyértelműen van egy kölcsönös segítségnyújtási szerződése, amely kimondja, hogy agresszió esetén minden országnak meg kell védenie a támadott államot.”²⁹

Az orosz befolyás ellensúlyozása érdekében a NATO-nak már nem a hidegháborús retorikához és eszközökhöz kell visszanyúlnia, amely a legtöbb latin-amerikai államban visszatetszést és ellenállást szül, hanem a nyugati gondolkodású államok támogatása révén kell ellensúlyoznia a Kreml ambícióit. Ebből a szempontból Kolumbia ideális választás, mivel évtizedek óta szoros kapcsolatot ápol az Amerikai Egyesült Államokkal, és megbízható partnernek tűnt ez időszak alatt.

Kolumbia NATO-partnerként növelheti részvételét külföldi békeműveletekben is. Az ország fegyveres ereje tapasztalt az irreguláris hadviselés területén, valamint a felkelés- és terrorizmusellenes műveletekben. Ezenkívül az elmúlt évtizedekben a különböző amerikai együttműködési programok átfogták a kiképzés, tanácsadás, hírszerzés és közös műveletek területét, valamint Washington katonai eszközökkel látta el a dél-amerikai országot. Mindezek eredményeképpen a kolumbiai erők a módszereiket az Amerikai Egyesült Államoktól vették át, ezért az interoperabilitás a NATO-n belül könnyebben megvalósulhat. Különösen előtérbe került az aszimmetrikus hadviseléshez nélkülözhetetlen különleges műveleti erők együttműködése, valamint a hírszerzés, a megfigyelés és a felderítés terén történő együttműködés.³⁰

Az amerikai Kongresszus előtt mondott éves beszédében Kurt Tidd admirális, az Amerikai Egyesült Államok hadereje Déli Parancsnokságának (SOUTHCOM) parancsnoka Kolumbiát a régió biztonságának „nettó exportőréként” nevezte meg.³¹ Az évtizedes kooperációnak köszönhető ez a státusz, mivel mára Kolumbia nem csupán az amerikai módszerek befogadója, hanem azok közvetítőjévé vált.³² A kolumbiai katonák közvetlenül beágyazódnak az amerikai parancsnoksági struktúrába, segítve egy többnemzeti katonai erő kialakítását, amely világszerte proxyként szolgálhat az amerikai globális biztonsági stratégia alapján. A kolumbiai erők ilyen irányú alkalmazása például olyan előnyökkel jár, hogy a helyi katonaságot kevesebb költséggel lehet kiképezni, és a megítélésük politikailag is kedvezőbb lehet, mivel az amerikai szerepvállalás nem közvetlenül valósul meg. Kevés információ van az együttműködés pontos területeiről, de a két ország által 2013-ban aláírt, „Cselekvési terv

²⁹ El Universal: Colombia „alerta” al continente por ejercicios militares de Venezuela. Bogotá, 2018. 12. 12. <http://www.eluniversal.com/politica/28101/colombia-alerta-al-continente-por-ejercicios-militares-de-venezuela> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 10.)

³⁰ Jim Thomas – Christopher Dougherty: Beyond the Ramparts: The Future of U.S. Special Operations Forces. Studies, The Center of Strategic and Budgetary Assessments, 2013. máj. 10. <https://csbaonline.org/research/publications/beyond-the-ramparts-the-future-of-u-s-special-operations-forces/publication> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 20.)

³¹ Jim Garamone: Southern Command Chief Says South American Allies 'Got Game'. U.S. Department of Defense, Washington, 2018. jún. <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/1543882/southern-command-chief-says-south-american-allies-got-game/> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 10.)

³² Jack Norman: Colombia's military emerges as a global player in US-led alliance. Colombia Reports, 2018. szept. <https://colombiareports.com/colombias-military-emerges-as-a-global-player-in-us-led-alliance/> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 10.)

a regionális biztonsági együttműködésről” elnevezésű dokumentum prioritásként jelölte meg Honduras, El Salvadort, Guatemalát és Panamát.³³

Kolumbia egyedülálló tapasztalattal és képességekkel rendelkezik az irreguláris hadviselés, a felkelés- és terrorizmusellenes műveletek területén, valamint kipróbált katonai és politikai stratégiával a válságkezelés és békeépítés terén. A kolumbiai fegyveres erők ez irányú tapasztalatait a NATO sikeresen használhatná polgárháborús országokban, mint például Líbiában vagy Afganisztánban. Ezenkívül a FARC gerillaszervezet és az állam között zajló békefolyamat több elemét is fel tudná használni a NATO annak érdekében, hogy a konfliktusos területeken elősegítse az államiság feltételeinek biztosítását, támogassa az államépítés és demokratikus rendszerek kialakításának folyamatát. A békemegállapodás egyes elemei, mint például a nemzeti megbékélés érdekében végzett programok, az átmeneti igazságszolgáltatás rendszere fontos esettanulmányként szolgálhat egyéb konfliktusok lezárásánál is.

Kolumbia kulcsszereplő lehet a szervezett bűnözés és kábítószerüzlet elleni harcban, különösen a dél-amerikai és afrikai narkókereskedelmi útvonal felszámolásában. Bár ezek a célok nem a NATO alapvető mandátumának részei, de a nemzetközi biztonság öröként nem fordíthat háttér ezeknek a transznacionális biztonsági kihívásoknak sem. „Most megláthatjuk, hogy Kolumbia kábítószer-kereskedelem elleni harcban szerzett tapasztalatai megoszthatóak-e a NATO-ban, és a Szövetség is részesülhet-e a kolumbiai támogatásból, tudásból és erőfeszítéseiből Afganisztánban” – nyilatkozta Jens Stoltenberg NATO-főtitkár 2018. október 23-án Iván Duque kolumbiai elnökkel való találkozásokor Brüsszelben.³⁴

Összességében a NATO partnerségi programjai még mindig a szervezet legjobb eszközei arra, hogy diplomáciai és katonai támogatást szerezzen a liberális gondolkodású demokratikus államoktól. Kolumbiával – mint első latin-amerikai partnerrel – a Szövetség növelheti globális legitimációját a nemzetközi biztonság garantálójaként.

REGIONÁLIS REAKCIÓK A GLOBÁLIS PARTNERSÉGRE

A Monroe-doktrína *Amerika az amerikaiaké!* szlogenje, a „furkósbot” és a „dollárdiplomácia” módszerei, a „jó szomszédság elve” mind olyan jelzők, amikkel illették már az Amerikai Egyesült Államok és érdekszférájának részeként tartott latin-amerikai régiót kapcsolatuk szemléltetésére. A történelmi események, illetve az amerikai katonai, gazdasági és politikai beavatkozások által terhelt viszony miatt várható volt, hogy a NATO-partnerség híre súrlódást okoz majd a régió országai között. Különösen az Amerika-ellenes, „antiimperialista” államoknak tartott Ecuador, Nicaragua, Bolívia és Venezuela ítéltek el az együttműködést a katonai szövetséggel, mivel a NATO-t az amerikai befolyás egyik eszközének tekintik. A venezuelai kormányzat a NATO térségi megjelenésének legnagyobb ellenzője. Maduro elnök nyilatkozata alapján a partnerség „komoly fenyegetést jelent a békére és a regionális biztonságra”.³⁵

³³ Arlene B. Tickner: Colombia, the United States, and Security Cooperation by Proxy. WOLA, 2014. márc. <https://www.wola.org/files/140318ti.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 14.)

³⁴ El Tiempo: Ciberseguridad y ciberdefensa, temas claves de cita de Duque con Otán. 2018. okt. <https://www.eltiempo.com/politica/gobierno/los-temas-claves-de-cita-de-duque-con-el-secretario-general-de-la-otan-284598> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 10.)

³⁵ Jorge Arreaza venezuelai külügyminiszter Twitter-üzenete. 2018. 05. 26. <https://twitter.com/jaarreaza/status/1000513816927637504/photo/1> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 15.)

A régió több országában csak növelte a bizalmatlanságot az elmúlt évtizedes washingtoni politika, amely a felkelés és a szervezett bűnözés elleni műveletekre összpontosított a drogháború keretén belül. Santos korábbi kolumbiai elnök a partnerség kihirdetésekor a szomszédos országok reakcióira válaszul kiemelte, hogy nem célja a teljes jogú tagság, amire egyébként nem is lenne lehetősége az országnak, és nem fog NATO-erőket állomásoztatni az ország területén. „Ez a program a katonai erővel való integritás megteremtésére törekszik, nem arra, hogy Kolumbia a NATO tagja legyen, nem veszünk részt a NATO katonai műveleteiben.”³⁶

2018-ban elnökválasztást tartottak Kolumbiában, amelynek eredményeként új, *jobb-oldali vezetője lett az országnak*. Iván Duque elnöki ciklusa alatt várhatóan keményebb politikát fog alkalmazni a venezuelai kormányzattal szemben, emellett szorosabb amerikai együttműködésre törekszik majd. Ezzel párhuzamosan folytatja a NATO-kapcsolatok építését, „az együttműködési kapcsolatok megerősítését”.³⁷ Bár fontos számára, hogy NATO-partnerként a katonai szövetség tagjaival jó kapcsolatot alakítson ki, erősítse nemzetközi kapcsolatrendszerét, nem célja, hogy a régió országaival feszült kapcsolata legyen. Ezért a NATO-vállalásoknál mindig figyelembe fogja venni a regionális politikai hatásokat, óvatos külföldi szerepvállalás várható a NATO-békeműveletekben, hogy az ne váltson ki nagyobb ellenállást a szomszédoktól.

A dél-amerikai országok felől érkező aggodalmak másik oka a regionális biztonsági és védelmi együttműködések jövője, hogy mennyiben befolyásolhatja a térségi szerveződések a NATO-partnerség. A kooperációk közül kiemelkedő a Dél-amerikai Nemzetek Unióján (UNASUR³⁸) belül működő Védelmi Tanács (CDS³⁹). A CDS létrehozásáról 2008-ban született döntés Braziliában, azzal a céllal, hogy erősítse a regionális egységet az államok között, és támogassa az országok stratégiai védelmi együttműködését. A szervezet célja, hogy az államok közötti párbeszéd segítségével kezelje a regionális konfliktusokat, valamint összehangolja az egyes szereplők biztonságpolitikai döntéseit. Nem célja azonban, hogy a NATO-hoz hasonló katonai szövetséget hozzon létre.

Evo Morales bolíviai elnök már 2013-ban kritikusan reagált a partnerség lehetőségére is, és az UNASUR rendkívüli ülésének összehívását szorgalmazta annak érdekében, hogy a testület vitassa meg, vajon milyen hatással lehet a NATO megjelenése a szervezet tagjaira. „Hogyan lehetséges az, hogy Kolumbia a felvételét kérje a NATO-ba? És mi célból? Azért, hogy megtámadja Latin-Amerikát, legyőzze Latin-Amerikát, azért, hogy a NATO megszálljon minket is, ahogy tette Európában és Afrikában [...] ez egy agresszió, provokáció, összeesküvés az antiimperialista kormányok, Venezuela, Nicaragua, Ecuador és Bolívia felé, de ezt nem fogjuk megengedni.”⁴⁰

³⁶ Notimérica: Santos: „Colombia no participará en operaciones militares de la OTAN.” Bogotá, 2018. máj. <https://www.notimerica.com/politica/noticia-santos-colombia-no-participara-operaciones-militares-otan-20180529191339.html> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 12.)

³⁷ Redmás: Duque reitera en la OTAN su voluntad de „fortalecer” la cooperación. 2018. 10. 23. <http://www.redmas.com.co/colombia/duque-reitera-la-otan-voluntad-fortalecer-la-cooperacion/> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 30.)

³⁸ Union of South American Nations – 2008-ban alakult tizenkét ország részvételével, hogy alapvetően politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális integrációt hozzon létre, erősítve ezzel a térség globális pozícióját is.

³⁹ Consejo de Defensa Suramericano.

⁴⁰ LaRazón.com: Morales ve como amenaza intención de Colombia de ingresar a la OTAN y pide reunión a la Unasur, 2013. 06. 03. <https://www.americaeconomia.com/politica-sociedad/politica/morales-ve-como-amenaza-intencion-de-colombia-de-ingresar-la-otan-y-pide-reunion-a-la-unasur> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 30.)

„A NATO a háború, a beavatkozás szinonimája, amely védi az Egyesült Államokat és transznacionális érdekeit” – nyilatkozta Evo Morales.⁴¹ A katonai szövetség megjelenése a térségben aggodalmakat szült a mai amerikai kormányzati retorika fényében is, amely nem tartja kizártnak a fegyveres beavatkozást a venezuelai rezsimmel szemben. Ezt a lehetőséget azonban az összes latin-amerikai ország határozottan elvetette. Iván Duque Márquez kolumbiai elnök is ellenezte a katonai beavatkozás gondolatát: „...a megoldás nem lehet katonai. Egy diktátor mindig ezt szeretné, mivel a fegyveres beavatkozás démonját akarja létrehozni, hogy megtartsa a hatalmát.”⁴²

A NATO partnerségi megállapodás ellenzői *kritikusan reagáltak arra*, hogy a régió egyik állama egy külső védelmi szövetséggel erősíti kapcsolatait, miközben a térségi biztonsági és védelmi együttműködések erősítése megakadt. Ez a kritika azonban alaptalannak bizonyult, mert *az UNASUR-on belüli kooperációt nem a NATO-partnerség vetette vissza, hanem a belső nézeteltérések vertek éket a tagállamok közé*. A regionális szervezet a végnapjait éli. 2017. január végétől belső konfliktusok terhelték a Szövetséget, mivel nem volt képes a venezuelai válság megoldásában hathatósan közvetíteni. Mivel az UNASUR létrejött a szocialista kormányok együttműködésén alapult, a tagországokban tapasztalt belpolitikai változások, a jobbközép pártok előretörése szétfeszítették az együttműködést.

A NATO-partnerségre adott regionális reakciók a térség országai között húzódo politikai törésvonalakat is mutatják. Annak ellenére, hogy a megállapodásnak korlátozott jelentősége van, és a nemzetközi szervezethez történő csatlakozásra nincs lehetőség, egyes politikai vezetők nyilatkozataiból látható, hogy *a racionális érvek és tények helyett inkább a politikai hangulatkeltés határozta meg a partnerségi megállapodás értékelését*. A nem feltétlen alaptalan történelmi sérelmek, az Amerikai Egyesült Államok regionális politikájának kritikus megítélése és a beavatkozástól való félelem mai napig a politikai élet része, és alapjaiban hatott a NATO-val való együttműködés megítélésére is.

ÖSSZEFOGLALÁS

Kolumbiát a 2000-es évek elején még az a veszély fenyegette, hogy a bukott államok sorsára jut, napjainkra viszont már úgy tűnik, hogy visszafordíthatatlan pozitív folyamatok indultak meg az ország életében. A NATO globális partnersége új nemzetközi kapcsolatokat, új kapukat nyithat meg a latin-amerikai állam előtt, és hozzájárulhat a biztonsági problémák kezeléséhez, a demokratikus viszonyok megszilárdításához és az ország nemzetközi presztízsének erősítéséhez. Bár Brazília 2013-ban még aggodalmát fejezte ki a NATO-partnerség miatt, a belpolitikai változások eredményeképpen meglehet, hogy ő lesz a szervezet következő partnere a térségben. Jair Bolsonaro új jobboldali brazil elnök kijelentései alapján azon lesz, hogy erősítse a kapcsolatot a nyugati partnerekkel, különösen az Amerikai Egyesült Államokkal, ami az észak-atlanti szövetséggel való együttműködést is elhozhatja.⁴³ Úgy

⁴¹ Rubén Ariñez: Bolivia cuestiona presencia de la OTAN en Sudamérica y advierte de intervención a Venezuela. La Razón digital, La Paz, 2018. 07. 02. http://www.la-razon.com/nacional/Region-Bolivia-rechaza-Colombia-OTAN-intervencion-Venezuela_0_2957704248.html (Letöltés időpontja: 2018. 11. 30.)

⁴² Euronews: Duque sobre Venezuela: „La solución no debería ser militar.” Internacionales, 2018. 10. 25. <https://es.euronews.com/2018/10/25/duque-sobre-venezuela-la-solucion-no-deberia-ser-militar> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 05.)

⁴³ Germán Gorraiz López: ¿Entrará Brasil en la OTAN? América Latina en Movimiento. Alainet.org, 2019. jan. 7. <https://www.alainet.org/es/articulo/197399> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 20.)

tűnik, Kolumbia NATO-együttműködése új időszámítás kezdetét is jelzi a térség számára, mivel lehetséges, hogy az ország kitüntetett szerepe nem sokáig marad meg, és a régió újabb államai közeledhetnek a nyugati szövetségi rendszerhez. Ez pedig újból elvezethet a NATO globalizálódásával kapcsolatos vitákhoz. A biztonsági közösség 70. évfordulóján a 70. NATO-partnerország újabb perspektívákat nyithat és egyben új kockázatokat hozhat az észak-atlanti szövetségnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alsema, Adriaan: *Colombia's FARC members massively deserting reintegration process and rearming*. Colombia Reports, 2018. 11. 14. <https://colombiareports.com/colombias-farc-members-massively-deserting-reintegration-process-and-rearming>
- Ariñez, Rubén: *Bolivia cuestiona presencia de la OTAN en Sudamérica y advierte de intervención a Venezuela*. La Razón digital, La Paz, 2018. 07. 02. http://www.la-razon.com/nacional/Region-Bolivia-rechaza-Colombia-OTAN-intervencion-Venezuela_0_2957704248.html
- BP Statistical Review of World Energy, 2017. 12. https://www.bp.com/content/dam/bp-country/de_ch/PDF/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf
- CNMH, Centro Nacional de Memoria Histórica: ¡Basta Ya! Colombia: Memorias de guerra y dignidad, Informe General Grupo de Memoria Histórica, 2013. www.centrodememoriahistorica.gov.com
- El Nuevo Siglo: Pie de fuerza aumentó en 42 mil efectivos. 2014. ápr. 20. <https://www.elnuevosiglo.com.co/articulos/4-2014-pie-de-fuerza-aumento-en-42-mil-efectivos>
- El Tiempo: Ciberseguridad y ciberdefensa, temas claves de cita de Duque con Otán. 2018. okt. <https://www.eltiempo.com/politica/gobierno/los-temas-claves-de-cita-de-duque-con-el-secretario-general-de-la-otan-284598>
- El Universal: Colombia „alerta” al continente por ejercicios militares de Venezuela. Bogotá, 2018. 12. 12. <http://www.eluniversal.com/politica/28101/colombia-alerta-al-continente-por-ejercicios-militares-de-venezuela>
- Euronews: Duque sobre Venezuela: „La solución no debería ser militar.” Internacionales, 2018. 10. 25. <https://es.euronews.com/2018/10/25/duque-sobre-venezuela-la-solucion-no-deberia-ser-militar>
- Flemes, Daniel – Wehner, Leslie: *Drivers of Strategic Contestation in South America*. German Institute of Global and Area Studies, GIGA Research Programme, October 2012. https://www.giga-hamburg.de/de/system/files/publications/wp207_flemes_wehner.pdf
- Garamone, Jim: *Southern Command Chief Says South American Allies 'Got Game'*. U.S. Department of Defense, Washington, 2018. jún. <https://dod.defense.gov/News/Article/Article/1543882/southern-command-chief-says-south-american-allies-got-game/>
- Helbig, Robert – Lasconjarias, Guillaume: *Winning Peace and Exporting Stability: Colombia as NATO's next Global Partner?* Research Division (RD) of the NATO Defense College, Rome, 2017. http://www.academia.edu/34643559/Winning_Peace_and_Exporting_Stability_Colombia_as_NATO_s_next_Global_Partner
- Insight Crime: FARC Profile. 2017. 03. 03. <http://www.insightcrime.org>
- Isacson, Adam: *U.S. aid to Colombia in 2017*. 2017. 05. <https://adamisacson.com/u-s-aid-to-colombia-in-2017/>
- Jorge Arreaza venezuelai külügyminiszter twitterüzenete. 2018. 05. 26. <https://twitter.com/jaarreaza/status/1000513816927637504/photo/1>
- LaRazón.com: Morales ve como amenaza intención de Colombia de ingresar a la OTAN y pide reunión a la Unasur. 2013. 06. 03. <https://www.americaeconomia.com/politica-sociedad/politica/morales-ve-como-amenaza-intencion-de-colombia-de-ingresar-la-otan-y-pide-reunion-a-la-unasur>

- López, Germán Gorraiz: *¿Entrará Brasil en la OTAN?* América Latina en Movimiento. Alainet.org, 2019. jan. 7. <https://www.alainet.org/es/articulo/197399>
- Malley, Robert: *10 Conflicts to Watch in 2019*. International Crisis Group, 2018. dec. 28. <https://www.crisisgroup.org/global/10-conflicts-watch-2019>
- Mártonffy Balázs: *A NATO és a globális partnerség*. In: Benes Károly – Fucsku Sándor – Gelsei András – Kiss Petra – Mártonffy Balázs – Molnár Anna – Siposné Kecskeméthy Klára – Zsolt Melinda: *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*. Tanulmánykötet. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- Norman, Jack: *Colombia's military emerges as a global player in US-led alliance*. Colombia Reports, 2018. szept. <https://colombiareports.com/colombias-military-emerges-as-a-global-player-in-us-led-alliance/>
- Notimérica: Santos: „Colombia no participará en operaciones militares de la OTAN.” Bogotá, 2018. máj. <https://www.notimerica.com/politica/noticia-santos-colombia-no-participara-operaciones-militares-otan-20180529191339.html>
- Pacifista: Mitos y verdades sobre la presencia militar gringa en Colombia. 2018. ápr. 20. <https://pacifista.tv/notas/mitos-y-verdades-sobre-la-presencia-militar-gringa-en-colombia/>
- Redmás: Duque reitera en la OTAN su voluntad de „fortalecer” la cooperación. 2018. 10. 23. <http://www.redmas.com.co/colombia/duque-reitera-la-otan-voluntad-fortalecer-la-cooperacion/>
- Relations with Colombia. 2018. dec. 6. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_143936.htm
- Relations with partners across the globe. 2017. május. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49188.htm
- Roa, Élber Gutiérrez – Granados, Marcela Osorio: *¿A qué se van a dedicar las Fuerzas Armadas en el posconflicto?* El Espectador, Política, 2016. máj. 25. <https://colombia2020.elespectador.com/politica/que-se-van-dedicar-las-fuerzas-armadas-en-el-posconflicto>
- Seligman, Lara: *U.S. Military Targets Growing Russian and Chinese Influence in Latin America*. Foreign Policy, 2018. november 19. <https://foreignpolicy.com/2018/11/19/us-military-targets-growing-russian-and-chinese-influence-in-latin-america/>
- Siposné Kecskeméthy Klára: *Partnerség a békéért – 20 év tapasztalatai*. In: Benes Károly – Fucsku Sándor – Gelsei András – Kiss Petra – Mártonffy Balázs – Molnár Anna – Siposné Kecskeméthy Klára – Zsolt Melinda: *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*. Tanulmánykötet. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- Smith, Jeff: *US Militarisation of Colombian*. GRIID, 2010. <https://griid.org/2010/03/03/us-militarization-of-colombian/>
- Support for NATO-led operations. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49188.htm#
- Szenes Zoltán: *Előszó*. In: Benes Károly – Fucsku Sándor – Gelsei András – Kiss Petra – Mártonffy Balázs – Molnár Anna – Siposné Kecskeméthy Klára – Zsolt Melinda: *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*. Tanulmánykötet. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- Thomas, Jim – Dougherty, Christopher: *Beyond the Ramparts: The Future of U.S. Special Operations Forces*. Studies, The Center of Strategic and Budgetary Assessments, 2013. máj. 10. <https://csbaonline.org/research/publications/beyond-the-ramparts-the-future-of-u-s-special-operations-forces/publication>
- Tickner, Arlene B.: *Colombia, the United States, and Security Cooperation by Proxy*. WOLA, 2014. márc. <https://www.wola.org/files/140318ti.pdf>
- Trump Says Strongly Considering NATO Membership for Brazil. March 19, 2019. <https://www.nytimes.com/reuters/2019/03/19/world/americas/19reuters-usa-brazil-nato.html>

Szilágyi Tibor alezredes:

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM EURÓPAI UNIÓS FORRÁSBÓL MEGVALÓSULÓ FEJLESZTÉSEI A 2014–2020 KÖZÖTTI FEJLESZTÉSI IDŐSZAK ELSŐ ÖT ÉVÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: Magyarország kormánya kiemelt figyelmet szentel annak, hogy az Európai Unió és hazánk költségvetése társfinanszírozásában rendelkezésre álló fejlesztési források felhasználása minél hatékonyabb legyen. A nemzeti fejlesztési célkitűzések megvalósításához a Honvédelmi Minisztérium is tevőlegesen hozzájárul, és az uniós források felhasználása során olyan területek fejlesztésére összpontosít, ahol az uniós támogatás hozzáadott értéket teremt, minőségileg javítja a munkavállalók munkafeltételeit, hozzájárul a fenntartható fejlődéshez, csökkenti a környezeti terhelést, különös tekintettel az energiahatékonysági, a környezeti kármentesítési, a katasztrófavédelmi és katasztrófa-egészségügyi fejlesztésekre. A honvédelmi tárca az Unió 2014–2020-as fejlesztési időszakának első öt éve során ez idáig több mint 21 milliárd forint fejlesztési forrás felhasználását kezdte meg, s ez az összeg további támogatási forrásokkal bővíthet. A megítélt támogatási források hatékony és időbeni felhasználása lehetőséget teremt arra, hogy a HM költségvetési forrásokat csoportosítson át olyan indokolt és szükséges fejlesztések megvalósítására, amelyek uniós forrásból nem támogathatók.

KULCSSZAVAK: európai uniós fejlesztési források, honvédelmi szervezetek, hatékony forrásfelhasználás

2014. szeptember 11-én kötötte meg az Európai Unió Bizottsága (EUB) és Magyarország kormánya a 2014–2020-as időszak partnerségi megállapodását (PM). A PM a 2014. január 1. és 2020. december 31. közötti időszakra szóló fejlesztések tervezési alapküldetése, keretmegállapodás az EUB és Magyarország kormánya között, amely bemutatja, hogy az ország milyen gazdasági és társadalmi célokat kíván elérni. A dokumentum határozza meg azt is, milyen eljárási és intézményi keretekben kívánja a kormány biztosítani, hogy a megnyíló források valóban a 2014–2020-as időszak átfogó nemzeti célkitűzését, a fenntartható, magas hozzáadott értékű termelésre és a foglalkoztatás bővítésére épülő gazdasági növekedés elérését szolgálják.

A PM elfogadásával a tervezés, valamint az informális és formális tárgyalások mintegy kétéves időszaka zárult le, és kezdetét vette a 2014–2020-as fejlesztési időszak. A PM tervezése során a legfontosabb kihívás az volt, hogy minél több új, Magyarország valódi érdekeit szolgáló hazai fejlesztési szándékot lehessen érvényesíteni az erősen szabályozott uniós tervezési keretek között.¹

¹ Ezek a tervezési keretek biztosítják, hogy minden magyarországi fejlesztés hozzájáruljon az uniós fejlesztési célkitűzésekhez is.

A Honvédelmi Minisztérium (HM) a fejlesztési időszak során folyamatosan arra törekedett, hogy a tárca uniós fejlesztéseket támogató szabályzói és intézményrendszere, valamint a projektek megvalósítása „szinkronban működjenek” a vonatkozó nemzeti rendszerekkel. Az erőfeszítések között a mai napig kiemelt szerepet kap a nemzeti szintű uniós fejlesztési szabályzói környezet változásainak folyamatos figyelemmel kísérése, a változások szükséges mértékű és időbeni lekötése a tárcaszintű, majd szervezeti szintű szabályzóban. Megállapítható, hogy e tevékenység koránt sem merült ki a passzív tudomásulvételben és a változások mechanikus átvételében, hiszen a tárca minden releváns döntési és döntés-előkészítő fórumon, mind felső és középvezetői, mind szakértői szinten aktívan kiállt – nemegyszer konkrét normaszöveg-javaslatlalt élte – a tárca egésze és a honvédelmi szervezetek uniós fejlesztési célkitűzései időbeni, hatásos és költséghatékony megvalósításáért. E tevékenység eredményeképpen született meg és állta ki az elmúlt öt év próbáját a többszöri módosítást követően jelenleg is hatályban lévő, *az Európai Unió 2014–2020-as programozási időszak forrásainak tárca szintű tervezésével és felhasználásával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról szóló 24/2014. (III. 31.) HM utasítás*.

A tárcaszintű szabályzói rendszer létrehozását követően kiépült az EU-források felhasználását tárcaszinten koordináló szervezeti rendszer is, élén a szakirányítási feladatokat ellátó HM közigazgatási államtitkárral; a 24/2014. (III. 31.) HM utasításban foglalt feladatok támogatását végző, döntés-előkészítő és javaslattevő hatáskörrel bíró EU Forrás Koordinációs Szakértői Munkacsoporttal; a szükség esetén összehívandó Projekt Irányító Bizottsággal; az egyes fejlesztési projektek megvalósítását vezető projektmenedzsment-szervezetekkel; végül, de nem utolsósorban pedig a kedvezményezett honvédelmi szervezetekkel.

A HM a tárcaszintű uniós fejlesztési célkitűzések megvalósítása érdekében aktív együttműködést alakított ki és tart fenn mindazon társmisztériumokkal, amelyek nemzeti szintű szabályzói, koordinációs, irányító hatósági, illetve szakpolitikai felelősi feladatkört látnak el az uniós fejlesztési források felhasználása terén. A HM helyettes államtitkári szinten képviselteti magát a Partnerségi Megállapodás Monitoring Bizottságában és a Fejlesztéspolitikai Koordinációs Bizottságban. A minisztérium uniós fejlesztési célkitűzései szempontjából lényeges operatív programok (GINOP, KEHOP, VEKOP)² monitoring bizottságaiban főosztályvezetői szintű képviselet valósul meg.

A nemzeti és tárcaszintű szabályzói és intézményrendszerek, valamint az intenzíven működtetett tárcaközi és tárcaszintű együttműködési és koordinációs mechanizmus a honvédelmi szervezetek szemszögéből nézve mind azt a célt szolgálják, hogy rugalmas támogatói környezetet biztosítva minél gördülékenyebben valósulhassanak meg az uniós fejlesztési projektek.

A honvédelmi feladatok ellátását biztosító képességek fenntartása és fejlesztése elsősorban nemzeti erőforrásokból megvalósítandó, nemzeti feladat, ugyanakkor az e képességek működtetését támogató, befogadó, nem haderőfejlesztési, illetve nem katonai védelmi jellegű fejlesztési feladatokat az EU 2014–2020 programozási időszak tematikus céljaihoz, ezek hazai vállalásaihoz, prioritásaihoz igazítva uniós forrásokból is meg lehet valósítani.

A támogatható területek uniós forrásokból történő fejlesztésének egyik legfőbb célja, hogy „e külső források igénybevétele, hatásos, hatékony és időbeni felhasználása a

² Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program, Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program, Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program.

HM költségvetésén belül pénzeszközöket szabadítson fel, amelyek így a forráshiányos és/vagy az uniós forrásból nem finanszírozható területek számára biztosítanak fejlesztési lehetőségeket”.³

A honvédelmi tárca az elmúlt öt éves időszak során folyamatosan törekedett a nemzeti fejlesztéspolitikai célokkal összeegyeztethető, kormányzati szintű érdeket képviselő, nem haderőfejlesztési (katasztrófavédelmi, egészségügyi, energiahatékonysági stb.) jellegű fejlesztések terén az uniós források minél szélesebb körű megszerzésére és hatékony felhasználására. Ezek a következők voltak:

- az igényjogosulti kör egészségügyi ellátási feltételeinek fejlesztése,
- energiahatékonysági fejlesztések,
- az MH katasztrófavédelmi beavatkozó és katasztrófa-egészségügyi képességeinek fejlesztése,
- környezeti kármentesítés, ivóvízminőség-javító fejlesztés,
- a humán erőforrás fejlesztése (képzési rendszer),
- a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat uniós források felhasználása szempontjából releváns fejlesztése,
- a speciális (közoktatási és kulturális) feladatkört ellátó honvédelmi szervezetek fejlesztése,
- a HM tulajdonosi joggyakorlása alatt álló, állami tulajdonú gazdasági társaságok fejlesztése.

A fejlesztési prioritásokat szem előtt tartva a HM a 2014–2020-as fejlesztési időszaka első öt évében – az egyes operatív programok éves fejlesztési kereteiben és a hatályos támogatási szerződésekben odaitélve – ez idáig 21 milliárd forint nagyságrendben nyert el forrásokat az Európai Unió által társfinanszírozott fejlesztési projektekhez.

A fejlesztési időszak ötödik évének befejeztével mind szabályozási és szervezetépítési, mind projektmegvalósítási téren számos olyan tapasztalat és tényanyag áll rendelkezésre, amely megalapozhatja egy időközi áttekintés elvégzését. Megfelelő alapot jelenthet ehhez az áttekintéshez az elért fejlesztési eredmények sokfélesége és hasznosulásuk mértéke, az elnyert támogatási források felhasználási hatékonyságának értékelése, valamint mindazon nehézségek leküzdési módozatai, amelyekkel az uniós fejlesztéseket megvalósító szervezetek szembesültek.

A fejlesztési időszak – a PM 2014 szeptemberében történt aláírása, valamint az operatív programoknak az EB-vel való elhúzódo, az egész 2015-ös évet magában foglaló áttárgyalása miatt – lényegében másfél éves késéssel indult.⁴

2015 szeptemberében megjelent a *2014–2020 közötti programozási időszak felhívásainak meghirdetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1580/2015. (IX. 4.) kormányhatározat*, amely elrendelte, hogy a programozási időszak operatív programjainak felhívásai az egyes operatív programok teljes keretére 2017. I. félévének végéig legyenek meghirdetve.⁵ Ez lényegében azt jelentette, hogy a 2022. december 31-ig felhasználható és a pályázók szintjén elszámolandó valamennyi uniós forrást legkésőbb 2017. június 30-ig felhívások formájában

³ Szilágyi Tibor: Az EU 2014–2020 programozási időszak támogatási rendszere: HM célkitűzések, lehetőségek és a realitás – közérthetően. Költségvetés-Pénzügy-Számvitel, XVI/1., 2015. május, 41.

⁴ A fejlesztési időszakokkal kapcsolatos első felhívások 2015 júniusában jelentek meg. A honvédelmi szervezetek közül az első támogatási kérelmet a HM Védelemgazdasági Hivatal nyújtotta be 2015. július 29-én.

⁵ A 2017-es fejlesztéspolitikai célokról szóló 1221/2017. (IV. 25.) kormányhatározat az időpontot 2017. március 31-re módosította.

meg kellett hirdetni, a közsféra esetében pedig – főszabályként – kiemelt eljárások formájában el kellett osztani.

Tekintettel a határidőre és a potenciálisan elnyerhető források nagyságrendjére, a HM közigazgatási államtitkára – a Honvéd Vezérkar főnökének egyetértésével – elrendelte a HM szervezetei körében az uniós forrásból megvalósítható fejlesztési igények ismételt felmérését, amelynek eredményeképpen – mivel a honvédelmi szervezetek új fejlesztési irányt nem javasoltak – a HM közigazgatási államtitkára 2016 februárjában megerősítette a tárca korábban felsorolt kiemelt fejlesztési irányait.

A projektgenerálás szabályozási keretét a 24/2014. (III. 31.) HM utasítás adta, míg a végrehajtás szervezeti kereteként a HM utasítással létrehozott EU Forrás Koordinációs Szakértői Munkacsoportot jelölték ki.

A projektgenerálás sikeres befejezését követően:

- megkezdődött a szakpolitikai egyeztetés 12,28 milliárd forint összegű energiahatékonysági célú fejlesztési javaslatról;
- megkezdhetővé vált a szakpolitikai egyeztetés 4,23 milliárd forint összegű forrásigénylő (katasztrófavédelmi és katasztrófa-egészségügyi tárgyú) projektjavaslat-csomagról;
- megkezdődött a 28,82 milliárd forintnyi becsült költséggel bíró (zömében energiahatékonysági célú) projektjavaslat előzetes szakpolitikai egyeztetésre való előkészítése.

A fennmaradó (informatikai, kulturális, humán erőforrás-fejlesztés tárgyú) javaslatok további kidolgozást, pontosítást igényeltek.

A beérkezett javaslatok közül kiemelkedett az infrastrukturális és a katasztrófavédelmi szakterületekért felelős honvédelmi szervezetek aktivitása, s munkájuk révén az uniós forrásokból a HM által reálisan megszerezhető mértéket meghaladó mennyiségű, az illetékes társtárcákkal tárgyalási alapul szolgálni képes javaslat született. Több szakterület (egészségügyi, informatikai, humán) kijelölt szakterületi felelőse azonban nem dolgozott ki olyan projektjavaslatot, amely illeszkedett volna a HM-szervezetek spektrumához vagy az uniós forrásigényekhez, illetve a kidolgozott projektjavaslatok állapota sem tette lehetővé a források biztosításához szükséges tárcaközi tárgyalások megkezdését. Megállapítást nyert: szükség van a fejlesztési területeken az uniós források adta lehetőségek láthatóságának emelésére és az együttműködés további fokozására annak érdekében, hogy megállapíthassák a valós szakterületi fejlesztési igényeket, ezek alapján összeállíthassák a műszaki követelményekkel és becsült erőforrásigénnyel alátámasztott projektjavaslatokat, majd egyeztethessék azokat az illetékes szaktárcákkal.

A projektgenerálási folyamat eredményeinek, valamint az azóta feldolgozott tapasztalatoknak az elemzése megmutatta, hogy – figyelemmel a 2017. évi I. féléves meghirdetési zárásra – a folyamatot a 2018. évi fejlesztéspolitikai célkitűzések eredményei ismeretében 2019 I. negyedévében meg kell ismételni. Mindezt annak érdekében kell megtenni, hogy a „visszahulló források”⁶ nagyságrendjének és fejlesztési területenkénti megoszlásának fokozatos megismerését követően a tárca rendelkezzen olyan projektjavaslatokkal, amelyeket egyeztetni tud a társtárcákkal és amelyek illeszkednek az éves fejlesztési keretekbe (ÉFK).

⁶ A megítélt forrásokat felhasználni nem tudó kedvezményezettektől vagy a valamely okból ellehetetlenült projektektől (a projekt befejezésének kitűzött végső határidejéig a beszerzési eljárások és/vagy az építés-beruházási munkák nem fejezhetőek be) a fejlesztéspolitikai intézményrendszer visszavonja a támogatási forrásokat, amelyek terhére így új támogatási felhívások írhatók ki.

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM FOLYAMATBAN LÉVŐ UNIÓS FEJLESZTÉSI PROJEKTJEI⁷

Magyarország kormánya kiemelt figyelmet szentel annak, hogy az Európai Unió és hazánk költségvetése társfinanszírozásában rendelkezésre álló fejlesztési források felhasználása minél hatékonyabb legyen.

A nemzeti fejlesztési célkitűzések megvalósításához a Honvédelmi Minisztérium tevélegesen is hozzájárul: az uniós források felhasználása során olyan területek fejlesztésére összpontosít, ahol az uniós támogatás hozzáadott értéket teremt, minőségileg javítja a munkavállalók munkafeltételeit, hozzájárul a fenntartható fejlődéshez, csökkenti a környezeti terhelést – különös tekintettel az energiahatékonysági, a környezeti kármentesítési, a katasztrófavédelmi és katasztrófa-egészségügyi fejlesztésekre.

A honvédelmi tárca a 2014–2020 közötti fejlesztési időszak során e fejlesztési területeken ez idáig 21,309 milliárd forint⁸ fejlesztési forrás felhasználását kezdte meg, s ez az összeg az eredményes pályázati tevékenységnek köszönhetően további támogatási forrásokkal bővíthet. A megítélt támogatási források hatékony és időbeni felhasználása lehetőséget teremt arra, hogy a HM költségvetési forrásokat csoportosítson át olyan indokolt és szükséges fejlesztések megvalósítására, amelyek uniós forrásból nem támogathatók.

A honvédelmi szervezetek által megvalósított, illetve folyamatban lévő, energiahatékonysági tárgyú projektek

A HM Védelemgazdasági Hivatal, valamint a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat összesen 9,134 milliárd forint uniós támogatási forrás felhasználásával hajtott vagy hajt végre kiemelt vagy standard eljárásrendű, energiahatékonysági célú fejlesztési projekteket. Ezek a következők:

1. A KEHOP 5.2.1/15-2015-00005 azonosító számú „Épületenergetikai korszerűsítés a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ – Honvédkórházban” című projekt célja az MH Egészségügyi Központ három budapesti, valamint egy vidéki telephelyén a kijelölt épületek energetikai jellegű fejlesztésének megvalósítása. A projekt már megvalósult.

2. A KEHOP-5.2.2/16-2016-00001 azonosító számú „A Honvédelmi Minisztérium épületeinek energetikai fejlesztése” című projekt célja a budapesti HM II. Objektum, a budapesti Stefánia Palota – Honvéd Kulturális Központ, a szolnoki MH 86. Ittebei Kiss József hadnagy Helikopter Bázis, a hódmezővásárhelyi Zrínyi Miklós laktanya, a székesfehérvári Nagysándor József laktanya, a kecskeméti MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis és a kaposvári Táncsics Mihály laktanya kijelölt épületein az energiahatékonysági fejlesztések megvalósítása.

3. A KEHOP-5.2.2. azonosító számú projekt célja a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat épületeinek energetikai fejlesztése.

⁷ A 2018. december 31-i állapotnak megfelelően.

⁸ Az összeg tartalmazza a konzorciumi formában megvalósuló projektekből részt vevő honvédelmi szervezetekre eső forrásokat is. Ezekben az esetekben a konzorcium vezetője a kedvezményezett, míg a konzorciumi tag vagy szakmai együttműködő honvédelmi szervezet a végső kedvezményezett, amely érdekében a fejlesztés vagy annak egy része megvalósul.

4. A KEHOP-5.2.11-16-2017-00129 azonosító számú projekt a HM Védelemgazdasági Hivatal pályázata napenergia-alapú villamosenergia-termelés kiépítésére az ország területén, 13 helyszínen.

5. A KEHOP-5.2.11-16-2017-00185 azonosító számú projekt a HM Védelemgazdasági Hivatal projektje fotovoltaikus kiserőművek telepítésére további három helyszínen.

6. A KEHOP-5.2.11-16-2017-00161 azonosító számú projekt célja napelemes rendszerek telepítése a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat épületein.

7. A KEHOP-5.2.10-16-2018-00177 azonosító számú projekt célja a HM vagyonkezelésében lévő, szolnoki Szigliget utcai nőtlenzálló energetikai fejlesztése.

A HM folyamatban lévő katasztrófavédelmi és katasztrófa-egészségügyi tárgyú projektjei

Az MH Anyagellátó Raktárbázis és az MH Egészségügyi Központ – Honvédkórház összesen 4,721 milliárd forint uniós támogatási forrás felhasználásával hajt végre kiemelt eljárásrendű katasztrófavédelmi és katasztrófa-egészségügyi célú fejlesztési projekteket, amelyek a következők:

1. A KEHOP-1.6.0-15-2016-00003 azonosító számú projekt célja a Magyar Honvédség katasztrófavédelemmel összefüggő beavatkozási képességének fejlesztése.

2. A KEHOP-1.6.0-15-2016-00006 azonosító számú projekt célja a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ katasztrófa-egészségügyi képességének fejlesztése.

3. A KEHOP-1.6.0-15-2018-00026 azonosító számú projekt célja a Magyar Honvédség katasztrófa-egészségügyi beavatkozó képességét támogató reach back stationer labor kialakítása.

4. A KEHOP-1.6.0-15-2018-000027 azonosító számú projekt célja a Magyar Honvédség katasztrófavédelemmel összefüggő beavatkozási képességének fejlesztése (II. ütem).

A HM folyamatban lévő környezeti kármentesítés tárgyú projektjei

A HM Védelemgazdasági Hivatal 3,150 milliárd forint uniós támogatási forrás felhasználásával hajt végre kiemelt eljárásrendű, környezeti kármentesítési célú fejlesztési projekteket, amelyek a következők:

1. A KEHOP-3.3.0-15-2017-00005 azonosító számú projekt célja a mezőkövesdi üzemanyagbázis környezeti kármentesítése.

2. A KEHOP-3.3.0-15-2017-00004 azonosító számú projekt célja a taszári repülőtér A és B jelű üzemanyagtelepeinek környezeti kármentesítése.

3. A KEHOP-3.3.1-16-2016-0001 azonosító számú projekt célja az ócsai üzemanyagraktár területén feltárt szénhidrogén-szennyezettség kármentesítése.

A HM folyamatban lévő, ivóvízminőség javítása tárgyú projektje

A HM Védelemgazdasági Hivatal 0,283 milliárd forint uniós támogatási forrás felhasználásával hajt végre kiemelt eljárásrendű, ivóvízminőség-javítási célú fejlesztési projektet: a KEHOP-2.1.2. azonosító számú projekt a szentesi Damjanich János laktanya és az erdőbényei objektum ivóvízminőség-javító projektje.

Honvédelmi szervezetek részvétele e-kormányzás tárgyú fejlesztési projektben

Az MH Geoinformációs Szolgálat, a HM Állami Légügyi Főosztály, valamint a HM Hatósági Főosztály érdekében 0,203 milliárd forint uniós támogatási forrás felhasználásával valósul meg kiemelt eljárásrendű, konzorciális együttműködésen alapuló, e-kormányzás tárgyú fejlesztési projekt: a KÖFOP-1.0.0-VEKOP-15 azonosító számú projekt célja a földmegfigyelési információs rendszer (FIR) földmegfigyelési adat-infrastruktúrájának és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásoknak a kialakítása.

Honvédelmi szervezet részvétele K+F+I tárgyú fejlesztési projektben

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat 0,668 milliárd forint uniós támogatási forrás felhasználásával valósít meg kiemelt eljárásrendű, konzorciális együttműködésen alapuló, K+F+I tárgyú fejlesztési projektet: a GINOP-2.2.1-15 azonosító számú projekt célja UAV⁹ eszközök felderítésére alkalmas komplex szenzorrendszer kifejlesztése.

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM TÁMOGATÓI DÖNTÉSRE ÉS/VAGY SZERZŐDÉSKÖTÉSRE VÁRÓ KIEMELT, ILLETVE STANDARD ELJÁRÁSRENDŰ PROJEKTJEI

A 2017. évi fejlesztéspolitikai célkitűzések¹⁰ teljesülését követően úgy tűnt, hogy a további európai uniós forrásokhoz való jutás tervezhető (ÉFK-ban rögzített) lehetősége lényegében befejeződött. Ugyanakkor a fejlesztéspolitikai intézményrendszer is azt kommunikálta – és ezt a ritkábban és kisebb források felhasználására megjelentetett felhívások is bizonyították –, hogy van még felhasználható forrás a rendszerben. Az ellehetetlenült projektek, illetve a forint árfolyamváltozása¹¹ miatt keletkezett többletforrások lehetővé tették a zömében standard eljárásrendű támogatási felhívások megjelentetését.

A 2015–2016-ban lefolytatott projektgenerálási folyamatok eredményeképpen voltak olyan előkészített projektjavaslatok, amelyek kidolgozottsága azon a szinten állt, hogy a felhívások ÉFK-ban történő közzététele, valamint a támogatási felhívások megjelenése között elegendő idő jutott a támogatási kérelmek előkészítésére. Így a honvédelmi szervezetek 1,242 milliárd forint értékben nyújtottak be olyan támogatási kérelmeket, amelyek egy része már a megvalósítási szakaszba lépett, ugyanakkor néhány esetben a támogatást igénylők még az illetékes irányító hatóságok döntéseire, vagy már a megítélt támogatások szerződéseinek megkötésére vártak.

Ezen a ponton szükséges kihangsúlyozni, hogy az európai uniós források felhasználását koordináló HM tárcaszintű szervezeti rendszer minden tagja és eleme aktívan részt vett a potenciálisan kedvezményezett honvédelmi szervezetek standard eljárásrendű felhívásokon

⁹ Unmanned Aerial Vehicle – pilóta nélküli léggépjármű.

¹⁰ E célkitűzések szerint a 2022. december 31-ig felhasználható és a pályázók szintjén elszámolandó valamennyi uniós forrást legkésőbb 2017. június 30-ig felhívások formájában meg kellett hirdetni, a közzététel esetében pedig, főszabályként, kiemelt eljárások formájában el kellett osztani.

¹¹ A 2014–2020 közötti időszak támogatási forrásait 310 Ft/euró árfolyamon számolták ki, ugyanakkor a forint árfolyama az időszak túlnyomó részében a 323–325 Ft/euró sávban mozgott. Pusztán ez az árfolyamkülönbség tízmilliárdos nagyságrendben növelte meg a fejlesztéspolitikai intézményrendszer mozgásterét.

való indulásra történő felkészítésben, illetve azon információk formális vagy informális megszerzésében, amelyek egy-egy felhívás pontos időpontját tartalmazták.¹²

A tárca elbírálási, illetve szerződéskötési fázisban lévő projektjei a következők:

1. Az MH Egészségügyi Központ – Honvédkórház szerződéskötésre váró humán erőforrás-fejlesztési projektje: a VEKOP-7.2.4-17-2017-00013 azonosító számú projekt, amelynek célja az egészségügyi humán erőforrás fejlesztése.

2. Az MH Egészségügyi Központ – Honvédkórház támogatói döntésre váró, infrastrukturális fejlesztés tárgyú projektje: a VEKOP-6.3.5-17 azonosító számú projekt, amelynek célja a megbízhatóság növelését célzó komplex infrastrukturális fejlesztés az egészségügyi ellátórendszerben.

3. A HM Védelemgazdasági Hivatal ÉFK-ban megítélt, forrásemelésre váró, környezeti kármentesítés tárgyú projektje: a KEHOP-3.3.0 azonosító számú projekt, amelynek célja a Kaposvár Hadkiegészítő Parancsnokság HTO-telep környezeti kármentesítése.

4. A HM Védelemgazdasági Hivatal támogatói döntésre váró, infrastrukturális fejlesztési tárgyú projektje: az EFOP-4.1.3-17 azonosító számú projekt, amelynek célja az állami fenntartású köznevelési intézmények tanulást segítő tereinek infrastrukturális fejlesztése.

5. A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat támogatói döntésre váró, energiahatékonysági tárgyú projektje: a KEHOP-5.2.11 azonosító számú projekt, amelynek célja napelemes rendszerek telepítése a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat épületein.

A sikerek mellett említést kell tenni az eredménytelenül zárult, vagy előkészített, de el nem indult fejlesztési lehetőségekről is. A sikertelenséghez hozzájárultak objektív körülmények – mint például a fejlesztéspolitikai intézményrendszer késlekedései –, de a kedvezményezett vagy támogatási kérelmet beadni szándékozó szervezetek döntései is.

Az egyik ilyen „sikerre ítélt”, de végül eredménytelenül zárult fejlesztési lehetőség az MH Egészségügyi Központ – Honvédkórház által, konzorciális formában megpályázott, a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap forrásai terhére megvalósítani tervezett pályázat volt. A Bevándorlási és Menekültügyi Hivatallal együtt benyújtott és támogatást nyert pályázat rá eső részét az MH Egészségügyi Központ azonban nem tudta végrehajtani. Egyrészt az illetékes irányító hatóság elhúzódozó eljárása miatt a támogatói szerződést és a konzorciumi együttműködési megállapodást a felek a támogatói döntéstől számított tíz hónapot követően tudták csak megkötni (objektív körülmény), másrészt az MH Egészségügyi Központ – Honvédkórház, bár rendelkezett támogatói döntéssel és összegszerűen ismerte a rá eső támogatási hányadot, a támogatói döntést követően elmulasztotta a feltételes (köz-) beszerzési eljárások előkészítését és megindítását (szubjektív körülmény). Így, mire a formális támogatási szerződés és a konzorciumi együttműködési megállapodás végül hatályba lépett, már nem állt rendelkezésre elegendő idő a bevett beszerzési módzatok alapján lefolytatni a (köz)beszerzési eljárásokat, és vissza kellett adni a megítélt támogatási forrást.

A másik ilyen ígéretesnek tűnő, de végül el sem indult projekt a HM Elektronikai, Logisztikai és Vagyongazdálkodó Zrt. (HM EI Zrt.) által benyújtani tervezett, humán erőforrás-fejlesztés tárgyú pályázat volt. A gazdasági társaság, valamint az illetékes HM-főosztályok szoros együttműködése révén elkészült és a közigazgatási egyeztetési folyamatokon is sikeresen „átment” az a kormányelőterjesztés-tervezet, amelyben a kormány – a vonatkozó jogszabály szerint – előzetesen hozzájárult ahhoz, hogy a gazdasági társaság támogatási

¹² A felhívások ÉFK-ban megjelenített időpontja csak tervezet, amelytől a 272/2014. (XI. 5.) kormányrendelet értelmében el lehet térni két hónapot. Ugyanakkor a felhívások megjelenése több esetben egy évet is meghaladó időtartamban halasztódott.

kérelmet nyújthasson be az állami nagyvállalatok számára meghirdetett GINOP felhívásra. A Stratégiai Kabinet jóváhagyó döntését követően a gazdasági társaság mégis úgy döntött, hogy nem nyújt be támogatási kérelmet a felhívásra.

Az objektív hátráltató körülményt ez esetben az jelentette, hogy a GINOP Irányító Hatóság az előzetes tervezethez képest egy évvel később és megváltozott tartalommal jelentette meg a felhívást. A szubjektív körülményt az jelentette, hogy a gazdasági társaság az előírt igazoló követelményeket aránytalanul nehezen teljesíthetőnek találta a megpályázott forráshoz viszonyítva, így elállt a pályázattól.

A valódi HM tárcaszintű veszteséget – a forrásvesztésen túl – az MH Egészségügyi Központ – Honvédkórház nem megvalósult pályázata jelentette, mert az EU 2014–2020-as fejlesztési időszak során ez idáig ez lett volna az egyetlen olyan OP-n kívüli támogatási forrás felhasználására irányuló lehetőség, amelyet honvédelmi szervezet igénybe tudott volna venni.

A HM EI Zrt. be nem nyújtott támogatási kérelmével a HM tulajdonosi joggyakorlása alatt álló gazdasági társaságok uniós forrásokhoz való jutásának ez idáig egyetlen reális lehetősége hiúsult meg, és mindez a gazdasági társaság nem kizárólag objektív alapokon nyugvó döntésén múlt.

ÖSSZEZÉS

Az EU 2014–2020-as fejlesztési időszak ez idáig eltelt öt éve során számos rögzített és hasznosult, de rengeteg fel nem használt tapasztalat és tanulság is felgyűlt mind az uniós fejlesztéseket koordináló tárcaszintű szervezeti rendszer, mind az egyes fejlesztési projekteket megvalósító honvédelmi szervezetek szintjén. Ezek a tapasztalatok főképp az együttműködés, a projektek előkészítése, valamint a (köz)beszerzési eljárások lefolytatása terén halmozódtak fel.

Az együttműködés jelentősége minden esetben beigazolódott a tárcaközi, a tárcaszintű és a fejlesztéspolitikai intézményrendszer elemeivel való közös munka során. Kiemelt fontossággal bír a felső vezetőitől a szakértői szintig folyamatosan fenntartott párbeszéd az illetékes tárcák között, hiszen ily módon a hivatalos fórumokon megtudható információk kiaknázhatóvá váltak, az érdekek hangsúlyosabban és célzottabban voltak megjeleníthetők annak érdekében, hogy a fejlesztési célkitűzések megvalósulhassanak.

A tárcaszintű együttműködés jelentőségét mindennél jobban bizonyítják a sikeresen lefolytatott projektgenerálási folyamatok. Ezek egyrészt lehetővé tették, hogy a honvédelmi szervezetek becsatornázzák fejlesztési igényeiket és projektötleteiket a HM erre kialakított célrendszerébe, másrészt olyan minőségű és kidolgozottságú – műszakilag és erőforrásigény szempontjából megalapozott – tárgyalási alapot szolgáltatottak az egyes operatív programokat kezelő és/vagy szakpolitikai felelős feladatokat ellátó szaktárcákkal, amelyek – azon túl, hogy mindig pozitív fogadtatásban részesültek – kikövezték az utat a projektjavaslatok ÉFK-kba való bekerülése előtt.

A másik jelentős tanulságokkal és tapasztalattal szolgáló terület a projektek előkészítése volt. Az egyes projektek megvalósítása világosan megmutatta, hogy minél alaposabb és átgondoltabb a projektek előkészítése, annál zökkenőmentesebb a támogatási kérelmeket követő egyeztetési folyamat az illetékes szakpolitikai felelős szervezettel és irányító hatósággal.

Az előkészítés alaposága a pozitív támogatási döntés előfeltétele még a kiemelt eljárásrendű projektek esetén is.¹³ Minél alaposabb az előkészítési szakaszban az előírt tervek, tanulmányok és egyéb dokumentumok kidolgozottsága, annál kevesebb erőfeszítést kell erre a megvalósítási szakaszban fordítani, az erőforrásokat a végrehajtás feladataira lehet összpontosítani.

Végezetül szót kell ejteni a projektek legneuralgikusabb pontjáról: a (köz)beszerzési eljárásokról. A tapasztalatok minden projekt esetében rámutattak arra, hogy a projektek legidőigényesebb részfolyamata a (köz)beszerzési eljárások lefolytatása. Bebizonyosodott: elengedhetetlen a felelős akkreditált közbeszerzési szaktanácsadó (FAKSZ) alkalmazása annak érdekében, hogy a rendkívül aprólékosan és rigorózan szabályozott beszerzési feladatok megvalósulhassanak. A projektek azt is feltárták, hogy a beszerzési dokumentumok műszaki tartalommal való pontos megtöltése az egyik legfontosabb feladat, amely alapvetően a meglévő szakértelem célirányos és időbeni felhasználásán múlik. Az is bizonyítást nyert, hogy a becsült beszerzési költségek objektív alapokon nyugvó alátámasztására a piackutatás előírt és valós lefolytatása nem megkerülhető. A tapasztalatok arra is rámutattak, hogy ha a (köz)beszerzési folyamatért teljes felelősséggel bíró kedvezményezett minden feladatát elvégezte, a folyamatok bürokratikus menete, valamint a közbeszerzéseket felügyelő központi intézményrendszer folyamatos túlterheltsége olyan időbeni csúszásokat eredményezhet, amely szinte minden esetben feszített munkát igényel a projekt megvalósítását megalapozó (köz)beszerzési folyamatok szabályos lefolytatását végzők részéről.

A (köz)beszerzések lebonyolítását nehezítette a beszerzési áraknak a támogatási kérelem beadásakor nem tervezhető mértékű emelkedése. Ez egyrészt a rendelkezésre álló fejlesztési források „bőségének”, másrészt a gyártási, szolgáltatási és építés beruházási kapacitások korlátozott voltának köszönhető.¹⁴

Bár a fejlesztéspolitikai intézményrendszer, illetve a központi költségvetés¹⁵ képes fedezni az egyes projektek beszerzési többletköltségeit, bizonyos mértékig a kedvezményezett is vállalhat önrészt a szükséges fedezet biztosítása érdekében. Az uniós projektekben is jelentkező, nem tervezhető pótlólagos forrásigények biztosítására a HM tárgyevi költségvetésében 400 millió forint van tervezve. A szükséges összeg biztosításáról – a kedvezményezett szervezet szakmailag alátámasztott kérelme alapján – a HM védelemgazdaságért felelős helyettes államtitkára dönt. A 400 millió forintos költségvetési tartalék biztosítja azon költségelemek fedezetét is, amelyek az uniós támogatásból nem kifizethető kiadásokból adódhatnak.¹⁶

¹³ Ezekben az esetekben a tényleges döntést a kormány tulajdonképpen az éves fejlesztési keretek jóváhagyásával hozza meg. A támogatási kérelemmel lényegében a projekt szakmai megalapozását és a végrehajtásra való alkalmasságot kell bizonyítani az irányító hatóságok felé.

¹⁴ Az áremelkedés mint a keresleti piacokra jellemző folyamat természetesnek tekinthető, a piaci szereplőknek egy érthető és elfogadandó reakciója. Ugyanakkor a fejlesztési források bősége következtében előállt 30–100%-os áremelkedés nem minden esetben magyarázható a normál szabadpiaci folyamatokkal.

¹⁵ Az európai uniós forrásból finanszírozott egyes projektek költségnövekménye támogathatóságáról szóló 17/2017. (II. 1.) kormányrendelet alapján az irányító hatóságok 15% alatti költségnövekmény jogosságát bírálhatják el, 15–30% közötti költségnövekmény jogosságát a pénzügyminiszter által kirendelt igazságügyi szakértő állapíthatja meg, míg a 30%-ot meghaladó költségnövekmény főszabályként nem kaphat pótlólagos uniós forrást.

¹⁶ Az energiahatékonysági célú fejlesztések során például előfordultak olyan nem tervezett bontási jellegű munkálatok, amelyeket az EU-s támogatás nem fedezett, de nélkülük a fejlesztés nem volt megvalósítható.

Előfordulhat az is, hogy a kedvezményezett olyan célra is fel kívánja használni a fejlesztés eredményeit, amelyet az uniós forrás nem támogat.¹⁷

Mindezek alapján azt javaslom a folyamatban lévő és a jövőben megvalósuló európai uniós fejlesztési projektek előkészítésében és végrehajtásában résztvevőknek, hogy hasznosítsák az együttműködés, a projekt-előkészítés, valamint a (köz)beszerzések lefolytatása terén felgyülemlett tapasztalatokat. Hiszen ezek azok a sikert megalapozó tényezők, amelyek elengedhetetlenül szükségesek az eredményes projektek megvalósításához. A levont tanulságok arra is rámutattak, hogy a siker a szakmailag előkészített és időbeni döntéseken, valamint a meghozott döntések pontos végrehajtásán is múlhat, tehát a szubjektív tényezők jelentőségét nem lehet túlhangsúlyozni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 24/2014. (III. 31.) HM utasítás az Európai Unió 2014–2020-as programozási időszak forrásainak tárca szintű tervezésével és felhasználásával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A14U0024.HM×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT>
- 1731/2013. (X. 11.) Korm. határozat a 2014–2020-as európai uniós programok lebonyolításának alapelveiről. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13169.pdf>
- 1580/2015. (IX. 4.) Korm. határozat a 2014–2020 közötti programozási időszak felhívásainak meghirdetésével kapcsolatos feladatokról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A15H1580.KOR&getdoc=1>
- 1221/2017. (IV. 25.) Korm. határozat a 2017. évi fejlesztéspolitikai célokról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1221.KOR×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT>
- 1367/2018. (VIII. 13.) Korm. határozat a 2018. évi fejlesztéspolitikai célkitűzésekről. http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=209846.357821
- 37/2011. (III. 22.) Korm. rendelet az európai uniós versenyjogi értelemben vett állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=a1100037.kor&targetdate=20180127&printTitle=37/2011.+%28III.+22.%29+Korm.+rendelet>
- 547/2013. (XII. 30.) Korm. rendelet az egységes működési kézikönyvről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300547.KOR>
- 549/2013. (XII. 30.) Korm. rendelet az „Uniós fejlesztések” fejezetbe tartozó fejezeti kezelésű előirányzatok felhasználásának rendjéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300549.KOR>
- 60/2014. (III. 6.) Korm. rendelet a támogatásból megvalósuló fejlesztések központi monitoringjáról és nyilvántartásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400060.KOR>
- 255/2014. (X. 10.) Korm. rendelet a 2014–2020 programozási időszakra rendelt források felhasználására vonatkozó uniós versenyjogi értelemben vett állami támogatási szabályokról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400255.KOR>
- 272/2014. (XI. 5.) Korm. rendelet a 2014–2020 programozási időszakban az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400272.KOR>

¹⁷ Például a katasztrófavédelmi képességek fejlesztése érdekében beszerzett eszközök használata katasztrófavédelmi mozzanatot is tartalmazó gyakorlatok során.

2015. évi CXLIII. törvény a közbeszerzésekről. [https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500143.TV339/2014.\(XII.19.\)Korm.rendelet az Európai Unió vagy más nemzetközi szervezet felé vállalt kötelezettségekkel összefüggő, a 2007–2013 programozási időszakban a Kormány által a nemzeti fejlesztési miniszter hatáskörébe utalt beruházások, valamint a 2014–2020 programozási időszakban a szennyvízelvezetési és -tisztítási, a hulladékgazdálkodási és az ivóvízminőség-javító beruházások megvalósításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400339.KOR>](https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500143.TV339/2014.(XII.19.)Korm.rendelet%20az%20Eur%C3%B3pai%20Unio%20vagy%20mas%20nemzetkozi%20szervezet%20fel%C3%A9%20v%C3%A1llalt%20kotelezetts%C3%A9gekkel%20osszefuggo%2C%20a%202007-2013%20programozasi%20idoszakban%20a%20Korm%C3%A1ny%20%C3%A1ltal%20a%20nemzeti%20fejleszt%C3%A9si%20miniszter%20hat%C3%A1sk%C3%B6r%C3%A9be%20utalt%20beruh%C3%A1z%C3%A1sok%2C%20valamint%20a%202014-2020%20programozasi%20idoszakban%20a%20szennyv%C3%ADzelvezet%C3%A9si%20%C3%A9s%20-tisztit%C3%A1si%2C%20a%20hullad%C3%A9kgazd%C3%A1lkod%C3%A1si%20%C3%A9s%20az%20iv%C3%B3v%C3%ADzmin%C3%B3s%C3%A9g-jav%C3%ADt%C3%B3%20beruh%C3%A1z%C3%A1sok%20megval%C3%B3s%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1r%C3%B3l)
- 435/2015. (XII. 28.) Korm. rendelet az Európai Unió vagy más nemzetközi szervezet felé vállalt kötelezettségekkel összefüggő, a 2014–2020 programozási időszakban a Kormány által a nemzeti fejlesztési miniszter hatáskörébe utalt energiahatékonyság növelését célzó beruházások megvalósításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500435.KOR>
- 17/2017. (II. 1.) Korm. rendelet az európai uniós forrásból finanszírozott egyes projektek költségnövekménye támogathatóságáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700017.KOR>
- A Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program éves fejlesztési kerete. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztzi-keretek>
- A horizontális követelmények érvényesítésének részletes szabályai. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/horizontlis-elvek-s-politikk-rszletes-szablyai>
- A Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program éves fejlesztési kerete. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztzi-keretek>
- A Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztés Operatív Program (KÖFOP) éves fejlesztési kerete. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztzi-keretek>
- A Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP) éves fejlesztési kerete. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztzi-keretek>
- Az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP) éves fejlesztési kerete. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztzi-keretek>
- Az EU Forrás Koordinációs Szakértői Munkacsoport ügyrendje.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program EFOP 2014–2020. Széchenyi 2020. https://www.palyazat.gov.hu/2014_2020_as_operativ_programok_tarsadalmi_egyeztetese
- Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program. Széchenyi 2020. https://www.palyazat.gov.hu/2014_2020_as_operativ_programok_tarsadalmi_egyeztetese
- Hajdu Szilvia – Kondor Zsuzsanna – Kondrik Kornél – Miklós-Molnár Marianna – Nyikos Györgyi – Sódar Gabriella: *Kohéziós politika – Az EU belső fejlesztéspolitikája a jelen programozási időszakban 2014–2020*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017.
- Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program. Széchenyi 2020. https://www.palyazat.gov.hu/2014_2020_as_operativ_programok_tarsadalmi_egyeztetese
- Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztés Operatív Program. Széchenyi 2020. https://www.palyazat.gov.hu/2014_2020_as_operativ_programok_tarsadalmi_egyeztetese
- Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=52032>
- Szilágyi Tibor: *Az EU 2014–2020 programozási időszak támogatási rendszere: HM célkitűzések, lehetőségek és a realitás – közérthetően*. Költségvetés-Pénzügy-Számvitel, XVI/1., 2015.

Útmutató az európai uniós programokhoz kapcsolódó tartalék előirányzat felhasználásának és az európai uniós forrást tartalmazó előirányzatok hazai társfinanszírozáson felüli felhasználásának hazai finanszírozási rendjéről. Széchenyi 2020. <https://www.palyazat.gov.hu/tmutat-az-eu-tartalk-elirnyzat-s-unis-elirnyzatok-hazai-trsfinanszrozsnak-felhasznlshoz>

Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program. Széchenyi 2020. https://www.palyazat.gov.hu/2014_2020_as_operativ_programok_tarsadalmi_egyeztetese

A Zrínyi Kiadó újdonsága

Csudáknak éve 1848–1849

A *Csudáknak éve...* című dobozkönyv a Zrínyi Kiadó háborús relikviákat is tartalmazó dokumentumkönyv-sorozatának legújabb tagja. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeit feldolgozó, különleges kiadvány az öt kötetre tervezett *Kézelfogható hadtörténelem* sorozat negyedik kötete. Szerkesztője dr. Hermann Róbert és dr. Csikány Tamás.

Az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc történetéről, szellemiségéről, kihívásairól, emberi sorsairól szóló dobozkönyv a 32 oldalpáron megírt hadtörténekeken túl tartalmaz több száz illusztrációt, korabeli indulókat és katonadalokat hordozó CD-t, valamint egy DVD-t, amelyen szakértőkkel, hadtörténészekkel folytatott stúdióbeszélgetések, a magyar és a császári csapatok egyenruházatának, illetve felszerelésének összehasonlítása látható.

A könyvet közel 60 korabeli dokumentum-hasonmás nyomata teszi igazán különlegessé: hadijelentések, Görgei, Bem és Kossuth levelei, kitüntetési okirat, térképek, szabályzatok, felhívások, rendeletek, kiáltványok, valamint papírpénzek találhatóak e különleges könyv zsebeiben. A mellékletek közti legkülönlegesebb kuriózum az a korabeli kokárdareplika, amelyet az 1849-ben létrehozott Magyar Katonai Érdemrend III. osztályú koszorúja díszít.

2014-ben, a Nagy Háború centenáriuma alkalmából jelent meg az első, *A Nagy Háború 1914–1918* című dobozkönyv, amelyet 2015-ben a *Hadikronika 1939–1945* című, a második világháborúval foglalkozó kötet követett. A harmadik, *Remény és pokol 1956* című kiadvány a forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulója alkalmából látott napvilágot 2016-ban.

További információk, vásárlás: shop.hmzrinyi.hu/

Hegedűs János ezredes:

A MAGYAR HONVÉDSÉG TARTALÉKEREJÉNEK AKTUÁLIS HELYZETE

ÖSSZEFOGLALÓ: A közelmúltban jelentős változások történtek a Magyar Honvédség tartalék-erőinek életében. A szerző – nemzetközi kitekintés mellett – a törvényi szabályozás mentén mutatja be a tartalékos rendszert, annak jelenlegi helyzetét, kiemelve az aktuális változásokat. Elemzi a várható tendenciákat, és gondolatokat fogalmaz meg a további fejlesztés érdekében.

KULCSSZAVAK: önkéntes haderő, önkéntes tartalékos, kiképzett tartalékos, potenciális hadkötelezett, területvédelmi erők

2018 novemberének egyik kiemelkedő hazai média híre volt, hogy az Országgyűlés 2018. október 30-án elfogadta a 25/2018. (X. 31.) országgyűlési határozatot a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról, amely a honvédség állandó állományának létszámmódosítása mellett az önkéntes tartalékosok létszámát 8000-ról 20 ezer főre módosította. A másik kiemelt hír az volt, hogy a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő 2018. évi CX. törvény alapján 2019. január 1-től a potenciális hadkötelezettek behívhatósági korhatára 50 évre emelkedett.

A két hírről szóló cikkek és kommentárok többsége negatív kicsengésű volt, ami különösen elgondolkodtató, ha figyelembe vesszük Magyarország Alaptörvényének deklarációját, amely szerint „minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére”.¹ A hon védelme nemzeti ügy, amelyben mindannyiunknak szerepe és feladata van.

A TARTALÉKERŐK TÍPUSAI, JELLEMZŐ FELADATAIK

„A tapasztalatok azt mutatják, a világon még a leggazdagabb országok nagy többsége sem engedheti meg magának, hogy a biztonságukat kizárólagosan hivatásos haderejükkel garantálják.”² Ha más nemzetek haderejét vizsgáljuk – legyen az katonai szövetséghez tartozó, vagy éppen semleges –, megállapíthatjuk, hogy a többségük rendelkezik – az állandó állományt kiegészítő – tartalékosokkal.

A tartalékosok lehetnek önkéntes elhatározás alapján tartalékos szolgálatot vállalók, illetve a hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítők. Egyes országok – mint ahogy hazánk is – ún. „vegyes rendszert” működtetnek, ahol a biztonsági helyzet függvényében mindkét szolgálati formát alkalmazhatják.

¹ Magyarország Alaptörvénye XXXI. cikk (1) bekezdés. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 11.)

² Dr. Simicskó István: A tartalékos rendszer fejlesztésének kiemelt kérdései. Hadtudomány, 2011/4., 69.

1. táblázat Az állandó (reguláris) haderő és a tartalékosok 2018. évi létszáma néhány országban (Szerkesztette a szerző³)

Ország	Állandó haderő (fő)	Tartalékosok (fő)	Összlétszám (fő)	1000 főre jutó összlétszám (fő)
Oroszország	900 000	2 554 000	3 454 000	24,3
Kína	2 035 000	1 170 000	3 205 000	2,3
Amerikai Egyesült Államok	1 348 400	857 950	2 206 350	6,8
Egyesült Királyság	150 250	82 650	232 900	3,6
Németország	178 600	28 400	207 000	2,6
Lengyelország	105 000	73 400	178 400	4,6
Ukrajna	204 000	988 000	1 192 000	27,1
Románia	69 300	129 900	199 200	9,3
Szerbia	28 150	53 850	82 000	11,5
Ausztria	22 400	152 200	174 600	19,9
Svájc	20 950	218 270	239 220	29

Megjegyzés: A táblázat „Tartalékosok” oszlopa összesítve tartalmazza a hadkötelezettség alapján nyilvántartottak és az önkéntes tartalékos beosztások számát.

Az adatokból kirajzolódik, hogy a semleges Ausztria és Svájc például arányaiban nagyobb létszámú tartalékkal rendelkezik a teljes lakosságszámhoz viszonyítva, mint a NATO-hoz tartozó hasonló méretű országok.

Békeidőszakban az országok többsége elsősorban önkéntes tartalékosokkal egészíti ki az állandó haderőt. Az önkéntes tartalékosok a civil munkájuk mellett időlegesen vesznek részt katonai feladatok végrehajtásában, továbbá kulcsszerepet játszanak a fegyveres erők és a civil társadalom közötti kapcsolat építésében és fenntartásában.

Az utóbbi időszakban egyes országokban az önkéntes tartalékosok békeidőszaki alkalmazása és feladatrendszere kibővült. Ebben költséghatékonysági szempontok is szerepet játszanak, mivel a katonai feladatrendszerben található olyan időszakosan jelentkező elemek, amelyekhez nem szükséges a költségesen kiképzett állandó állomány alkalmazása, és a rendelkezésre álló tartalékból az állandó haderő kiegészítése is gyorsan, rugalmasan biztosítható. (Természetesen a feladatrendszer módosulására a biztonsági környezet változása gyakorol döntő hatást.)

2018 nyarán részt vettem Oberammergauban a NATO-tartalékerők integrációs tanfolyamán,⁴ ahol Ranald Munro vezérőrnagy, a brit vezérkar főnökének kadét- és tartalékosügyekért felelős helyettese kiemelte, hogy miközben az állandó állományuk rendszeresített létszámát csökkentették, a tartalékosok rendszeresített létszámát jelentősen növelik. Ez utóbbi tendencia térségünkre is jellemző. A közelmúltban – hazánkhoz hasonlóan – többek között Lengyelország is növelte az önkéntes tartalékosok létszámát és módosította feladatrendszerüket.

³ A The Military Balance 2018 alapján. The Military Balance 2018. International Institute for Strategic Studies, 2018, 45., 91., 116–117., 144–145., 149–150., 152., 164., 170., 201–211., 227–228., 278–279.,

⁴ NATO Reserve Forces Integration Course (NATO School, Oberammergau, Németország).

Lengyelország mellett Románia, Csehország és Szlovákia⁵ is tervezi az önkéntes tartalékos rendszerének fejlesztését.

Az önkéntes tartalékerők két alapvető formájával találkozhatunk: egyrészt az állandó (reguláris) haderő katonai szervezeteinek kiegészítését szolgáló tartalékkal, másrészt a kimondottan tartalékos egységekkel. *A tartalékos egységek feladatrendszerét is kettéoszthatjuk:* vannak olyan országok, amelyek a tartalékos erőiket az adott ország határain túl is bevetetik (döntően a meghatározó nagyhatalmak), míg mások kizárólag a saját területükön alkalmazzák azokat (területvédelmi feladatokat látnak el).

Az előbbire kitűnő példa az Amerikai Egyesült Államok haderejének legfontosabb tartaléka, a Nemzeti Gárda. Az USA minden tagállama rendelkezik saját erővel: ez mindösszesen 54, egyszerre állami és szövetségi irányítás alatt álló katonai szervezetet jelent. A gárdisták döntő többsége hagyományos értelemben véve civil munkavállaló. Ezt az állományt egészítik ki a teljes állásban katonai szolgálatot teljesítő gárdisták, akik jellemzően a vezetés, illetve a kiképzés területén tevékenykednek. A gárda alakulatait mind az állam kormányzója, mind pedig a szövetségi kormány aktivizálhatja. Az egyes államok kormányzói rendkívüli állapot kihirdetését, illetve bevezetését követően alkalmazhatják saját nemzeti gárdájukat államuk határain belül. Erre leginkább a természeti katasztrófák idején kerül sor.

A Nemzeti Gárda kiveszi részét az Egyesült Államok területén kívül zajló műveletekből is. A 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően megsokszorozódtak a gárda egységeire, katonáira háruló feladatok – otthon és a művelési területeken egyaránt. Ma már teljesen természetes az amerikai nagyvárosok utcáin, repülőterein a nemzeti gárdisták látványa. Az afganisztáni és az iraki, valamint az amerikai részvétellel zajló béketámogató műveletben (például Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Szomália stb.) is egyre nagyobb szerepet kaptak.

A 2010-es évek elejétől az amerikai haderő létszámának csökkentése, s ezzel együtt a Nemzeti Gárda szerepének, kiképztségének növelése kiemelt feladatot jelentett. A kiképzésüket alaposan átalakították, mivel a sokáig bevált „havi egy hétvége és évi egyszer két hét” felkészítési időtartam az intenzív igénybevétel miatt már nem volt elégséges.⁶

A Nemzeti Gárda Közép-Európában mentor szerepet is vállalt, ezáltal napjainkban is hozzájárul a térség fegyveres erőinek, ezen belül a tartalékos rendszerek fejlődéséhez, átalakulásához.

A biztonsági környezet változása, a nemzetközi terrorizmus, az újfajta hibrid és kiberhadviselés, az illegális migráció térségünket sem kerülte el. Az új körülményekhez való alkalmazkodás megköveteli az országvédelmi rendszerek felülvizsgálatát és korszerűsítését. Oroszország expanzív külpolitikája következtében a NATO keleti szárnyának megerősítése szükségessé vált, s ennek során *az érintett országok kötelessége lett a befogadó nemzeti támogatás biztosítása*. E feladatrendszerben jelentős szerepet játszhatnak a nemzeti területvédelmi egységek is.

A korábbi lengyel nemzetvédelmi miniszter, Antoni Macierewicz 2016 áprilisában jelentette be a területvédelmi erők⁷ rendszeresítését, amelynek létrehozását Lengyelország

⁵ Jakub Groszkowski: Modernization of the Czech and Slovak armed forces in the context of the changing security environment. In: Visegrad Experts, International Visegrad Fund, 12 November 2014, 4. http://www.visegradexperts.eu/data/_uploaded/Finals/Jakub%20Groszkowski.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 01. 17.)

⁶ Trautmann Balázs: Hétvégei harcosok. Honvedelem.hu, 2016. december 14. https://honvedelem.hu/cikk/60836_hetvegi_harcosok (Letöltés időpontja: 2019. 01. 11.)

⁷ Wojska Obrony Terytorialnej (WOT).

geopolitikai helyzetével, az orosz fenyegetéssel is kapcsolatba hozta. A kialakítás során figyelembe vették más NATO-tagországok tapasztalatait.⁸

Lengyelországban a területvédelem – a légiereő, a haditengerészet, a szárazföldi és a különleges erők mellett – az ötödik haderőnem.⁹ Az eredeti létszámtervezet 35 ezer fő volt, de a tervek szerint 2019-ben tovább folyik a bővítés. Az ország 16 vajdaságában 17 dandárt rendszeresítettek (a legnagyobb vajdaság, Mazóvia két dandárt biztosított).

A területvédelmi erők ellátják a stratégiai fontosságú objektumok, területek védelmét, és igénybe vehetik azokat határvédelmi, katasztrófa- és polgári védelmi feladatok ellátása során is. Adott esetben gerilla-hadviselést is folytathatnak, továbbá képesnek kell lenniük az ellenséges erők kommunikációs hálózatának megbénítására. Kiemelt feladatok a beérkező NATO-erők fogadásának és állomásoztatásának koordinálása, a befogadó nemzeti támogatás biztosítása. A lengyel területvédelmi egységek fontos szerepet játszanak a katonai hagyományörzés és társadalmi kapcsolatok ápolása területén is. Az egységek vezetését, valamint a kiképzés szervezését hivatásos katonák végzik. Krízishelyzetben a közigazgatás, illetve az önkormányzatok kapcsolódnak a területvédelemhez, tehát védelmi igazgatással kapcsolatos feladatokat is el kell látniuk.¹⁰

Romániában is megkezdték a területvédelmi koncepció kidolgozását, amelynek fő indoka a NATO délkeleti szárnyának tözsomszédságában megjelenő hibrid hadviselés, valamint a Fekete-tenger térségében bekövetkezett orosz fegyverkezés és erők átcsoportosítása. A tervezett szervezeti forma lényegében az USA nemzeti gárdájához hasonló formáció adaptációja, a helyi viszonyok sajátosságaival keverve. A román nemzeti gárda 8 dandárnyi erő lenne. A dandárok számát a tervek szerint az új román közigazgatáshoz igazítják (a hét régió és Bukarest). A rendszer kialakításánál elsődleges szempont a NATO-kompatibilitás elérése. A román nemzeti gárda békeidőszaki tervezett feladatai hasonlóak lennének a lengyelhez (katasztrófaelhárítás, polgári védelem, határbiztosítás, kritikus infrastruktúrák védelme, valamint felelősségi területükön rendfenntartás). A gárda kezdeti feltöltését a jelenlegi tartalékos állományból (a korábban hivatásos szolgálatot teljesítő 55–65 év közötti tartalékosokból) tervezik.¹¹

A NATO nem rendelkezik önálló tartalékerővel, a tartalékos rendszerek nemzeti hatáskörbe tartoznak. A NATO a tartalékosokkal kapcsolatos ügyekben három szervezettel működik együtt: egyrészt a Nemzeti Tartalék Erők Tanácsával (NRFC¹²), másrészt a Tartalékos Tisztek Szövetségével (CIOR¹³), harmadrészt pedig a Tartalékos Egészségügyi Tisztek Szövetségével (CIOMR¹⁴).

Az NRFC a NATO Katonai Bizottság tanácsadó testülete, amely elsősorban a tartalékosokat érintő koncepciókra, eljárásrendre fókuszál. A CIOR a világ legnagyobb tartalékos

⁸ Új, önkéntesekből álló területvédelmi erők a lengyel hadseregben. Magyar Tartalékosok Szövetsége, 2016. április 25. <https://matasz.com/hun/uj-onkentesekbol-allo-teruletvedelmi-erok-a-lengyel-hadseregben/> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 11.)

⁹ Territorial Defence Forces. Ministry of National Defence Republic of Poland, 2017. 05. 10. <https://www.gov.pl/web/national-defence/territorial-defence-forces> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 11.)

¹⁰ Territorial Defence Forces: i. m.

¹¹ Dan Plăvițu: Territorial defence as a part of the Romanian national defence system. *Cejsh*, 2016, vol. 2 (7), 219. [http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-cc8c60c8-9635-46cc-a155-acbc820f3e3?q=88b4a1c1-6061-4332-b290-8d2f50a1302e\\$1&qt=IN_PAGE](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-cc8c60c8-9635-46cc-a155-acbc820f3e3?q=88b4a1c1-6061-4332-b290-8d2f50a1302e$1&qt=IN_PAGE) (Letöltés időpontja: 2019. 01. 18.)

¹² National Reserve Forces Committee.

¹³ Confédération Interalliée des Officiers de Réserve.

¹⁴ Confédération Interalliée des Officiers Médicaux de Réserve.

szerveződése: közel 1,3 millió tartalékos tiszteket képvisel. A politikamentes, nonprofit társadalmi szervezet célja egyfelől megteremteni az együttműködés feltételeit a NATO-tagállamok tartalékos szövetségei között és erősíteni a NATO iránti szolidaritást, másrészt a tartalékosok képzésének, felkészítésének fejlesztése.

Ezek a szervezetek lehetőséget biztosítanak arra, hogy a szövetséges országok küldöttei megoszthassák egymással tapasztalataikat, eszmecserét folytathassanak a tartalékosokat érintő kérdésekben. Évente tájékoztatják a NATO Katonai Bizottságát az elvégzett feladatokról.¹⁵

VÁLTOZÁSOK A MAGYAR TÁRSADALOM ÉS A HADERŐ VISZONYÁBAN. AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER KIALAKULÁSA

Az 1989-től kezdődő évtizedek biztonsági és védelmi paradigmaváltása erős hatást gyakorolt a honvédség társadalmi szerepére. E folyamat legfontosabb mérföldkövei közé tartozik hazánk NATO-hoz, majd az Európai Unióhoz történő csatlakozása, de a magyar haderő átalakulásának három évtizedes folyamatára egyaránt hatottak a biztonságikörnyezet- és az egyetemes haderőszerép-változások, valamint a hazai politikai, gazdasági és társadalmi folyamatok.

Az önkéntes tartalékos rendszert megalapozó koncepciót 1999-ben fogadta el a Honvéd Vezérkar Katona Tanácsa, s ez alapján kezdődött meg a rendszer kiépítése. A hadköteles tartalékos katonákat addig békében csak önkéntes jelentkezés alapján vezényelhettek olyan feladatra, amely az országhatáron kívül zajlott, ez azonban nem felelt meg a NATO elvárásainak.¹⁶ Emiatt létrejött egy új szolgálati forma, az *önkéntes tartalékos szolgálat*. A katonai vezetés 2001-ben 6000 fős önkéntes tartalékos állomány több lépcsőben történő elérését tűzte ki célul, amely azért is figyelemre méltó, mert ebben az időszakban még sorkatonák is szolgáltak a Magyar Honvédségben. A rendszer hatékonysága azonban jelentősen elmaradt a várakozásoktól: a jelentkezők száma rendkívül alacsony maradt.

A 2004-ben bevezetett *önkéntes katonai szolgálat* véget vetett egy nagyon ellentmondásos időszaknak, és távlatokat nyitott egy új értékrendnek. Ennek oka legfőképpen abban keresendő, hogy erre az időre a haderő szükséglete és a sorköteles korosztályok létszáma között nagyságrendi különbségek mutatkoztak. A bevonuló sorállomány alacsony létszámigénye azt eredményezte, hogy ez a társadalmi teherviselés már nem egyenlően érintette az erre kötelezhető társadalmi csoportokat. Megnőtt a szolgálatot elkerülők száma, a behívhatóság egyfajta társadalmi igazságtalansághoz vezetett. Ebben az időszakban világossá vált, hogy a honvédelem állapotát, képességét a védelmi szükségletekhez, a szövetségesi kötelezettségekhez és a társadalmi elvárásokhoz kell igazítani.

2004. november 3-án leszerelt az utolsó sorkatona is. E naptól kezdve békeidőben a haderőnél hivatásos, szerződéses és önkéntes tartalékos jogviszonyban lehet szolgálni. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a védelem össztársadalmi feladatát gyakorló egészséges és alkalmas férfiak szolgálati kötelezettsége békeidőben megszűnt, helyettük ezt a feladatot önkéntesek teljesítik.

A katonai szolgálat önként vállalt teljesítése döntő hatást gyakorolt a magyar védelmi intézményrendszerre. Egyrészt megváltozott a haderő társadalmi megítélése: a védelem (biz-

¹⁵ Reserve forces. NATO, 8 Oct 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69345.htm (Letöltés időpontja: 2019. 01. 11.)

¹⁶ Kádár Pál: Megjegyzések az önkéntes tartalékos rendszer felülvizsgálatának margójára. Hadtudomány, 2009/1–2., 48.

tonság) szolgáltatássá vált, amelyet egy sajátos hivatást, foglalkozást űző embercsoporthoz köt az állampolgár. Másrészt átalakult a haderő szociológiai karaktere. Három alapvetően elkülönülő (különböző) szolgálati viszonyt lehet megkülönböztetni: a hivatásost, a szerződéses és az önkéntes tartalékost. Végül pedig megváltozott a szolgálati foglalkoztatottság tartalma és szerkezete is.

Amíg korábban majdnem minden egészséges férfira előbb vagy utóbb „rákerült a sor”, addig a katonai szolgálat – a fiaink ügye – a mi ügyünk is volt. Egy kis létszámú, professzionális haderőben szolgálni ma már kevesek ügye. A többség ügye más lett: mit finanszírozunk, mire használják az adófizetők pénzét, illetve a felhasznált összegek hasznosulnak-e? A sorkatonai szolgálat megszüntetésével párhuzamosan „megszűnt az a fajta kapcsolat a honvédség és a társadalom között, ami 136 éven át egyfajta párbeszéd és civil kontrol forrása volt”.¹⁷ Ezt a folyamatot erősítette, hogy az egykori katonai szervezetek felszámolásával a megyék egyharmadában – a katonai igazgatási (hadkiegészítő) szervezetek elenyésző létszámú megyei alegységeinek kivételével – megszűnt a katonai jelenlét. „Miközben a politikai változások eredményeként a haderő a korábnál jóval nyitottabbá vált, a sorkatonák távozásával erősödött a haderőnek a társadalmon belüli önálló kasztvá válása, újfajta elkülönülése a társadalomtól.”¹⁸

2008-ban a honvédelmi miniszter a 23/2008. (HK 4.) HM utasításában elrendelte az önkéntes tartalékos rendszer felülvizsgálatát, valamint a rendszer fejlesztésének lehetséges irányaira vonatkozó javaslatok kidolgozását. A felülvizsgálat megállapításai ugyan előremutatók voltak, és egy részük ma is aktuális, mégsem vezetett gyors eredményre. „2010 végére már csak 17 önkéntes tartalékos maradt a kezdeti 91 fős létszámból.”¹⁹

A 2010-ben hivatalba lépett honvédelmi vezetés nagy lendülettel fogott hozzá a probléma kezeléséhez, az önkéntes tartalékos rendszer ügye bekerült az új alaptörvénybe és a sarkalatos honvédelmi törvénybe is.

Jelentős előrelépést jelentett 2017-ben az ország 197 járásában a területvédelmi századok rendszeresítése. Az új alegységek és az új önkéntes területvédelmi tartalékos szolgálati forma alkalmasak arra, hogy – építve a lokálpatriotizmusra és a hazafiság magasztos eszményére – a társadalom és a honvédség másfél évtizede részben elveszett kapcsolatát az ország teljes területén újraélesszék.

Az új szolgálati formának köszönhetően az önkéntes tartalékosok létszáma 2018. október közepén elérte az Országgyűlés által korábban engedélyezett 8000 főt.²⁰

MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYÉNEK HONVÉDELMI VONATKOZÁSÚ RENDELKEZÉSEI

Magyarország Alaptörvénye a következőket rögzíti: „Magyarország önkéntes honvédelmi tartalékos rendszert tart fenn. *Rendkívüli állapot idején*, vagy ha arról *megelőző védelmi helyzetben* az Országgyűlés határoz, a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú,

¹⁷ Ujházy László: Tartalékos szövetségek a NATO-ban. Doktori (PhD-) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011, 5.

¹⁸ Ujházy: i. m. 5.

¹⁹ Ujházy: i. m. 7.

²⁰ Átvette a csapatzászlót az MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred. Fejér Megyei Kormányhivatal közleménye. Kormányhivatalok, 2018. október 16. <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/fejer/hirek/atvette-a-csapatzaszlot-az-mh-6-sipos-gyula-teruletvedelmi-ezred> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 13.)

magyar állampolgárságú férfiak katonai szolgálatot teljesítenek. Ha a hadkötelezett lelkiismereti meggyőződésével a fegyveres szolgálat teljesítése összeegyeztethetetlen, *fegyver nélküli szolgálatot* teljesít.”²¹ (A szerző kiemelése.)

Szintén az Alaptörvény deklarálja, hogy „a Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése”.²² Ezen túlmenően „a Magyar Honvédség közreműködik a katasztrófák megelőzésében, következményeik elhárításában és felszámolásában”.²³

Magyarország Alaptörvényének honvédelmi vonatkozású rendelkezéseit a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (a továbbiakban: Hvt.) bontja tovább.

A Magyar Honvédség „békében az önkéntességen, rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben az önkéntességen és az általános hadkötelezettségen alapuló állami szervezet”.²⁴

Az Alkotmánybíróság már több határozatában megfogalmazta, hogy a feladatrendszer nem csupán államcél, hanem az állam számára megkerülhetetlen kötelezettség. A kötelezettségek teljesítéséhez pedig elengedhetetlenül szükséges, hogy az állam rendelkezzen a megfelelő eszközökkel.²⁵

Írányadó az Alkotmánybíróságnak az az álláspontja, amely szerint az állam maga dönti el, hogy összlétszámát tekintve mekkora haderővel tudja maradéktalanul ellátni a haza védelméből és a nemzetközi kötelezettségek teljesítéséből fakadó tennivalóit. A békeidőben fennálló szolgálatteljesítési kötelezettség megszüntetése folytán olyan létszámú és összetételű hivatásos és szerződéses állományt kell megszerveznie és fenntartania, amellyel – figyelemmel az önkéntes tartalékos katonákra is – sikeresen teljesíthetők az idézett alkotmányos kötelezettségek.²⁶

Az állam az állomány elégtelen létszáma miatt nem hivatkozhat alkotmányos kötelezettsége teljesíthetetlenségére.²⁷

A fentiek értelmében tehát az Országgyűlés felelőssége, hogy a biztonsági környezet és a szövetségi kötelezettségek változásának figyelembevételével meghatározza az önkéntes haderő létszámát.

²¹ Magyarország Alaptörvénye XXXI. cikk (2)–(3) bekezdés.

²² Magyarország Alaptörvénye XXXV. cikk (1) bekezdés.

²³ Uo. (3) bekezdés.

²⁴ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről (Hvt.). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 17.)

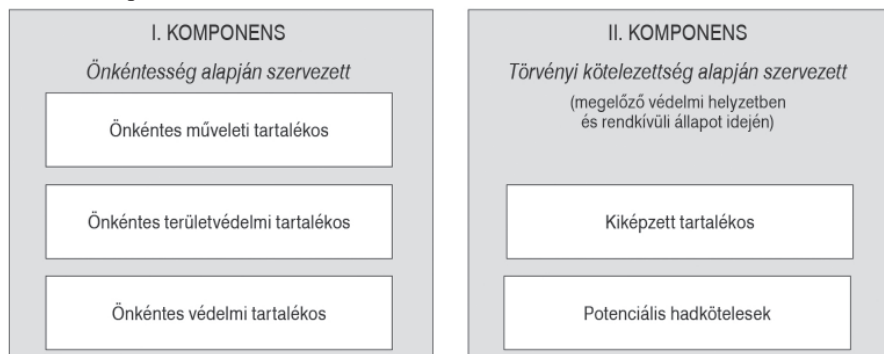
²⁵ 46/1994. (X. 21.) AB határozat, [https://net.jogtar.hu/jogszabaly?dbnum=1&docid=994H0046.AB&mahu=1;50/2001.\(XI.29.\)ABhatározat,http://fundamentum.hu/sites/default/files/01-4-13.pdf](https://net.jogtar.hu/jogszabaly?dbnum=1&docid=994H0046.AB&mahu=1;50/2001.(XI.29.)ABhatározat,http://fundamentum.hu/sites/default/files/01-4-13.pdf) (Letöltések időpontja: 2019. 01. 13.)

²⁶ 50/2001. (XI. 29.) AB határozat.

²⁷ 70/2009. (VI. 30.) AB határozat. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A09H0070.AB&getdoc=1> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 13.)

A MAGYAR HONVÉDSÉG TARTALÉKOS RENDSZERE

A honvédség tartalékos rendszere *önkéntesség és jogszabályi kötelezettség alapján szervezett tartalék* elemekből áll. A tartalékos állományba az önkéntes tartalékos, a kiképzett tartalékos, valamint a potenciális hadköteles tartozik.²⁸

1. ábra A honvédség tartalékerőinek komponensei (Szerkesztette a szerző²⁹)

Önkéntes tartalékosok

Az *első pillért* (komponenst) a békében, valamint az alaptörvény szerinti bármely különleges jogrend bevezetése esetén is alkalmazható, önkéntesség alapján szervezett tartalékerők alkotják. Jogviszonyukat a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (a továbbiakban: Hjt.) szabályozza. A törvényi megfogalmazás szerint önkéntes tartalékos (a továbbiakban: ÖT) katona az, aki szerződésben vállalja, hogy a törvényben meghatározott feltételrendszer szerint rendelkezésre áll, és behívását követően tényleges szolgálata teljesítésével közreműködik a honvédségi feladatok ellátásában. E szolgálati formát vállalók békeidőszakban részben aktívak. Egyrészt behívhatók kiképzésre, felkészítésre, másrészt bevonhatók a honvédségi feladatok végrehajtásába.

Az ÖT katonára vonatkozó külön szabályokat a Hjt. XVIII. fejezete tartalmazza, amelyek közül a következők emelendők ki:

- tényleges szolgálatteljesítésüket behívóparancs vagy bevonulási parancs rendeli el;
- az ÖT katona meghatározott honvédségi szervezetben, vagy ennek állományából létrehozott ideiglenes kötelékben, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál (a továbbiakban: KNBSZ), valamint egyéni beosztásban teljesíthet szolgálatot;
- a katona beosztására történő felkészítésre – katonai előképzettsége szerint differenciáltan – első alkalommal legfeljebb 25 napra, ezt követően a szerződésben foglalt időtartamig évente legfeljebb 15 napra kötelezhető;
- az ÖT beosztására történő felkészítésen kívül 3 évente összesen legfeljebb 6 hónap tényleges szolgálatteljesítésre hívható be, amely időtartam a katona beleegyezésével meghosszabbítható.

²⁸ Hvt. 41. § (1)–(2) bekezdése.

²⁹ Simicskó: i. m. 76. alapján.

Az ÖT szolgálati viszony típusait és további részletszabályokat a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet (a továbbiakban: Hjt. vhr.) írja le.³⁰

Az ÖT szolgálati viszony típusai a következők:

- a) önkéntes műveleti tartalékos (a továbbiakban ÖMT) szolgálati viszony,
- b) önkéntes védelmi tartalékos (a továbbiakban ÖVT) szolgálati viszony és
- c) önkéntes területvédelmi tartalékos (a továbbiakban ÖTT) szolgálati viszony.

Az ÖMT és az ÖTT szolgálati viszony határozott, az ÖVT szolgálati viszony határozatlan időre létesíthető. A határozott idejű ÖT szolgálati viszony a vállalt szolgálati idő lejártakor a szerződés módosításával meghosszabbítható.³¹ A tartalékosok szolgálatukat a hivatásos katonai szolgálat felső korhatáráig láthatják el (2019-ben ez 64 év).

Az ÖT állomány különleges jogrendi és békeidőszaki *tényleges szolgálatteljesítés idején* tartozik a honvédség *tényleges állományába*. Az ezen kívül eső időben polgári személy.

A *tényleges szolgálatteljesítés időszakában* az önkéntes tartalékos a beosztásának megfelelő – a hivatásos, szerződéses állomány alapilletményével megegyező – juttatásra jogosult. *2019. január 1-től ez a juttatás jelentősen emelkedett*, mivel az önkéntes tartalékosok jogosulttá váltak a honvédelmi illetményalap 100%-ának megfelelő összegű (44 600 Ft) honvédelmi szolgálati díjra, valamint a honvédelmi miniszter által, rendeletben meghatározott esetekben illetménypótlékokra és kiegészítő illetményekre.

Az utánpótlást erősíti a közép- és felsőfokú tanulmányokat folytató tartalékosok részére 2017 decemberétől kiírt tanulmányi ösztöndíj pályázat.

Az e-learning tananyag, valamint az ahhoz kapcsolódó gyakorlati tematika összeállításával és bevezetésével jelentős előrelépés történt a tartalékosiszt- és altisztképzésben is.

Az ÖMT szolgálati viszony

A honvédség leginkább kiképzett önkéntes tartalékosai az ÖMT katonák. Az önkéntes műveleti tartalékerő fő feladata mind békében, mind különleges jogrendi időszakban a katonai szervezetek rövid idő alatt történő kiegészítése, különleges jogrendi időszakban a honvédség hadrendjébe tartozó, békében nem élő katonai szervezetek, szervezeti elemek kulcsfontosságú beosztásainak betöltése, valamint a bevonuló hadköteles állománnyal kapcsolatos feladatok ellátása.

Békeidőszaki *tényleges szolgálatuk során* a katonai szervezetek bármely feladatába bevonhatók, továbbá vezényelhetők a missziós szolgálatukat teljesítő katonák hazai pótlására, elláthatnak időszakosan jelentkező speciális feladatokat (pl. határvédelem); katonai szaktudásuk, civil képzettségük, illetve alkalmasságuk figyelembevételével – beleegyezésükkel – külszolgálati feladatokban vehetnek részt.

Az önkéntes műveleti tartalékerő fő személyi bázisát a korábban hivatásos, szerződéses katonai, illetve más fegyveres szervezeteknél szolgálati jogviszonyt teljesített állomány képezi.

Ennek magyarázata, hogy az ÖMT állományba eleinte a honvédség és a rendvédelmi szervek hivatásos állományából nyugállományba vonult, a jogszabályi változások következtében „nyugdíjas” státusát elvesztő, szolgálati járandóságban részesülő személy szerződött. (2011. december 31-én megszűnt a szolgálati nyugdíj és szolgálati járandósággá változott.)

³⁰ 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról (Hjt. vhr.). XI. fejezet. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300009.HM> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 18.)

³¹ Hjt. vhr. 239. § (2a) bekezdés.

A korábbi nyugállományúak megkapták a lehetőséget az ÖMT szolgálat vállalására, ezáltal mentességet kaptak a szolgálati járandóságot terhelő – a mindenkori személyi jövedelemadó mértékével megegyező – levonás alól.

A korábban hivatásos katonák ÖMT szolgálata a honvédségnek is előnyös, mivel több évtizedes tapasztalatuk átadásával, alkalmazásával jelentősen hozzájárulnak a magas szintű feladatellátáshoz. Sajnos e kategóriából utánpótlás csak kismértékben várható, és az állomány elöregedő: létszámuk az elmúlt öt évben folyamatosan csökkent. E tendenciával együtt üdvözlendő tény, hogy egyre több fiatal (jelentős számú diplomás) választja ezt a szolgálati formát.

Az utánpótlás biztosítása érdekében 2017-től a jogviszonyukat megszüntető hivatásos, szerződéses állomány részére a leszereléskor kéthavi illetménynek megfelelő többletjuttatás folyósítására van lehetőség, ha vállalják a szolgálati viszony megszűnésekor a legalább két év időtartamra szóló tartalékos szolgálatot.³² Sajnos az intézkedés még nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Orvosolhatja a problémát a többletjuttatás mértékének emelése, illetve az aktív állományból kilépni szándékozók kötelező tájékoztatása és nyilatkoztatása a tartalékos szolgálat vállalásáról, vagy annak elutasításáról.

Az ÖVT szolgálati viszony

E szolgálati forma egyedülálló a magyar munkajog világában, mivel kettős jogviszonyt jelent. Az ÖVT szolgálati jogviszony létesítésére a Honvédelmi Minisztérium Elektronikai, Logisztikai és Vagyonkezelő Zrt. (a továbbiakban: HM EI Zrt.) jelölése alapján kerülhet sor. Békeidőszakban az állomány a HM EI Zrt. alkalmazottja, a honvédség csak a kiképzés során és a behívást követően válik a munkáltatójukká.

Az önkéntes védelmi tartalékerő rendeltetése a honvédelmi objektumok őrzés-védelmi feladatainak ellátása békében és különleges jogrendi időszakban, továbbá a befogadó nemzeti támogatás, illetve a katasztrófavédelmi feladatokban való közreműködés.

Az ÖVT állomány a tényleges katonai szolgálatteljesítés idején kívül eső időben – polgári személyként – a katonai objektumok őrzésvédelmi feladatait ellátó fegyveres biztonsági őr. Békeidőszaki behívásuk során figyelemmel kell lenni arra, hogy az objektum-őrzésvédelem biztosított legyen. Az ÖVT beosztások feltöltöttsége folyamatosan 90% feletti.

Az ÖTT szolgálati viszony

A 2017-ben bevezetett ÖTT jogviszony egy igazi sikertörténet. A területvédelmi tartalékerő „a honvédelem: nemzeti ügy” eszméjével azonosuló, az ország védelméért, biztonságáért tenni akaró, védelmi feladatra való felkészülésre és meghatározott esetben a honvédség kötelékében a kapcsolódó feladatok ellátására kész állampolgárokból áll.

Rendeltetése, hogy hozzájáruljon az ország integrált védelmi rendszerének fenntartható működtetéséhez békében és különleges jogrendi időszakokban. Célja, hogy központi szakmai irányítás mellett, gyorsan és rugalmasan, a veszély mértékéhez igazodóan legyen képes a területi (megyei), helyi (járási) vagy települési szinten jelentkező honvédelmi feladatok támogatására, részbeni ellátására. Az aleggységeket járasonként (fővárosi kerületenként) alakítják ki. A jelentkezők az általuk választott szervezeti elemhez kötnek szerződést (nem szükségszerűen a lakóhelyük szerinti aleggységhez). Kiképzésük folyamatos, és a tapasztalatok azt mutatják, hogy az állomány rendkívül motivált.

³² 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról (Hjt.). 74. § (3) bekezdés. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1200205.TV> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 13.)

Létszámuk mára meghaladta a 2600 főt. Ez különösen elismerésre méltó, ha figyelembe vesszük, hogy toborzásuk másfél éve kezdődött meg. Az ÖTT állomány jelentős többségét a 40 év alatti korosztály alkotja. Az ÖTT katonák fiatal korosztálya a tiszt- és altisztjelöltek, a szerződéses és az ÖMT állomány utánpótlását jelenthetik. Az elmúlt évben közülük több mint százan jelentkeztek ezekbe az állománycsoportokba.

Törvényi kötelezettség alapján nyilvántartott tartalékosok

A második pillért (komponenst) a kizárólag megelőző védelmi helyzetben és rendkívüli állapot időszakában – a hadkötelezettség bevezetését követően – behívható kiképzett tartalékosként, valamint a potenciális hadköteleként nyilvántartott férfiak alkotják. Törvénykezési hiányosságként jelentkezik, hogy behívásuk esetére jogállásukat a törvény nem szabályozza.

A tartalékos rendszer legnagyobb létszámú elemeiről van szó, akik békeidőszakban kizárólag folyamatosan frissülő adatbázisként jelennek meg. Az ebbe a körbe tartozó tartalékosok felkészítése és alkalmazása kizárólag a hadkötelezettség alapján, megelőző védelmi helyzetben és rendkívüli állapot idején lehetséges. A hadkötelezettek alkalmazásának lényege, hogy a honvédség békelétszámról hadi létszámmá váljon feltölthetővé.

A hadkötelesek behívása behívóparanccsal történik. A behívottak közül a hadköteles lakóhelye szerint illetékes katonai igazgatási szerv (sorozóközpont) választja ki a katonai szolgálatra alkalmas személyeket.

Nem hívható be katonai szolgálatra az a hadköteles,³³

- aki katonai szolgálatra alkalmatlan;
- aki a honvédség, az Országgyűlési Őrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a rendvédelmi szervek hivatásos vagy szerződéses állományú tagja, vagy aki a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium kormánytisztviselője, kormányzati ügykezelője;
- akinek közös háztartásban élő házastársa katonai szolgálatot teljesít;
- aki meghagyásban részesült;
- akit országgyűlési, európai parlamenti vagy helyi önkormányzati képviselőjelöltként, polgármesterjelöltként, alpolgármesterként, főpolgármester-jelöltként, főpolgármester-helyettesként, társadalmi megbízatású polgármesterjelöltként és alpolgármesterként, megyei közgyűlés elnökjelöltjeként, megyei közgyűlés alelnökeként, nemzetiségi önkormányzati képviselőjelöltként nyilvántartásba vettek vagy megválasztottak, a jelöltsége vagy mandátuma, megbízatása fennállásáig;
- aki saját háztartásában három vagy ennél több kiskorú gyermek eltartásáról gondoskodik;
- aki a vele közös háztartásban élő kiskorú gyermekét egyedül tartja el;
- aki a vele közös háztartásban élő állandó ápolásra, vagy gondozásra szoruló egyenes ági rokonát vagy házastársát, élettársát egyedül ápolja, gondozza.

A felsorolásból kirajzolódik, hogy a törvényalkotó szociális érzékenységgel szűkítette a behívhatók körét. A hadra fogható személyek nyilvántartásához szorosan kapcsolódik a meghagyásban részesülők nyilvántartása. E nyilvántartás összeállítása a védelmi érdekek egyeztetése, vagyis annak megállapítása, hogy a kulcspozíciókban dolgozó hadkötelesek bevonulása mennyire befolyásolja negatívan a védelmi, rendvédelmi, törvényalkotási és

³³ Hvt. 5. §.

lakossági szolgáltatásokat ellátó szervezetek működőképességét. E szervezetek békeidőszakban háromévente, a hadkötelezettség bevezetését követően pedig 5 napon belül kötelesek összeállítani a meghagyási jegyzéküket.

A második pillér differenciálására a katonai előképzettség függvényében kerül sor.

Kiképzett tartalékos

A kiképzett tartalékos állományba a honvédség állományából kikerült, katonai kiképzésben részesült, és az állami szervek adatszolgáltatása alapján nyilvántartott, *korábban hivatásos, szerződéses vagy önkéntes tartalékos szolgálatot teljesített magyar* állampolgárságú *férfiak* tartoznak,³⁴ a hivatásos katonai szolgálat felső korhatárának betöltéséig. A létszám – figyelemmel a demográfiai mutatókra, valamint arra, hogy az 1990-es évektől egyre csökkent a honvédség létszáma – folyamatosan csökken.

Potenciális hadköteles

Potenciális hadköteles az a hadkötelezettség alá tartozó tartalékos, aki nem tartozik az önkéntes tartalékos és a kiképzett tartalékos állományba.³⁵

A potenciális hadkötelesek csoportjába Magyarország területén lakóhellyel rendelkező, magyar állampolgárságú, 18–50 éves (2019. január 1-jén módosult 40-ről 50-re) férfiak tartoznak. A viszonylag nagyszámú potenciális hadkötelesből – tekintettel a 2004 óta megszűnt sorkötelezettségre – már egyre kevesebben rendelkeznek valamilyen katonai képzettséggel.

Az egyes törvényeknek a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő módosításáról szóló T/3291. számú törvényjavaslat részletes indokolása a következőket tartalmazza: „A behívhatósági korhatár 50. életévre történő felemelése – 10 évvel történő megemlése – megközelítőleg 850 000 fővel növelné a hadkötelezettség alapján behívhatók számát. [...] Ugyancsak figyelembe kell venni az Hazánkra is jellemző, a születésszámok csökkenéséből adódó népességfogyást, mely a hadköteles korú férfiak számának folyamatos csökkenését eredményezi.”³⁶ (Szükséges megemlíteni, hogy 2004-ig 50 év volt a behívhatósági korhatár.)

A potenciális hadkötelezettek közül a korábban sorkatonai szolgálatot teljesítők tekinthetők korlátozottan kiképzett tartaléknak. A korhatár emelése nélkül 2026-tól nem lett volna olyan potenciális hadköteles, aki korábban sorkatonaként kiképzésben részesült.

A FORMÁLÓDÓ TERÜLETVÉDELMI ERŐ

2017-ben a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program részeként kezdődött meg az addig működő tartalékos rendszer megújítása, a területvédelmi erők megszervezése. A megújítás fő oka a biztonsági környezet változása mellett a honvédség társadalmi beágyazottságának támogatása. Kiemelt célja, hogy tovább erősödjék az állampolgárok részvétele a haza védelmében.

³⁴ Hvt. 41. § (4) bekezdése.

³⁵ Hvt. 80. § 17. pontja.

³⁶ T/3291. számú törvényjavaslat egyes törvényeknek a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő módosításáról. Előadó: dr. Benkő Tibor honvédelmi miniszter. Budapest, 2018. október, 110.

Első lépésként 2017. január 1-jén tíz megyében – hivatásos, szerződéses katonákból álló – kiképzőszázad került az MH Hadkiegészítő Felkészítő és Kiképző Parancsnokság (a továbbiakban: HFKP) állományába. A századok irányítását és a megyei feladatok szervezését egy-egy négyfős megyei előkészítő részleg, a megyei szervezetek tevékenységének koordinálását a HFKP Területvédelmi Osztályához (a továbbiakban: TVO) rendszeresített hét régióparancsnok végezte. Egy-egy régióhoz három megye tartozik, míg Pest megye a fővárossal alkot egy régiót.

Ezzel párhuzamosan az ország 197 járásában rendszeresítettek területvédelmi századot. A századok parancsnokait és századonként egy fő altisztet a meglévő ÖMT állományból 2017 februárjától választották ki. A toborzás és a jelentkező ÖTT szolgálatot vállalók állományba vétele 2017 júliusában kezdődött meg. Már ebben az évben sikeresnek bizonyult a szervezés, mivel december végére több mint ezer tartalékos tartozott a járási századok állományába. A szerződött állomány felkészítése 2017 ősztől folyamatosan zajlik.

2018-ban folytatódott a szervezetfejlesztés. A maradék 9 megyében és a fővárosban további előkészítő részlegek és kiképző századok rendszeresítésére került sor. (A létszámkorlátok miatt a korábbi alegységekhez képest a beosztások 50%-át lehetett rendszeresíteni.) A bővülés további toborzási sikereket hozott, így a vezetés számára nyilvánvalóvá vált, hogy a területvédelmi alegységek önálló katonai szervezetté alakítása elengedhetetlen.

2018. október 1-jén nyírteleki székhellyel megalakult a keleti országrészben az MH 2. vitéz Vattay Antal Területvédelmi Ezred, a nyugati országrészben pedig, székesfehérvári székhellyel az MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred. Az ezredek állományába kerültek a HFKP TVO régióparancsnokai, a megyei előkészítő részlegek és a kiképzőszázadok hivatásos, szerződéses állománya (az utóbbi kettő a megyékben megalakuló zászlóalj bázisát adják). Átadták a teljes ÖTT és ÖVT állományt, valamint a járási századok ÖMT állományát is.

Az aktuális koncepció szerint, amennyiben egy régióban a meglévő állomány létszáma eléri a rendszeresített beosztások 50%-át, új ezred alakul. (A végcél hét területvédelmi ezred megalakulása.) Természetesen ez egy hosszú folyamat. A jelenlegi kritikus pontok az infrastrukturális feltételrendszer és az informatikai rendszerek, illetve eszközök hiányai, hiányosságai, valamint a működéshez minimálisan szükséges – hivatásos, szerződéses állománnyal betölthető – beosztások rendszeresíthetősége. Figyelembe véve a honvédség prioritásait és a megkezdett Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programot, 2019-ben vélhetően ezeken a területeken is jelentős előrelépések történnek.

ÖSSZEGZÉS

Most, hogy a tartalékos létszámkorlát elhárult (8000-ről 20 ezer főre módosult a rendszerezhető ÖT beosztások száma) és az ÖT állomány juttatásai is jelentősen emelkedtek, elhárult az akadály a további jelentős létszámnövekedés elől.

Az ÖT rendszeren belül kiemelt feladatnak ítélem az ÖMT – mint a legfelkészültebb ÖT – állomány utánpótlásának biztosítását. Motiváló erő lehet a katonai szolgálatból kilépő hivatásos, szerződéses állomány szolgálatvállalást ösztönző juttatásának növelése. Kívánatosnak tartom katonai tapasztalatuk elismerését azzal is, hogy tartalékos szolgálatteljesítésük során az általuk korábban elért honvédelmi szolgálati díjat folyósítják számukra. (Jelenleg az illetményük megegyezik az ÖTT és ÖVT katonákéval.)

Talán nem eretnek gondolat, ha más országok példáját követve a több évtizedes hivatásos katonai szolgálat elismeréseként Magyarországon is visszavezetnék a *szolgálati járadék* lehetőségét. Javaslatom lényege, hogy *ÖMT szolgálat vállalása mellett* legalább 30 év hi-

vatásos (szerződéses) jogviszonyt követően kerülhessen sor a járadék megállapítására. Az ÖT szolgálat vállalása lehetőséget nyújtana arra, hogy az érintettek korábbi állománykategóriájukban kamatoztassák szakmai tudásukat és átadhassák tapasztalataikat. A szolgálati járadék intézménye hozzájárulna az állandó állomány fiatalításához is.

Szintén elengedhetetlen, hogy a motivált fiatalokra építő területvédelmi egységek tovább fejlődjenek, a működésükhöz szükséges minden feltétel mihamarabb biztosított legyen. Célszerű az ÖTT állományt az ÖMT és a szerződéses állomány potenciális utánpótlásaként is figyelemmel kísérni.

Az ÖT rendszer sikeres működtetésének feltétele, hogy az állam (a haderő) megfelelő anyagi és nem anyagi eszközökkel segítse, támogassa a munkáltatót annak elviselésében, hogy a munkavállalója önként vállalt kötelezettségként, honvédelmi érdekből szükség esetén katonai szolgálatot teljesít. Jelenleg ugyan működik anyagi kompenzációs rendszer, azonban javasolom megvizsgálni a munkáltatói támogató program továbbfejlesztésének lehetőségét – például adókedvezmény biztosítását, állami, honvédelmi miniszteri dicséret alapítását – annak az elismerésére, hogy a tartalékos távolléte miatt a munkáltató is kiveszi a részét a honvédelmi erőfeszítésekben.

Magyarországon az elmúlt évtizedekben a hon védelme nem képezte a „közbeszéd” tárgyát. Véleményem szerint a központi kormányzati kommunikációban nagyobb hangsúlyt kellene kapnia az állampolgárok honvédelmi vonatkozású tájékoztatásának, ismeretanyaga bővítésének. Célszerű az általános iskola utolsó két évétől a honvédelmi nevelés keretében még markánsabban megjeleníteni a honvédelem rendszerét és az állampolgári kötelezettségeket, ezáltal is erősíteni az ifjúság körében a hazafiság eszményét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV>
2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1200205.TV>
- 46/1994. (X. 21.) AB határozat. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?dbnum=1&docid=994H0046.AB&mahu=1>
- 50/2001. (XI. 29.) AB határozat. <http://fundamentum.hu/sites/default/files/01-4-13.pdf>
- 70/2009. (VI. 30.) AB határozat. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A09H0070.AB&getdoc=1>
- 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300009.HM>
- Átvette a csapatzászlót az MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred. Fejér Megyei Kormányhivatal közleménye. Kormányhivatalok, 2018. október 16. <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/fejer/hirek/atvete-a-csapatzaszlot-az-mh-6-sipos-gyula-teruletvedelmi-ezred>
- Groszkowski, Jakub: *Modernization of the Czech and Slovak armed forces in the context of the changing security environment*. In: Visegrad Experts, International Visegrad Fund, 12 November 2014. http://www.visegradexperts.eu/data/_uploaded/Finals/Jakub%20Groszkowski.pdf
- Kádár Pál: *Megjegyzések az önkéntes tartalékos rendszer felülvizsgálatának margójára*. Hadtudomány, 2009/1–2.
- Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- Plăvițu, Dan: *Territorial defence as a part of the Romanian national defence system*. Cejsh, 2016, vol. 2 (7). http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-cc8c60c8-9635-46cc-a155-acbcb820fbc3?q=88b4a1c1-6061-4332-b290-8d2f50a1302e1&qt=IN_PAGE

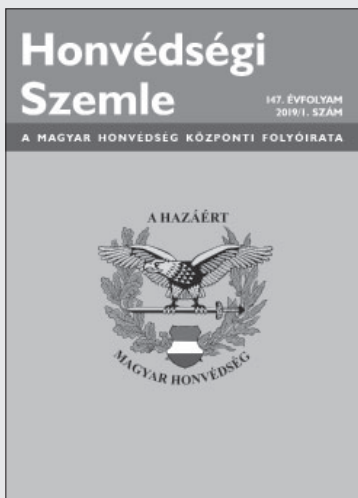
- Reserve forces. NATO, 8 Oct 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69345.htm
- Dr. Simicskó István: *A tartalékos rendszer fejlesztésének kiemelt kérdései*. Hadtudomány, 2011/4.
- T/3291. számú törvényjavaslat egyes törvényeknek a Magyar Honvédség új szervezeti rendjének kialakításával összefüggő módosításáról. Előadó: dr. Benkő Tibor honvédelmi miniszter. Budapest, 2018. október.
- Territorial Defence Forces. Ministry of National Defence Republic of Poland, 2017. 05. 10. <https://www.gov.pl/web/national-defence/territorial-defence-forces>
- The Military Balance 2018. International Institute for Strategic Studies, 2018.
- Trautmann Balázs: *Hétfélig harcosok*. Honvedelem.hu, 2016. december 14. https://honvedelem.hu/cikk/60836_hetvegi_harcosok
- Ujházy László: *Tartalékos szövetségek a NATO-ban*. Doktori (PhD.) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011.
- Új, önkéntesekből álló területvédelmi erők a lengyel hadseregben. Magyar Tartalékosok Szövetsége, 2016. április 25. <https://matasz.com/hun/uj-onkentesekbol-allo-teruletvedelmi-crok-a-lengyel-hadseregben/>

Szerzőinkhez, olvasóinkhoz

Tájékoztatjuk szerzőinket, olvasóinkat, hogy a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokságot is érintő, 2019. január 1-jével bekövetkezett szervezeti változások okán a Seregszemle című folyóirat önálló kiadványként megszűnik. Jelenleg nyomdai előkészítés, illetve kivitelezés fázisában van a 2018/2., valamint a 2018/3–4. összevont szám, melyekkel lezárul a folyóirat kiadása.

A jövőben az MTA által „A” kategóriás tudományos kiadványként elismert Honvédségi Szemle fogadja be azokat a cikkeket, tanulmányokat is, amelyeket a megszűnő Seregszemle folyóirat egykori szerzői írnak, s amelyek a Honvédségi Szemlében történő megjelenés előírt és közzétett feltételeinek megfelelnek.

A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága és Szerkesztősége

Sápi Gábor alezredes:

A TÖMEGES, ILLEGÁLIS MIGRÁCIÓ ÉS A TERRORIZMUS KAPCSOLATA

ÖSSZEGZÉS: A globalizáció elősegítette a világ népességének kontinenseken kívüli és belüli mozgását, így a bevándorlók száma tovább növekszik. Ezeknek a tendenciáknak köszönhetően a migráció vált a 21. század egyik fő kérdésévé, amely további társadalmi, gazdasági és politikai kihívásokat jelent a migránsok irányításával foglalkozó politikai döntéshozók számára az európai kontinens biztonságának javítása érdekében. Ennek jelentősége a Magyar Honvédség életében is számottevő, hiszen az MH honvédelmi és haderőfejlesztési programja a nemzetközi célkitűzések terén az eddigi irányelvek követését és a Nyugat-Balkán biztonságát helyezi előtérbe.

KULCSSZAVAK: menekültek, bevándorlók, migránsok, illegális migráció, terrorizmus

A népvándorlás minden történeti korban létezett, nem legújabb kori jelenség, azonban mai gyorsuló, globalizált világunkban a migráció mértéke napjainkra példátlan szintet ért el, és korunk meghatározó jellemzője lett. A globális migráció geopolitikai jelentősége az utóbbi időben lényegesen megnövekedett, mert a világban jóval nagyobb számban jelennek meg migránsok, mint a történelem bármely más korszakában.

Napjaink közbeszédében, de az írott és elektronikus médiában is gyakran keverednek a *menekült*, *migráns*, *bevándorló* kifejezések. A legegyszerűbb, vagy talán a legkevésbé félreérthető, a menekült, menedékkérő megfogalmazás, mivel magában a kifejezésben szerepel, hogy a személy valami elől menekül. Természetesen ennek többféle oka lehet: politikai, etnikai, vallási stb. üldöztetés; vagy éppen természeti katasztrófa, civilizációs csapás.

A migráns és menekült kifejezést is nagyon sokszor használják egymás szinonimájaként, a kifejezés értelmét és valós tartalmát helytelenül összemossa. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága, az UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) értelmezése szerint¹ a menekültek olyan emberek, akik valamilyen fegyveres konfliktus vagy üldöztetés révén elmenekülnek otthonaikból, helyzetük gyakran veszélyes és elviselhetetlen, ezért más országokban keresnek menedéket. A nemzetközi jog védi a menekülteket, ezért nem szabad őket kiutasítani, vagy olyan körülmények közé visszaküldeni, ahol az életük veszélyben forog. A migránsok önkéntes elhatározásból, külső kényszerítő erők hatása nélkül, tehát nem valamilyen üldöztetés miatt, hanem életük jobbá tétele céljából kelnek útra. Éppen ezért nem szabad a két kifejezést összekeverni, vagy egymással felcserélve használni.

Különbséget kell tenni a legális és az illegális migráció között is. A legális migráció során az érintett személyek érvényes útiokmányokkal rendelkezve, szabályosan, pontosan dokumentálható módon vándorolnak egyik országból a másikba. Az illegális migráció ennek pont az ellenkezője: a vándorlás szabályos útiokmányok nélkül, határokon átszökve,

¹ Adrian Edwards: Ahogyan az UNHCR látja: „menekült”, vagy „migráns”, melyik a megfelelő? United Nations International Service, 2015. szeptember 9. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2015/unisinf513.html> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 08.)

nagy számban, az embercsempész-hálózatok alkalmazásával történik.² Az elmúlt években a migráció tömeges méreteket öltött, amelynek fő jellemzője, hogy a kiváltó ok vagy okok hatására térben és időben egyszerre nagy létszámú, akár több tízezres tömeg is hajlandó megindulni és vándorolni kontinensek vagy kontinensrészek között.

A bevándorló, bevándorlás kifejezések már nehezebben definiálhatók az előbbiekhöz képest, de alapvetően egy idegen állam lakosainak, polgárainak egy másik állam területére való belépését jelenti letelepedés, új otthon alapítása céljából.³ Sokszor hallhatjuk a gazdasági bevándorló kifejezést, amely egyértelműsíti azt a célt, amiért valaki egy másik országban kíván letelepedni.

Az illegális bevándorló a másik – nem a legpontosabb – megfogalmazás, amellyel gyakran találkozhatunk. A bevándorló személy letelepedéséhez, munkavállalásához stb. a befogadó állam jogi feltételeit kell teljesíteni, így az „illegális” jelzőt semmiképp sem szerencsés használni. Helyette pontosabb az „illegális migráns” szókapcsolat használata.

A GLOBÁLIS MIGRÁCIÓ NAPJAINKBAN

Világviszonylatban a menekültek és migránsok száma 2015-ben elérte a 244 milliót, ami a 2000. évi 173 millió fős számadathoz viszonyítva 41%-os növekedést jelent. Az otthonukat, hazájukat elhagyók közel fele (48%) nő volt, mintegy 15%-a pedig 20 év alatti fiatal. Az afrikai kontinensen például a belső népességmozgás miatt a kontinensen lévő migránsok száma elérte a 34 milliót. Mindemellett Európában és Ázsiában él a világ migránsainak mintegy kétharmada.⁴

Napjainkra több ember kényszerült elhagyni lakóhelyét, mint a második világháború idején, vagy mint bármikor máskor a történelem folyamán. A legtöbb térségben a menekültek száma az 1990-es évek közepétől kezdett el emelkedni, de az elmúlt öt évben jelentősen megnőtt ez az arány. Az UNHCR *Global Trends – Forced Displacement in 2015*⁵ című jelentésében megállapította, hogy 2015-ben minden percben átlagosan 24 embert, összesítve naponta mintegy 34 ezer embert kényszerítettek otthona elhagyására. Ez az arány négyszer több volt, mint egy évtizeddel korábban, amikor percenként hat ember menekült el otthonából, hazájából. A jelentés szerint helyi összecsapások és üldöztetés miatt 2015-re 65,3 millió ember hagyta el otthonát és él a világban hontalanul. Ez körülbelül Franciaország népességének felel meg, illetve számarányában nagyobb, mint az Egyesült Királyság – vagy Kanada, Ausztrália és Új-Zéland – népessége.⁶

Az UNHCR 2018. évi jelentésében a korábbi adatokhoz képest jelentős növekedés tapasztalható, a menekültek száma pedig továbbra is rekordmagas. A 2015-ös adatokhoz képest világviszonylatban a menekülni kényszerült népesség száma 3,2 millió fővel nőtt, s 2017 végére mintegy 68,5 millióra emelkedett az üldöztetés, a helyi összecsapások, az erő-

² Karoliny Eszter – Mohay Ágoston: A nemzetközi migráció jogi keretei. 1. http://publikon.hu/application/essay/455_1.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 02. 08.)

³ <http://www.kislexikon.hu/bevandorlas.html> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 08.)

⁴ International Migrants Stock Dataset in 2015. <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/migration-regions-infographics.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

⁵ Global Trends – Forced Displacement in 2015. UNHCR, 2016. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

⁶ Adrian Edwards: Global forced displacement hits record high. UNHCR, 20 June 2016, 2. <https://www.unhcr.org/afr/news/latest/2016/6/5763b65a4/global-forced-displacement-hits-record-high.html> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

szak általánossá válása következtében, vagy éppen a megélhetéshez szükséges minimális és alapvető feltételek hiánya miatt menekülni kényszerülők száma. 2017-ben naponta átlagosan mintegy 44 ezer ember kényszerült otthona elhagyására.⁷

A világban élő 68,5 millió menekült megoszlása a következő:⁸

- 25,4 millió fő menekültstátusszal rendelkezik (ebből 5,4 millió a palesztin menekült);
- 40 millió fő a saját országán belüli menekült, lakóhelyelhagyó;
- 3,1 millió fő a menedékkérelme elbírálására vár a különböző befogadó országokban.

A menekültstátusszal rendelkezők több mint kétharmada (68%-a) a következő öt országból származik: Szíria (6,3 millió fő), Afganisztán (2,6 millió), Dél-Szudán (2,4 millió), Mianmar (1,2 millió), Szomália (986,400 fő). A legtöbb menekült Szíriából érkezett, többségében Törökországban, Libanonban, Jordániában, valamint Nyugat-Európa országaiban (főként Németországban, Svédországban, Hollandiában) tartózkodnak. A létszámában második legnagyobb migráns populáció, az afganisztáni menekültek többsége – közel 1,4 millió fő – Pakisztánban tartózkodik, közel 1 millióan Iránban, 200 ezer fő pedig Európa országaiban. Fekete-Afrika (Szubszaharai Afrika) menekültjeinek száma 2017-ben 1,1 millióval (22%-kal) nőtt, főként a dél-szudáni válság következtében, ahonnan több mint 1 millió ember menekült – elsősorban – Szudánba és Ugandába.

Összességében az afrikai kontinens (Észak-Afrika kivételével) ad otthont 6,3 millió menekültnek, vagyis a menekültstátusszal rendelkezők közel harmadának. 2017 végén Törökország fogadta be a legtöbb menekültet, mintegy 3,5 millió főt, Európa más országaiban pedig közel 2,6 millió bevándorló tartózkodik. Az ázsiai, csendes-óceáni térségben is nőtt a menekültek száma: 2017 decemberében elérte a 4,2 millió főt, főként a Mianmarból Bangladesbe érkezett menekülteknek köszönhetően. Mindeközben a közel-keleti és észak-afrikai térségben lévő menekültek száma, mondhatni, változatlan: 2,7 millió fő. Az amerikai kontinens mintegy 650 ezer bevándorlónak ad otthont.⁹

A MIGRÁCIÓT KIVÁLTÓ OKOK

A gazdaságilag fejlettebb, gazdagabb világrészek felé irányuló nemzetközi legális és illegális migrációnak számos kiváltó oka és mozgatórugója lehet. Az elmúlt évtizedekben a harmadik világ romló politikai, társadalmi, gazdasági és környezeti feltételei, valamint az évtizedek óta tartó fegyveres konfliktusok, az erőszak, a bizonytalanság, továbbá a mindent felülmúló környezetrombolás és a szegénység a tömeges elvándorlás legjelentősebb okai. A világviszonylatban jelentkező társadalmi egyenlőtlenség, a tisztességes munka hiánya, a szegénység, a fegyveres összecsapások, a nemek közötti egyenlőtlenségek és a diszkrimináció, a terrorizmus és a klímaváltozás továbbra is arra ösztönzik az embereket, hogy jobb életet keressenek a világ egy másik pontján.

Világviszonylatban az urbanizáció a társadalmi-gazdasági fejlődés természetes következménye. Azonban a városi lakosság gyors növekedése megterhelheti a meglévő városi infrastruktúrát, a szolgáltatásokat, a környezetet és a városok társadalmi szerkezetét. Nem elhanyagolható tény, hogy a harmadik világban a nemzetközi népvándorlás főként a városok

⁷ Global Trends – Forced Displacement in 2017. UNHCR, 2018, 2. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

⁸ UNHCR – Figures at a Glance. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

⁹ Forced Displacement 2017: i. m. 2–18.

felé mozog, függetlenül attól, hogy a vándorlók ideiglenes állomásnak vagy végső célpontnak tekintik ezeket a helyeket. A menekülteknek és a bevándorlóknak a befogadó közösségekbe történő beilleszkedését nehezíti a városi lakosság hozzáállása: a polgárok attól való félelme, hogy az új lakosság veszélyezteti a meglévő munkalehetőségeket, erodálja a béreket, felborítja a társadalmi rendszereket, megváltoztatja a nemzeti identitást és a kulturális értékeket.

Az okok között meg kell említeni azokat a geopolitikai válságokat is, amelyek a Közép-Kelet országait sújtják, emellett jelentősen hozzájárul a vándorláshoz a korábban válságkezelési és stabilizációs céllal a térségbe telepített nemzetközi koalíciós erők – legfőképp az amerikai erők – visszavonása Afganisztánból és Irakból.

A nyugat-európai országokat megcélzó migráció hátterében markánsan jelenik meg az a 2015 augusztusában Németországban bevezetett belső szabályozás, amely a Szíriából érkező menekültek esetében felfüggesztette a dublini rendelet¹⁰ azon előírását, amely kimondta, hogy a menekülteket és a migránsokat abban az első európai országban kell nyilvántartásba venni (regisztrálni) és a menekülteljárást ott kell lefolytatni, ahol beléptek az EU területére. Németország valamennyi Szíriából menekült részéről feltétel nélkül elfogadta a menekültkérelmet, függetlenül attól, hogy korábban már regisztrálták őket más országban.¹¹ E rendelkezés nyomán ugrásszerűen megemelkedett a Németországba érkező menekültek száma, hiszen ilyen előnyök tudatában szinte mindegyik illegális migráns szír menekültnek vallotta magát.

A migráció alapvető oka számos és egymással összefüggő: a társadalmi-gazdasági lehetőségek és a jogállamiság hiánya, a gyenge kormányzás, az államilag intézményesített korrupció, a politikai instabilitás, a terrorizmus, a katonai és polgári konfliktusok mind jelentős és meghatározó tényezők. A migrációs dinamikát ezenfelül számos más tényező fokozza és segíti. Ilyen például a világméretű határok nélküli kommunikáció – különösen a közösségi média és az internet nagyobb információs rendelkezésre állása –, valamint a rokonok, családok, barátok egyesülésének, csatlakozásának igénye. Az emberek – önkéntes vagy kényszerített, törvényes vagy nem dokumentált – határokon átnyúló mozgása egy összetett folyamat, amely számos területen befolyásolja az érintett országok politikai döntéshozatalát.

Az elmúlt 15 évben minden afrikai térségben megnőtt a migráció, és leginkább a fiatal – 30 évesnél fiatalabb – népesség vándorlása, illetve a változó migrációs áramlások a jellemzők. Ezek a migrációs áramlások magukban foglalják a vándorló nők és gyermekek növekvő számát, a vidéki és a városi migrációt, a munkaerő-migrációt, az illegális migráció növekedését, valamint a menekültek, a menedékkérők és a lakóhelyüket elhagyni kényszerültek nagy számát.

Becslések szerint 2015-ben 21 millió migráns volt Afrikában, ebből 18 millió az afrikai kontinensről származott, a többiek pedig elsősorban Ázsiából, Európából és Észak-Amerikából. Emellett Afrikában több mint egymillióan vannak Ázsiából érkezett, nagyrészt kínai bevándorlók.¹² Az afrikai kontinensen az elmúlt évtizedekben tapasztalható gyors urbanizá-

¹⁰ Az Európai Unió Tanácsának 343/2003/EK rendelete (2003. február 18.) egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedéjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról. Eur-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32003R0343> (Letöltés időpontja: 2019. 02. 08.)

¹¹ Sally Hayden: Germany is set to accept asylum applications from all Syrians who arrive there. Vice News, 25 Aug 2015. https://news.vice.com/en_us/article/pa4gav/germany-is-set-to-accept-asylum-applications-from-all-syrians-who-arrive-there?utm_source=vicenewsfb (Letöltés időpontja: 2018. 10. 10.)

¹² The Revised Migration Policy Framework for Africa and Plan of Action (2018–2027) – Draft. African Union, Addis Ababa, 5–6. https://au.int/sites/default/files/newsevents/workingdocuments/32718-wd-english_revised_au_migration_policy_framework_for_africa.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

ció és az embereket ért olyan sokkhatások, mint például a régiókban (Elefántcsontpart, Libéria és Sierra Leone) kitört törzsi és faji háborúk, mind-mind növelték a migrációs rátát. Ma a Száhel övezet (a Szahara déli része) a megnövekedett politikai bizonytalanság színtere, és az egymást követő katonai puccsok, felkelések és lázadások mind a migrációt elősegítő és azt tápláló tényezők.¹³

A migrációra adott válasz, valamint a bevándorlók integrációja a befogadó társadalomba koronként eltérő jellemzőket mutat. A nyugati világba irányuló migrációs folyamat során a fejlett országokba – zömében Európába – illegális úton érkezett menekültek, migránsok beilleszkedését még tovább nehezítheti a befogadó közösség helyzete és állapota, valamint a származási országban zajló etnikai vagy vallási konfliktusok importálása és továbbélése a célországban. A hazájukból háborús, szociális, politikai vagy éppen gazdasági okokból, a jobb élet reményében útnak induló emberek a célországokban a magukkal hozott társadalmi és vallási kultúrájuk miatt válhatnak a befogadó társadalom biztonsági, szociális, vallási, demográfiai, egészségügyi, kulturális vagy gazdasági szempontból problémákat kiváltó, felgyorsító tényezőjévé. Társadalmi szempontból a beilleszkedési nehézségek valószínűségét több tényező befolyásolhatja. Ilyen lehet, ha az adott személy vagy csoport a hazájában:

- alacsony vagy bizonytalan szociális státusszal rendelkezett;
 - általános szegénység tapasztalható az adott népcsoporton belül;
- továbbá, ha az adott személy vagy csoport:
- vallási, kulturális, érték- és szokásrendje jelentősen eltér a befogadó társadalométól;
 - viszonyulása a hierarchiatemtő erőszakhoz eltér a többségi társadalométól;
- illetve, ha:
- a befogadó társadalométól eltérő demográfiai szempontok uralják a családszerkezetet.¹⁴

A TERRORIZMUS MEGJELENÉSE A MIGRÁCIÓ SORÁN

Az Európába vezető migrációs útvonalakon kialakult egy úgynevezett „terrorfolyosó”, amelyet a magát Iszlám Államnak nevező szervezet, az ISIS (Islamic State of Iraq and Syria) mint a menekültválság egyik legnagyobb élvezője használt fel arra, hogy helyi szélsőséges iszlamista csoportokat integráljon a globális terrorista vérkeringésbe. Az ISIS egyik elfogott stratégiai dokumentumában is az szerepelt, hogy a cél a menekülthullámot kihasználva beszivároztatni terroristákat Európába.¹⁵

A terrorista szervezetek különböző toborzási technikákat alkalmaznak méretüktől, hálózati kapcsolataik elhelyezkedésétől (szétszórt vagy sem) függően. Az egyének terrorista szervezetekhez történő kapcsolásához különböző eszközöket használnak. A toborzási módszerek és technikák, valamint az ezekhez kapcsolódó költségek térségenként, illetve a

¹³ Matthew Kirwin – Jessica Anderson: Identifying the Factors Driving West African Migration. West African Papers, July 2018, No. 17, 8. <http://www.oecd.org/swac/publications/2018-wap-17-identifying-the-factors-driving-west-african-migration.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 17.)

¹⁴ Horváth Dániel – Sántha Hanga: „Keresztjük a kereszténység” – A németországi keresztény menedékkérőket érő atrocitások büntetőjogi hátteréről. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bünyügyi hatásai. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016, 30. https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10839/A_migracio_bunugyi_hatasai.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2018. 10. 14.)

¹⁵ Alex P. Schmid: Links between Terrorism and Migration. ICCT Research Paper, May 2016, 42. <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration-1.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 04.)

társadalmi és politikai összefüggéseknek megfelelően változnak. Az eurázsiai régióban a tagok felvétele gyakran vallási szervezeteken keresztül történik, és a terrorista egységek tagjainak többségét olyan szervezett „munkaerő-felvételi” hálózatok veszik fel, amelyek pénzügyi támogatást igényelnek. Európában a toborzás gyakran történik online, a társadalmi-gazdasági helyzetüket tekintve hátrányosabb városi övezetekben társadalmi kapcsolatok révén, faji-vallási összefüggések alkalmával, illetve börtönökben. Afrikában és a Közel-Kelet egyes részein a toborzás gyakran olyan területeken történik, ahol a terrorista szervezetnek területi ellenőrzése vagy befolyása van.¹⁶

Az ISIS is a média felhasználásával tört élre a szélsőséges ideológia terjesztésében. Azonban ez nem egy új keletű dolog, a technikát az al-Kaidától vették át: ha egy terrorszervezet megsemmisül, egy másik veszi át a helyét és az innovatív ötleteit. Így lett az ISIS a „franchise-terrorizmus”¹⁷ jellemző példája.

ISZLAMISTA HÁTTÉRŰ TERRORISTA MERÉNYLETEK EURÓPÁBAN

Az Európát érintő migrációs válság kibontakozását megelőzően az Európai Unióban 2010 és 2014 között összesen 16 befejezett terrortámadás történt, s ezeknek 22 halálos áldozata és 70 sebesültje volt.

Év	Támadások száma	Halottak száma	Sérültek száma
2010	3	0	2
2011	1	2	2
2012	6	14	40
2013	2	1	1
2014	4	5	25
Összesen	16	22	70

1. ábra *Befejezett dzsihadista terrortámadások az Európai Unióban 2010–2014 között*¹⁸

A migrációs válság tetőzése évében, 2015-ben 10 terrortámadás következett be, ami 150 halálos áldozattal és 394 sebesülttel járt. Ezek közül a 2015. november 13-i párizsi merényletsorozat volt a legsúlyosabb. Az összehangolt, hat helyszínt érintő, hozzávetőleg fél óra alatt lezajlott támadássorozatban összesen 130 ember vesztette életét és mintegy 368 ember sérült meg. 2016-ban összesen 12 támadás történt, amelyben 132 személy vesztette életét és 621 sebesült meg. Ezek között volt a 2016. március 22-én történt brüsszeli, két helyszínes támadás. Elsőként két robbanás rázta meg a Zaventem repülőtér, majd egy órával később egy harmadik robbantás történt a Maelbeek metróállomáson. A jól szervezett és előkészített robbantásokban összesen 32 ember halt meg és 340 ember megsérült. Ugyanezen év július

¹⁶ FATF Report – Financing of Recruitment for Terrorist Purposes, FATF, Paris, 2018, 6. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-Recruitment-for-Terrorism.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 12.)

¹⁷ Szabó Lilla: Terrorizmus és migráció. Juratus, 2017. 04. 25. <https://juratus.elte.hu/terrorizmus-es-migracio/> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 04.)

¹⁸ Ambrus Andrea: A tömeges migráció és az iszlamista terrorizmus közti kapcsolat az Európai Unióban. Elemzések 2018/11. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2018. április 24., 5. <https://svkk.uni-nke.hu/publikaciok/elemzesek/nke-strategiai-vedelmi-kutatokozpont-elemzesek/2018> (Letöltés időpontja: 2018. 10. 14.)

14-én Nizzában történt 2016 legtöbb halálos áldozattal járó terrortámadása. Egy teherautót belevezettek az ünneplő tömegbe, összesen 85 ember halt meg és több mint 200 megsebesült. 2017-ben a legtöbb halálos áldozattal járó támadás Manchesterben történt 22 halálos áldozattal és 116 sebesülttel.¹⁹

Az EU 2018. évi TE-SAT jelentése 2017-ben összesen 205 sikertelen és befejezett terrortámadásról számol be kilenc EU-tagállam részéről. Ezek 67%-a szeparatista célzatú, túlnyomórészt az Egyesült Királyság észak-írországi területein, 17%-a szélsőjobb, illetve szélsőbal oldali politikai célzattal történt. A terrortámadások 16%-a volt dzsihadista indítatású, amely az összképet tekintve jelentősen kisebb arányban áll a többivel, azonban a migrációval kapcsolatban jelentősen növeli a bizalmatlanságot és félelmeket.

A dzsihadista terrortámadásokat tekintve 2017-ben a tagállamok összesen 33 támadásról számoltak be, ami a 2016. évi adatok több mint kétszerese volt. A 33 esetből 23 kudarcot vallott, illetve a hatóságok akadályozták meg. A 10 befejezett támadás 68 halálos áldozattal és 844 sérülttel járt. A célpontok közé tartoztak katonai, rendőrségi és civil személyek.²⁰ A legpusztítóbbak azok a támadások voltak, amikor járműveket használtak fegyverként az elkövetők.²¹

Év	Támadások száma	Halottak száma	Sérültek száma
2015	10	150	394
2016	12	132	621
2017	10	68	884
Összesen	32	350	1899

2. ábra Befejezett dzsihadista terrortámadások az Európai Unióban 2015–2017 között²²

A dzsihadista hátterű európai merényletek a hasonló indíttatású terrorista akciók növekvő tendenciáját mutatják, ám azt is jelzik, hogy „változás észlelhető mind a célpontok kiválasztásában, mind pedig az elkövetési módban. Az elkövetett merényletek egy része (London, Stockholm, Berlin vagy korábban Nizza) nem igényelt különleges technikai vagy logisztikai képességeket (például a robbanóeszközök gyártása területén), sem túl részletes végrehajtási tervet, vagy esetleges bűntársakat, ami jelentősen nehezíti a merényletek megakadályozásához szükséges információgyűjtést és az illetékes rendvédelmi szervek elhárító tevékenységét. Más merényletek (Brüsszel, Párizs, Manchester) viszont azt mutatják, hogy a könnyebb eszközök felé való elmozdulás ellenére még mindig vannak olyan személyek Európában, akik összehangoltabb és bonyolultabb támadások elkövetésére is képesek és hajlandók.”²³

Azok a támadások, amelyeket a dzsihadista ideológia által vezérelt terroristák követtek el 2017-ben, ugyanazon célokat és preferenciákat követik, mint amelyek a korábbi évek eseményeiben is fellelhetők. Céljuk a válogatás nélküli gyilkosságok végrehajtása, vala-

¹⁹ Uo. 1–14.

²⁰ TE-SAT – European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018. Europol, 2018, 9.

²¹ Terrorist threat in the EU remains high despite the decline of IS in Iraq and Syria. Europol, 20 June 2018. (A továbbiakban: Europol, 2018.) <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/terrorist-threat-in-eu-remains-high-despite-decline-of-in-iraq-and-syria> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 09.)

²² Ambrus: i. m. 12–14.

²³ Dzsihadista terrorizmus Európában. Migrációkutató Intézet, 2017. július 27. <https://www.migraciokutato.hu/hu/2017/07/27/dzsihadista-terrorizmus-europaban/> (Letöltés időpontja: 2018. 10. 10.)

mint a nyugati „hedonisztikus” szimbólumok és életmód megszüntetése. A dzsihadista egy olyan gondolkodásmód mellett kötelezi el magát, amely vallási alapon utasítja el a nyugati demokráciát, amit viszont nem ismer. Ezt cselekedeteiben ki is nyilvánítja. A jelenlegi helyzet leírására a középkori keresztes hadjáratokkal való összehasonlítást alkalmazza: úgy véli, hogy a szunnita iszlám egy olyan keresztes hadsereggel áll szemben, amelynek a keresztények mellett szövetségesei a síiták és a zsidók.²⁴

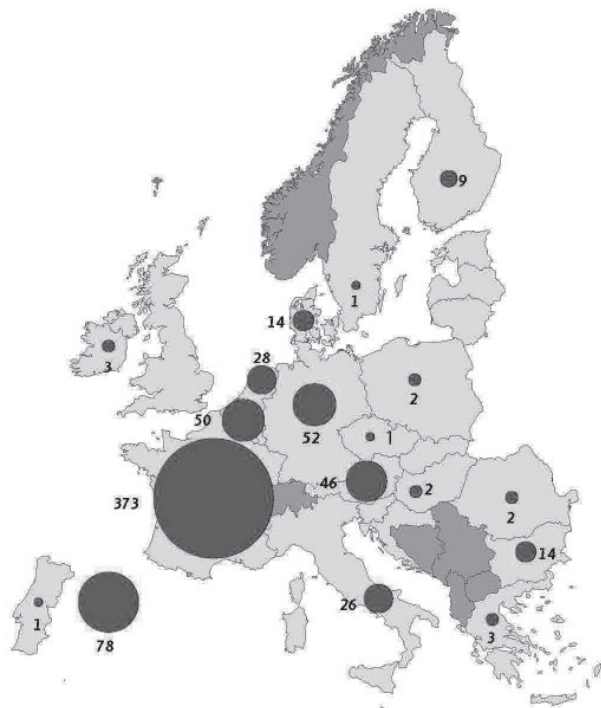
A dzsihadista terroristák közelmúltbeli támadásainak hármas trendje a következő:

- elsősorban az emberek nagyobb tömegeinek támadása (2015. november: Párizs; 2016. március: Brüsszel; 2016. július: Nizza; 2017. augusztus: Barcelona);
- támadások a hatalom szimbólumai ellen (francia csendőrök elleni támadás: Trèbes, 2018. március; belga rendőrök elleni támadás: Liège, 2018. május);
- támadások a nyugati életmód szimbólumai ellen (telt házú koncert elleni támadás: Manchester, 2017. május).²⁵

Bár a legtöbb iszlamista háttérű támadás Európában 2017-ben egyszerűbb eszközökkel és módszerekkel történt, azonban a robbanóanyagok használata továbbra is fennmaradt. A dzsihadista terroristák számára ez egy bizonyítottan előnyös módszer az áldozatok nagy száma és a tömeges sérülések bekövetkezése miatt. Figyelembe kell venni továbbá az eseményt kiváltó nagy médiahatást is. Számos dzsihadista támadás során az elkövetők személyesen viseltek improvizált robbanóeszközöket öngyilkos mellényekben vagy övekben, bár ezek többsége leginkább hamisnak bizonyult.²⁶

3. ábra Dzsihadista terrorizmus gyanúja miatt letartóztatottak száma az Európai Unióban 2017-ben

Forrás: TE-SAT 2018, 22.

²⁴ TE-SAT 2018: i. m. 64.

²⁵ Europol, 2018.

²⁶ TE-SAT 2018: i. m. 12.

A terrorcselekmények számának növekedése mellett, a támadásokkal összefüggésben a letartóztatások és őrizetbe vételek magas száma jelzi a hatóságok nagyobb felkészültségét, és a felderítőtevékenység nagyobb hatékonyságát. 2017-ben összesen 705 embert tartóztattak le 18 európai uniós tagállamban dzsihadista terrorista tevékenységben való részvétel vagy tervezés, támadás előkészítésének gyanúja miatt. A legnagyobb számban Franciaországban (373 fő), Spanyolországban (78 fő) és Németországban (52 fő) vettek őrizetbe személyeket terrorista bűncselekményekhez kapcsolódóan.

AZ ELKÖVETŐK KÖRE ÉS LEHETSÉGES MOTIVÁCIÓJA

A közép-mediterrán útvonal közvetlen hozzáférést biztosított a schengeni térség szívéhez, mert miután az illegális bevándorlók beléptek Olaszországba, utána a schengeni határokon csak a határrendészettel és a járőrökkel találkoztak, akik csak késleltették, de nem akadályozták meg haladásukat. Mindezek ellenére a közép-mediterrán térség útvonala a Földközi-tenger hosszú átkelési szakasza miatt rendkívül veszélyes és költséges. A másik „népszerű” útvonal – a kelet-mediterrán út Törökországon keresztül Görögországba – szintén hosszú és költséges, mivel kívül esik a schengeni övezet fő területeitől. Emiatt, és mert a menekülteket nyilvántartásba vehetik, nem valószínű, hogy a külföldi terrorista harcosok a két fő útvonalat használnák a schengeni térségbe való bejutáshoz – ezért is vannak túlsúlyban a nyugati városokban történt támadások elkövetői között európai állampolgárok.²⁷

A terrorcselekmények elkövetői hátterének elemzésekor a nyomozó hatóságok számára egyértelművé vált, hogy zömében nem a frissen beérkezett személyek követték el a terrortámadásokat, hanem másod- és harmadgenerációs, Nyugat-Európában letelepedett muszlim bevándorlók leszármazottai. Az ilyen hátterű fiatalok körében a radikalizálódás már a migrációs válság előtt megkezdődött, és az elmúlt években jelentősen felgyorsult. Az elkövetők többsége köztörvényes bűnözői múlttal is rendelkezik, és köztudott, hogy a börtönök a dzsihadista radikalizálódás melegágyai. Ezek a fiatalok úgy érzik, hogy a nyugati világ nem fogadja be őket, kitaszítottságban élnek, saját kultúrájukat elveszítették, a befogadó országát pedig nem ismerik el magukénak. Nyilvánvalóvá vált, hogy a dzsihadista terrorszervezetek Nyugat-Európában egyre inkább ebből a körből toborozzák híveiket.

Egy Egyesült Államokban készült, a kulturális identitás és a radikalizálódás közötti kapcsolatot vizsgáló tanulmány szerint elszigeteltséghez és a jelentéktelenség érzetéhez vezethet, ha egy adott bevándorló nem tud azonosulni azzal a kultúrával, amelyben él. A kutatók ezt a jelenséget „kulturális hajléktalanságnak” nevezték el. Ez az élethelyzet pedig egyenesen a radikalizálódás útjára vezetheti az identitását elvesztő személyt.²⁸

A terrorszervezetek működési mechanizmusát vizsgáló biztonsági szervezetek figyelmének középpontjába került a nők és a terrorizmus kapcsolata is. A dzsihadista terrorizmushoz kapcsolódó bűncselekményekkel összefüggésben letartóztatottak között a nők aránya 16%, többségük (64%-uk) az Európai Unióban született és uniós tagállam állampolgára.²⁹ „Egy nőről nem feltételezik, hogy terrorista akciót követne el, nem tekintik fenyegetésnek, ezért könnyebben tud támadást végrehajtani és így segíteni a terrorista szervezetet. Ki tudja használni a női mivoltát a lebukás elkerüléséhez. Akadályozhatja a szigorúbb ellenőrzést, hogy

²⁷ Marco Funk – Roderick Parkes: Refugees versus terrorists. ISSUE Alert, 2016/6, 2. <http://www.europarl.europa.eu/greece/resource/static/files/refugees-versus-terrorists.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 04.)

²⁸ Dzsihadista terrorizmus Európában, i. m.

²⁹ TE-SAT 2018: i. m. 56.

a női test várandóssággal járó változásai lehetőséget adnak fegyverek és bombák elrejtésére a kismamaruha alatt. A közvélemény tipikusan inkább az erőszak – beleértve a terrorizmus – áldozatának tekinti a nőt, mintsem elkövetőjének. Ez a felfogás még erősebb az olyan közel-keleti és észak-afrikai országokból származó nők esetében, amelyeket rendkívül „elnyomónak” tartanak, így a nőkre nem úgy tekintenek, mint terrorista vagy gerillaszervezetek potenciálisan harc képes elemeire. A nők azonban egyre inkább a terrorizmus részévé válnak. Nemcsak tevékenységük aránya növekszik a terrorista és a politikailag erőszakos szervezetekben, hanem a tevékenységük köre is kiszélesedik. A nők aktív részvétele a milítáns és terrorista szervezetekben támogatóként, logisztikai személyzetként, támadóként, emberrablóként, gépeltérítőként, vagy esetleg mártírként lényegesen megnövekedett, ezért sem hagyható figyelmen kívül e veszélyforrás lehetősége.”³⁰

ÖSSZEZÉS

A globalizációs folyamat elősegítette a világ népességének kontinenseken kívüli és belüli mozgását, így a bevándorlók száma tovább növekszik. Ezeknek a tendenciáknak köszönhetően a migráció a 21. század egyik fő kérdése, amely további társadalmi, gazdasági és politikai kihívásokat jelent a migránsok irányításával foglalkozó politikai döntéshozók számára a kontinens biztonságának javítása érdekében.

Természetesen nem igaz, hogy minden menekült és bevándorló terrorista indíttatású vagy bűnelkövető. Konkrét bizonyíték nincs arra, hogy a terroristák rendszeresen és szisztematikusan használják a menekültáradatot annak érdekében, hogy észrevétlenül lépjenek be az Európai Unióba. Vitathatatlan tény azonban, hogy a bűnözők és terroristák kihasználják az egyes illegális migrációs csatornák révén kialakult lehetőségeket. Annak az esélye, hogy a menekültekkel együtt terroristák is beléphettek Európába, fokozza a bizalmatlanságot a migrációval szemben, hiszen ez lehetett az egyik legkézenfekvőbb módja a terroristák Nyugat-Európába történő bejuttatásának. Néhányuk valóban menekültként érkezett, és igen látható módon megjelentek a 2015-ös párizsi támadásokban.³¹

A globális migráció nem zárult le, és az elmúlt évek adatai is fokozatosan növekvő tendenciát mutatnak. A migrációs probléma kérdése napjainkban még mindig jelentős és aktuális: nem telhet el nap anélkül, hogy a közbeszédben, valamint az írott és elektronikus médiában ne jelenjen meg vélemény, tudósítás a témáról, hiszen a migrációs válság a 2015-ös tetőzése óta változatlanul jelen van Európában. A kiinduló országokból még mindig milliók akarnak eljutni a nyugati országokba, az Európai Unió területére, így jelentős nyomást gyakorolnak az útvonalakon lévő tranzitországokra is. Az illegális migránsok többsége továbbra is a korábbi, jól bevált útvonalakat veszi igénybe.

A bekövetkezett terrorcselekmények bizonyították, hogy a migráció és a bűnözés (közte a terrorizmus) között jelentős kapcsolat van. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy mindazon nemzetközi szervezetek, ügynökségek és EU-hatóságok, amelyeknek tevékenységi körébe tartozik a szervezett bűnözés, a terrorizmus elleni küzdelem, a migráció, a határőrizet és az ezekhez kapcsolódó tevékenységek, minden információt összegyűjtsenek, elemezzenek és

³⁰ Szuhai Ilona: A terrorizmus női vonala. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bünyügi hatásai. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016, 167–174. https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10839/A_migracio_bunugyi_hatasai.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2018. 10. 14.)

³¹ TE-SAT 2018: i. m. 62.

szétösszák egymás közt, és ezzel is elősegítse a felderítés hatékonyságát s nem utolsósorban a megelőzés lehetőségét. Ennek hiányában nincs esély arra, hogy biztonságos, normalizált és nyugodt környezetet teremtsünk a tömeges migráció következtében előállt helyzet ellenére.³²

Mindent összevetve el kell fogadnunk, hogy az illegális migráció kihasználásával olyan személyek is érkeztek és érkezhetnek Európába, akik kifejezetten jelentős veszélyforrást, nemzetbiztonsági kockázatot jelentenek. Éppen ezért fontos az illegális és ellenőrizetlen migráció visszaszorítása (megakadályozása), amely a következő években is jelentős erőfeszítést igényel a migráció negatív hatását elszenvedő országoktól és nem utolsósorban a nemzetközi közösségtől.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ambrus Andrea: *A tömeges migráció és az iszlamista terrorizmus közti kapcsolat az Európai Unióban*. Elemzések 2018/11. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2018. április 24. <https://svkk.uni-nke.hu/publikaciok/elemzesek/nke-strategiai-vedelmi-kutatozokzpont-elemzesek/2018>
- Az Európai Unió Tanácsának 343/2003/EK rendelete (2003. február 18.) egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról. Eur-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32003R0343>
- Dzsihádisták Európában. Migrációkutató Intézet, 2017. július 27. <https://www.migraciokutato.hu/hu/2017/07/27/dzsihadista-terrorizmus-europaban/>
- Edwards, Adrian: *Ahogy az UNHCR látja: „menekült”, vagy „migráns”, melyik a megfelelő?* 2015. szeptember 9. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2015/unisinf513.html><http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2015/unisinf513.html>
- Edwards, Adrian: *Global forced displacement hits record high*. UNHCR, 20 June 2016. <https://www.unhcr.org/afr/news/latest/2016/6/5763b65a4/global-forced-displacement-hits-record-high.html>
- FATF Report – Financing of Recruitment for Terrorist Purposes. FATF, Paris, 2018 <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-Recruitment-for-Terrorism.pdf>
- Funk, Marco – Parkes, Roderick: *Refugees versus terrorists*. ISSUE Alert, 2016/6. <http://www.europarl.europa.eu/greece/resource/static/files/refugees-versus-terrorists.pdf>
- Global Trends – Forced Displacement in 2015. UNHCR, 2016. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>
- Global Trends – Forced Displacement in 2017. UNHCR, 2018. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html>
- Hayden, Sally: *Germany is set to accept asylum applications from all Syrians who arrive there*. Vice News, 25 Aug 2015. https://news.vice.com/en_us/article/pa4gav/germany-is-set-to-accept-asylum-applications-from-all-syrians-who-arrive-there?utm_source=vicenewsfb
- Hegyaljai Máttyás: *Migráció – bűnügy – nemzetközi kitekintés*. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bünygyi hatásai*. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10839/A_migracio_bunugyi_hatasai.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³² Hegyaljai Máttyás: *Migráció – bűnügy – nemzetközi kitekintés*. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): *A migráció bünygyi hatásai*. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016, 25. https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10839/A_migracio_bunugyi_hatasai.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2018. 10. 14.)

- Horváth Dániel – Sántha Hanga: „Keresztjük a kereszténység” – A németországi keresztény menedékkérőket érő atrocitások büntetőjogi hátteréről. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016. https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10839/A_migracio_bunugyi_hatasai.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- International Migrants Stock Dataset in 2015. <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/migration-regions-infographics.pdf>
- Karoliny Eszter – Mohay Ágoston: *A nemzetközi migráció jogi keretei*. http://publikon.hu/application/essay/455_1.pdf
- Kirwin, Matthew – Anderson, Jessica: *Identifying the Factors Driving West African Migration*. West African Papers, July 2018, No. 17. <http://www.oecd.org/swac/publications/2018-wap-17-identifying-the-factors-driving-west-african-migration.pdf>
- Schmid, Alex P.: *Links between Terrorism and Migration*. ICCT Research Paper, May 2016. <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration-1.pdf>
- Szabó Lilla: *Terrorizmus és migráció*. Juratus, 2017. 04. 25. <https://juratus.elte.hu/terrorizmus-es-migracio/>
- Szuhai Ilona: *A terrorizmus női vonala*. In: Hautzinger Zoltán (szerk.): A migráció bűnügyi hatásai. Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2016, 167–177. https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10839/A_migracio_bunugyi_hatasai.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terrorist threat in the EU remains high despite the decline of IS in Iraq and Syria. Europol, 20 June 2018. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/terrorist-threat-in-eu-remains-high-despite-decline-of-in-iraq-and-syria>
- TE-SAT – European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018. Europol, 2018. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>
- The Revised Migration Policy Framework for Africa and Plan of Action (2018–2027) – Draft. African Union, Addis Ababa. https://au.int/sites/default/files/newsevents/workingdocuments/32718-wd-english_revised_au_migration_policy_framework_for_africa.pdf
- UNHCR – Figures at a Glance. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- <http://www.kislexikon.hu/bevandleras.html>

Somodi Zoltán őrnagy:

A BRIT ÉS A FRANCIA HADSEREG TERRORELHÁRÍTÁSI FELADATAI

ÖSSZEFOGLALÓ: Egyes NATO-országok évtizedek óta néznek szembe különböző fajta aszimmetrikus fenyegetésekkel, melyeknek kezelésére eljárásrendeket, stratégiákat és eszköztárakat alakítottak ki. A tanulmányban a szerző az Egyesült Királyság és Franciaország terrorelhárítását elemzi, különös tekintettel a hadseregek részvételére ebben a tevékenységben. Először bemutatja az egyes országok terrorelhárítási stratégiáját, majd azt, hogy ehhez hogyan járulnak hozzá a hadseregek külföldi és belföldi alkalmazás keretében. A tanulmány zárásaként olyan következtetéseket vázol, amelyek hozzájárulhatnak a Magyar Honvédség hatékony alkalmazásához hasonló feladatrendszerben.

KULCSSZAVAK: terrorizmus, terrorelhárítás, Egyesült Királyság, Franciaország

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Stratégia

A 2008-ban publikált brit nemzetbiztonsági stratégia (The National Security Strategy of the UK) ad iránymutatást a terrorelhárításra vonatkozóan. Az alapvető értékek, amelyekhez minden körülmények között ragaszkodni kell, a következők: emberi jogok, törvényesség, elszámoltatható végrehajtott hatalom, igazságosság, szabadság, tolerancia és esélyegyenlőség. A stratégia célja, hogy az emberek félelem nélkül és észszerű biztosítókkal élhessék mindennapi életüket. Bizonyos mennyiségű kockázatot elkerülhetetlennek tartanak, a kormányzat feladata pedig az, hogy ezt a kockázatot minimalizálja, illetve kezelje. Ennek érdekében a legfontosabbnak és leghatékonyabb módszernek a terrorveszély csökkentésére azt tartják, ha az ún. „erőszakos szélsőséges” kiváltó okait szüntetik meg odahaza és külföldön egyaránt.¹

A brit terrorelhárítási stratégia (CONTEST²) négy pilléren alapul:

- Prevent (megelőzni) – a „radikalizáció” mint az ún. erőszakos szélsőséges kiváltó okának kezelése, megelőzése;
- Protect (védeni) – a kritikus infrastruktúra és a nemzeti határok védelme;

¹ Paul Jonathan Smith: Counterterrorism in the United Kingdom: Module 2: Policy Response. 2. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod02_2017/story_content/external_files/script%20module%202.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 05. 31.)

² Counter Terrorism Strategy.

- Prepare (felkészülni) – a nemzeti ellenálló képesség fokozása, egy előbb-utóbb elkerülhetetlenül bekövetkező terrortámadás várható következményeinek mérséklése, felkészülés a válaszcsepásokra, a reakciókra;
- Pursue (üldözni) – az elkövetők felderítése, üldözése, megbüntetése bel- és külföldön.³

A *Prevent* elsősorban a veszélyeztetett közösségek támogatásának megszerzéséről szól (hearts and minds – szívek és elmék), ebben nagy hangsúlyt fektetnek az állam és a társadalom közötti kapcsolatok minőségére, ahol fontos szerepet kapnak az önkormányzatok, a helyi rendőrség, a vallási és az ifjúsági szervezetek. Kulcsfontosságúnak tartják, hogy a muszlim közösség érzékenysége mindig nagy hangsúlyt kapjon, úgy vélik, ezáltal csökkenthető ennek a csoportnak az elidegenedése. Ebben a tekintetben a külpolitika szerepét is fontosnak tartják, különösen a közel-keleti, afganisztáni konfliktussal kapcsolatos lépéseket, mert úgy ítélik meg, hogy ezeknek hatása van a belbiztonságra is. Véleményük szerint az iszlám nem lehet felelős a terrorizmusért, és legfontosabb a terrrorszervezetek kommunikációs paneljeivel szemben történő hatékony fellépés mint ellenpropaganda.⁴

A *Protect* tartalmilag a kiemelten fontos nemzeti infrastruktúra őrzését és védelmét jelenti. Ezt a Nemzeti Infrastruktúravédelmi Központ (CPNI⁵) koordinálja, mely az MI5-hoz (elhárítás) tartozik. Állományát nemzetbiztonsági munkatársak és szektorális biztonsági szakemberek alkotják, így gyorsan és hatékonyan tud reagálni egy krízishelyzetben.⁶

A *Prepare* alapján nemzeti ellenálló képességet fokozó rendszabályokat alkalmaztak az északír konfliktus során is a '70-es években. A rendszabályok célja alapvetően reaktív, a következményeket csökkentő fellépés, az élet rendes kerékvágásba történő mielőbbi visszatérésének biztosítása.

A *Pursue* rendszerén belül találjuk meg az MI5 elhárító szolgálatot, amely a terrorizmussal kapcsolatos hírszerzési tevékenységet végzi, az ezzel szorosan együttműködő speciális rendőrségi alosztályokat, a fővárosi rendőrség (Metropolitan Police Service) terrorelhárító parancsnokságát, amely országosan koordinálja a terrorizmussal kapcsolatos hírszerzési információkra való reakciót és a nyomozásokat is. Ezeket az ügyeket pedig a királyi ügyészség speciális ügyészei viszik a bíróság elé és képviselik a koronát az Old Bailey-n zajló perekben.⁷

Mint látjuk, a terrorelhárítás stratégiája nagyban épít a megelőzésre, a felszámolás pedig elsősorban titkosszolgálati és rendőrségi feladat, a rendszer utolsó fázisa pedig a büntetőjog alkalmazása az elkövetőkkel szemben. Az MI5 létszáma az elmúlt néhány évben 5000 főre emelkedett, a rendőrség speciális alosztályainál pedig kb. 6000 rendőr szolgál. Ezzel kell összevetnünk a brit becslések alapján az országban tartózkodó mintegy 25 ezer „radikális” iszlamistát, akik közül 3000 közvetlen veszélyt jelent az Egyesült Királyságra, és 500 állandó megfigyelés alatt áll.⁸ A stratégiában megjelenik a külföldön történő, az Egyesült Királyságot fenyegető terrorveszéllyel szembeni fellépés is. A hadsereg elsősorban itt kap feladatot. Szükség esetén belföldön is be lehet vetni katonai erőket, abban az esetben, ha a

³ Smith: i. m.

⁴ Smith: i. m. 3–4.

⁵ Center for the Protection of National Infrastructure.

⁶ Smith: i. m. 6.

⁷ Paul Jonathan Smith: Counterterrorism in the United Kingdom: Module 3: The UK's Counterterrorism Structure and the Pursuit of Terrorists. 1. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod03_2017/story_content/external_files/script%20module%203.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 06. 01.)

⁸ Lizzie Dearden: UK Home to up to 25,000 Islamist Extremists Who Could Pose Threat, EU Official Warns. 2017. szeptember 1. <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/islamist-extremists-uk-highestnumber-europe-25000-terror-threat-eu-official-isis-islam-britain-a7923966.html> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 12.)

civil hatóságok nem képesek egy krízisszituáció kezelésére, és további erőforrásokra van szükség. Ez a Civil Contingencies Act 2004 törvény értelmében történik mint végszükség esetén elérhető lehetőség. Általában a védelmi miniszter hozzájárulása szükséges, de kivételes esetben ezt a kormány elhagyhatja.⁹

Külföldi műveletek

A brit hadseregen belül a kifejezetten terrorelhárítással kapcsolatos feladatok ellátása a különleges erők (UKSF¹⁰) feladatai közé tartozik. Az UKSF a védelmi minisztériumon belül egy igazgatóság (directorate), az Egyesített Parancsnokság (Joint Force Command) alárendeltségébe tartozik. Alárendelt erői a 22. SAS (Special Air Service) ezred, az SBS (Special Boat Service) ezred, a Különleges Felderítőezred (Special Reconnaissance Regiment), a Különleges Műveleti Támogatócsoport (Special Forces Support Group), valamint híradó- és elektronikaiharc-kötelékek. A különleges erők támogatására a légierő és a tengerészet egyes erre kijelölt erőit alkalmazzák, hasonlóan a műszaki és az egészségügyi támogatáshoz. Ezt a struktúrát annak érdekében alakították ki, hogy a brit különleges erők képesek legyenek globálisan fellépni a terrorfenyegetettség ellen. Ezt segíti elő a dedikált légi szállító, felderítő- és harci támogató erő, mely egy parancsnokság kezében összpontosul.¹¹

Erőteljes vita alakult ki az országban arról, hogy valóban hasznosak-e a közel-keleti, ázsiai katonai műveletek, vagy éppen ellenkezőleg, növelik a belföldi terrorfenyegetettséget. Főleg a Munkáspárt vezetőjétől, Jeremy Corbyntól hallhatunk olyan kijelentéseket, hogy a brit földön elkövetett terrortámadások az elhibázott és agresszív külpolitika és a katonai beavatkozások következményei.

Belföldi műveletek

Hasonlóan ellentmondásos a hadsereg belföldön történő alkalmazása is terrorelhárító műveletek keretében. Ehhez az eszközhöz eddig nem folyamodtak gyakran. Egy repülőgép-eltérítéssel való fenyegetést követően Tony Blair miniszterelnök 2003-ban rendelte el katonai erők bevetését repülőterek biztosítására, majd Theresa May hozott ilyen intézkedést a manchesteri támadás után. A Temperer nevű műveletben mintegy 5000 katonát vezényeltek a brit utcákra. Köztük volt mintegy 100 különleges műveleti katona is, akik különösen fontos közterületeket biztosítottak rejtett módon¹² terrortámadások megakadályozása vagy gyors megállítása céljából.¹³ A Temperer műveletet a COBRA (Cabinet Office Briefing Rooms) fedőnevű értekezlet aktiválhatja, melyet a helyzet súlyosságától függően vagy a

⁹ Ministry of Defence: Policy Paper: 2010 to 2015 Government Policy: Armed Forces Support for Activities in the UK. 2015. május 8. <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-armed-forces-support-for-activities-in-the-uk/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 12.)

¹⁰ United Kingdom Special Forces.

¹¹ Defence News: Special Forces Support Group Forms in Wales. 2006. április 20. <https://web.archive.org/web/20060424185305/http://www.mod.uk/DefenceInternet/DefenceNews/MilitaryOperations/SpecialForcesSupportGroupFormsInWales.htm> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 05.)

¹² Sajtóértesülések szerint koldusoknak és utcaseprőknek álcázva. Chris Hughes: <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/armed-sas-troops-posing-beggars-10618574> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 05.)

¹³ Marco Giannangeli: Anti-Terror Super Squad Formed to Safeguard Britain from Attacks. 2018. január 21. <https://www.express.co.uk/news/uk/907534/Anti-terror-super-squad-team-safeguard-Britain-terrorattacks> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

miniszterelnök, vagy más miniszter vezet, tagjai pedig vezető nemzetbiztonsági és védelmi tisztségviselők.

A katonai erők belföldi terrorelhárító műveletekbe történő bevonására akkor kerül sor, ha az adott helyzetben a civil hatóságok, jelen esetben a rendőrség speciális alakulatai erőforrások híján nem képesek a helyzet kezelésére. Köztudott, hogy a brit rendőrség nem minden tagja visel fegyvert, erre területi alapon szervezett különleges, fegyveres járőrök vannak csak kiképezve és felszerelve. Ezek létszáma azonban az elmúlt 15 év során Angliában és Walesben felére, mintegy 5500 főre csökkent. A rendőrség feladatkörébe tartozik viszont bizonyos kritikus infrastruktúrák védelme is, amelyeket szintén fegyveres rendőrök látnak el. A Temperer művelet során ezeket az őrszolgálatot ellátó rendőröket váltották le katonai egységek, így több fegyveres rendőrt lehetett átcsoportosítani a lakosság védelmének biztosítására más helyszínekre és feladatokra.¹⁴ Ezenfelül a hadsereg feladatul kapta bizonyos rendezvények és sportlétesítmények biztosítását is, hogy a rendőrség több erőforrást tudjon az elkövetők és támogatóik felkutatására átcsoportosítani.¹⁵ Így tehát – megfelelő a törvényi előírásoknak – a hadsereg bevetése támogatói szerepkörben történt, a rendőrség munkájának segítése céljából, és az erők mindvégig rendőri irányítás alatt álltak. A különleges erőket is csak a rendőri speciális alakulatok támogatása céljából vetették be különleges műveleti feladattal.

David Cameron miniszterelnök korábban elzárkózott ennek a lehetőségnek az alkalmazásától, mert attól tartott, hogy az utcákon járőröző fegyveres katonák látványa kételyeket ébreszthet a lakosságban arra vonatkozóan, hogy a kormány ura a helyzetnek. Azzal érvelt, hogy ez az északír válságra (The Troubles) emlékeztetné az embereket, amikor évtizedeken keresztül általános volt a hadsereg bevetése az egyes korszakaiban felkelésellenes művelet szintjére erősödő konfliktusban. A May-kormány által elrendelt művelet Sir Michael Fallon védelmi miniszter hozzájárulásával indult el, vagyis a helyzet súlyossága nem indokolta a miniszteri hozzájárulás megkerülését.¹⁶

Bár a védelmi minisztérium rendelkezik tervekkel arra, hogy a belbiztonság garantálása érdekében akár hosszabb távon is megerősítsék a rendőrséget és egyéb civil hatóságokat, mégis sok kritika éri ezt a fajta tevékenységet. Ezek sorában az egyik a közelmúlt jelentős mértékű haderőcsökkentése, melynek következtében az ilyen műveletek további erőforráshiányt okoznak a hadsereg folyamatban lévő műveleteinél. A katonák moráljára egyes vélemények szerint a kezdetben érdekesnek és fontosnak tűnő feladat a későbbiekben negatív hatást gyakorol, miután a mindennapok unalmas monotonijába torkollik. Ha nem történik terrortámadás, akkor a rendőrökkel ellentétben a katonáknak nincs semmi dolguk az utcákon. Ezenkívül problémát jelenthet, hogy ha egyszer katonákat vezényeltek az utcára a terrorveszély megnövekedése miatt, akkor alaposan meg kell indokolni, hogy miért

¹⁴ Helen Warrell: Troop Deployment Reflects Worries about UK Police Firearms Units. 2017. május 24. <https://www.ft.com/content/55639ffe-4070-11e7-82b6-896b95f30f58> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

¹⁵ Tim Ross – Robert Hutton – Thomas Penny: British Army Called in to Back up Police as UK Terror Threat Level Rises to 'Critical'. 2017. május 24. <https://www.biznews.com/uk-news/2017/05/24/british-army-uk-terror-threat/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

¹⁶ Gordon Rayner: What Is Operation Temperer: Theresa May Becomes First PM to Deploy up to 5,000 Soldiers on Streets. 2017. május 24. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/23/operation-temperer-theresa-may-becomes-first-pm-deploy-5000/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

csökkent annyira ez a veszélyeztetettség, hogy most már vissza lehessen vonni őket ebből a feladatból. Emiatt fennáll a veszélye annak, hogy ez a művelet hosszú távon fennmarad.¹⁷

FRANCIAORSZÁG

Stratégia

A probléma megközelítésének vannak hasonló és eltérő pontjai a brit példához képest. Franciaország is felismeri, hogy a terrorizmus problémája nem kezelhető kizárólag biztonsági erőkkal, legyenek azok katonák, csendőrök vagy rendőrök. Szintén elsődleges fontosságot kap a megelőzés mint a stratégia alappillére. Ennek érdekében egy hatvanpontos tervet alkottak meg, amely a radikalizmus problémáját átfogó módon, a gyökerénél próbálja megragadni. A terv konklúziója, hogy mielőtt harcolni kezdenek a szélsőségeség ellen, ki kell alakítani annak rendszerét, hogy a radikalizáció jeleit idejekorán felismerjék. Ennek érdekében jelentési rendszert dolgoztak ki, melyen keresztül büntetőjogi következmények nélkül lehet az erre utaló jeleket jelenteni, amelyekre speciális beavatkozási módszereket alkottak meg. Így a ráutaló jeleket már általános vagy középiskolában is észlelhetik. A kormányzat szándéka, hogy az iskolákban a szekularizáció elvei érvényesüljenek, és hogy erősödjön az információáramlás a biztonsági szolgálatok felé.¹⁸ A „Stop-Djihadisme” program online erőforrásokkal segíti a polgárokat a radikalizáció jeleinek felismerésében és jelentésében.¹⁹

Kiemelkedő problémát jelent Franciaországban a börtönökben kialakuló radikalizáció. Egy kísérleti program keretében megpróbálkoztak azzal, hogy szeparálják a radikális rabokat, ezt azonban beszüntették, mert egyes tanulmányok szerint csak mélyült bennük a radikalizmus, nem pedig csökkent.²⁰ Ehelyett ún. deradikalizációs központokat nyitottak, ahol a radikalizáció kezdeti fázisaiban levő egyéneket próbálják meg visszatéríteni a helyes útra, integrálni őket a társadalomba. E központok „ügyfelei” közül is került ki azonban később Szíriába utazó dzsihadista.²¹

Macron elnök 85 ezer fős „nemzeti gárda” létrehozását határozta el, és a terrorellenes fellépést a legfontosabb külpolitikai célnak nevezte. Egyéb törvényeket is hoztak annak érdekében, hogy megerősítsék az ország terrorizmussal szembeni ellenálló képességét. Például a 2014-es francia „Patriot Act” lehetővé teszi a dzsihadizmust népszerűsítő weboldalak blokkolását, illetve azon személyek útlevelének bevonását, akik külföldre akarnak távozni

¹⁷ Ewen MacAskill: British Army Reluctant to Post Troops on UK Streets after Terror Attacks. 2015. július 26. <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/26/british-army-reluctant-post-troops-uk-terror-attack> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

¹⁸ Michel Abou Najm: New French Counter-Terrorism Plan Goes beyond Security Measures. 2018. február 24. <https://aawsat.com/english/home/article/1185611/new-french-counter-terrorism-plan-goes-beyond-security-measures> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 13.)

¹⁹ Counter Extremism Project: France: Extremism & Counter-Extremism, 2018. <https://www.counterextremism.com/countries/france> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 13.)

²⁰ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy azért jutottak erre a következtetésre, mert már a probléma sincs helyesen definiálva. Az egyének „radikalizmusa” természetesen nem csökkent, de ezt felesleges is volt várni. A probléma a börtönök iszlamizációja, amely viszont a dzsihadista és aktívan hittérítő, ún. dawa tevékenységet folytató rabok elkülönítésével megakadályozható. Lásd Somodi Zoltán: Hogyan kerülhető el a magyarországi börtöniszlamizáció? Terror & Elhárítás, 2017/3. http://epa.oszk.hu/02900/02932/00012/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2017_3_004-035.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 06. 13.)

²¹ Counter Extremism Project, 2018.

emberiség elleni bűntettek, háborús bűnök vagy terrorizmusban való részvétel céljából.²² További jogszabálymódosítások alapján a rendőrség napszaktól függetlenül, bírói végzés hiányában is végrehajthat rajtaütéseket, háziőrizetet rendelhet el, saját kezdeményezés alapján állíthat meg és igazoltathat bárkit, kiszélesítették a lehallgatáshoz kapcsolódó jogköröket, valamint a kettős állampolgárságú terroristáktól megvonhatják a francia állampolgárságot.²³

A francia álláspont szerint a terroristák nem hadviselők, hanem bűnözők, és velük szemben a büntetőjog eszközeivel kell eljárni. Ezzel többek közt azt akarják elérni, hogy a terroristákat ne lehessen egy speciális kasztnak tekinteni, amelynek tagjai kiemelkednek a többiek közül, ezért nem követik a „Guantánamo-módszert”, amely szerintük megerősíti a terroristák narratíváját. Egy erőteljes eszköz a franciák kezében az a jogszabály, amely szerint egy bűn elkövetésének szándéka már bűncselekmény, így bárkit le tudnak tartóztatni és elzárni, ha az terrorcselekményt segített volna. Másrésztől jogszerű az a módszer is, hogy a hálózatokba beépült rendőrök, titkosszolgák törvénysértésre bírják rá a hálózat tagjait, így juttatva őket az igazságszolgáltatás kezére. Ez a módszer akkor legális, ha ezáltal egy nagyobb súlyú bűncselekmény elkövetését akadályozzák meg.²⁴

Franciaországban vita alakult ki arról, hogy a mai élénkülő terrorfenyegetettséget a „radikalizmus iszlamizációja” okozza, vagy pedig az „iszlám radikalizációja”. Ez nem csak játék a szavakkal, mivel egyik vagy másik esetben egész más stratégiai fellépésre lenne szükség. Az első irányzat főleg Olivier Roy véleményén alapul, aki szerint egy nihilista fiatalokból álló kisebbség az iszlám köntösét magára öltve éli ki társadalmi frusztrációját; a második pedig Gilles Kepel véleményén, aki szerint iszlám szélsőséges vallási vezetők használják ki a franciaországi muszlimok társadalmi frusztrációját annak érdekében, hogy polgárháborút robbantsanak ki.²⁵ Még ha egyik gondolatmenettel sem értünk egyet, akkor is leszögezhető, hogy a brit példával ellentétben itt már legalább arról hajlandóak beszélni, hogy az iszlámnak valamiféle szerepe van az egész folyamatban.

Külföldi műveletek

A francia haderő kétszáz ezer katonájából mintegy harmincezer vesz részt folyamatosan terrorellenes műveletekben. Ezek közül a három fő művelet a belföldön zajló Sentinelle, a Száhil övben folyó Barkhane és az ISIS-ellenes Chammal Irakban és Szíriában. Ez utóbbi keretében a francia légierő, valamint a tüzérség 155 mm-es Caesar típusú lövegei támogatják az ISIS elleni harcot.

A Barkhane művelet Maliban kezdődött (Serval néven), ahol fegyveres dzsihadista csoportok próbálták megdönteni a kormányt és átvenni a hatalmat. Ezt a francia intervenció megakadályozta, és jelenleg a békefolyamat megőrzésén dolgoznak, valamint akadályozzák a fegyveres csoportok visszatérését. A művelet másik elődje a Csádban 1986 óta tartó

²² Elgondolkodtató, hogy itt vajon mi a cél? A kérdéses személyek ezáltal arra lesznek kényszerítve, hogy a schengeni övezeten belül tervezzék végrehajtani tetteiket.

²³ Counter Extremism Project, 2018.

²⁴ Charles Rault: The French Approach to Counterterrorism. 2010. január. <https://ctc.usma.edu/the-french-approach-to-counterterrorism/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 07.)

²⁵ Yoram Schweitzer – Sarah Fainberg – Einav Yogev: French Counterterrorism Strategy at a Crossroads. 2016. július 26. <http://www.inss.org.il/publication/french-counterterrorism-strategy-at-a-crossroads/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 07.)

Épervier művelet.²⁶ A Barkhane mintegy négyezer katona részvételével közel 8 millió négyzetkilométeren zajlik Mali, Mauritánia, Burkina Faso, Niger és Csád területén.²⁷ Célja annak megakadályozása, hogy ez a terület egy olyan menedékké váljon, ahol a dzsihádisták Líbia és az Atlanti-óceán között akadálytalanul újjászervezhetik magukat. Egyes vélemények szerint ez a művelet azért sikeres, mert meg sem próbálja a francia befolyást kiterjeszteni ezeken a területeken, megelégszik azzal, hogy a dzsihádisták csoportokat is megakadályozza ebben. Mivel a dzsihádisták számára nem áll rendelkezésre elégséges élőerő ahhoz, hogy valódi politikai hatalmat alakítsanak ki a Száhil övben, ezért a francia kontingensnek is elég viszonylag kis létszámmal működni ezen a hatalmas területen ahhoz, hogy ezt a műveleti célt elérjék.²⁸

A francia politikai vezetés is hasonlóan látja az „erőszakos szélsőségeség” vagy „radikalizmus” problémáját, mint más nyugati kormányok. Szükséges a biztonságos környezet megteremtése, hogy a radikalizáció kiváltó okait a gyökereknél tudják kezelni, vagyis megszüntetni a szegénységet, az elmaradottságot. Ezeken a fejlődés segítségével lehet túllépni, fejlődés azonban nem létezhet biztonság nélkül, sem pedig biztonság fejlődés nélkül, és a kettő közül egyik sem létezhet az emberi jogok tisztelete nélkül – ahogyan Kofi Annan volt ENSZ-főtitkár fogalmazott. A francia erők együttműködnek a nemzetközi szervezetekkel és fejlesztési ügynökségekkel, hogy megteremtsék a tartós fejlődés és biztonság feltételeit.²⁹

Belföldi műveletek

A hadsereg belföldön történő bevetésére a 2015. januári párizsi terrortámadások után került sor. A francia jogrend háromféle minősített helyzetet ismer, amelyeket rendkívüli körülmények között vezethetnek be, például valamilyen krízis, polgárháború vagy a közszolgáltatások nagymértékű akadályoztatása.

Az alkotmány 16. cikkelye tartalmazza az egyik lehetőséget, amely az elnököt egyidejűleg törvényhozó és végrehajtó hatalommal is felruhazza egy rövid ideig. Erre az algériai háború óta nem került sor. A második lehetőség a 36. cikkely, amely az ún. „ostromállapotot” írja le (État de siège), amely külső vagy belső (polgár)háborús fenyegetés esetén rendelhető el. Erre a második világháború óta nem került sor. Ennél alacsonyabb szintű fenyegetettség esetén rendelhető el a szükségállapot (État d'urgence), amelyre az 1955. évi 55–385. törvény ad felhatalmazást az elnöknek.³⁰

Ezt a szükségállapotot 12 nap után a nemzetgyűlésnek meg kell hosszabbítania, amelyre 2015-ben sor is került. Mintegy két évig folyamatosan szükségállapot volt Franciaországban,

²⁶ Matteo Latorraca: Operation Barkhane: Goals and Reasons Why It Could Fail. 2015. január 16. <https://www.geopolitica.info/operation-barkhane/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

²⁷ Alan Taylor: Operation Barkhane: France's Counterterrorism Forces in Africa. 2017. október 24. <https://www.theatlantic.com/photo/2017/10/operation-barkhane-frances-counter-terrorism-forces-in-africa/543834/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

²⁸ Paul Pryce: Operation Barkhane's Secret to Success. 2017. szeptember 18. <https://www.offiziere.ch/?p=31862> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

²⁹ Jim Garamone: France Deploys Troops Globally in Counter-Extremism Fight. 2017. január 17. <https://www.defense.gov/News/Article/Article/1050644/france-deploys-troops-globally-in-counterextremism-fight/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

³⁰ Delphine Deschaux-Dutard: Parliamentary Scrutiny of Military Operations in France and Germany. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/ca1d8496-d41c-47d7-96c7-d35ef4532c90.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 11.)

amíg aztán 2017-ben olyan törvényt nem alkottak a terrorizmus elleni fellépésről, amely a szükségállapot több elemét is a rendes jogrendbe ültette. Ezzel megszűnt a szükségállapot, de a különleges jogkörök valójában továbbra is megmaradtak az államhatalom kezében. A hadsereg bevetését nem írja elő kötelezően a szükségállapot, sem az azt követő törvény, de a Sentinelle műveletre mégis ennek keretében került sor, és folytatódik ma is.³¹

Ez a művelet integrálódott a korábban már elkezdett „plan Vigipirate” nevű terrorrelles intézkedéscsomagba. Jelenleg mintegy hétezer katona bevetésével támogatja a belbiztonsági erőket kritikus infrastruktúrák, tömegrendezvények, kiemelt jelentőségű pontok őrzésében és védelmében, biztosításában és a határellenőrzésben.

Bár a törvényi keretek erre korábban is lehetőséget biztosítottak, ilyesmire elvételre került sor, a belbiztonság garantálása és a terrorrelhárítás a rendőrség és a csendőrség feladata volt. A 2015. januári Charlie Hebdo-trauma azonban azonnali cselekvésre készítette a politikai vezetést. A megtett intézkedések azonban nem mondhatók igazán sikeresnek, különösen annak tükrében, hogy a Sentinelle műveletben részt vevő erők nem tudták megakadályozni sem a 2015. novemberi koordinált párizsi támadást, sem pedig a 2016. július 14-ei nizzai merényletet.³²

A legégbekiáltóbb tétlenség a Bataclan klub előtt történt, ahol a Sentinelle művelet nyolc katonája nem kapott engedélyt a beavatkozásra, ennek eredményeképpen nem is avatkoztak be, és a rendőröknek sem adták át nagy teljesítményű fegyvereiket, amikor azok be akartak hatolni az épületbe. Végül az egyik rendőrjárőr a társával behatolt az épületbe, ahol pisztolyával azonnal megölte az egyik terroristát. A másik két támadó ekkor abbahagyta a mérszarlást, és elbarikádozta magát. Utólag így látható, hogy az időben történő beavatkozás rengeteg ember életét menthette volna meg. Az ügyben vizsgálat indult, a mai napig sem tudni, hogy ki tiltotta meg a beavatkozást a katonák számára.³³ Nizzában szintén a katonák közreműködése nélkül, rendőrök állították meg a támadót.

A jogszabály szerint a katonák csak önvédelemből használhattak fegyvert, illetve „különleges szükség esetén”, ha a veszély közvetlen, és a katonák rendelkezésére álló, lőfegyver nélküli beavatkozási lehetőségeket kimerítették. Ez bizonyos fokig magyarázatot ad arra, hogy a katonák miért nem avatkoztak be. Más problémák is felmerültek azonban a Sentinelle művelettel kapcsolatban. Idáig még nem halt meg egy katona sem a műveletben, de már számos támadást hajtott végre ellenük dzsihádisták, leggyakrabban szűrő- és vágófegyverekkel vagy járműves módszerrel. A tucatnyi kiemelt hírértékű merényleten kívül is 2015 januárja és szeptembere között csak Párizsban és környékén mintegy 1300 kisebb agressziót jelentettek a végrehajtó állomány ellen.³⁴ A művelet tehát egyfelől megnövelheti a lakosság biztonságérzetét, de csak találgatni tudjuk, hogy ezekre az atrocitásokra jól látható és kiszámítható katonai célpontok hiányában egyáltalán sor került volna-e.

Ezenkívül a Sentinelle művelet elindítása a tűrőképesség határán túl megnövelte a haderő leterheltségét, párhuzamosan a védelmi költségvetés csökkentésével. Emiatt a fran-

³¹ Uo.

³² Adrien Morin: The Force Sentinelle: Challenges of Military Involvement in Domestic Counterterrorism. 2017. november 1. <http://theforeignanalyst.com/the-force-sentinelle-challenges-of-military-involvement-in-domestic-counterterrorism/> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 08.)

³³ A Bataclan elleni terrortámadás túlélői feljelentést tettek. Magyar Hírlap, 2018. június 8. http://magyarhirlap.hu/cikk/120286/A_Bataclan_elleni_terrortamadas_tuleloi_feljelentest_tettek (Letöltés időpontja: 2018. 06. 14.)

³⁴ Morin: i. m.

cia vezérkari főnök, Pierre de Viliere le is mondott, mondván, hogy a hadsereg már így is kapacitásainak 130%-át használja. A nagy létszámú katona belföldi alkalmazása az ehhez szükséges speciális kiképzés minőségének romlását is magával hozta, így nem megfelelően kiképzett állománynak kell részt vennie a műveletben, valamint hosszú távon az egész hadsereg terrorrelenes felkészítésének színvonala szenved csorbát.³⁵

KÖVETKEZTETÉSEK

A két nyugat-európai ország terrorrelenes fellépésének vizsgálata számos olyan következtetés levonására ad alkalmat, amelyek segíthetik a hasonló célú magyar lépések hatékonyságát is. Mindkét ország stratégiájáról elmondható, hogy a terrorizmus definiálására elsősorban taktikai megközelítéseket alkalmaznak, vagyis egyfajta módszerként tekintenek rá, amely az adott csoport valamely céljának elérését hivatott elősegíteni. Ez a cél megfogalmazódhat politikai, vallási, ideológiai vagy más módon is, és a definíciók ezeket a célokat általában meg sem említik, vagy másodlagos jelentőségűnek tartják. Az a benyomás alakul ki, mintha csak a módszerekkel lenne probléma, de a célokat egyébként elfogadhatónak tartanánk. Itt tehát a módszer, a taktika elleni fellépésről beszélhetünk, kevésbé a célok és a mögöttük meghúzódó ideológia elleni tevékenységről.

Véleményem szerint azonban ez a megközelítés nem a legjobb, mert a stratégiaalkotás egyik első, alapvető lépése az ellenség céljának meghatározása, majd ebből vezethetjük le a többi gondolati lépést, mint például az ellenség kulcsfontosságú képességei, korlátai, súlypontja, majd az ez elleni saját fellépésünk módját. Így nem biztos, hogy ugyanolyan startégiát kell alkotnunk különböző csoportok ellen, amelyeket jelenleg a „terrorista” kategóriába sorolunk, mert módszereik, az aszimmetrikus hadviselés bizonyos elemeinek használata hasonlóvá teszi őket. Ehelyett fontos lenne néven nevezni, és ideológiai, politikai céljaik szerint besorolni az ellenérdekelt csoportokat, másodlagos fontosságot tulajdonítva a taktikájuknak.

Ez a néven nevezés számos akadályba ütközik mindkét országban, amelynek politikai okai vannak. Mégis, hibás gondolatmenet egy kategóriába sorolni egy olyan konfliktus erőszakos és szélsőséges elemeit, amelynek elvi síkon létezik politikai megoldása (lásd északír válság), és egy olyat, amelynek nem létezik (iszlám dzsihád). Ebben a francia megközelítés valamivel életszerűbbnek tűnik, de így is mindkét országban általánosnak tekinthető a szegénységre, elmaradottságra és társadalmi frusztrációkra visszavezetni az iszlám politikai ideológiájából következő erőszakot.

A hadseregek szerepéhez közelítve megállapítható, hogy a külföldi és a belföldi bevetések tekintetében egyaránt tetten érhetők a stratégiaalkotásból származó problémák. A külföldi bevetések, melyek célja bizonyos kormányok támogatása, megbuktatása, demokratikus berendezkedés kialakítása, gazdasági fejlődés és biztonságos környezet megteremtése, valójában nem garantálták a biztonságot az európai utcákon.

Bár komoly viták folynak arról, hogy az európai terrortámadások valóban összefüggésben állnak-e a külföldi katonai műveletekkel, vagy valami egészen más miatt történnek, nem árt azt figyelembe venni, hogy sem a brit, sem a francia külpolitikai nem volt soha a történelem folyamán olyan kevéssé militáns és agresszív, mint éppen a gyarmatbirodalmak felbomlása óta. Mégis, egyetlen dzsihádátmadásra sem került sor azon hadjáratok közben,

³⁵ Uo.

amelyeket a britek például indiai gyarmataikon vagy Malajziában szintén muszlim többségű társadalmakban vívtak. Pedig ezek a konfliktusok összehasonlíthatatlanul több ártatlan civil áldozattal jártak, mint a mai precíziós műveletek. Hasonló mondható el a franciák gyarmatbirodalmának történetéről is. Az európai utcákon zajló erőszak oka tehát máshol keresendő.

A hadseregek belföldi bevetéseivel kapcsolatban még több az ellentmondás és a kritika. Mindkét országban igen jelentős erőket köt le a katonák belföldi műveleti tevékenysége, amely aláássa a morált is. Ezenkívül, mint azt már a megtörtént események demonstrálják, nem voltak képesek megakadályozni a terrortámadásokat sem, éppen ellenkezőleg. Habár ezt csak feltételezni lehet, de okkal gondolhatjuk, hogy még több támadáshoz biztosítottak könnyen azonosítható, kiszámítható és értékes célpontokat.

Ebben a tekintetben véleményem szerint kivételt képez a brit különleges erők fedett művelete, amely valóban alkalmas lehet bizonyos, rendkívül korlátozott számú és kiterjedésű kulcsfontosságú helyszín vagy rendezvény biztosítására. Stratégiai eszköznek azonban ez sem tekinthető, mivel nem az ellenség céljai ellen lép fel, hanem csak eszköztárának egy apró szegmensét igyekszik semlegesíteni.

A francia Sentinelle művelet elemzése során levonható a következtetés, hogy a reguláris hadsereg belföldi bevetése nem csökkentette a terrorfenyegetettség szintjét, és nem volt képes megakadályozni kiemelten sok áldozattal járó támadásokat sem. A francia hadseregnek van egy része, a csendőrség, amely a belügyminisztérium irányítása alatt áll, és belföldi alkalmazása a mindennapi élet része, sőt fő feladatnak tekinthető, ezért ennek a szervezetnek a működése más elbírálás alá esik. Látható módon azonban a csendőrség erői sem voltak elégségesek, ezért került sor a katonai erősítésre. Amennyiben el akarjuk kerülni azokat a hibákat, amelyek a Sentinelle művelet során előfordultak, véleményem szerint a következő követelmények együttes fennállását kell biztosítani a hadsereg terrorellenes műveletekbe történő bevonása esetén:

- a katonák a feladatra megfelelően kiképzettek;
- a megfelelő felszerelés rendelkezésre áll – különös tekintettel olyan eszközökre, amelyek a civil lakosság közvetlen közelében történő alkalmazáshoz szükségesek, például kisebb átütő erejű, de nagy stophatású lőfegyverek, nagy pontosságú fegyverek, nem halálos pirotechnikai eszközök, egyéb nem halálos, de hatékony fegyverek, eszközök;
- a katonák megfelelő jogszabályi háttéren alapuló, sziklaszilárd mandátummal, jogosultsággal rendelkeznek arra, hogy belföldön is alkalmazhassanak halálos erőt, nemcsak önvédelem, hanem a részükre meghatározott műveleti feladat végrehajtása érdekében; ennek a mandátumnak ki kell terjednie azokra az esetekre is, amikor a katonának nem lehetősége, hanem kötelessége a halálos erő alkalmazása.

Ha a fenti követelményekből valamelyik hiányzik, akkor az eredmény a Bataclan előtt tapasztalt zavarodottság, tétlenség és eredménytelenség lesz. Általában a hadseregek nem minden alakulata rendelkezik az ilyen feladathoz szükséges kiképzéssel és felszereltséggel, ezért alapállapotban a bevethető erő korlátozott. A NATO-tagállamok hadseregei azonban a közelmúlt felkelésellenes műveletei során jelentős tapasztalatra tettek szert az ehhez hasonló műveletek terén, amelyet tudnak kamatoztatni belföldön is, ha ennek a feltételeit megteremtjük. Sajnos egyre inkább az a helyzet áll elő, hogy a hasonló műveleteket már nemcsak expedíciós körülmények között, messze idegen földön kell megvívni egy egzotikus, kulturálisan idegen közegben, hanem a saját hátszágunkban is. Bár Európában a konfliktus intenzitása még nem érte el a felkelésellenes műveletekét, ahogyan például az északir konfliktus egyes szakaszaiban elérte, de a tendencia ebbe az irányba mutat.

Hasonló jellegű problémák és kritikák adódnak a belföldi katonai bevetések során is, mint amelyek az expedíciós felkelésellenes műveletekben adódtak, például a kulturális érzékenység, az éjszakai rajtaütések tilalma, vallási szempontból érzékeny objektumok közelében vagy azok ellen vívott műveletek stb. Ezzel kapcsolatban azon is érdemes elgondolkodni, hogy hogyan kerülhetjük el azokat a lépéseket vagy stratégiai hiányosságokat, amelyek a külföldön vívott felkelésellenes műveletek kudarcához vagy patthelyzetéhez vezetnek. Ha a külföldi bevetések nem érik el a politikai-stratégiai célokat, azzal még a saját létünk nem feltétlenül kerül veszélybe, de saját területünkön ez már nem mondható el.

A hadseregek beföldi terrorszerű műveleti alkalmazása akkor lehet sikeres, ha reális célok mentén, megfelelő jogi háttérrel, kiképzéssel és felszereléssel történik. Nem várható el semmilyen fegyveres erő alkalmazásától sem a terrorfenyegetettség csökkenése, de még ennél is fontosabb a specifikus fenyegetettség elleni stratégiaalkotás, amelynek első lépése ennek a veszélynek a néven nevezése, és nem a „terrorizmus” nevű eufemizmussal való elrejtése. Ha be tudjuk látni azt, hogy a fenyegető veszély neve iszlám dzsihá, amelynek a célja Allah szuverenitásán és a saría jog uralmán alapuló iszlám világrend kialakítása, akkor ez ellen a fenyegetettség ellen olyan stratégiát dolgozhatunk ki, amelyben a hadsereg is kaphat jól definiált és elérhető célokat. Ide sorolhatjuk például a 2015-ben, az akkori szükséghelyzetnek megfelelően elkezdett határőrizeti támogató műveletet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Bataclan elleni terrortámadás túlélői feljelentést tettek. Magyar Hírlap, 2018. június 8. http://magyarhirlap.hu/cikk/120286/a_bataclan_elleni_terrortamadas_tuleloi_feljelentest_tettek
- Counter Extremism Project: France: Extremism & Counter-Extremism, 2018. <https://www.counterextremism.com/countries/france>
- Dearden, Lizzie: *UK Home to up to 25,000 Islamist Extremists Who Could Pose Threat, EU Official Warns*. 2017. szeptember 1. <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/islamist-extremists-uk-highestnumber-europe-25000-terror-threat-eu-official-isis-islam-britain-a7923966.html>
- Defence News: Special Forces Support Group Forms in Wales. 2006. április 20. <https://web.archive.org/web/20060424185305/http://www.mod.uk/DefenceInternet/DefenceNews/MilitaryOperations/SpecialForcesSupportGroupFormsInWales.htm>
- Deschaux-Dutard, Delphine: *Parliamentary Scrutiny of Military Operations in France and Germany*. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/ca1d8496-d41c-47d7-96c7-d35ef4532c90.pdf>
- Garamone, Jim: *France Deploys Troops Globally in Counter-Extremism Fight*. 2017. január 17. <https://www.defense.gov/News/Article/Article/1050644/france-deploys-troops-globally-in-counterextremism-fight/>
- Giannangeli, Marco: *Anti-Terror Super Squad Formed to Safeguard Britain from Attacks*. 2018. január 21. <https://www.express.co.uk/news/uk/907534/Anti-terror-super-squad-team-safeguard-Britain-terrorattacks>
- Hughes, Chris: *Armed SAS Troops Are Posing as Beggars and Road Sweepers in UK Cities amid Fears of More Terror Attacks*. 2017. 06. 14. <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/armed-sas-troops-posing-beggars-10618574>
- Latorraca, Matteo: *Operation Barkhane: Goals and Reasons Why It Could Fail*. 2015. január 16. <https://www.geopolitica.info/operation-barkhane/>

- MacAskill, Ewen: *British Army Reluctant to Post Troops on UK Streets after Terror Attacks*. 2015. július 26. <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/26/british-army-reluctant-post-troops-uk-terror-attack>
- Ministry of Defence: Policy Paper: 2010 to 2015 Government Policy: Armed Forces Support for Activities in the UK. 2015. május 8. <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-armed-forces-support-for-activities-in-the-uk/>
- Morin, Adrien: *The Force Sentinelle: Challenges of Military Involvement in Domestic Counterterrorism*. 2017. november 1. <http://theforeignanalyst.com/the-force-sentinelle-challenges-of-military-involvement-indomestic-counterterrorism/>
- Najm, Michel Abou: *New French Counter-Terrorism Plan Goes beyond Security Measures*. 2018. február 24. <https://aawsat.com/english/home/article/1185611/new-french-counter-terrorism-plan-goes-beyond-security-measures>
- Pryce, Paul: *Operation Barkhane's Secret to Success*. 2017. szeptember 18. <https://www.offiziere.ch/?p=31862>
- Rault, Charles: *The French Approach to Counterterrorism*. 2010. január. <https://ctc.usma.edu/the-french-approach-to-counterterrorism/>
- Rayner, Gordon: *What Is Operation Temperer: Theresa May Becomes First PM to Deploy up to 5,000 Soldiers on Streets*. 2017. május 24. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/05/23/operation-temperer-theresa-may-becomes-first-pm-deploy-5000/>
- Ross, Tim – Hutton, Robert – Penny, Thomas: *British Army Called in to Back up Police as UK Terror Threat Level Rises to 'Critical'*. 2017. május 24. <https://www.biznews.com/uk-news/2017/05/24/british-army-uk-terror-threat/>
- Schweitzer, Yoram – Fainberg, Sarah – Yogev, Einav: *French Counterterrorism Strategy at a Crossroads*. 2016. július 26. <http://www.inss.org.il/publication/french-counterterrorism-strategy-at-a-crossroads/>
- Smith, Paul Jonathan: *Counterterrorism in the United Kingdom: Module 2: Policy Response*. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod02_2017/story_content/external_files/script%20module%202.pdf
- Smith, Paul Jonathan: *Counterterrorism in the United Kingdom: Module 3: The UK's Counterterrorism Structure and the Pursuit of Terrorists*. 2017. május 3. https://www.chds.us/coursefiles/comp/lectures/comp_CT_in_the_UK_mod03_2017/story_content/external_files/script%20module%203.pdf
- Somodi Zoltán: *Hogyan kerülhető el a magyarországi börtöniszlamizáció?* Terror & Elhárítás, 2017/3. http://epa.oszk.hu/02900/02932/00012/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2017_3_004-035.pdf
- Taylor, Alan: *Operation Barkhane: France's Counterterrorism Forces in Africa*. 2017. október 24. <https://www.theatlantic.com/photo/2017/10/operation-barkhane-frances-counter-terrorism-forces-in-africa/543834/>
- Warrell, Helen: *Troop Deployment Reflects Worries about UK Police Firearms Units*. 2017. május 24. <https://www.ft.com/content/55639ffe-4070-11e7-82b6-896b95f30f58>

Lukács László ny. mk. alezredes – Balogh Zsuzsanna mk. alezredes:

A KRITIKUS INFRASTRUKTÚRA LÉTESÍTMÉNYEINEK ROBBANTÁSOS CSELEKMÉNYEK ELLENI VÉDELMEÉRŐL

ÖSSZEFOGLALÓ: Korunk biztonsági kihívásai között az egyik legnagyobb veszélyt a terrorizmus jelenti. A „terror” szó eredeti angol jelentése szerinti „rémület, rettegés, borzalom, iszony” kiváltása a lakosság körében – akár fegyveres támadás, akár robbantás vagy egy sokaságba rohanó tehergépjármű által – az okozott tényleges veszteségeknél is nagyobb gondot jelent, az annak nyomán eluralkodó széles körű bizonytalanság, félelem miatt. A terrorista merényletek ma már országoktól és földrészekről függetlenül jelennek meg, az alkalmazott módszerek is nagyon változatosak. Sajnálatos, hogy az egyik leggyakrabban elkövetési módszeré a robbantásos cselekmények váltak. A terrorizmus elleni harc során a robbantásos merényletek komoly kihívást jelentenek az elhárításukon dolgozók számára. Munkájukat világszerte több civil szervezet is segíti a veszélyhelyzetekre való figyelemfelhívással, alapismeretek átadásával összefogásra buzdítva a lakosságot. A feladat nem könnyű, mivel a terrortámadások célpontja, ideje és helyszíne szinte meghatározhatatlan, ezért a szakértők a megelőzésre fektetik a fő hangsúlyt, melynek fontos eleme a terrorista hálózatok felderítése, az utánpótlások felszámolása. Felmérik a potenciálisan fenyegetett létesítményeket, és a robbantások végrehajtási feltételeinek minimálisra csökkentésével igyekeznek azt megakadályozni. A lehetséges célpontok között szerepelnek a nagy forgalmú, sok ember által látogatott vagy más szempontból kiemelt fontosságú objektumok, építmények. Az elmúlt időszak robbantásos eseményei megkérdőjelezhetetlenné teszik e fenyegetettnek tekintendő létesítmények robbantások elleni védelmét. A tanulmány röviden összefoglalja a támadások főbb jellemzőit és a védekezés lehetőségeit.

KULCSSZAVAK: terrorizmus, robbantásos merénylet, megelőzés, építmények, védelem

BEVEZETÉS

Egy 2012-ben megjelent tanulmány elején az alábbi kérdést olvashatjuk: „A XIX. századot a nemzeti szabadságharcok, a XX.-at pedig a világháborúk korszakának nevezhetjük. Vajon a XXI. század a robbantásos terrorista merényletek századaként kerül be a történelemlapok lapjaiba?”¹ A napi híradások ma, hét évvel később nemhogy cáfolnák, inkább erősítik a baljós gondolatot. A biztonsági környezetben megjelent új kihívásra minden államnak reagálnia, válaszolnia kell. A társadalom ellenálló képességének fejlesztésére, megerősítésére van szükség, hogy megfelelő válaszokat találjon a kor új fenyegetéseire. A tanulmányban a robbantásos terrorcselekményekkel szembeni fellépés lehetőségeit vizsgáljuk.

¹ Lukács László: Épületek elleni robbantásos cselekmények jellemzői. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf. Különszám, 2012, 4.

Robbanóanyag – ma talán az egyik legfélelmetesebb anyag sokak szemében. „Rossz hírét” azoknak köszönheti, akik évszázadokon keresztül – elsősorban – a széles körű pusztítás eszközét látták benne. A feketelőpor 700 körüli kínai feltalálását követően még kb. 300 éves béke következett, amikor ez az anyag csak szemképráztató tűzijátékok alakjában volt jelen életünkben. A Szung-birodalom hagyományos módon harcoló csapatai 1000 körül alkalmazták az első lőporos kézi „ágyúkat”, amikor a jól szervezett, eddig nem látott harcmodort alkalmazó mongol Ögödej nagykán hatalmas seregei előzőlötték az országot. Ezt követően nagyon hosszú időn keresztül a robbanóanyagok fejlesztésnek motorja – sajnos – a különböző okokból ellenségnek tartott emberek minél nagyobb hatású elpusztítása volt. A nagy arab tudós, a Szíriában alkotó Hasan al-Rammah 1270–1280 között íródott művében 107-féle lőporrecept és 22 rakéta leírása található.²

Európában – bár az 1300-as évektől ismerték és alkalmazták – a lőpor első ipari felhasználására 1627-ig kellett várni, Weindl Gáspár tiroli bányamester híres selmecbányai robbantására (Szélakna, Felső Biber táró). Maga az ötlet egyébként a bánya egyik résztulajdonosától származott, aki Montecuccoli hadvezér rokonaként gondolt arra, hogy a várfalak felrobbantásához eredményesen alkalmazott módszer talán a bányászatban is használható lehet. A sikeres robbantást követően indulhatott meg – a korábban elképzelhetetlennek tartott ütemű – ipari fejlődés a kontinensen. A robbanóanyag nyújtotta lehetőségeket kihasználva utak épülhettek a járhatatlannak tartott hegyvidékeken, tömegesen és olcsón jelenhettek meg a bányászatban az addig csak nehezen, vagy egyáltalán nem kinyerhető nyersanyagok, és szolgálhattak alapanyagként az ipari forradalom sosem látott mértékű technikai fejlődéséhez.³

A robbanóanyagok ennek ellenére a pusztítás és a tragédiák legfőbb okozójaként élnek ma is az emberek millióinak tudatában. A feketelőpor, majd a 19–20. századokban megjelenő többi robbanóanyag „hivatalos” katonai felhasználása mellett számtalan, ma terrorista merényletként számon tartott cselekményekkel analóg robbantást is feljegyzett a történelem. 1568-ban az osztrák Veit Wulff von Senftenberg, a „Mindenféle harci és védelmi fegyverekről” című könyvében⁴ mutatta be részletesen a távirányítású és az időzített lőportöltetű aknákat, önkioldókat, levélbombokát, torpedószerű robbanóeszközöket.⁵ Az általa alkotott „robbantóláda” a mai katonai meglepőaknáknak,⁶ pokolgépek⁷ vagy a szakmai körökben

² Ahmad Yusuf al Hassan (ed.): *The Book of Military Horsemanship and Ingenious War Devices*. University of Aleppo Publication, 1998, 36.

³ Bővebben lásd Lukács László: *Kis aknatorténelem*. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 6. évf. 3. szám, 2002, 29–37.; és Lukács László: *Szemelvények a magyar robbantástechnika fejlődéstörténetéből*. Dialóg Campus Kiadó (Nemzeti Közzolgálati Egyetem), Budapest, 2017, 10–13.

⁴ Von allerlei Kriegsgewerh und Geschütz.

⁵ James Revill: *Improvised Explosive Devices – The Paradigmatic Weapon of New Wars*. University of Succex, Brighton, United Kindom, Palgrave Macmillan, 2016, 4.

⁶ Booby trap. „Meglepő akna lehet bármilyen eszköz vagy anyag, amelynek az a rendeltetése, úgy van megkonstruálva, vagy úgy van összeszerelve, hogy váratlanul működésbe lépve halált, sebesülést vagy kárt okozzon, amikor egy személy egy nyilvánvalóan veszélytelennek tűnő dologgal végez tevékenységet.” 1997. évi CXXXIII. törvény a „Mértéktelen sérülést okozóknak vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról” szóló genfi egyezmény módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700133.TV> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 14.)

⁷ A Révai nagy lexikona szerint „A P. robbanóanyagokkal töltött készítmény, mely külsőleg rendszeren valami használati tárgynak (postaláda, csomag stb.) látszik, és oly szerkezettel van ellátva, mely a robbanóanyagot a tárgy felbontásakor meggyújtja, vagy pedig óraművet helyeznek el benne, mely bizonyos idő lejáta után a gyújtókészüléket kikapcsolja, mire a P. felrobban.” Révai nagy lexikona, XV. kötet. Révai Rt., Budapest, 1922, 541.

IED⁸ néven ismertté vált, saját készítésű robbanószerkezetek öse. Ezek olyan robbanóanyaggal töltött dobozok voltak, melyek a bennük elhelyezett rugó- vagy óraszerkezet révén a láda kinyitására vagy a beállított idő eltelte után robbantak fel. Érdekességként említjük meg, hogy Leonardo da Vinci kéziratai között is található egy 1519-ben készült rajz, mely ilyen szerkezetet ábrázol.

A politikai szándékú robbantásos merénylet legismertebb korai példája az 1605-ös londoni „lőpor-összeesküvés”⁹ volt, mikor november 5-én pokolgépes merénylet előkészületét leplezték le Angliában. A katolikus lázadók Robert Catesby warwickshieri nemes vezetésével 1632 kg feketelőport csempészttek a parlament pincéjébe, ezzel akarván felrobbantani az ülésszakot megnyitó protestáns I. Jakab királyt. A terv árulás miatt meghiúsult, a bűnösöket – köztük a robbanóanyag mellett elfogott Guy Fawkest – a kor törvényei szerint elítélték és kivégezték. Hogy nem egyedi esetről volt szó, azt két példával illusztráljuk: az angol parlament 1883. április 10-én megalkotta a világ első, a robbanóanyagokkal kapcsolatos bűncselekményeket büntető törvényét, a német kormány pedig 1884. június 9-én szavazta meg „A robbanóanyagok bűnös és közveszélyes felhasználásával kapcsolatos birodalmi törvény”-t.¹⁰

Mai világunk soha nem látott „fejlődést” mutat a robbanóanyagokkal elkövetett cselekmények terén. Míg egyes adatok szerint 1605 és 1950 között mintegy 3000 robbantásos merényletet vagy annak kísérletét jegyezték fel¹¹ – nem számolva pl. a háborús időszakok partizánakcióit –, addig a Global Terrorism Database (GTD) 1970 és 2007 közötti időszakot felölelő statisztikája szerint közel 44 800¹² robbanóanyaggal elkövetett merénylet történt világszerte. Ez évente nagyjából ezer ilyen cselekményt jelent a vizsgált időszakban.

Egy újabb statisztika ennél is riasztóbb tendenciát mutat: a 2005 és 2010 között elkövetett terrorista merényletek 52%-a – összesen közel 10 ezer, vagyis évente kétezer eset – robbantással került végrehajtásra.¹³

Kik ellen, milyen helyszíneken, milyen anyagokkal, módszerekkel követik el ezeket a robbantásos támadásokat? A következőkben ezt kívánjuk röviden összefoglalni a változó biztonsági környezet kihívásainak és a védelem lehetőségeinek bemutatásával.

ROBBANTÁSOS CSELEKMÉNYEK ÉS JELLEMZŐIK – AZ ÚJ FENYEGETÉS

A robbantásos cselekmények kitervelőit és végrehajtóit a kezdeti időszakban a nagy fokú pusztítás lehetőségén kívül két cél vezérelte támadási módszerük megválasztása során:

- egyrészt a cselekmény „eredményességének” magas foka (egy fegyveres támadás esetén nagyobb a valószínűsége a megtámadott fél esetleges megmenekülésének);¹⁴
- másrészt az elkövető személyesen nem kell, hogy megjelenjen a támadás helyszínén, így lebukásának a veszélye is kisebb.

⁸ Improvised Explosive Device.

⁹ Gunpowder Plot.

¹⁰ Mueller Othmár: Bombariadó. Szövetkezeti Szervezési Iroda, Budapest, 1991, 11.

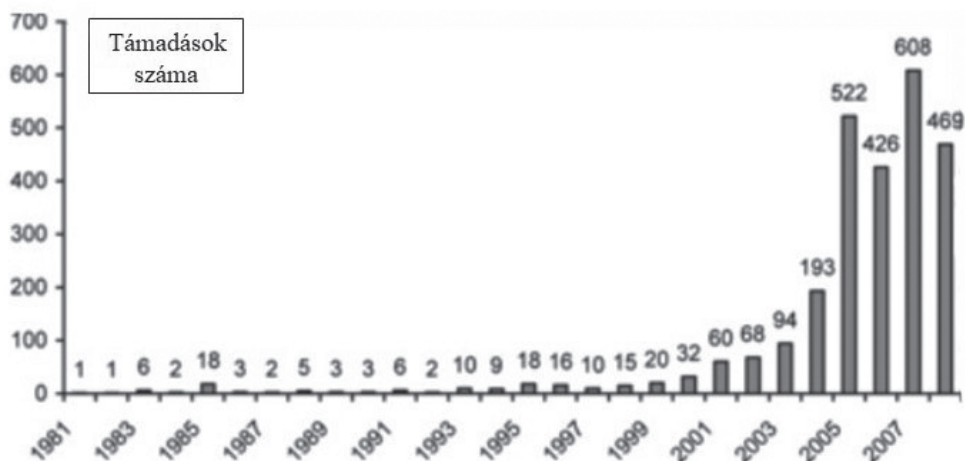
¹¹ Hunyadi Ferenc – Lukács László – Mueller Othmár: A robbantások elleni védekezés feladatai (Az épületek védelme robbantásos akciók ellen). BME, Mérnöktovábbképző Intézet, Budapest, 1993, 5.

¹² <http://www.start.umd.edu/datarivers/vis/GtdExplorer.swf> (Letöltés időpontja: 2012. 06. 10.)

¹³ Keeping Your Family Safe During a Terrorist Attack. <https://www.safety.com/family-safety-terrorist-attacks/#gref> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 14.)

¹⁴ Lásd pl. a Reagan elnök elleni, pisztollyal elkövetett merényletet.

Az elmúlt időszakban ezen a téren is nagyot változott a világ. Az öngyilkos elkövetőkről sokáig csak az asszsinok,¹⁵ majd a második világháború japán kamikaze pilótái jutottak eszünkbe. Ma már a cselekmények egy jelentős részét saját életük feláldozásával követik el a terroristák. Az 1. ábrán jól látható, hogy míg a 2000-es évek elejéig csak néhány ilyen öngyilkos robbantásos merényletet követtek el a világon, azóta itt is ugrásszerű növekedés tapasztalható.

1. ábra Öngyilkos robbantások a világon 1981–2009¹⁶

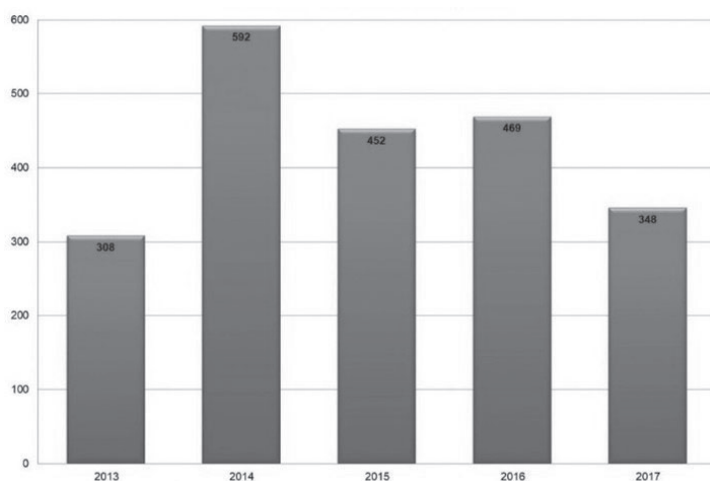
A Tel Aviv University, The Institute for National Security Studies (INSS) honlapján a 2013–2017 közötti időszak hasonló merényleteiről találunk adatokat (lásd a 2. ábrát), és bár a számok csökkenő tendenciát mutatnak, egy másik tény annál elgondolkodtatóbb: az elkövetés helyszínei egyre szélesednek, és olyan helyeken is számítani kell a jövőben a megjelenésére, ahol korábban ez nem volt jellemző. Ugyancsak az INSS egy másik cikkének adatai szerint az 1980-as évek óta az öngyilkos robbantásos merényletek 2016-ban követelték a legtöbb áldozatot a világon: a 800 terrorista által végrehajtott 469 cselekménynek 5650 halálos áldozata volt.¹⁷

Vajon felkészültek vagyunk az ilyen támadásokkal szembeni védelemre?

¹⁵ Az 1090-ben Hasan ibn as-Sabbah által a Kaszpi-tengertől délre, egy hegyi erődítményben alapított Ismaili Rend nevű terrorista csoport öngyilkos merényleti.

¹⁶ Ariel Merari et al.: Personality Characteristics of „Self Martyrs”, „Suicide Bombers” and organizers of Suicide Attacks. In: Terrorism and Political Violence. Online publications, 19. December, 2009. <http://www.scribd.com/doc/46767174/Terrorism-and-Political-Violence> (Letöltés időpontja: 2012. 02. 15.)

¹⁷ Yoram Schwitzer et al.: Suicide Attacks in 2016: The Highest Number of Fatalities. <http://www.inss.org.il/publication/suicide-attacks-2016-highest-number-fatalities/> (Letöltés időpontja: 2018. 05. 01.)

2. ábra Öngyilkos merényletek száma 2013–2017¹⁸

Ebből a szempontból vizsgálva a terrorcélú robbantások elsődlegesen veszélyeztetett célpontjai az alábbiak lehetnek:

- nagy kockázati tényezőt jelentő építmények, létesítmények:
 - követségek, konzulátusok;
 - repülőterek;
 - szállodák;

ismert középületek;

- különleges, nagy tömegeket vonzó események:
 - nemzetközi konferenciák;
 - kereskedelmi vásárok;
 - nagy sportesemények;
 - sok látogatót vonzó fesztiválok, kiállítások;
- nagy kockázati tényezőt jelentő, magas rangú hazai és külföldi személyek.¹⁹

Természetesen a fenyegetettség szintje minden potenciális célpont esetén eltérő. Nem minden diplomáciai képviselőt tekinthető egyformán kiemelt veszélyeztetettségűnek, és sporteseményekre, kiállításokra vagy akár egy népszerű üdülőhelyre sem kell rettegve ellátogatnunk a jövőben.

A védelem első lépcsője a tényleges fenyegetettség megállapítása, prognosztizálása, ami összetett feladat. Sok tényező figyelembevételével kell a szakembereknek eldönteniük, hogy egy adott régió adott országában a közeli és a távolabbi politikai helyzet, a közhangulat, a vallásos érzületet pozitívan vagy negatívan befolyásoló tényezők, az egyéb belső viszonyok és érdekek bonyolult összefüggéseinek értékelése alapján várható-e, és ha igen milyen jellegű támadás.

¹⁸ Aviad Mendelboim – Yoram Schwitzer: Report on Suicide Attacks in 2017: Fewer Attacks, More Women Bombers. <http://www.inss.org.il/publication/report-suicide-attacks-2017-fewer-attacks-women/> (Letöltés időpontja: 2018. 04. 12.)

¹⁹ Lukács László: Robbantásos merényletek elkövetésének lehetősége Magyarországon. *Hadtudomány*, 1994/3. szám, 82–90.

Ma már a *kockázatelemzés matematikai módszerei* is segítséget nyújtanak ehhez a munkához.²⁰ Csak ezek ismeretében tudunk olyan ellentévékenységet, ellenintézkedést foganatosítani, melynek segítségével jó esély van arra, hogy elkerülhető legyen a katasztrófa. A védendő objektum, rendezvény fenyegetettségi szintjének megítélése bonyolultabb politikai helyzetben hirtelen változhat is, amire szintén fel kell készülniük az illetékeseknek. Ha pl. egy kiemelt kockázati tényezőt jelentő magas rangú személy ellátogat egy egyébként kockázat nélkülinek tekintett létesítménybe, akkor pont annak ismertén alacsony szintű védeltsége folytán a fenyegetés kockázata ott és akkor jelentősen megnőhet.

A kockázati tényezők értékelése alapján fontos a *robbanóanyaggal elkövetett támadások kategorizálása* az elkövető által elérendő célok, indítékok alapján. Ennek ismeretében lehet majd a támadás várható főbb jellemzőire következtetni, melyek a védelem módszereinek, eszközeinek kiválasztását fogják meghatározni. Ezek az alábbiak lehetnek:

- konkrét személyek elleni merényletek;
- demoralizáló (zavarkeltő) célzatú;
- általános bosszú vezérelte robbantások.

Az egyes kategóriákon belül világosan behatárolhatók az *elkövetési módszerek és a potenciális célszemélyek, illetve objektumok*:

- a konkrét személyek elleni, robbanóanyaggal végrehajtott támadások során:
 - közvetlenül a személy vagy az általa használt, alkalmazott tárgy, berendezés „ellen” készített kis méretű és tömegű, célirányosan elhelyezett tölteteket használnak;
 - a kivitelezés konkrét formái általában levél-, csomag- és autóbombák;
- a demoralizáló célú robbantásoknál:
 - a cél elsősorban a zavarkeltés, melyet viszonylag kis mennyiségű robbanóanyag-töltet(-ek) nagy forgalmú helyen történő elhelyezésével próbálnak elérni;
 - az esetek egy részében még a töltet iniciálására (robbantására) sem kerül sor (pl. egy áruház vagy egy sokak által látogatott üdülőhely forgalma csupán a reális fenyegetés demonstrálásával is jelentősen visszavethető), az elkövetők a támadások egy részénél igyekeznek elkerülni a tényleges személyi sérüléseket is;
 - ezeknél a robbantásoknál jellemző a merénylet előzetes „bejelentése” a hatóságoknál, hiszen a cél elérhető a terület lezárását, átvizsgálását, a bomba hatástalanítását részletesen bemutató sajtónyilvánosságon keresztül is (a „sajtó hatalmát” jól bizonyítja, hogy az ilyen jellegű merényleteknél akár több – az esetek egy részében teljesen ismeretlen – szervezet is felelősséget vállalhat a támadásért);
- az általános bosszúcélzatú merényletek esetén:
 - a helyszín megegyező lehet a demoralizáló célú robbantásnál bemutatottakkal, de az elkövető mindenképpen sok áldozattal, jelentős kárral számol;
 - a robbanóanyag mennyiség erős eltérést mutathat az egyes cselekmények között, hiszen a teste köré erősített robbanóanyagot viselő öngyilkos merénylő mint „élő bomba” néhány kilogrammjától a tehergépjárművel kerítést, kaput áttörő elkövető akár több száz vagy ezer kilogrammos töltetéig terjed a „választék”;

²⁰ Bővebben lásd pl. Balogh Zsuzsanna – Hanka László: Terrorista robbantás elleni épületvédelem valószínűség számításával. Műszaki Katonai Közlöny on-line folyóirat, XXII. évfolyam, TÁMOP Különszám, 2012. november, 57–72.; Balogh Zsuzsanna – Hanka László: Bayes-analízis a kockázatelemzésben, diszkrét valószínűség eloszlások alkalmazása. Repüléstudományi Közlemények, XXV. évfolyam, 2013. 2. szám, 232–244.; Hanka László: Kockázat becslése numerikus módszerekkel a MATLAB alkalmazásával, folytonos eloszlások diszkretizálása. Műszaki Katonai Közlöny on-line folyóirat, XXII. évfolyam, 3. szám, 2012. december, 55–69.

- a fő cél a minél nagyobb pusztítás, aminek egyik eszköze a közvetlen robbanáson kívül pl. az összeomló épület, vagy annak egyes részei (szekunder repeszhatás) által okozott károk, sérülések;
- az ilyen jellegű támadások elhárítása a legnehezebb feladat, a borzalmas hatású robbantások széles sajtópublicitása pedig az elkövetőket segíti az újabb merényletek megszervezésében, a végrehajtók toborzásában.

MIÉRT SEGÍJTJÜK A TERRORISTÁKAT?

A fent leírt utolsó gondolat rávilágít egy szörnyű paradoxonra: modern világunk egyik nagy és fontos vívmányát, a sajtószabadságot a terroristák sikeresen fordítják ellenünk. Frederick Forsyth egyik 2006-ban (!) írt regényében olvashatók az alábbi sorok: „A terroristák számára az internet és a kibertér nélkülözhetetlen propagandafelületté vált. Minden atrocitás, amiről csak olvasni lehet a hírportálokon, az ő malmukra hajtja a vizet: minden olyan művelet, amiről hetven ország több millió muszlim fiatalja értesül, nagyon jól jön nekik. Hiszen ők jelentik az utánpótlást, akik látják ezeket a tetteket, és kedvet kapnak hozzá, hogy valami hasonló nagy dolgot műveljenek.”²¹

Érthetetlen, hogy miközben egyre újabb és újabb eszközöket fejlesztünk ki többek között a robbantásos terrorcselekmények elhárítására, de legalább a következményei csökkentésére, és hatalmas összegeket költünk az ellenük történő védekezésre, közben nem látjuk az egyik legegyszerűbb dolgot: ennek a fenyegetésnek – tetszik, vagy sem – mi, az erről szóló hírek „fogyasztói” is kiváltói, okozói vagyunk.

A *média hatását* és „hatalmát”, a nap mint nap megjelenő hírek kritikátlan el- és befogadásának torz eredményeit a sok közül egy példával érzékeltetjük. Nagyon sokan félve vagy egyáltalán nem szállnak repülőgépre a repülés balesetveszélyes voltától való félelmükben. Ennek táptalaját pedig egyetlen dolog képezi: a világon bekövetkező ilyen katasztrófa azonnal megjelenik a híradásokban, a pusztulás elborzasztó képeit „házhoz szállítják” a hírcsatornák. Arról már kevesebben tudnak, hogy ezzel szemben talán a legbiztonságosabb közlekedési forma a repülés, melyet a statisztikai adatok is igazolnak. A Nemzetközi Légi Szállítási Szövetség (IATA²²) adatai szerint 2016-ban összesen 268-an haltak meg ilyen balesetben a Földön, és egymillióból mindössze 1,61 járat járt szerencsétlenül. A holland Repülésbiztonsági Hálózat (Aviaton Safety Network) szerint 2017-ben a világon összesen 67 haláleset történt kilenc repülőgép-szerencsétlenségben, miközben több mint 3,7 milliárd légi utast szállítottak.

A leírtak alapján egy olyan problémával szembesülünk, melynek megoldása nem egyszerű. A sajtószabadság mindennapi életünk egyik legfontosabb eleme, ugyanakkor ez a sajtószabadság szabadította ki a palackból a terrorizmus szellemét, mely a híradásokból táplálkozik és szervezi az újabb és újabb merényleteket. Beraczkai Antal írta egy cikkében: „A terrorizmus publicitás nélkül olyan, mint a fa, ami kidől az erdőben. Ha nincs ott a média, hogy tudósítson róla, az bizony olyan, mintha az a fa soha ki nem dőlt volna. Ha egy terrorista cselekményről a média nem tudósít, az olyan, mintha az a cselekmény meg sem történt volna. A terrorista taktikának kiemelt célja, hogy maximális média-támogatást kapjon.”²³

²¹ Frederick Forsyth: Az Afgán. Alexandra Kiadó, Budapest, 2007, 284.

²² International Air Transport Association.

²³ Beraczkai Antal: A terrorizmus és a média. Kard és Toll, 2006/2. szám, 106.

Feloldható-e ez az ellentmondás, ki mondhatja meg, hogy egy bekövetkezett eseményről mikor és mit írhat, mutathat, egyáltalán tudósíthat-e a média? Az önkorlátozás lenne a járható út? A brit Diana hercegnő halála után történtek – a királyi ház erre vonatkozó kifejezett kérése ellenére – nem sok biztatást adnak.

Ugyancsak a fentebb említett cikkből idézve: „Ezekkel a hírekkel kapcsolatban a médiának nagyon is földhözragadt céljai vannak, nevezetesen, hogy az ilyen hírekkel az érdeklődés középpontjába jusson, és minél magasabb anyagi profitot érjen el.”²⁴ Az anyagi profitot pedig mi, a hírek fogyasztói jelentjük! Mi, akik a történekről szóló tudósítások miatt még nagyobb példányszámban vesszük meg a lapokat, nézzük az eseményt jobb-rosszabb szakértőkkel elemző, kommentáló, a bekövetkezett merényletet rekonstruáló felvételeket bemutató tv-adásokat. Elborzasztó, hogy mi, az erről szóló hírek fogyasztói egyben finanszírozói is vagyunk az ellenünk elkövetett terrorista cselekményeket részletesen bemutató médiának! Az elkövetők pedig elégedetten dőlnek hátra, és készülnek az újabb merényletre.

A tömegtájékoztató mellett mindenképpen beszélni kell a *közösségi médiáról*. Mint ahogy Frederick Forsyth idézett mondataiban is szerepel, a terroristák igyekeznek maximálisan kihasználni az internetben rejlő lehetőségeket. Már Afganisztánban is tapasztalható volt, hogy a szövetségesek ellen elkövetett bombatámadások során külön fizettek a tálibok a robbantóknak, ha az eseményt videón is megörökítették, majd azt megosztották különböző közösségi felületeken. Ezen a téren talán hamarabb várható megoldás, mint a piaci sajtó terén. 2016 decemberében a Facebook, a Google, a Microsoft és a Twitter vezetői bejelentették, hogy új technológiákat fejlesztenek ki a gyűlöletbeszéd és a terrorista szövegek, képek azonosítására és kiszűrésére. Ezzel nemcsak a gyűlöletbeszédet tudják kiszűrni, hanem azonosítják is a terrorista tartalmak továbbítóit. A „digitális ujjlenyomatokat” aztán globális adatbázisban rögzítik, így bárhol könnyen azonosíthatók és eltávolíthatók lesznek.

Ugyancsak lépett ebben a kérdésben a YouTube is, mely 2017 nyarán hirdetett harcot az erőszakot vagy akár a bombaszerelés fogásait bemutató videók ellen. Jelentésük szerint augusztusban még csak az ilyen jellegű videók 8%-át tudta a mesterséges intelligencia automatikusan kiszűrni, az év végére viszont már 83% volt az aránya. A munkába egyre több szervezetet vontak be a világ minden tájáról. Mintegy 40, nem kormányokhoz tartozó szervezet szakértőivel dolgoztak a terrorista videók automatikus felismerésén, ennek keretében több mint 1 millió ilyen videót „nézettek” meg a tartalmakat szűrő algoritmusokkal.

Az Európai Bizottság (EB) még tovább kívánta és kívánja gyorsítani az online terrorpropaganda eltávolítását a közösségi felületekről. 2018. január 9-én az EB hat tagja internetes nagyvállalatok – többek között a Facebook, a YouTube és a Twitter – képviselőivel tárgyalt erről a kérdéstről. A brüsszeli testület kiemelte ugyan, hogy bár a platformok jelentős eredményeket értek el az elmúlt években az illegális – ezen belül a gyűlöletkeltő és a terrorpropaganda – bejegyzések minél gyorsabb eltávolítása terén, de még mindig további több százezer ilyen hír jut el a felhasználókhoz. Julian King uniós biztos szerint a közelmúltban is számos terrorcselekményt ezek az illegális tartalmak inspirálhattak. Hogy az EB által megjelölt egy-két órás törlési hatékonyságot mikorra lehet elérni, még kérdéses. Az uniós illetékesek ugyanakkor gyors és hatékony változást vártak. Ahogy Andrus Ansip, az EB digitális egységes piacért felelős alelnöke jelezte: „Ha az online platformok nem cselekszenek proaktívan, akkor majd a törvényhozók fognak.”²⁵

²⁴ Uo. 107.

²⁵ Interneten toborzott merénylők – Európai Bizottság: Gyorsabbá kell tenni az illegális tartalmak eltávolítását. <http://www.jogiforum.hu/hirek/38683> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 27.)

Az EB következő lépése egy – a 2017. szeptemberi közleményükben foglalt ígéret szerint lefolytatott vizsgálat eredményeként – 2018. március 1-jén nyilvánosságra hozott, a tagállamoknak ajánlott javaslatcsomag volt a jogellenes online tartalmak kezeléséről.²⁶ Mint a neve is utal rá, még mindig csak egy ideiglenes intézkedés jelent meg, jelezve, hogy a továbbiakban jogszabályalkotásra lesz szükség a probléma megoldása érdekében. Az indoklásban leszögezik: „A jogellenes online tartalmak terjedése aláássa a polgárok internetbe fektetett bizalmát, és biztonsági fenyegetéseket jelent. Bár előrelépés történt az európaiak online védelme terén, a platformoknak fokozniuk kell erőfeszítéseiket a jogellenes tartalmak gyorsabb és hatékonyabb eltávolítása érdekében. A Bizottság által az online terrorista tartalmakkal foglalkozó uniós internet fórumon keresztül ösztönzött önkéntes ágazati intézkedések, a jogellenes gyűlöletbeszéd elleni küzdelemre vonatkozó magatartási kódex [...] mind eredményesnek bizonyult. Ugyanakkor hatékonyabb fellépésre is szükség van, különösen a terrorista tartalmak legégetőbb és komoly biztonsági kockázatot jelentő kérdéséről.”

Tekintve, hogy „az online terrorista tartalmak különösen súlyos veszélyt jelentenek az európaiak biztonságára nézve, és széles körű elterjedésük sürgős fellépést igényel”, az anyag az alábbi javaslatokat tartalmazza:

- „tekintettel arra, hogy a terrorista tartalmak online megjelenésük első óráiban a legkártékonyabbak, általános szabályként minden vállalkozásnak a bejelentéstől számított egy órán belül el kell távolítania az ilyen tartalmakat”;
- „az internetes vállalkozásoknak a bejelentéseken túlmenően proaktív intézkedéseket (pl. automatikus felderítés) is végre kell hajtaniuk a terrorista tartalmak hatékony és gyors eltávolítása vagy letiltása és a tartalom törlését követő újbóli megjelentetésének megakadályozása érdekében”;
- „gyorsított eljárásokat kell életbe léptetni a bejelentések lehető leggyorsabb feldolgozása érdekében, míg a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy rendelkezésükre álljanak a terrorista tartalmak felderítéséhez, azonosításához és bejelentéséhez szükséges képességek és források”;
- „a tagállamoknak rendszeresen, lehetőleg háromhavonta jelentést kell tenniük a Bizottság számára a bejelentésekről és azok nyomon követéséről, valamint a terrorista online tartalmak megfékezése érdekében a vállalkozásokkal folytatott általános együttműködésről”.

A ROBBANTÁSOS CSELEKMÉNYEKEL SZEMBENI VÉDEKEZÉS TECHNIKAI LEHETŐSÉGEI

A robbantásos terrorcselekmények elleni védelem komplex feladat. A kiemelten veszélyeztetett objektumok esetén az építmény speciális kialakításától, szerkezeti megerősítésétől a robbanóanyag bejuttatási kísérletét felderítő személy-, csomag- vagy szállítmányvizsgáló berendezéseken keresztül az erőszakos behatolást megakadályozó kerítésekig, kapukig és sorompókig számtalan lehetőség, módszer és eszköz áll a biztonságért felelős szakemberek rendelkezésére. Ugyanilyen fontos a speciális szolgálatok előzetes (operatív) felderítése, és a védelmi szintet fokozó, a létesítményben foganatosított egyéb adminisztratív előírások is, de a tanulmány keretei nem teszik lehetővé ez utóbbi területek részletes kifejtését.

²⁶ A védelmet nyújtó Európa: A Bizottság határozottabban lép fel a jogellenes online tartalmak ellen. Európai Bizottság, sajtóközlemény, europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1169_hu.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 05. 01.)

A fenyegetésre adandó válaszok keresése a területen dolgozó, kutató szakemberek részére is kihívást jelent. Hazánkban a kérdést mélységében vizsgálta pl. Balogh Zsuzsanna,²⁷ Daruka Norbert,²⁸ Petó Richárd²⁹ és Román Zsolt³⁰ a PhD-dolgozatában, de hasznos tanácsok olvashatók az alábbi hivatkozott anyagokban is.³¹

Az Óbudai Egyetem és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (majd jogutódként a Nemzeti Közszerkeleti Egyetem) által közösen elnyert TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0001 Kritikus infrastruktúra védelmi kutatások című kétéves projekt keretében (2012–2013) Lukács László volt a szervezője és a vezetője az „Építmények védelme, megerősítése robbantásos cselekmények ellen” című kiemelt kutatási területnek. A kutatásban hét minősített és 10 nem minősített oktató, kutató, további három doktoranduszhallgató és három egyéb szakértő (köztük egy BSc-hallgató), valamint kilenc külföldi szakteknitely vett részt. A terepen folytatott kísérleti robbantásokkal is alátámasztott munkájuk során a kutatócsoport tagjai 12 hazai és külföldi konferencián 35 előadást tartottak, 79 folyóiratcikket (magyar, angol és szlovák nyelvű), öt tanulmányt, egy TDK-dolgozatot és két záró tanulmányt³² írtak, továbbá három PhD-értekezést védtek meg sikeresen a vizsgált témában. Sajnálatos, hogy a vitathatatlanul eredményes és az országban úttörőnek számító kutatásnak az abban részt vevő szakemberek ez irányú szándéka ellenére sem lehetett szervezett keretek közötti folytatása, megfelelő pályázati kiírás és kutatóhelyi fogadókészség hiányában.

Tanulmányunk további részében, a robbantásos *terrorcselekmények elleni védelem technikai lehetőségeinek vizsgálata* során azokat az eszközöket tekintjük át, melyek segítségével *megakadályozható magának a robbanóanyagnak a védett létesítménybe történő bejuttatása*.

²⁷ Balogh Zsuzsanna: Katonai objektumok robbantásos cselekmények elleni védelmének lehetőségei. PhD-disszertáció, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2013. http://www.doktori.hu/index.php?menuid=192&sz_ID=6462 (Letöltés időpontja: 2018. 01. 27.)

²⁸ Daruka Norbert: A bűnös célú/terror jellegű robbantások és az ellenük való védekezés lehetőségei, különös tekintettel a tűzszerész feladatok ellátására. PhD-disszertáció, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2013. <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=12449> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 27.)

²⁹ Petó Richárd: Objektumok védelmének eszközei és lehetőségei a bűnös célú/terror jellegű robbantásokkal szemben. PhD-disszertáció, Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017. <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=17583> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 27.)

³⁰ Román Zsolt: SVBIED támadások elemzése, és a valószínűségi módszerek alkalmazása a védekezéssel kapcsolatos méretezési eljárásokban. PhD-disszertáció, Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016. (SVBIED – Suicide Vehicle Borne Improvised Explosive Device, öngyilkos merénylő által vezetett, gépjárműbe helyezett, házi készítésű robbantóeszköz.) http://www.lib.uni-obuda.hu/sites/lib.uni-obuda.hu/files/Roman_Zsolt_ertekezes.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 01. 27.)

³¹ Hunyadi et al.: i. m.; Kovács Zoltán: Explosion of Improvised Explosive Device on structures. Hadmérnök, XI. évfolyam, 1. szám, 2016, 56–63. http://www.hadmernok.hu/161_06_kovacs.pdf; Kovács Zoltán: Physical perimeter security of military facilities. Bolyai Szemle, XXV. évf., 1. szám, 2016, 79–89. http://archiv.uni-nke.hu/uploads/media_items/bolyai-szemle-216-1.original.pdf; Kovács Zoltán: Barriers for physical protection of military facilities against vehicle born improvised explosive devices. Vojenské Reflexie, XI. évf. 1. szám, Akadémia Ozbrojených Síl Generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš, Szlovákia, 2016, 86–99. http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieXI_1.pdf; Lukács László: Kiből lehet robbantó? A bombamerényletek humán oldala. Előadás a Magyar Robbantástechnikai Egyesület, „Fűrés-robbantástechnika 2010” Nemzetközi Konferenciáján. Balatonkenese, 2010. szeptember 07–10. Megjelent a konferencia kiadványában, 177–185.; Mueller: i. m. (Letöltés időpontja: 2018. 01. 27.)

³² Állandó épületek robbantásos cselekményekkel szembeni védelme fokozásának módszerei, eszközei, lehetőségei – tervezési segédlet; Katonai táborok robbantásos cselekményekkel szembeni védelme fokozásának módszerei, eszközei, lehetőségei – tervezési segédlet.

Korábban összefoglaltuk az elkövetés során alkalmazott módszereket. Ezek során az egyik legnagyobb veszélyt az jelenti, ha a robbanóanyagot a merénylő be tudja juttatni egy építménybe. Ebben az esetben valamilyen tárgyba, csomagolóeszközbe rejtik el azt, melynek utólagos megkeresése a létesítmény kiürítését követően hosszadalmas, és a rejtekhelyek sokfélesége miatt a robbantás végrehajtásáig kevés eséllyel kecsgetet a megtalálása. Az elmúlt évek riasztó statisztikai szerint a bombákat az öngyilkos merénylők a testükre rögzítve is bevihetik a megtámadott helyre. A tragédiák megelőzése látszólag egyszerű feladatnak tűnik: felderítésnek a bejáratokra kell összpontosulni, alapelveként fogadva el azt, hogy a robbanóanyag bejutását meg kell akadályozni!

Ma már ehhez a feladathoz megfelelő technikai eszközök állnak rendelkezésre, úgymint:

- csomagátvizsgáló röntgenek/szkennerok, ezen belül:
 - levélbomba-detektorok;
 - csomagbomba-detektorok;
 - gépjármű- és konténerátvilágító berendezések;
 - személyvizsgáló szkennerok;
- speciálisrobbanóanyag-detektorok.

A repülőterekről ismert, ma alkalmazott röntgenberendezések a csomag belső tartalmának megjelenítésén felül már a bennük elhelyezett, veszélyesnek ítélt – többek között a robbanó- – anyagokat is képesek nagy biztonsággal kimutatni az anyagok két fizikai jellemzője, az effektív atomszám és a sűrűség alapján.

A gyártók természetesen nemcsak a légi közlekedés számára fejlesztettek ilyen berendezéseket, hanem a sokkal kisebb forgalmú közintézmények igényeit is kiszolgálják. A Smiths Heimann által gyártott HI-SCAN 6040C kicsomag-röntgent például kifejezetten börtönök, törvényszéki intézmények, nagykövetségek, bankok és hotelek biztonsági ellenőrző pontjain történő csomagátvizsgálásra ajánlja a forgalmazó. A kis helyigényű berendezés „okos képmegjelenítés” funkciói révén a kezelő a képen könnyebben megkülönböztetheti a szerves és szervetlen anyagokat, ezáltal kiszűrve a csomagban lévő robbanóanyagot, kábítószerket, egyéb veszélyes tárgyakat.

2017 végétől vált elérhetővé hazánkban a CT-technológia (számítógépes rétegvizsgálat) alapján működő HI-SCAN CTiX csomagvizsgáló, mely megfelel a kézipoggyász robbanóanyag-detektálási rendszer EDS CB3 szabványnak. Alkalmazása során már – a korábbi gyakorlattól eltérően – nem kell az elektromos berendezéseket vagy a palackozott folyadékokat elővetetni a csomagból.³³

A nagyobb méretű csomagokban, de a konténerekben vagy a kamionokban elrejtett veszélyes anyagok felderítését szolgáló, szintén a fent ismertetett elven működő, akár mobil berendezések (önjáró vagy vontatott) szintén rendelkezésre állnak. Ezekkel pl. egy nagy kereskedelmi vásár megnyitása előtt a kiállítói konténerek, de akár egy zenei koncert felszerelését szállító kamionok átvizsgálása is elvégezhető.³⁴

A bejáratoknál történő személyi átvizsgálás lehetőségei sem merülnek ki a fémvizsgáló kapukban, kézi fémkeresőkben. Ezek hatékonysága – a robbanóanyagokat nem is tekintve – a kerámiapengéjű kések és a 3D-s nyomtatóval előállítható műanyag pisztolyok korában egyébként is kérdéses.

³³ Z&Z Biztonságtechnikai Kft. honlapja. <https://zandz.hu> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 08.)

³⁴ A Queen együttes 2017. novemberi koncertjére a felszerelést szállító 14 kamion hajtott be a Papp László Sportarénába.

Az áttörést a személyvizsgálatban a milliméteres hullámhosszon működő személyátvilágító berendezések megjelenése jelentette. Az új módszer a röntgentartomány helyett az elektromágneses sugárzás milliméteres spektrumában működik. Leképezi a detektorpanel elé állított személy kontúrját, és láthatóvá teszi a testen elhelyezett tárgyakat, eszközöket, akár a ruházat alatt is. A bevezetés kapcsán azonnal megjelentek a tiltakozók, akik az „átvilágított” személyek egészségét óvták volna, a káros (röntgen-) sugárzástól. A protestálók csak egyben tévedtek: ez a rendszer nem az orvosi gyakorlatban alkalmazott röntgenberendezés elvén alapul, hanem egy háromdimenziós szkener, melynek működése során semmiféle ionizáló vagy radioaktív sugárzás nem éri a vizsgált személyt. A „vetkőztető kamera” néven elhíresült berendezéssel szembeni kezdeti – a személyiségi jogokat számon kérő – bírálatok is megszűntek, mióta a monitoron csak egy emberi alak sematikus rajza látható, a veszélyesnek jelzett tárgy helyét megjelölve a testen.

Az öngyilkos merénylők megjelenése, a nagy teljesítményű robbanóanyag- és kábítószer-detektáló kapuk mellett – ezek inkább a repülőtéri biztonság növelését szolgáló eszközök – a kis méretű, akár kézi veszélyesanyag-detektorok fejlődése terén is komoly változást hozott. A palackba „rejtett” folyékony robbanóanyagok felderítése is megoldott.³⁵

A kiemelten veszélyeztetettnek tekinthető létesítményeknél a másik megoldandó feladat a robbanóanyaggal megrakott személy- vagy tehergépjármű erőszakos behatolásának megakadályozása. Ebből a szempontból – többek között – nagy jelentősége van annak, hogy a lezárt területen belül az építmények olyan távol legyenek az objektumot határoló kerítésektől, amely biztosítja, hogy a területen kívül felrobbantott töltet ne tehessen kárt azokban. A Nairobi-ban működő amerikai nagykövetség elleni 1998-as bombatámadás súlyos áldozatai bizonyították ennek a fontosságát, hiszen ott sem tudtak a kerítésen és a sorompón áttörni a támadók, a kapu előtt megállított teherautón felrobbant töltet mégis borzalmas pusztítást végzett a túl közel lévő épületekben és az ott dolgozókbán.³⁶

A megfelelő biztonsági távolság meghatározására a szakemberek konkrét számítási eljárásokkal rendelkeznek. Vészhelyzetben ennél egyszerűbb iránymutatást adhat pl. a 3. ábrán látható táblázat, mely a veszélyesnek tűnő gépjármű méretei alapján segít az abban elhelyezhető robbanóanyag mennyiségének (fontban és kilogrammban), az adott tömegű töltet pusztítási képességeinek (halálos léglökési és üvegek általi repeszhatás távolsága) és a biztonsági (kiürítési) távolság becslésében.

Gépjármű típusa	Gépjármű teherbírása	Halálos léglökési távolság	Kiürítési távolság (minimum)	Üvegszilánkok okozta veszélyes távolság
	500 font 227 kg	100 láb 30 méter	1500 láb 457 láb	1250 láb 381 méter
	1000 font 455 kg	125 láb 38 méter	1750 láb 534 méter	1750 láb 534 méter
	4000 font 1818 kg	200 láb 61 méter	2750 láb 838 méter	2750 láb 838 méter
	10 000 font 4545 kg	300 láb 91 méter	3750 láb 1143 méter	3750 láb 1143 méter

³⁵ Lásd például: <https://zandz.hu/termekategoria/veszelyes-anyag-detektalas/>

³⁶ Lukács László – Balogh Zsuzsanna: Bombatámadás az USA nagykövetség ellen – Nairobi, 1998. augusztus 07. Műszaki Katonai Közlöny, XXIII. évf. 2. szám, 2013, 159–178.

Gépjármű típusa	Gépjármű teherbírása	Halálos léglökési távolság	Kiürrítési távolság (minimum)	Üvegszilánkok okozta veszélyes távolság
	30 000 font 13 636 kg	450 láb 137 méter	6500 láb 1982 méter	6500 láb 1982 méter
	60 000 font 27 273 kg	600 láb 183 méter	7000 láb 2134 méter	7000 láb 2134 méter

3. ábra Gépjárműbomba pusztító hatásai és a minimális biztonsági távolság robbanáskor³⁷

FELKÉSZÜLÉS, FELKÉSZÍTÉS – A VÉDELEM ALAPJA

A fentiek tükrében jogosan vetődik fel a kérdés: Honnan kellene akár egy adott létesítményben dolgozóknak tudniuk arról, milyen veszélyt jelenthet rájuk nézve egy robbantásos cselekmény, és mit tudnak tenni annak megelőzése, elhárítása érdekében? Hazánkban az érintett szakemberek valóban kevés megfelelő szakmai útmutatást találhatnak (az előzőekben néhány anyagra felhívtuk a figyelmet). Hogy a világ más pontjain – nem a pánikkeltés, hanem az illetékes szakemberek által a reális fenyegetésre adható válaszok összefoglalásaként – erre vonatkozóan állami szinten is készülnek nyíltan elérhető kiadványok, arra példaként említjük az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma által kiadott, épületek minimálisan kialakítandó terrorizmus elleni védelmének szabványát, amely az internetről is letölthető.³⁸

A gépjárműveknek is ellenálló biztonsági kerítések és kapuk tekintetében az interneten található hirdetések között a védelmi szint fokozásán dolgozó szakember is nehezen igazodhat el. Ahogy hazánkban pl. a záruk és lakatok tekintetében a biztosítók megadják az általuk bevizsgált és betörés esetén megfelelő védettséget nyújtóknak tekintett gyártmányokat, az Egyesült Államokban a *minősített antiterrorista akadályokat előállítókról* is készült egy adatbázis,³⁹ melyben 15 oldalon keresztül mutatják be a garantált minőségű eszközöket, berendezéseket gyártó cégeket.

Amerikai példaként maradva utalunk *az önszervezésben rejlő lehetőségekre*. 2012. május 3-án az amerikai képviselőház 69 tagja levelet küldött Obama elnöknek, kérve egy átfogó amerikai stratégia létrehozását és nemzetközi fellépést a házi készítésű robbanószerkezetek (IED) ellen. A levélben megfogalmazták az IED veszélyeire adandó humanitárius válaszlépések kidolgozásának, a jogszabályok alkalmazása szigorításának, valamint a magán- és a közszféra közötti információmegosztásnak a szükségességét. A levelet aláíróknak meggyőződésük volt, hogy az IED már nemcsak a hadszíntereken jelent veszélyt, hanem belbiztonsági rizikófaktorrá is vált.

Mivel egy ideig nem érkezett válasz, ezért Bob Morris nyugállományú ezredes magához ragadta a kezdeményezést, és megalapított egy IED-ek elleni globális kampánnyal foglalkozó szervezetet.⁴⁰ Míg a katonai megközelítésben az IED-ek elleni védelem három pilléren

³⁷ Arson and Explosives Incidents Report – Vehicle Bomb Explosion Hazard and Evacuation Distance Table. Department of the Treasury Bureau of Alcohol, Tobacco and Firearms, Arson and Explosives Programs Division, National Repository Branch, Washington, DC 20226, 1997. – ATF P 3320.4 (5/99).

³⁸ Bővebben lásd Balogh Zsuzsanna: Az USA védelmi minisztérium által kiadott, épületek minimálisan kialakítandó terrorizmus elleni védelmének szabványa – egységes létesítményi előírások. Műszaki Katonai Közlöny, XXIII. évf. 2. szám, 2013, 47–63.

³⁹ DoD Anti Barriers List, September 2017. Department of Defense, US Army Corps of Engineers, Protective Design Center. <https://pdc.usace.army.mil/library/BarrierCertification> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 08.)

⁴⁰ <http://www.campaignagainstieds.org/> (Letöltés időpontja: 2015. 05. 20.)

nyugszik (a hálózat felszámolása, a kiképzés és az eszköz megsemmisítése), addig a globális kampány átfogó megközelítést alkalmazott, különböző – szociális, emberi, gazdasági stb. – szempontok szerint. Az egyik eszközük a szervezet semlegesítését célozta, a másik egy tényeken alapuló információs rendszer létrehozását javasolta. Ugyanúgy használták a médiát, ahogy az elkövetők: bemutatták az embereknek a támadásokat és azok következményét. A szervezők bíztak a közösségi oldalak tömegmozgósító erejében és a lakosság bölcsességében. A rendszer harmadik eleme a jogi megközelítés, vagyis nyomatékosítják, hogy az IED-ek alkalmazása bűncselekmény, függetlenül az elkövetők indítékaitól, lett legyen az politikai, vallási vagy egyéb.

A „If You See Something, Say Something™” („Ha látsz valamit, mondd valamit/szólj”) eredetileg a New York város közlekedési vállalata által indított kampány szlogenje volt. Ennek keretében szerették volna motiválni az embereket, hogy fogjanak össze a gyanús cselekmények ellen. A tömegközlekedési rendszerek azonban csak egy részét képezik a kritikus infrastruktúra hálózatának, viszont a többi elem (pl. elektromos hálózat, bankrendszer, üzemanyag-vezetékek) ugyancsak bűnös célú támadások célpontjai lehetnek. Mivel az elemek jól illeszkedő hálózatot alkotnak, így az egyiket érő támadás jelentős kihatással lehet a többire.

2014 novemberében Obama elnök összefogásra hívta fel a hálózat üzemeltetéséért felelős szereplőket, meghirdetve a kritikus infrastruktúra biztonságának és az ellenálló képességnek a hónapját, egyben az együttműködésüket kérve a hálózat védelmében. Kihangsúlyozta az információmegosztás fontosságát, de felhívta a figyelmet, hogy mindezt körültekintően tegyék, hiszen napjaink IT-függőségében reális veszélye van a kibertámadásoknak, lehetséges adatvesztésnek. Az egyik elektromos szolgáltató az ügyfeleket is bevonta a programba. Szórolapjain aktív részvételre biztat a szomszédfigyelő programban. Leírta a terrorizmus hét előjelét, amelyek balesetet idézhetnek elő, valamint azokat a fontos adatokat, amelyeket egy bejelentés esetén szükséges megadni, hogy a hatóságok érdemben tudjanak reagálni.

A Világkereskedelmi Központ (WTC⁴¹) elleni első támadás⁴² 20 éves évfordulóján egy IED elleni elnöki irányelvet adtak ki. A Belbiztonsági Védelmi Hivatal Robbantásmegelőző Irodája⁴³ vezeti az ebben foglalt feladatok megvalósítását. Küldetésük megvédeni az emberek életét és a kritikus infrastruktúrákat azáltal, hogy olyan képességeket fejlesztenek ki, melyek figyelemfelkeltő kiképzések, azonosítási (detektáló) tanfolyamok és fenyegetéskezelési oktatások keretében elsajátíthatók. Ezek pár órától pár nap hosszúak lehetnek, és elsősorban az elsőként az esemény helyszínére érkezők és a biztonsági szakemberek számára hirdetik őket.

A *szervezett oktatásban, képzésben* is fontos a robbantásos cselekmények elleni védelem kérdéseinek megjelenése. Egy új-mexikói egyetemen a Belbiztonsági Védelmi Hivatal és a Szövetségi Veszélyhelyzet-kezelő Ügynökség alapított egy kiképzési programot az IED-ekkel elkövetett támadások kezelésére. A fent említett, WTC elleni támadás kapcsán az egyetem készített egy tanulmányt az IED-ek hatásairól. A tanulmány szerint a helyszínre elsőként érkező szakemberek fő feladata a sérültek mentése, de emellett fontos megtanítani nekik azt is, hogyan őrizhetik meg a robbanás helyszínén talált bizonyítékokat, melyek később fontosak

⁴¹ World Trade Center.

⁴² 1993. február 26-án egy kb. 600 kg robbanóanyagot tartalmazó kisteherautót hagytak az északi toronyépület alatti parkolóházban. A detonáció nem volt elég erős, hogy megsemmisítse a tornyokat, de hat ember halálát és több száz ember sérülését okozta, valamint egy kb. 30 m mélységű kráter képződött a mélygarázs alsóbb szintjein.

⁴³ <http://www.dhs.gov/office-infrastructure-protection> (Letöltés időpontja: 2015. 06. 12.)

a helyszínelők számára az eszköz azonosításához. Tisztában kell lenniük a robbanás következtében az épületszerkezeteket ért lehetséges károsodás mértékével és veszélyességével, illetve azzal, hogy hogyan azonosíthatnak és semlegesíthetnek egy a helyszínen elhelyezett másodlagos robbanóeszközt.

A program kezdete óta már több mint félmillió végzett hallgatójuk van, akik nemcsak tantermi, de laboratóriumi és terepen végzett oktatást is kaptak. Az öngyilkos merénylők elleni tanfolyamon az irányelvek, tervek kidolgozása és az eszközök azonosítása is a tantárgy része.

A NATO EOD⁴⁴ (Robbanóeszközök) Kiválósági Központja a tag- és partnerországok szakemberei részére ajánl képzéseket,⁴⁵ ahol a házi készítésű robbanóanyagok (HME⁴⁶) összetevőiről és az általuk okozott robbanás hatásairól tanulhatnak a résztvevők. A hallgatók itt ugyancsak megkapják az alapvető ismereteket, hogy mi a teendő egy HME-összetevőjű robbanás esetén a helyszínen, hogyan kell jelenteni az esetet, mik a biztonsági intézkedések.

Magyarországon a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Bolyai János Katonai Műszaki Kar, Műszaki és Katasztrófavédelmi Tanszékén, a had- és biztonságtechnikai mérnöki alapszak, műszaki, katasztrófavédelmi és közlekedési szakirány, katasztrófavédelmi specializáción, és a katasztrófavédelmi mérnöki mesterszakon (azóta mindkét képzés megszűnt a jogutód Nemzeti Közszolgálati Egyetemen) hirdetett *terrorista robbantások elleni védelem tárgyú tantárgyat* dr. Lukács László. A tárgyat később átvette a biztonságtechnikai mérnöki alap- és mesterszak is a képzésébe. Jelenleg az Óbudai Egyetem, Bánki Donát Gépész- és Biztonságtechnikai Mérnöki Karon folyik biztonságtechnikai mérnökképzés, és ennek keretében kerül oktatásra a fent nevezett tárgy.

A robbantásos terrorcselekmények rohamos elterjedése következtében a kritikus infrastruktúra védelmében olyan gyors és jelentős változások – technikai és technológiai fejlődés –, illetve biztonsági veszélyeztetettségek lehetőségei figyelhetők meg, melyek szükség-szerűvé teszik a területen dolgozók részére a megszerzett tudásuk folyamatos, szervezett formában történő továbbfejlesztését is. A helyzetet súlyosbítja, hogy a nemzetközi terrorizmus eddig összefüggéseiben nem vizsgált kihívások elé állítja a szakembereket. Ugyancsak az Óbudai Egyetem, Bánki Donát Gépész- és Biztonságtechnikai Mérnöki Karon alapítottak és hirdettek meg egy négy féléves, önköltséges levelező *robbantástechnikai szakmérnök/szakember szakirányú továbbképzési szakot*. A képzés célja, hogy magas szintű, korszerű elméleti és gyakorlati ismereteket nyújtson azoknak a robbantás- és a biztonságtechnika, továbbá a rend-, a katasztrófa- és a honvédelem különböző területein dolgozó szakembereknek, akik a már megszerzett felsőfokú képzettségük és ismereteik birtokában képesek a szakterületükön belül felmerülő speciális problémák megoldására, és adekvát válaszokat tudnak adni a kor követelményei által támasztott új kihívásokra. Eredményes záróvizsga esetén a hallgatók a korábbi diplomájuknak megfelelően „robbantástechnikai szakmérnök”, illetve „robbantástechnikai szakember” szakirányú szakképzettséget igazoló oklevelet kapnak.

A képzés során a terület kiváló szakértői többek között az alábbi – a robbantásos cselekmények megelőzését célzó – tantárgyakat oktatják a résztvevőknek:

- robbantással történő munkavégzéssel és robbantásos cselekmények hatásaival kapcsolatos egészségügyi/munkavédelmi ismeretek;
- robbantásos cselekmények kockázatelemzése;
- a bombafenyegetés és bombamerényletek általános jellemzői;

⁴⁴ Explosive Ordnance Device (robbanóeszköz).

⁴⁵ <https://www.eodcoe.org/en/courses> (Letöltés időpontja: 2015. 06. 12.)

⁴⁶ Homemade Explosive.

- robbanószerkezetek felderítésének és hatástalanításának módszerei, eszközei;
- épületek robbantás elleni védelmének építészeti szempontjai, lehetőségei.⁴⁷

Hazánkban az elmúlt időszakban nem történt robbantásos terrorcselekmény. A biztonsá-
gért felelős szakembereknek azonban – dolgozzanak az élet bármely területén – felkészülten
kell állniuk bármilyen fenyegetés elhárítására.

BEFEJEZÉS

A robbanóanyag a tanulmányban a pusztítás, rombolás szinonimájaként jelenik meg. Befeje-
zéseként néhány adattal kívánjuk bizonyítani, hogy a *robbanóanyag*, például annak bányászati
felhasználása – kőzetek, ércek, egyéb ásványi anyagok kitermelése – nélkül elképzelhetetlen
lenne mai életünk:

- egy magyar állampolgár az élete, kb. 70 év alatt átlagosan mintegy 1100 tonna ásványi
anyagot használ fel;
- minden méter autópályához kb. 33 tonna nyersanyag szükséges;
- minden méter híd felépítéséhez 85 tonna nyersanyagot használnak;
- egy átlagos családi ház építéséhez 440 tonna nyersanyag szükséges;
- egy számítógép előállításához 32 különböző (kőzetekből, ércekből származó) elem
szükséges;
- egy átlagos mobiltelefonhoz szükséges: 41% vas, 19% réz, 11% üveg, 9% alumínium,
8% vas, 5% kvarc, 4% szilícium, 2% nikkel, 1% ón.⁴⁸

Egy korábbi – a gyalogság elleni aknákról szóló – cikk utolsó mondatait idézve: „soha
nem a tárgyak a bűnösök, hanem az a kéz, mely megfogja őket, és az az ész, mely ezt a kezét
vezérelte...”⁴⁹ Igaz ez a robbanóanyagokra is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1997. évi CXXXIII. törvény a „Mértéktelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül
hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg kor-
látozásáról” szóló genfi egyezmény módosításáról és kiegészítéséről. [https://mkogy.jogtar.hu/
jogszabaly?docid=99700133.TV](https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700133.TV)

Arson and Explosives Incidents Report – Vehicle Bomb Explosion Hazard and Evacuation Distance
Table. Department of the Treasury Bureau of Alcohol, Tobacco and Firearms, Arson and Explosives
Programs Division, National Repository Branch, Washington, DC 20226, 1997. – ATF P 3320.4
(5/99).

A védelmet nyújtó Európa: A Bizottság határozottabban lép fel a jogellenes online tartalmak ellen.
Európai Bizottság, sajtóközlemény. europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1169_hu.pdf

⁴⁷ Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész- és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar, Robbantástechnikai szakmérnök/
szakember szakirányú továbbképzési szak tájékoztatója. [http://bgk.uni-obuda.hu/hu/kepzesek/
tovabbkepzesek/
robbantasteknikai-szakember-es-szakmernok-szakiranyu-tovabbkepzesi-szak#](http://bgk.uni-obuda.hu/hu/kepzesek/tovabbkepzesek/robbantasteknikai-szakember-es-szakmernok-szakiranyu-tovabbkepzesi-szak#) (Letöltés időpontja: 2018. 01.
08.)

⁴⁸ Dr. Bohus Géza et al. (szerk.): Bányászati gyűjtemény tárlatvezető füzet – Mexikó-völgyi MIKEROBB üzemi
telephely. 26–27.

⁴⁹ Lukács László: Aknahelyzet Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában. Új Honvédségi Szemle, 1999/1.
szám, 49.

- Balogh Zsuzsanna: *Az USA védelmi minisztérium által kiadott, épületek minimálisan kialakítandó terrorizmus elleni védelmének szabványa – egységes létesítményi előírások*. Műszaki Katonai Közlöny, 2013/2.
- Balogh Zsuzsanna: *Katonai objektumok robbantásos cselekmények elleni védelmének lehetőségei*. PhD-disszertáció, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2013. http://www.doktori.hu/index.php?menuid=192&sz_ID=6462
- Balogh Zsuzsanna – Hanka László: *Bayes-analízis a kockázatelemzésben, diszkrét valószínűség eloszlások alkalmazása*. Repüléstudományi Közlemények, 2013/2.
- Balogh Zsuzsanna – Hanka László: *Terrorista robbantás elleni épületvédelem valószínűség számításával*. Műszaki Katonai Közlöny on-line folyóirat, XXII. évfolyam, TÁMOP Különszám, 2012. november
- Beraczkai Antal: *A terrorizmus és a média*. Kard és Toll, 2006/2.
- Dr. Bohus Géza – Drótos László – Gácsi János – Lóránt Miklós (szerk.): *Bányászati gyűjtemény tárlatvezető füzet – Mexikó-völgyi MIKEROBB üzemi telephely*.
- Daruka Norbert: *A bűnös célú/terror jellegű robbantások és az ellenük való védekezés lehetőségei, különös tekintettel a tűzszerész feladatok ellátására*. PhD-disszertáció, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Budapest, 2013. <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=12449>
- DoD Anti Barriers List, September 2017. Department of Defense, US Army Corps of Engineers, Protective Design Center. <https://pdc.usace.army.mil/library/BarrierCertification>
- Frederick Forsyth: *Az Afgán*. Alexandra Kiadó, Budapest, 2007.
- Hanka László: *Kockázat becslése numerikus módszerekkel a MATLAB alkalmazásával, folytonos eloszlások diszkrétizálása*. Műszaki Katonai Közlöny on-line folyóirat, XXII. évfolyam, 3. szám, 2012. december
- Hassan, Ahmad Yusuf al (ed.): *The Book of Military Horsemanship and Ingenious War Devices*. University of Aleppo Publication, 1998.
- Hunyadi Ferenc – Lukács László – Mueller Othmár: *A robbantások elleni védekezés feladatai (Az épületek védelme robbantásos akciók ellen)*. BME, Mérnöktovábbképző Intézet, Budapest, 1993.
- Interneten toborzott merénylők – Európai Bizottság: Gyorsabbá kell tenni az illegális tartalmak eltávolítását. <http://www.jogiforum.hu/hirek/38683>
- Keeping Your Family Safe During a Terrorist Attack. <https://www.safety.com/family-safety-terrorist-attacks/#gref>
- Kovács Zoltán: *Barriers for physical protection of military facilities against vehicle born improvised explosive devices*. Vojenské Reflexie, XI. évf. 1. szám, Akadémia Ozbroyených Síl Generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš, Szlovákia, 2016. http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieXI_1.pdf
- Kovács Zoltán: *Explosion of Improvised Explosive Device on structures*. Hadmérnök, 2016/1. http://www.hadmernok.hu/161_06_kovacs.pdf
- Kovács Zoltán: *Physical perimeter security of military facilities*. Bolyai Szemle, 2016/1. http://archiv.uni-nke.hu/uploads/media_items/bolyai-szemle-216-1.original.pdf
- Lukács László: *Aknahelyzet Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában*. Új Honvédségi Szemle 1999/1. szám, 37–49.
- Lukács László: *Épületek elleni robbantásos cselekmények jellemzői*. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf. Különszám, 2012, 4–13. (ISSN 2063-4986).
- Lukács László: *Kiből lehet robbantó? A bombamerényletek humán oldala*. Előadás a Magyar Robbantástechnikai Egyesület, „Fúrás-robbantástechnika 2010” Nemzetközi Konferenciáján. Balatonkenese, 2010. szeptember 07–10. Megjelent a konferencia kiadványában, 177–185.

- Lukács László: *Kis aknatörténelem*. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2002/3.
- Lukács László: *Robbantásos merényletek elkövetésének lehetősége Magyarországon*. Hadtudomány, 1994/3.
- Lukács László: *Szemelvények a magyar robbantástechnika fejlődéstörténetéből*. Dialóg Campus Kiadó (Nemzeti Közszolgálati Egyetem), Budapest, 2017.
- Lukács László – Balogh Zsuzsanna: *Bombatámadás az USA nagykövetség ellen – Nairobi, 1998. augusztus 07*. Műszaki Katonai Közlöny, 2013/2.
- Mendelboim, Aviad – Schwitzer, Yoram: *Report on Suicide Attacks in 2017: Fewer Attacks, More Women Bombers*. <http://www.inss.org.il/publication/report-suicide-attacks-2017-fewer-attacks-women/>
- Merari, Ariel – Diamant, Ilan – Bibi, Aric – Broshi, Yoav – Zakin, Giora: *Personality Characteristics of „Self Martyrs”, „Suicide Bombers” and orginzers of Suicide Attacks*. Online publications, 19. December, 2009. In: Terrorism and Political Violence. Online publications, 19. December, 2009. <http://www.scribd.com/doc/46767174/Terrorism-and-Political-Violence>
- Mueller Othmár: *Bombariadó*. Szövetkezeti Szervezési Iroda, Budapest, 1991.
- Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész- és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar, Robbantástechnikai szakmérnök/szakember szakirányú továbbképzési szak tájékoztatója. <http://bgk.uni-obuda.hu/hu/kepzesek/tovabbkepzesek/robbantastechnikai-szakember-es-szakmernok-szakiranyu-tovabbkepzesi-szak#>
- Pető Richárd: *Objektumok védelmének eszközei és lehetőségei a bűnös célú/terror jellegű robbantásokkal szemben*. PhD-disszertáció, Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017. <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=17583>
- Révai nagy lexikona, XV. kötet. Révai Rt., Budapest, 1922.
- Revoll, James: *Improvised Explosive Devices – The Paradigmatic Weapon of New Wars*. University of Succex, Brighton, United Kindom, Palgrave Macmillan, 2016.
- Román Zsolt: *SVBIED támadások elemzése, és a valószínűségi módszerek alkalmazása a védekezéssel kapcsolatos méretezési eljárásokban*. PhD-disszertáció, Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2016. http://www.lib.uni-obuda.hu/sites/lib.uni-obuda.hu/files/Roman_Zsolt_ertekezes.pdf
- Schwitzer Yoram – Mendelboim Aviad – Rosner Yotam: *Suicide Attacks in 2016: The Highest Number of Fatalities*. <http://www.inss.org.il/publication/suicide-attacks-2016-highest-number-fatalities/>
- Z&Z Biztonságtechnikai Kft. honlapja. <https://zandz.hu>
- <http://www.campaignagainstieds.org/>
- <http://www.dhs.gov/office-infrastructure-protection>
- <http://www.start.umd.edu/datarivers/vis/GtdExplorer.swf>
- <https://www.eodcoe.org/en/courses>
- <https://zandz.hu/termekategoria/veszelyes-anyag-detektalas/>

Sásik Csaba alezredes:

A KATONAI KÖRNYEZETBEN ALKALMAZOTT SZOCIÁLIS MUNKA TERMÉSZETRAJZA

ÖSSZEFOGLALÓ: A Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program sikerének egyik meghatározó eleme a megfelelő mennyiségben és minőségben rendelkezésre álló humán erőforrás. A személyi állomány biztosítása (toborzás) mellett rendkívüli módon felértékelődött a szervezet munkaerő-megtartó képessége. A megtartó erő fokozására irányuló ágazati szintű erőfeszítések egyik fontos alrendszere a humánszolgálati (családtámogató) rendszer. Az e rendszer keretében folyó szakmai tevékenység a civil szférában ismert szociális munkával teljes mértékben megegyezik.

A tanulmány szerzője a katonai környezetben alkalmazott szociális munka természetrajzát mutatja be, amelyhez felhasználja a szociális munka rendszerszemléletű, multidiszciplináris alapú értelmezési keretét, valamint a hadsereg működésére, belső természetére vonatkozó ismereteket. Az írás célja elősegíteni a katonai szociális munka szakmai identitásának erősítését, kompetenciahatárainak tisztázását, céljainak és eszközrendszerének számbavételét, valamint hozzájárulni a támogatórendszer segítő szakmáinak hatékony együttműködéséhez.

KULCSSZAVAK: katonai szociális munka; testi, lelki és szociális jólét; rendszerszemléletű megközelítés; interdiszciplináris teammunka; totális szervezeti környezet; kettős szakmai identitás

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség (MH) komplex fejlesztési programjának, a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programnak a célkitűzései, illetve azok gyakorlati megvalósítása szükségessé teszik a személyi állomány (hivatásos, szerződéses, valamint – kiemelten – az önkéntes tartalékos állomány) létszámának jelentős növelését. A létszámnövelésen túl további cél, hogy a szervezetbe beáramló humán erőforrás képes legyen a megújuló szervezeti környezet és működési mód által támasztott követelményeknek megfelelően az innovatív, minőségi munka elvégzésére. E célkitűzés megvalósítása érdekében alapvető fontosságú a – kiélezett munkaerőpiaci versenyhelyzetben jelentős erőfeszítések árán megszerzett – megfelelő minőségű munkaerő sikeres szervezeti beillesztése (szervezeti szocializációja, mentorálása), motiválása (szakmai fejlődése, pályaképe, karriermodellje, teljesítményének ösztönzése stb.) és hosszú távú megtartása (vonzó szervezeti kultúra és szervezeti környezet, erkölcsi és anyagi megbecsültség, hatékonyan működő személyes szolgáltatásokat nyújtó családtámogató rendszer stb. létrehozása).

A haderő hatékony működését egy alapvetően öregedő és fogyó társadalomban, kiélezett és struktúrájában jelentősen megváltozott munkaerőpiaci helyzetben („harc” az egyre kevesebb létszámban rendelkezésre álló, jól képzett, fiatal munkavállalóért), megváltozott foglalkoztatási viszonyok mellett (globálisan működő multinacionális cégek, távmunka [home office] jellegű munkavégzés és atipikus foglalkoztatási formák térnyerése stb.), a korábbiaktól jelentősen eltérő generációs jellemzők figyelembevételével kell biztosítani.

A személyi állomány utánpótlása azon fiatalok (X, Y és Z generációk tagjai) közül kerül ki, akik gondolkodásmódjukban, preferenciáikban, motivációs jellemzőikben, életmódjukban, szociális készségeikben, kommunikációjukban, képzettségükben, fizikai felkészültségükben egyaránt jelentősen eltérnek a korábbi generációk tagjainak jellemzőitől. E célsoport munkaerőpiaci megnyerésében a versenyképes fizetés már „csak” olyan alapfeltételként („beugróként”) jön számításba, amelynek hiányában a fiatalok eredményes toborzása szinte elképzelhetetlen. A munkaerő megtartása terén egyre inkább a belső megerősítés alapján működő, önjuttalmazó motivációs tényezők (a munkavégzésben rejlő öröm, az újdonság és a kihívás keresése, a hatékonyság érzése, a spontán érdeklődés, exploráció stb.), valamint a munkáltatói arculat (brand), a kellemes munkahelyi környezet, a szakmai fejlődési és karrierlehetőség dominál. A haderőnek a humán erőforrás megszerzése és megtartása érdekében ezért a pusztán anyagi jellegű (külső motivációs) tényezőkön túl egyre inkább a munkavállalói célcsoportok belső motivációs igényére kell építenie.

A honvédség szervezeti struktúrája, illetve előmeneteli rendszere miatt a személyi állomány generációs heterogenitása a jövőben is meg fog maradni, így a – jelentősen eltérő jellemzőkkel és igényekkel rendelkező – különböző generációk hatékony kooperációja a hadsereg esetében kiemelt fontosságú tényező lesz. Ez az életkor szerinti sokféleség speciális cselekvési terveket, intervenciók stratégiákat igényel meg a humán erőforrás-gazdálkodási alrendszerben dolgozó szakállománytól.

Összességében, a megfelelő minőségű és létszámú humán erőforrásnak a munkaerőpiacról való megszerzése, illetve megtartása az MH részéről komplex fejlesztéseket, illetve folyamatos megújulást igényel. Ennek kiemelt területei a következők: szervezeti arculat; szervezeti kultúra; külső és belső kommunikáció; a fiatal generációk biológiai, pszichológiai és szociológiai jellemzőinek megismerése és a célsoport megszólítása (toborzás); katonai szocializáció, mentorrendszer; az állomány erkölcsi-anyagi megbecsültsége, morális állapota; pályakép, karriermodell; korszerű technikai eszközök és infrastrukturális háttér biztosítása; személyes szociális gondoskodás, családtámogató rendszer. Mivel e fejlesztési területek szorosan összefüggenek és egymással folyamatos kölcsönhatásban állnak (a szervezeti működés során „fogaskerékszerűen” összekapcsolódnak), közöttük prioritási sorrendet nem szabad és nem is lehet felállítani.

Tekintettel arra, hogy az egyes részterületek egyidejű, komplex elemzésére, valamint a közöttük lévő kölcsönhatások és lehetséges fejlesztési irányok feltérképezésére jelen tanulmány keretei között nincs lehetőség, ezért írásom témáját a továbbiakban leszűkítem a személyi állomány megtartásához nagyban hozzájáruló egyik fontos alrendszerre, a személyes szociális gondoskodást nyújtó szociális programok területére.

SZEMÉLYES SZOLGÁLTATÁSOK, CSALÁDTÁMOGATÁS

A közelmúlt kutatási eredményei, illetve a gyakorlati tapasztalatok alapján markánsan érzékelhető, hogy az állomány részéről jelentős igény mutatkozik a személyes szolgáltatásokat (személyes konzultációt, életvezetési tanácsadást, egyéni esetkezelést, mentálhigiénés támogatást stb.) biztosítani képes szociális támogató (családtámogató) rendszer hatékony működtetésére.

Ez az igény a jövőben várhatóan még hatványozottabban fog érvényesülni, tekintettel az állománnyal (és családjával) szemben támasztott nagyfokú mobilitási igényre (diszlokáció vagy más beosztásba helyezés miatti helyőrségváltás, tartós egyéni külszolgálat, missziós szolgálat stb.). Az ilyen helyzetekben felmerülő komplex, az egész katonacsaládot érintő

problémákra gyakran csak egy szakmailag felkészült, profiltiszta, megfelelő eszközrendszerrel és parancsnoki támogatottsággal rendelkező, interdiszciplináris alapon működő szakmai team képes adekvát válaszokat adni (az adott eset függvényében a team tagja lehet szociális munkás, pszichológus, orvos, jogász stb.).

A személyes szolgáltatásokat nyújtó komplex családtámogató rendszer megfelelő szakmai alapon történő működtetése, az állomány szociális helyzetének folyamatos monitorozása, prevenció programok, indokolt esetben intervenció stratégiák kidolgozása és kivitelezése tehát a jövőben egyre inkább a megtartást elősegítő tényezőként (is) értékelhető.

Az MH humánszolgáltatának létrehozásakor természetes módon mind a vezetés, mind a szakmai együttműködésben érintett segítő szakmák (egészségügy, csapatpszichológia, táborigazgatói lelkészi szolgálat stb.), mind pedig a humán beosztásokat betöltő szakemberek részéről felmerült az igény a humánszolgálat szakmai irányultságának, kompetenciáinak, valamint eszközrendszerének minél pontosabb meghatározására. A humánszolgálat létrehozásáról szóló jogi normatíva¹ a humánszolgálat céljaként a következőt határozta meg: „a rendelkezésre álló humán erőforrás testi, lelki és szociális jólétének elősegítése, valamint az erre vonatkozó parancsnoki döntések előkészítése.”

A normatívában szereplő cél, valamint a részletes feladatrendszer komplexitása (az egyéni jólét többdimenziós, holisztikus megközelítése), interdiszciplináris jellege nehezíti a tevékenység belső szakmai tartalmának meghatározását, kompetenciahatárainak kijelölését, ebből adódóan megnehezíti a szakmailag adekvát, hatékony gyakorlati megvalósítást is. További kihívást jelent a humán szaktevékenység gyakorlati bevezetése, a szolgálat elfogadtatása a személyi és a parancsnoki állomány körében, valamint a társult segítő szolgálatokkal történő együttműködési rendszer kidolgozása.

Írásomban – korábbi tanulmányomhoz² szervesen kapcsolódva, azt egy mélyebb elméleti alapvetéssel kiegészítve – a humánszolgálati tevékenység szakmai értelmezési keretét ismertetem. Szándékom szerint ezzel elősegítem a humán szakterület szakmai identitásának erősítését, kompetenciahatárainak tisztázását, a tevékenység céljainak és az azok eléréséhez rendelkezésre álló eszközöknek a számbavételét.

Tekintettel arra, hogy az értelmezési keret megalkotása során a civil szférában már széles körben ismert és elismert szociális munka³ szakmai irányultságát, tevékenységét adaptáltam a katonai környezetre, ezért – az önálló szakmai profil és identitás erősítése érdekében is – az MH humánszolgáltatának keretében folyó szakmai munkát a továbbiakban katonai környezetben alkalmazott professzionális szociális munkának, röviden (összhangban az amerikai haderőben használatos megnevezéssel⁴) *katonai szociális munkának* nevezem.

¹ A humánszolgálat kialakításával összefüggő egyes feladatokról szóló 83/2011. (VII. 29.) HM utasítás. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A11U0083.HM&getdoc=1> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 28.)

² Sásik Csaba őrnagy: A katonai életpályát támogató komplex humánszolgálati program. Honvédségi Szemle, 140. évf. 2012/2., 40–44.

³ A „szociális munka” az angolszász szakirodalomban használatos „social work” megnevezés tükörfordítása, amely a magyar terminológiában is széles körben elterjedt.

⁴ A katonai szociális munkát (military social work) az Amerikai Egyesült Államok haderejében hivatalosan 1945. július 1-jén, a szárazföldi haderőnem szervezetében vezették be. Ezt követően a katonai szociális munka expanziója az amerikai haderő többi haderőnemében is lezajlott. Allen Rubin et al.: Handbook of Military Social Work. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2013.

A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA CÉLJA

Az MH humánszolgálatának, illetve az annak keretében tevékenykedő katonai szociális munkások tevékenységének alapvető célja a személyi állomány testi, lelki és szociális jólétének növelése, fejlesztése. A célmeghatározás a World Health Organization (WHO, Egészségügyi Világszervezet) alkotmányában szereplő egészségdefiníciót vette alapul, amely szerint: „Az egészség a teljes testi, szellemi és szociális jólét állapota, nem pusztán a betegség vagy fogyatékoság hiánya.”⁵ Az egészség meghatározásának ez a fajta komplex, biopszichoszociális megközelítésen alapuló, multidiszciplináris felfogása egyértelműen kilép az egészség-, illetve szomatikus orvoslás relációjában értelmezhető hagyományos gondolkodási keretből, s kiterjeszti azt az egyén társadalmi létezésére, zavartalan társadalmi funkcionálása szempontjából meghatározó egyéb dimenziókra is. A WHO alkotmányában deklaráltan megjelenik, hogy az emberek egészsége alapvető fontosságú a társadalmi béke és biztonság megteremtésében, és e téren kulcsfontosságú az egyének és az állam közötti kooperáció. Megjelennek továbbá olyan értékek, mint az alapvető emberi jogok, a szociális biztonság, valamint az állami felelősségvállalás az egészség megőrzése és fejlesztése terén. A definíció tehát az egészség fogalmát az egyén létezésének intraperszonális (testi és lelki) szintjéről – a szociális dimenzió bevezetésével – kiterjeszti a társadalmi felépítmény mikro-, mezo-, illetve makroszintjein végbemenő, az egyén irányába ható, és jólétét (közvetlenül vagy közvetetten) befolyásoló interperszonális (formális és informális) kapcsolatrendszerekre is.

A WHO komplex, kiterjesztett egészségfogalmának adaptálásával a humánszolgálat, illetve a katonai szociális munka egy meglehetősen összetett feladatrendszerrel és szakmai küldetéssel találja szemben magát. Ahhoz, hogy ebben a dinamikusan változó cselekvési mezőben tisztán lássunk, és a katonai szociális munka helyét, szerepét pontosan fel tudjuk mérni, érdemes áttekinteni Ronald Woods⁶ (1994) értelmezési keretét, amely az egyén társadalmi létét, illetve a szociális munka célját, tevékenységét az általános rendszerelméleten, illetve a humán ökológia rendszerszemléletű megközelítésén keresztül vizsgálja, G. J. Welch⁷ elmélete alapján.

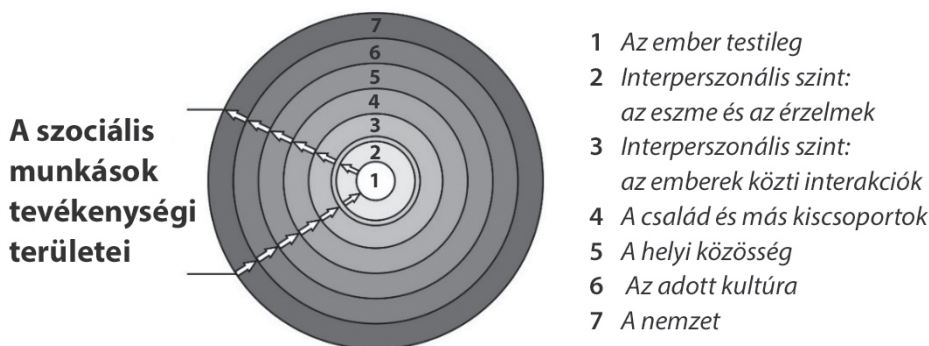
A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA MOZGÁSTERE

A Woods által leírt értelmezési keret szerint a rendszer (humán ökörendszer) középpontjában maga az egyén található, akit körülvesznek szociális környezetének egyre táguló – a társadalom mikro-, mezo- és makroszintjét egyaránt lefedő és a maguk sajátosságaival rendelkező – szintjei.

⁵ „Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.” Constitution of the World Health Organization, 1. https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 01. 28.)

⁶ Ronald Woods: A szociális munkások tevékenységeinek egy lehetséges rendszerezése. In: Hegyesi Gábor – Talyigás Katalin (szerk.): A szociális munka elmélete és gyakorlata. 1. Semmelweis, Budapest, 1994, 32–45.

⁷ Gary J. Welch: An Integrated Approach to Social Work Practice. In: Brian W. McKendrick (ed.): Introduction to Social Work in South Africa. Owen Burgess, Pinetown, 1987, 152–176.

1. ábra A humán ökörendszer⁸

Az egyén és az őt körülvevő társadalmi környezet között kétirányú interakciók tapasztalhatók. Az egyén belép környezetébe egyes szintjeibe és ott cselekszik, illetve környezetébe egyes szintjei felől is interakciók tapasztalhatók az egyén irányába. A rendszer közép-pontjában lévő egyén a környezetével folytatott interakciók során egyensúlyi helyzetének (biopszichoszociális komfortérzetének) biztosítására, fenntartására, kibillent egyensúlyi helyzet esetén pedig annak mielőbbi visszaállítására törekszik.

Az egyén környezetének egyes szintjein – egyénenként változó mennyiségben és minőségben – természetes erőforrások, támaszok találhatók (család, barátok, helyi közösség, önkormányzat szociális szolgáltatásai stb.). Kibillent egyensúlyi helyzetben (problémahelyzet esetén) az egyén elsődlegesen általában ezekhez az erőforrásokhoz fordul segítségért az egyensúlyi helyzet visszaállítása, vagyis a probléma megoldása érdekében. Optimális esetben ezek igénybevételével, egyénileg kidolgozott problémamegoldási stratégiák, módok alapján sikerül megoldani a problémát, és visszaáll az egyensúlyi helyzet az egyén és a szűkebb-tágabb értelemben vett szociális környezeté között.

Abban az esetben viszont, ha ezek a természetes támaszok nem működnek megfelelően, vagy hiányoznak, belépnek a problémamegoldó folyamatba a szociális környezetben található nem természetes, szakmai támaszok (szociális munkás, szociálpedagógus, pszichológus, pszichiáter, addiktológus stb.).

A SZOCIÁLIS MUNKA HELYE, SZEREPE A SEGÍTŐ SZAKMÁK KÖZT

Gordon és Schutz⁹ szerint a szociális munkának mindenekelőtt az egyén és környezeté közötti interakciókra, annak természetére, minőségére kell fókuszálnia. Érdeklődését, tevékenységének fókuszát minél inkább az interakció egyik szereplőjére (a kliensre¹⁰ vagy a környezetére) irányítja, annál inkább közelít szakmai kompetenciahatáraihoz. Ha az intraperszonális szintekre fókuszál, akkor az orvostudomány, a pszichológia vagy a pszi-

⁸ Forrás: Ronald Woods: A szociális munka természete. In: Bácskai Erika (szerk.): „Pokolra kell annak menni...” Periferia. Szeria. 1. Népjóléti Minisztérium, Budapest, 1992, 18.

⁹ William E. Gordon – Margaret Schutz: The Roles of Frames of Reference in Field Instruction. In: Bradford W. Sheafor – Lowell E. Jenkins (eds.): Quality Field Instruction in Social Work. Longman, New York, 1982, 21–36.

¹⁰ Tanulmányomban – igazodva a szociális munka nemzetközi (angolszász) és hazai szakirodalmában használt terminológiájához – a szociális munka által nyújtott szolgáltatást igénybe vevő személy megjelölésére a „kliens” megnevezést használok.

chiátria határmezsgyéjéhez érkezik el, ha viszont a szociális szolgáltatási rendszer működésére koncentrálnak, akkor a szociálpolitika (vagy azon túlmenően az állami folyamatokat befolyásolni hivatott társadalompolitika) határait éri el.

Tehát a szociális munka az egyén és a környezetében fellelhető támaszok, erőforrások közötti kapcsolatra fókuszál. A diszfunkcionálisan működő kapcsolatok működését megpróbálja helyreállítani, ahol pedig hiányoznak ezek a kapcsolatok, ott ezek megteremtésére – vagyis a „felhasználó” és a „szolgáltató” közötti összeköttetés létrehozására – és egy megfelelő szintű kapcsolat biztosítására törekszik.

Ezzel párhuzamosan a szociális munkás tevékenységének másik kiemelt beavatkozási iránya a kliens problémamegoldó képességének fejlesztése. A szociális munkás végső célja paradox módon az, hogy az adott kliens relációjában a jövőre nézve „feleslegessé” tegye magát, vagyis a segítő kapcsolat lezárultát követően, a továbbiakban az egyén saját erejéből, a rendelkezésre álló problémamegoldási repertoárja, eszköztárával segítségével – a szociális munka mint mesterséges szakmai támasz igénybevétele nélkül – legyen képes megoldani felmerülő problémáit. Harriett M. Bartlett¹¹ szerint a szociális munkások nem olyan emberekkel foglalkoznak, akik problémákkal küzdenek, hanem olyanokkal, akik nem tudnak megbirkózni ezekkel a problémákkal.

Visszatérve a tanulmány eredeti céljához, jogosan merülhet fel a kérdés: az előzőekben bemutatott – a társadalmi struktúra különböző szintjeire kiterjedő, komplex és dinamikusan változó – cselekvési mezőben hogyan lehet meghatározni a katonai szociális munka helyét, szerepét? Ennek megválaszolásához abból a tényből kell kiindulnunk, hogy a hadsereg a társadalmi felépítmény szerves részét képezi, és szervezetként jól elhelyezhető az 1. ábrán bemutatott rendszerben (5. szint – helyi közösségek). Személyi állománya a civil társadalom tagjai közül kerül ki, akik – mindamelllett, hogy speciális jogviszony alapján, egy speciális rendeltetésű és működésű szervezetben teljesítenek szolgálatot – a humán ökörendszer különböző szintjein található kapcsolatrendszeire keresztül továbbra is „ezer szállal” kötődnek a civil társadalomhoz. Eszerint a katonát – mint a katonai szociális munka potenciális kliensét – is az 1. ábrán bemutatott rendszerben (mozgástérben) kell elhelyeznünk.

A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA ESZKÖZRENDSZERE

A katonai szociális munkás részére rendelkezésre álló eszköztár – a civil környezetben végzett szociális munkához hasonlóan – a következőkből áll: ismeretek, értékek, készségek, valamint a környezetben fellelhető objektív feltételrendszer (természetes és mesterséges erőforrások).

Ismeretek

Általános szakmai ismeretek

A szociális munka általános ismeretanyaga lefedi a humán ökörendszer egyes szintjeinek megfelelő interdiszciplináris ismeretanyagot. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a szociális munkásnak a humán ökörendszer egyes szintjeinek megfeleltethető segítő szakmákat (pszichológia, szomatikus orvoslás, pedagógia, jogtudomány stb.) egyidejűleg, elmélyülten és professzionális alapon kell gyakorolnia. A szociális munkás ehhez sem a szükséges szak-

¹¹ Harriett M. Bartlett: *The Common Base of Social Work Practice*. NASW, New York, 1970.

mai jogosítványokkal, sem megfelelő mélységű ismeretanyaggal nem rendelkeznek, továbbá szakmai tevékenysége sem az egyes szintekre vagy az egyéni belüli történésekre, hanem elsősorban az egyén és környezete közötti kapcsolatrendszerre fókuszál.

A szociális munkásnak tehát átfogó, komplex ismeretanyaggal kell rendelkeznie a rendszer egészéről, valamint egyes szintjeinek jellemzőiről, az azokon potenciálisan előforduló problémákról, azok prevencióis, illetve intervencióis lehetőségeiről. Az adott kliens, illetve problémahelyzet viszonylatában képesnek kell lennie felismerni és adekvát módon beazonosítani az egyes szinteken jelentkező speciális problémák jellegét, ezt követően pedig a segítő folyamatba (szakmai teambe) bevonni az adott probléma kezelésében kompetenciával rendelkező segítő szakma képviselőjét (pszichológust, pszichiátert, jogvédő szakembert stb.).

A szociális munkás a szakmai teamen belül koordinál, facilitál, menedzsel, összefogja a team munkáját a kliens problémahelyzetének megoldása érdekében. Emellett természetesen a klienssel is mindvégig fenntartja a segítő kapcsolatot, egészen a problémahelyzet megoldásáig, vagyis a segítő kapcsolat lezárásáig (illetve az azt követő utánkövetési fázisban is).

A speciális szervezeti környezet és a klienskör ismerete

A katonai szociális munkásnak kiemelt figyelmet kell fordítania annak a speciális szervezeti környezetnek a sajátosságaira, jellemzőire, ahol a szolgálatteljesítés megvalósul (totális, bürokratikus szervezet, parancsuralmi működés, sajátos szervezeti kultúra), továbbá tisztában kell lennie azzal is, hogy a katona társadalmi környezetében fellelhető természetes és mesterséges támaszok repertoárja – a civil társadalom által nyújtott támogatásokon túl – kiegészül a hadsereg humánpolitikai támogatórendszere által nyújtott támogatásokkal (lakhatástámogatás, segélyezési rendszer, humánszolgálat, csapatpszichológiai szolgálat stb.).

A katonai szociális munkásnak tevékenysége során arra kell törekednie, hogy a támogatásra szoruló civil és a katonai ellátórendszer által nyújtott lehetőségeket, szolgáltatásokat a lehető legteljesebb mértékben ki tudják használni, problémáik megoldása, illetve komplex értelemben vett jólétük növelése érdekében.

Az ismeretek között további specifikumként szerepel a civil szféra tagjaitól kisebb-nagyobb mértékben eltérő jellemzőkkel leírható speciális klienskör (katonák, katonacsatládok) ismerete. Ez a tudásanyag a szervezet formális és informális működésének, személyközi kapcsolatainak ismeretén túl a katonák általánosságban tapasztalható attitűdjeinek, motívumainak, viselkedés módozatainak ismeretét jelenti, amely a katonai környezetben végzett szociális munka hatékonysága szempontjából meghatározó jelentőségű.

Értékek

A katonai szociális munka értékeinek tárgyalásakor első ránézésre kissé ellentmondásosnak tűnő helyzettel találjuk szemben magunkat. Jelen esetben ugyanis a demokratikus és inkluzív, az emberi önrendelkezést, méltóságot, sokszínűséget és toleranciát alapvető értéként valló szociális munka, hierarchikus, uniformizált szervezeti rendben történő alkalmazásáról van szó. Az elsőre ellentmondásosnak tűnő helyzet megértése céljából érdemes megvizsgálni a két szféra működését alapvetően befolyásoló, formálisan is kinyilvánított explicit erkölcsi-etikai normákat.

A Szociális Szakmai Szövetség Küldöttgyűlése által 2016-ban elfogadott *Szociális munka etikai kódexe*¹² preambulumban többek között a következők szerepelnek: „A társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a közös felelősségvállalás és a különbségek tiszteleteinek elvei központi helyet foglalnak el a szociális munkában. [...] A szociális munka a demokratikus eszmékből nőtt ki, az emberi méltóság tiszteletben tartásán alapszik.”¹³

Az MH érvényben lévő, a katonai szolgálatteljesítés alapvető erkölcsi, etikai normáit tartalmazó *Katonai etikai kódexe*¹⁴ többek között a következőket tartalmazza: „Tisztelet: a magyar és egyetemes kultúra értékeinek, a történelmi múlt és katonahagyományok és jelképek tisztelete mellett, a szolgálat és az emberi méltóság tisztelete, az emberi különbségek, személyiségek elfogadása, olyan mértékben, hogy az ne képezhesse akadályát a katonai hivatásnak, továbbá a szakmai és rendfokozati tekintély megbecsülése.”

E két etikai megközelítést összehasonlítva látható, hogy a két szféra ember- és világképe rendkívül hasonló. A katonai etika esetében tapasztalhatunk ugyan a hivatás gyakorlásának elsődlegessége érdekében kilátásba helyezett korlátokat, azonban hasonló korlátok a civil szociális munka esetében is léteznek (a jogállamiság által szabott keretek betartása, illetve más emberek szabadságjogainak tiszteletben tartása). Tehát az alapelvek, az etikai beállítódás nagyon hasonló, eltérés csak a keretszabályokban, illetve a szociális munkás mozgásterében tapasztalható.

Készségek

A készségek a szociális munka elméleti ismeretanyagának gyakorlati megvalósításában kulcsfontosságú tényezők. A szociális munkás – más segítő szakmákhoz hasonlóan – a saját személyiségével dolgozik, tevékenységének alapja pedig a segítő és a kliens között létrejövő bizalmi viszony, illetve kölcsönös elfogadáson alapuló segítő kapcsolat (rapport).

A megfelelő minőségű segítő kapcsolat kialakításában, illetve a segítői folyamat további menedzselésében, előmozdításában a szociális munkás részéről kulcsfontosságú készségek a következők: empátia; kiváló kommunikációs készség (mindig az adott helyzetnek megfelelően, tapintattal, ha kell diplomatikusan, de mindig kongruensen); asszertivitás; komplex, rendszerszintű gondolkodásra, valamint a társult segítő szakmákkal történő együttműködésre (teammunkára) való képesség. A katonai szociális munkás esetében még további fontos tényezőnek tekinthető a szociális munkás részéről a szakmai identitás és a katonai identitás összeegyeztetésének képessége is.

Mindezen okokból kifolyólag a szociálismunkás-képzések fontos, integráns részét képezik a különböző módszerek alapján megszervezett személyiségfejlesztő csoportfoglalkozások (személyközpontú [encounter] és pszichodráma csoportok stb.), amelyek célja a segítő szakemberek önismeretének, empátiás készségének, problémaérzékenységének fejlesztése, elmélyítése.

További fontos, készségszintű tudásanyag lehet a különféle – gyakran extrém – helyzetekben hatékonyan alkalmazható kommunikációs technikák elsajátítása (kommunikációs

¹² A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2015–16-ban átdolgozott szociális munka etikai kódexe. <http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 19.)

¹³ Szociális munka etikai kódexe, 2.

¹⁴ 67/2003. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A03U0067.HM&getdoc=1> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 19.)

készséget fejlesztő tréningekkel). A kommunikációs technikák alkalmazási lehetőségei (korlátai) terén a katonai szociális munkás számára különösen fontos a hierarchikus, formalizált szervezeti működésből adódó kommunikációs rend, szolgálati út (alá-fölé rendeltségi viszonyok) pontos ismerete és betartása. (Itt természetesen nem a segítő–kliens közötti interakció keretében folytatott kommunikációra gondolok, hanem a szociális munkás és más szervezeti elemek közötti vertikális vagy horizontális irányú formális kommunikációra.)

A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKÁS KETTŐS IDENTITÁSA

A katonai szociális munkásnak a kliens (katona, katonacsalád) segítségével, támogatásán túl figyelemmel kell lennie a szervezet (MH) alapvető érdekeire, célkitűzéseire is, ily módon tehát egy kettős identitási helyzet alakul ki: professzionális szociális munkás, aki segíti a kliensét, ugyanakkor katona, honvédségi közalkalmazott, aki lojális a katonai szervezethez is.

Szakmai tapasztalataim¹⁵ alapján úgy látom, hogy e duális identitás nem okoz működési vagy erkölcsi-etikai problémát a katonai szociális munka során. Ez egyrészt annak tudható be, hogy mind a segítő, mind pedig a kliens önkéntes alapon, saját elhatározása szerint vállal szolgálatot a haderőben, elfogadva a szolgálatteljesítés speciális, számos esetben jogkorlátozó jellegét, másrészt betudható annak is, hogy – utalva a korábbiakban már leírtakra – a haderő és a civil szociális munka emberképe, erre vonatkozó erkölcsi-etikai beállítódása nagyon hasonló.

A TÁRSULT SEGÍTŐ SZAKMÁKKAL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS

Mint a korábbiakban már számos helyen történt erre utalás, a megfelelő szakmai színvonalú és hatékonyságú, személyes gondoskodást nyújtó szociális segítő tevékenység – a szakma kompetenciájába tartozó problémák komplexitására, multikauzális jellegére való tekintettel – multidiszciplináris alapú elméleti megközelítést, illetve ennek megfelelően egy interdiszciplináris cselekvési mezőben megvalósuló prevenciós, intervenciós tevékenységet igényel. Emiatt a szociális munkát „szakmaközi szakmaként” is szokták jellemezni, hiszen mind elmélete, mind pedig gyakorlata más diszciplínák, illetve segítő szakmák tudásanyagát, ismereteit szintetizálja, illetve használja fel saját szakmai céljainak elérése érdekében.

E sajátos helyzetben nem ritka, hogy a szociális munkás gyakorlati tevékenysége során más segítő szakmák (pszichológia, pszichiátria, addiktológia, szociálpedagógia, gyógypedagógia, szociálpolitika stb.) határterületeihez érkezik el. Függetlenül attól, hogy a szociális munkás – képzettségénél fogva – átfogó és komplex ismeretanyaggal rendelkezik a különböző humán és társadalomtudományok területéről, illetve – bizonyos mértékig – a társult segítő szakmák gyakorlati módszertanáról, nem szerencsés, sőt a kliens érdekeit, illetve a segítő folyamat egészét tekintve esetenként meglehetősen káros, ha szakmai határait átlépve, inkompetens módon kezd el cselekedni, és inadekvát intervenciós lépéseket tesz. Ennek elkerülése érdekében rendkívül fontos a szakmai kompetenciahatárok felismerése, tiszteletben tartása, továbbá a közös cél elérése érdekében egy interdiszciplináris szakmai team tervezett, összehangolt tevékenysége, amely a legtöbb esetben a hatékony szociális esetmunka alapja (természetesen nincs két egyforma eset, így minden eset különböző intervenciós stratégiát, illetve eltérő összetételű szakmai teamet igényel).

¹⁵ Az MH központi személyügyi szervénél humánszolgálati szakterületen szerzett szakmai tapasztalataim.

Mindezek az állítások természetesen igazak a katonai környezetben végzett szociális segítő tevékenységre is, hiszen a célcsoport tagjai (MH személyi állománya és családtagjaik) ugyanúgy a szélesebb értelemben vett populáció szerves részét képezik, azzal a különbséggel, hogy ők emellett – mint speciális szolgálati jogviszonyban álló személyek, illetve érintettséggel rendelkező családtagok – egy olyan szervezetnek is a tagjai, amely saját szociális támogató rendszert is működtet. Ennek a szervezeten belüli szociális, vagy más néven családtámogatási rendszernek a kulcsszereplői (az adott eset jellegéből adódó érintettséggel rendelkező együttműködő szakterületek) elsődlegesen a következő szolgálatok: humánszolgálat, csapatpszichológiai szolgálat, egészségügyi szolgálat, tábori lelkesítő szolgálat, valamint jogi, pénzügyi és személyügyi szakterületek. E szolgálatoknak – függetlenül attól, hogy szervezeten belül működnek – a WHO kiterjesztett, többdimenziós egészségdefiníciójának holisztikus szemléletmódja alapján, folyamatos szakmai kapcsolatokat fenntartva, hatékony kooperációban, egymás munkáját segítve, támogatva kell működniük. A szakmai rivalizáció, illetve – ennek talaján – a kompetenciahatárok indokolatlan kiterjesztésére vonatkozó offenzív kísérletek azon túl, hogy rombolják a színvonalat és a hatékonyságot, a diszfunkcionális szervezeti működés irányába mutatnak.

Mindezek figyelembevételével mellett fontosnak tartom még egyszer kihangsúlyozni, hogy amennyiben egy adott eset – jellegénél fogva – a szociális munka mint segítő szakma kompetenciájába esik, úgy a szakmai team koordinációja, menedzselése, munkájának megkönnyítése a szociális munkás feladata. Végzi mindezt a klienssel együtt elfogadott „szerződés” (segítő kapcsolatra vonatkozó közös megegyezés) alapján, a szakmai teamben részt vevő társult segítő szakmák képviselői kompetenciahatárainak, tevékenységének maximális tiszteletben tartása mellett.

ÖSSZEGZÉS

A haderő széles körű modernizációja, szervezetfejlesztése sikerességének egyik alapfeltétele a megfelelő mennyiségű és minőségű humán erőforrás biztosítása. Ez nemcsak kielevezett munkaerőpiaci versenyhelyzetben folytatott sikeres toborzótevékenységet feltételez, hanem a jelentős erőfeszítések árán megszerzett minőségi munkaerő megtartását is fókuszba helyezi.

Az MH megtartó erejének fokozásához nagymértékben hozzájárulhat egy megfelelő szakmai szttenderdek alapján, hatékonyan működő, az állomány és családtagjaik részére személyes szociális gondoskodást (kézzelfogható, valós segítséget) nyújtani képes humán szolgáltatórendszer (komplex családtámogató rendszer).

Ez a rendszer – a humán jellegű problémák összetettségére való tekintettel – kizárólag interdiszciplináris alapon, a különböző társult segítő szakmák, szolgálatok konstruktív együttműködésével, a szakmai kompetenciahatárok maximális tiszteletben tartása mellett működhet hatékonyan.

A katonai környezetben dolgozó, kettős (katonai és szakmai) identitással rendelkező katonai szociális munkások tevékenysége a civil szférában tevékenykedő kollégáik munkájával – annak természetét, irányultságát, erkölcsi-etikai normáit tekintve – egyezőséget mutat. A katonai szociális munkásoknak azonban az általános szakmai ismereteken túl alaposan, mélyrehatóan ismerniük kell azt a speciális szervezeti környezetet és személyi állományt, amelynek keretében, illetve akikkel a tevékenységüket végzik.

A katonai szociális munkás szakmai kompetenciájába tartozó szociális, családtámogatási jellegű esetek kapcsán szerveződő interdiszciplináris alapú szakmai team munkáját a szociális munkás koordinálja. A teammunka során rendkívül fontos, hogy a bevont társult

segítő szakmák képviselői egymás tevékenységét, szakmai kompetenciáit maximálisan tiszteletben tartják.

A katonai szociális munkának mint professzionális segítő szakmának meg kell találnia identitását, képviselnie kell szakmai érdekeit, eredményeivel ki kell vívnia elismertségét mind a személyi állomány, mind a társult segítő szakmák, mind pedig az MH humánerőforrás-gazdálkodási alrendszere fejlesztését végző szakemberek és döntéshozók körében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 67/2003. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A03U0067.HM&getdoc=1>
- 83/2011. (VII. 29.) HM utasítás a humánszolgálat kialakításával összefüggő egyes feladatokról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A11U0083.HM&getdoc=1>
- A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2015–16-ban átdolgozott szociális munka etikai kódexe. <http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai.pdf>
- Bartlett, Harriett M.: *The Common Base of Social Work Practice*. NASW, New York, 1970.
- Constitution of the World Health Organization. https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
- Gordon, William E. – Schutz, Margaret: *The Roles of Frames of Reference in Field Instruction*. In: Sheafor, Bradford W. – Jenkins, Lowell E. (eds.): *Quality Field Instruction in Social Work*. Longman, New York, 1982.
- Rubin, Allen – Weiss, Eugenia L. – Coll, Jose E.: *Handbook of Military Social Work*. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2013.
- Sásik Csaba őrnagy: *A katonai életpályát támogató komplex humánszolgálati program*. Honvédségi Szemle, 140. évf. 2012/2.
- Welch, Gary J.: *An Integrated Approach to Social Work Practice*. In: McKendrick, Brian W. (ed.): *Introduction to Social Work in South Africa*. Owen Burgess, Pinetown, 1987.
- Woods, Ronald: *A szociális munka természete*. In: Bácskai Erika (szerk.): „Pokolra kell annak menni...” Periferia. 1. Népjóléti Minisztérium, Budapest, 1992.
- Woods, Ronald: *A szociális munkások tevékenységeinek egy lehetséges rendszerezése*. In: Hegyesi Gábor – Talyigás Katalin (szerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata*. 1. Semmelweis Kiadó, Budapest, 1994.

Országné Faragó Éva alezredes:

A V4-EK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE A KATONÁK FIZIKAI ALKALMASSÁGVIZSGÁLATAINAK TÜKRÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: A katonai szolgálatra való alkalmasság vizsgálatának világszerte elengedhetetlen része a fizikai alkalmasság megállapítása. A hadseregek, saját igényeiket figyelembe véve, különböző módszereket és szinteket alkalmaznak ennek mérésére. Ebben az összehasonlításban a szerző a V4-országok módszereit és követelményszintjeit veti össze azzal a céllal, hogy a magyar módszereket el lehessen helyezni a hozzánk hasonló szintű katonai erőkkel való összehasonlításban, megerősíthessük magunkat abban, hogy a fizikai alkalmasságvizsgálatok szabályozásában megfelelően járunk el, vagy szövetségeseink példájából merítve változtassunk ott, ahol érdemes.

KULCSSZAVAK: katonai fizikai alkalmasságvizsgálatok, módszerek, követelmények, V4

A visegrádi csoport – Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország – tagjainak több évszázadra visszanyúló összefogása tükrözi együttműködő törekvésüket a térség közös kulturális és szellemi értékeinek, vallási hagyományainak megőrzésében. A V4-ek tevékenysége a politikai, gazdasági, tudományos és oktatási információcsere területére is kiterjed. Céljuk a közép-európai régió stabilitásának erősítése a hatékony, feladatokat felosztó, egymást kölcsönösen segítő, közös irányításon alapuló európai és transzatlanti intézményrendszeren belül. A visegrádi csoport országai védelmi politikájukat is összehangolják, amelynek eredményeként létrehozták a V4-ek 57 ezer fős harccsoportját. Ezenfelül Bulgáriával, Romániával és a balti országokkal kiegészülve részt vesznek a Regionális Biztonsági Segítségnyújtási Programban, az RSAP-ben (Regional Security Assistance Programme) is.

LENGYELORSZÁG

Lengyelország a V4-ek közül a legnagyobb területű, 38,5 millió fő lakosú ország. A lengyel védelmi politika két fő pillére a területvédelem és a NATO-tagság. Lengyelországban jelenleg a honvédelmi miniszter 2010 februárjában hatályba lépett rendelete szabályozza a hivatásos katonák fizikai alkalmasságvizsgálatát.¹ A rendelet az utóbbi években több ízben módosult, ezért 2019 januárjában egy átdolgozott, egységesített szabályozót kívánnak bevezetni.

A 2010. évi rendelet részletesen leírja a hivatásos katonák fizikai alkalmasságvizsgálatának feltételeit és eljárásrendjét.² Meghatározza a gyakorlatok körét, a korcsoportokat,

¹ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 lutego 2010 r. w sprawie przeprowadzania sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. (A honvédelmi miniszter 2010. február 12-i rendelete a hivatásos katonák fizikai alkalmasságvizsgálatának végrehajtásáról.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20100270138/O/D20100138.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 03. 08.)

² Uo. 1. § 1.

a katonai szolgálat szerinti kategóriákat, az értékelésében különbséget tesz nemek alapján.³ A fizikai alkalmasságvizsgálat végrehajtására vizsgabizottságot⁴ hoznak létre, amelynek elnöke és tagjai vannak, szerepelnie kell benne orvosnak, testnevelőnek vagy sportban jártas szakembernek. A felméréseket május és június folyamán kell elvégezni. Aki egészségügyi okok vagy szolgálat miatt nem tud részt venni ekkor a felmérésen, illetve nem felel meg a követelményeknek, annak szeptemberben, de legkésőbb az év végéig lehetőséget kell biztosítani a pótlásra.⁵ A fizikai alkalmasságvizsgálatot orvosi vizsgálat előzi meg.⁶ A felmérés gyakorlatait egy nap alatt kell teljesíteni.

A fizikai alkalmasság ellenőrzése céljából végzett vizsgálatok értékelésénél a következő korcsoportok szerinti bontást kell alkalmazni:

1. I. korcsoport – legfeljebb 25 év;
2. II. korcsoport – 26–30 év;
3. III. korcsoport – 31–35 év;
4. IV. korcsoport – 36–40 év;
5. V. korcsoport – 41–45 év;
6. VI. korcsoport – 46–50 év;
7. VII. korcsoport – 51–55 év;
8. VIII. korcsoport – 55 év felett.⁷

A katona egy adott korcsoportozáshoz való tartozását a naptári év és születési év különbségeként kell kiszámolni.

A katonai szolgálat kategorizálásában öt csoportot alakítottak ki. Az első csoportba tartoznak a különleges erők katonái és az ejtőernyős ugrást végrehajtó katonák. A második csoportban vannak a különleges erők más katonái és a testnevelők. A harmadik csoportba a hajózási állomány és a fedélzeti személyzet, a negyedik csoportba az egyéb hivatásos katonák, az ötödik csoportba a katonaorvosok, jogászok, egyházi személyek, oktatók, tanárok és a korlátozással alkalmas katonák tartoznak.

A Z kategóriába a korlátozás nélkül alkalmas, a Z/O kategóriába a korlátozással alkalmas, az O kategóriába a katonai szolgálatra nem alkalmas katonák tartoznak.

A Z kategóriába tartozó katonák fizikai alkalmasságának ellenőrzése négyféle gyakorlat során valósul meg, amelyeket a következőkben felsorolt hét mozgásformából kell kiválasztani a felmérés megkezdése előtt.

Férfi hivatásos katona esetén:⁸ az állóképesség felmérése 3000 méter síkfutással vagy 12 perc folyamatos úszással történik. A hasizom erejét leszorított vagy bordásfalba beakasztott lábfejjel történő felülésgyakorlattal mérik 2 percig. A kar erejének meghatározására mellső fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtást padon vagy húzódkodást nyújtón alkalmaznak, míg a gyorsaságot a 10×10 méteres ingafutással vagy „borítékfutással” tesztelik.

A női hivatásos katonák felmérése⁹ 1000 méter futást vagy 12 perc folyamatos úszást, felülést, fekvőtámaszt és „borítékfutást” tartalmaz.

³ Uo. 2. §.

⁴ Uo. 2. § 3.

⁵ Uo. 3. §.

⁶ Uo. 4. §.

⁷ Uo. 6. §.

⁸ Uo. 7. § 1. (1).

⁹ Uo. 7. § 1. (2).

Az eredmények értékelése nem, kor és katonai szolgálat szerint történik. A fizikai alkalmassági teszt értékelését a vizsgáló által a vizsgán elért egyéni gyakorlatokból kapott osztályzatok (3 – megfelelő, 4 – jó, 5 – kiváló) számtani átlaga alapján kell meghatározni, a következő minősítés szerint:

1. nagyon jó – átlagosan 4,51 és magasabb;
2. jó – átlagosan 3,51–4,50;
3. megfelelő – átlagosan 2,51–3,50;
4. elégtelen/nem megfelelő – átlagosan 2,50 és annál alacsonyabb.¹⁰

A felmérés négy mozgásformájából legalább háromban minimum megfelelő minősítést kell elérni. Nem kaphat jó minősítést az, aki az állóképességi tesztben (3000 m/1000 m futás vagy úszás) nem érte el a megfelelő szintet.

A 2019-ben bevezetendő rendeletben¹¹ nemek szerint egységesítik a teszteket, így a nőknek is 3000 métert kell majd futniuk. Szigorúbbak lesznek a szintek, és változik a katonai szolgálat kategorizálása is. Az első csoportba a katonai rendőrség különleges műveleti osztályának katonái, a második csoportba a különleges feladatot ellátó, de nem a különleges erőknél szolgáló, az ejtőernyős ugrásokat végrehajtó és a katona testnevelő állomány, a harmadik csoportba a hajózállomány és a fedélzeti személyzet, a negyedik csoportba az egyéb hivatásos katonák, az ötödik csoportba pedig a korlátozással alkalmas (Z/O kategóriájú) katonák tartoznak majd.

CSEHORSZÁG

Csehország a maga 10,6 millió fős lakosságával a V4-országok között a második legnépesebb tagország. 2015-ben készült el az ország nemzeti biztonsági stratégiája, amely növeli a fegyveres erők jelentőségét arra való hivatkozással, hogy bár a NATO és Európa országai ellen közvetlen támadás veszélye nem valószínűsíthető, de nem kizárható az ellenük irányuló agresszió.

Csehországban is miniszteri rendelet¹² szabályozza a honvédséghez való csatlakozás feltételeit és az alkalmasság rendszeres ellenőrzését, értékelését. A pályázónak egészségügyi, pszichikai és fizikai alkalmasságvizsgálatokon kell részt vennie annak érdekében, hogy megállapítható legyen, alkalmas-e katonai szolgálatra. A felmérés mozgásformái: mellső fekvőtámaszban karhajtás-nyújtás 30 másodpercig, hanyatt fekvésből felülés 1 perc időtartamban, helyből távolugrás, 12 perces kerékpár-ergometria. A fizikailag alkalmas minősítés megszerzéséhez valamennyi mozgásformában teljesíteni kell a szintet. Akinek ez nem sikerül, legkorábban 2 hónap múlva próbálkozhat újra.

Az állományban levő katonák testnevelési ellenőrzésének és értékelésének célja a testnevelési kiképzés folyamatának és hatékonyságának, az egyén fizikai alkalmasságának,

¹⁰ Uo. 9. §.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 marca 2018 r. w sprawie przeprowadzania sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. (A honvédelmi miniszter 2018. március 2-i rendelete a hivatásos katonák fizikai alkalmasságvizsgálatának végrehajtásáról.) <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000625> (Letöltés időpontja: 2018. 03. 08.)

¹² 12 Normativní výnos Ministerstva Obrany ze dne 15. března 2011. (12. A Védelmi Minisztérium 2011. március 15-i rendeletei.) <http://www.problemyvramade.cz/files/NV%20MO%2012-2012%20Slu%C5%BEbn%C3%AD%20telesn%C3%A1%20v%C3%BDchova%20v%20rezortu%20Ministerstva%20obransy.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 20.)

a szervezeti egységek felkészültségének folyamatos kontrollálása.¹³ Az edzettséget az alapgyakorlatok felméréseivel kell értékelni. A speciális képességek állapotát további tesztekkel mérik a szervezeti egységek állománya, csoportjai és komponensei speciális kiképzésének tárgyától függően. Az átfogó ellenőrzési vizsgálatok során az alap- és a speciális tesztek kombinálhatók.¹⁴ Az éves testnevelési felmérés május 1-től június 30-ig tart. A pótfelméréseket szeptember 30-ig be kell fejezni.¹⁵ A felmérés eredményeiből a vezérkar számára november 15-ig kell jelentést felterjeszteni.¹⁶

Az éves fizikai állapotfelmérést egy nap alatt kell elvégezni.¹⁷ A férfi katonák számára végrehajtandó mozgásformák: hanyatt fekvésből felülés, karhajlítás-nyújtás mellső fekvőtámaszban vagy húzódkodás, 12 perc futás vagy 300 méter úszás. Az 51 éves vagy annál idősebb férfiak állóképességét 12 perces futással vagy 300 méter úszással mérik fel.¹⁸ A hanyatt fekvésből felülésnél a lábaknak a talajon kell maradniuk, de nem lehet leszorítani vagy beakasztani, és a könyököknek minden ismétlésnél el kell érniük a térdeket. A fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás gyakorlatnál vállszéles támaszban kell végrehajtani a gyakorlatot úgy, hogy minden ismétlésnél a mellkassal érinteni kell a talajt. 30 másodperc áll rendelkezésre a gyakorlat végrehajtására. A húzódkodás során függésből kiindulva kell karhajlítás-nyújtást végezni úgy, hogy az áll a nyújtó fölé kerüljön. Törzs- és láblendítések nem megengedettek. A gyakorlatot teljes kifáradásig kell végrehajtani.

A női katonák felmérése a következőkből áll: hanyatt fekvésből felülés vagy hajlított karú függés, 12 perces futás vagy 300 méter úszás. A 46 éves vagy annál idősebb katonanők esetében 12 perces futást vagy 300 méter úszást kell teljesíteni.¹⁹ A hanyatt fekvésből felülés vagy hajlított karú függés végrehajtására 1 perc áll rendelkezésre. A hajlított karú függésnél a katonanőknek hajlítaniuk kell a könyököket úgy, hogy az álluk a nyújtó fölé kerüljön, és ott meg kell tartaniuk magukat. A megtartás idejét másodpercben mérik.

A 12 perces futás az ismert Cooper-teszt. Az eredmény a 12 perc alatt megtett táv méterekben. A 300 méter úszást medencében kell felmérni, úszásnem megkötése nélkül. A víz alatti úszás nem megengedett. Az eredményt másodperces pontossággal mérik.²⁰

A kerékpár-ergometriát zárt helyiségben végzik úgy, hogy három terhelési szinten 4 percig kell hajtani a pedált, míg a pulzus 170 ütés/perc fölé nem emelkedik. A teljesítményt testsúlyra átszámítva watt/kilogrammban adják meg.

A teljesítményeket nem felelt meg, megfelelt, jó és kiváló minősítéssel értékelik.

SZLOVÁKIA

Szlovákia a V4-ek közül a legkisebb területű és – 5 445 802 főnyi állampolgárával – a legkisebb lélekszámú tagállam. A szlovák védelmi politika fókuszában a biztonság és a védelmi képességek növelése áll.

¹³ Uo. Cl. 110 1.

¹⁴ Uo. Cl. 114 1–3.

¹⁵ Uo. Cl. 119 1.

¹⁶ Uo. Cl. 126 2.

¹⁷ Uo. Cl. 120 2.

¹⁸ Uo. Cl. 121 1–2.

¹⁹ Uo. Cl. 122 1–2.

²⁰ Príloha 7 k NVMO c. 12/2011 Vestníku.

Szlovákiában a haderőhöz való csatlakozás feltételeit a szlovák védelmi miniszter 2016. január 1-jén életbe lépett rendelete²¹ szabályozza. Ez orvosi alkalmasságvizsgálatot, pszichológiai alkalmassáértékelést, valamint a fizikai alkalmasság ellenőrzését írja elő.

Az egészségügyi felmérés a hivatásos katonaként végzett tevékenység tartalmától függ. A jelentkező fizikai alkalmasságának elbírálása az előírt mozgásformák követelményeinek teljesítésén alapszik.²² A jelentkező fizikai teljesítményét három mozgásformában kell vizsgálni, amelyek közül egy kötelező és kettő választható.²³ A teljesítményeket életkortól és nemtől függően értékelik. Az életkort a fizikai alkalmasságvizsgálat napjához viszonyítva számolják.²⁴ Az alkalmasságot a követelményszint elérése alapján döntenek el. Aki bármelyik mozgásformában nem éri el a meghatározott szintet, az fizikailag nem alkalmas minősítést kap; csak az kaphat fizikailag alkalmas minősítést, aki mindhárom szintet teljesíti.²⁵

A katonáknak évente kell részt venniük felmérésen és teljesíteni az életkori kategóriában előírt követelményeket.²⁶ Aki két egymást követő évben nem teljesíti a meghatározott szinteket, annak kezdeményezik a szolgálati viszonya megszüntetését.

A fizikai alkalmasságvizsgálat kötelező mozgásformája a 12 perces futás sík terepen.

Férfiak számára kötelező, nők számára választható a felülésgyakorlat. A teszt végrehajtása: hanyatt fekvésből, keresztezett vállra tartásból kiindulva felülés az ellentétes térd érintésével, majd ereszkedés kiinduló helyzetbe. A gyakorlat végrehajtására egy perc áll rendelkezésre.

Nők számára választható gyakorlat a helyből távolugrás. Három próbálkozás lehetséges, a legjobb ugrást értékelik.

Férfiak számára választható teszt a húzózkodás nyújtón. A gyakorlatot függésből kell elkezdni. A karokat annyira kell hajlítani, hogy az áll a nyújtó szintje fölé kerüljön, majd ki kell nyújtani azokat. Lendületvétel nem megengedett. Kifáradásig ismételhető a gyakorlat.

Választható a 10×10 méteres ingafutás vagy 60 méter síkfutás.²⁷

MAGYARORSZÁG

Hazánkban fizikai alkalmasságvizsgálatot a katonai szolgálatra jelentkezőknek, a honvéd tisztjelölteknek, honvéd altisztjelölteknek, a honvédségi ösztöndíjasnak jelentkezőknek, az

²¹ Zákon č. 426/2015 Z. z. Vyhláška Ministerstva obrany Slovenskej republiky o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, o spôsobe posudzovania psychickej spôsobilosti ao previerke fyzickej zdatnosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka ao posudzovaní zdravotnej spôsobilosti profesionálneho vojaka na výkon štátnej služby profesionálneho vojaka alebo na výkon funkcie. (A Szlovák Köztársaság Védelmi Minisztériumának 426/2015 Z. rendelete a hivatásos katonai, állami szolgálatba való felvétel egészségügyi, pszichológiai és fizikai alkalmasságának feltételeiről.) <http://www.epi.sk/zz/2015-426> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

²² Uo. 4. § 1.

²³ Uo. 4. § 2.

²⁴ Uo. 4. § 4.

²⁵ Uo. 4. § 5. a), b).

²⁶ Zákon č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov 134. § 1. m). (A hivatásos katonák közszolgálatáról szóló 281/2015 Z. törvény.) <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-281> (Letöltés ideje: 2018. 06. 06.)

²⁷ Zákon č. 426/2015 Z. z., 4 k vyhláške (4. cikkely).

önkéntes tartalékos katonáknak és a honvédeknek²⁸ kell végrehajtani alkalmasság elbírálása, megállapítása, illetve felülvizsgálata, valamint az alkalmasság ellenőrzése céljából.²⁹ Ezt a honvédelmi miniszter katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról szóló 10/2015. (VII. 30.) rendelete szabályozza.

A fizikai alkalmasságvizsgálat Magyarországon is a kondicionális képességek felméréseiből áll, ami keringésrendszeri állóképességet, kar-vállöv erő- és állóképességét, valamint törzs erő- és állóképességét vizsgáló mozgásformákat foglal magában.

A kondicionális képességek közül az állóképességet 45 éves korig 3200 méter síkfutással, 46–49 éves kor között, illetve választható mozgásformaként 50 éves kortól 2000 méter síkfutással, 50 év felett, illetve az önkéntes tartalékosok esetében 1600 méter menettel kell felmérni. A kar erő-állóképességét férfiak esetében fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtással, nők esetében térdelő-fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtással 2 percig, vagy húzódzkodással teljes kifáradásig kell elbírálni. A törzs erő-állóképességét mérő mozgásforma a hanyatt fekvésből felülés leszorított lábbal 2 percig.

Az állóképességi mozgásformáknál maximálisan 160 pont elérhető el, minimálisan 60 pont teljesítendő, az erő-állóképességet felmérő gyakorlatoknál minimálisan 30 pont teljesítendő, maximálisan 100 pont elérhető el. A három mozgásformában összesen maximálisan 360 pontot lehet szerezni. Aki a minimum követelményeket teljesítette és legalább 220 pontot ért el, az a katona fizikailag alkalmas a szolgálatra.³⁰

A katonák fizikai alkalmasságának ellenőrzése a fizikai állapotfelmérés, amit évente kell elvégezni. Ennek mozgásanyaga és értékelése megegyezik a fizikai alkalmasságvizsgálatával. A fizikai állapotfelmérés attól az évtől nem kötelező, amikor a honvéd betölti az 55. életévét.³¹ Ha a honvéd huzamosabb ideig tartó, illetve maradandó egészségkárosodása következményeként a fizikai kondicionális képességi követelményeket nem képes teljesíteni a korábban felsorolt mozgásformákkal, akkor könnyített mozgásformák alkalmazhatók. Ezek az 1600 méter menet sík terepen, a hajlított karú függés, függésben lábemelés és a hanyatt fekvésből lapockaemelés.

A katonák egészségügyi alkalmasságvizsgálata során testtömeg-, testmagasság- és testzsírszázalék-mérés történik. Ha a honvéd nem rendelkezik a meghatározott testalkati mutatókkal, fel kell hívni a figyelmét a Honvéd Testalkati Programban³² való részvétel lehetőségére, ami segítséget nyújt az ideális testalkat visszanyeréséhez, az egészséges életmód kialakításához és a teljesítményfokozáshoz.³³

ÖSSZEHASONLÍTÁS

A négy tagország rendeleteit összehasonlítva találunk sok hasonlóságot és kisebb-nagyobb különbségeket is a módszerekben. Az átláthatóság és könnyebb összehasonlíthatóság kedvéért az 1. táblázatba gyűjtöttem össze a legfontosabb ismérveket.

²⁸ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról, 1. §. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2015/8.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

²⁹ Uo. 4. §.

³⁰ Uo. 17–18. §.

³¹ Uo. 42. §.

³² Honvéd Testalkati Program. <http://www.honvedkorhaz.hu/cikk/1043> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 20.)

³³ 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet 12. §.

1. táblázat A V4-ek fizikai alkalmasságvizsgálatainak összehasonlítása

V4-ország	Állóképesség	Erő		Gyorsaság	Értékelés
		törzs	kar		
Lengyel-ország	3000 m/1000 m síkfutás, 12 perc úszás, 10×10 m-es ingafutás/„borítékfutás”	hanyatt fekvésből felülés 2 perc alatt	melső fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás padon, húzódkodás nyújtón teljes kifáradásig		2 – nem felelt meg; 3 – megfelelő; 4 – jó; 5 – kiváló. Átlagosan: 4,51 és magasabb – nagyon jó; 3,51-ről 4,50 – jó; 2,51-ről 3,50 – megfelelő; 2,50 és alacsonyabb – nem felelt meg
Csehország	12 perc futás/300 m úszás	hanyatt fekvésből felülés 1 perc	melső fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás 30 másodperc/húzódkodás nyújtón teljes kifáradásig/hajlított karú függés		A fizikailag alkalmas minősítés megszerzéséhez valamennyi mozgásformában teljesíteni kell a szintet.
Szlovákia	12 perc futás, 10×10 m-es ingafutás	hanyatt fekvésből felülés törzsfordítással 1 perc	húzódkodás nyújtón teljes kifáradásig	60 m síkfutás, helyből távolugrás	Aki bármelyik mozgásformában nem éri el a meghatározott szintet, az fizikailag nem alkalmas minősítést kap.
Magyarország	3200 m síkfutás/2000 m síkfutás/1600 m gyaloglás	hanyatt fekvésből felülés 2 perc	melső fekvőtámaszban karhajlítás-nyújtás 2 perc/húzódkodás nyújtón teljes kifáradásig		Állóképesség: max. 160, min. 60 pont; erő-állóképesség: max.100, min. 30 pont. Összesen: max. 360 pont. Minimum követelményeket és legalább 220 pontot elért – alkalmas.

Először is teljes az egyetértés abban, hogy a nők és férfiak fizikai teljesítményét különbözően kell értékelni. Ennek biológiai, élettani okai vannak. Eltér egymástól a két nem testfelépítése, energiafelhasználása. A férfiak általában muszkulárisabbak, erősebb testfelépítésűek a nőknél. Ez a különbségtétel minden ország felmérésében tükröződik. Lengyelországban a nőknek pillanatnyilag 1000 métert kell futniuk, szemben azzal, hogy a férfiaknak 3000 méter a táv. Szlovákiában húzódkodás helyett helyből távolugrással mérik

a hölgyeket. Csehországban fekvőtámasz helyett hajlított karú függést választhatnak a nők. Magyarországon a karhajítás-nyújtás gyakorlatot térdelő támaszban hajthatják végre a nők.

A teljesítmények értékelésében életkor szerint is különbséget tesznek. Általában 25-nél fiatalabb, 26–30, 31–35, 36–40, 41–45, 46–50, 51–55 év szerinti korcsoportokat határoztak meg a jogalkotók. Szlovákiában és Csehországban 51 éves kortól nincs további bontás.

Nagyobb változatosságot mutatnak a mozgásformák összehasonlításai. Az állóképesség felmérése mind a négy országban kiemelt szerepet kap, mivel e kondicionális képesség nagymértékben összefügg a munka- és teherbírással. Hiányában az egészségi állapotban is romlás következhet be: magasabbá válik a vérnyomás; a szívkoszorúér-megbetegedések, a kóros elhízás, a cukorbetegség és több más egészségügyi probléma rizikófaktora is. Lengyelországban 3000 méter futással vagy 12 perc úszással, Magyarországon 45 év alatt 3200 méter, 45–50 év között 2000 méter futással, 50 év fölött 1600 méter gyaloglással, Szlovákiában 12 perces futással, Csehországban 12 perc futással vagy 300 méter úszással mérik az állóképességet. A 12 perces futás tesztet dr. Kenneth H. Cooper orvos 1968-ban fejlesztette ki katonák felmérése céljából. Az azóta is alkalmazott teszt az aerobkapacitás mérésének egyik legegyszerűbb módja, mivel a 12 perc alatt lefutott távolság és a VO₂ maximum érték³⁴ nagy korrelációt mutat. Ugyanezt a célt szolgálja a 3000 méter vagy 3200 méter futás próbája is, de a kötött táv miatt ezek lebonyolítása egyszerűbb, több ember egy időben történő felmérését teszi lehetővé.

A törzs erejének mérésére szolgál a hanyatt fekvésből felülés gyakorlat. Lengyelországban és Magyarországon beakasztott vagy leszorított lábbal kell végrehajtani a gyakorlatot, míg Szlovákiában és Csehországban ez nem megengedett. Szlovákiában a hanyatt fekvésből ülésbe történő emelkedés közben az ellentétes könyökkel érinteni kell a térdet, amivel még több izomcsoport kapcsolódik be a munkába.

A kar erejének mérése klasszikusan a fekvőtámaszban karhajítás-nyújtás gyakorlattal történik. Eltérések a végrehajtás időtartamában és a mozgásterjedelemben vannak. Lengyelországban padon hajtják végre a gyakorlatot, Szlovákiában mellkassal érinteni kell a talajt, Magyarországon a nők térdelő támaszban hajthatják végre a próbát. A karerő mérése húzódkodással is kivitelezhető. Itt a végrehajtás egységes. Nők számára alkalmazott könyvnyitás a hajlított karú függés, amit a végrehajtás idejével mérnek.

A gyorsaságot, robbanékonyságot, gyors irányváltoztatást az ingafutással, „borítékfutással”, illetve a helyből távolugrással mérik Lengyelországban és Szlovákiában.

Az életkor előrehaladtával a lassú és gyors izomrostok aránya megváltozik, amely az izomerő hanyatlásának köszönhető. Ennek hatására csökken a gyors izomrostok mérete és a lassú rostok kezdenek mindinkább dominálni.³⁵ Az erő és gyorsasági próbákban nagyobb mértékű hanyatlás következik be, míg az állóképességi tesztekben elért eredmények tovább fenntarthatók, lassabban romlanak. Valószínűleg ez az oka annak, hogy Csehországban a férfiaknak 51 éves, a nőknek 46 éves kor fölött már csak állóképességi felmérésen kell részt venni.

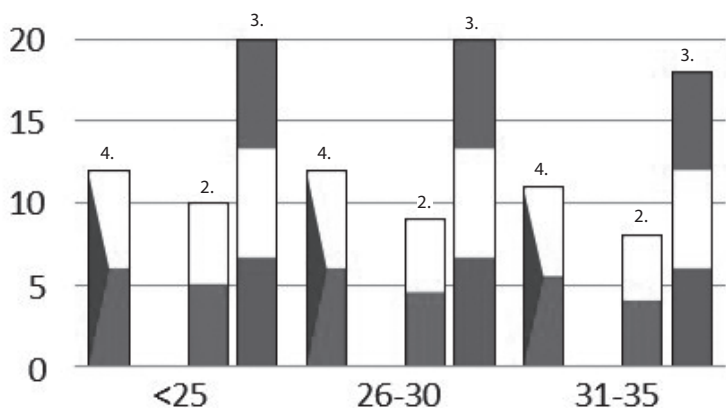
Különbséget fedezhetünk fel az elért eredmények értékelésében, a kitzűzött minimumszintek tekintetében is. Míg Lengyelországban és Csehországban az eredményeket a nem felelt meg, megfelelt, jó és kiváló minősítésekkel illetik, Szlovákiában a megfelelt és nem felelt meg kategóriák léteznek, Magyarországon az erő-állóképességi gyakorlatok felmérésében

³⁴ A VO₂ max a test által maximálisan felvehető és szállítható oxigén mennyiségét adja meg. – A szerk.

³⁵ Férfiak és nők energiafelhasználása – Van különbség! http://sportorvos.hu/sportaplalkozas/20130308/ferfiak_es_nok_energiafelhasznalasa_van_kulonbseg/ (Letöltés időpontja: 2018. 06. 08.)

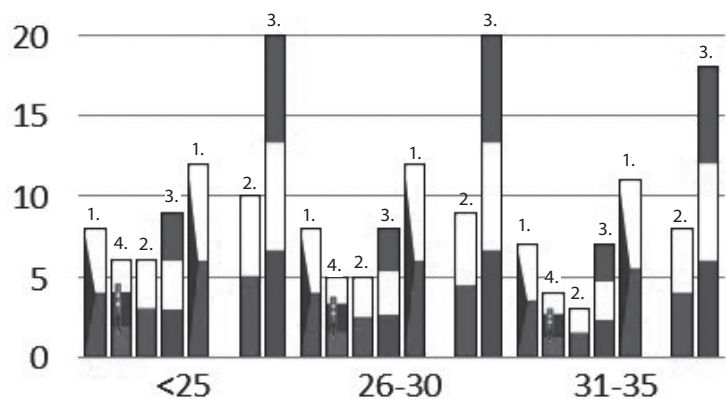
30–100 pont, az állóképesség felmérésében 60–160 ponttal értékelhető a teljesítmény. Az összesítésben Szlovákiában csak akkor felel meg a követelményeknek a katona, ha minden mozgásformában teljesíti a szinteket, Lengyelországban az állóképességi teszten való nem megfelelő teljesítmény esetén a végső értékelés nem lehet jó. Magyarországon a minimumszintek teljesítése nélkül nem kaphat a katona megfelelő értékelést. A kevesebb kategóriát tartalmazó értékelés durvább, míg a széles sávú, pontozásos rendszer finomabb értékelést tesz lehetővé.

A követelményszintek összehasonlítása bonyolult. A húzódzkodás mozgásforma az egyetlen, ahol a végrehajtás minden országban megegyezik. Az 1. és 2. ábra azt mutatja, miként viszonyulnak egymáshoz az egyes országok által támasztott követelmények ebben a tesztben.

1. ábra Erő-állóképesség „kiváló” minősítés

Forrás: A szerző

2. ábra Erő-állóképesség „megfelelt” minősítés

Forrás: A szerző

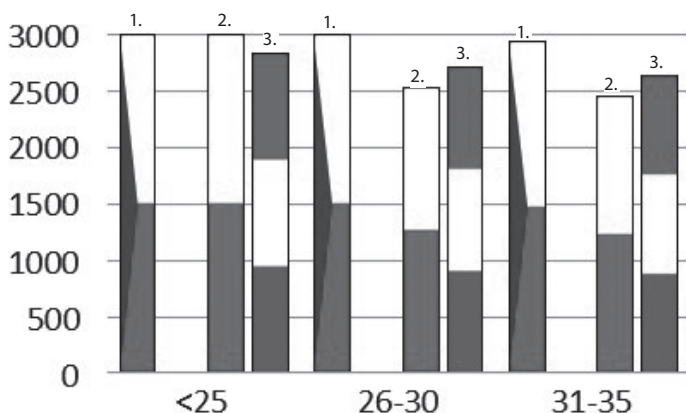
Jelmagyarázat:

1. Csehország
2. Lengyelország
3. Magyarország
4. Szlovákia

Ebben a mozgásformában a magyarországi követelményszint magasán felülmúlja a többi országét. A Csehország által támasztott követelmény nem túlzott, de kihívást jelentő, míg a szlovák szint alulértékelt.

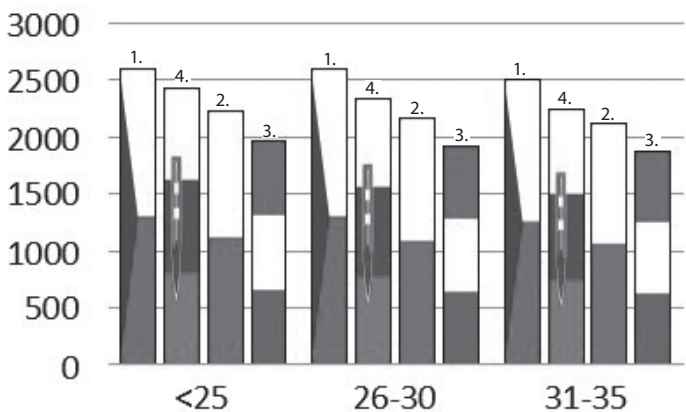
Az állóképességi felméréseket összehasonlíthatóvá tettem úgy, hogy a 3200 méter és 3000 méter futás szintjeit átszámoltam 12 percre. Az eredmény a 3. és 4. ábrán látható.

A 12 perces futás során kiváló értékelés kiérdemlése hasonlóan erős teljesítmény eléréséért kapható a cseh, lengyel és magyar felméréseken. A szlovák „megfelelt” szint a magyar „jó” értékeléshez áll legközelebb, és a magyarországi felméréseken kell a legkevesebb erőfeszítést tenni a „megfelelt” szintért.

3. ábra Állóképesség „kiváló” minősítés

Forrás: A szerző

4. ábra Állóképesség „megfelelt” minősítés

Forrás: A szerző

A többi mozgásforma esetén összehasonlítására nem teszek próbát, mert különbözőek a végrehajtási kritériumok, ezért az objektív összevetésre nincs lehetőség.

A NATO-ban pillanatnyilag nincs egységes követelményrendszere a katonák fizikai alkalmasságvizsgálatának. Ezen standardok kidolgozása egy sor biomechanikai, ergonómiai, élettani, sporttudományi kérdést vet fel, melyek megválaszolása csak egy nagy volumenű, több nemzet összefogásával végrehajtott kutatás eredményeképp valósulhat meg, hiszen a fenti összehasonlításból is látszik, hogy már négy hasonló adottságú ország módszerei között is vannak lényeges eltérések.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2015/8.pdf>
- 12 Normativní Výnos Ministerstva Obrany ze dne 15. března 2011 Služební tělesná výchova v rezortu Ministerstva obrany K organizaci služební tělesné výchovy v rezortu Ministerstva obrany stanovují. <http://www.problemyvarmade.cz/files/NV%20MO%2012-2012%20Slu%C5%BEbn%C3%AD%20telesn%C3%A1%20v%C3%BDchova%20v%20rezortu%20Ministerstva%20obran.pdf>

426/2015 Z. z. Vyhláška Ministerstva obrany Slovenskej republiky o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, o spôsobe posudzovania psychickej spôsobilosti a o preverke fyzickej zdatnosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka a o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti profesionálneho vojaka na výkon štátnej služby profesionálneho vojaka alebo na výkon funkcie. <http://www.epi.sk/zz/2015-426>

Férfiak és nők energiafelhasználása – Van különbség! http://sportorvos.hu/sporttaplakozas/20130308/ferfiak_es_nok_energiafelhasznalasa_van_kulonbseg/

Honvéd Testalkati Program. <http://www.honvedkorhaz.hu/cikk/1043>

Príloha 7 k NVMO c. 12/2011 Vestníku.

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 lutego 2010 r. w sprawie przeprowadzania sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20100270138/O/D20100138.pdf>

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 marca 2018 r. w sprawie przeprowadzania sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000625>

Zákon č. 281/2015 Z. z. Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-281>

Csák Tamás Károly ezredes:

A HADITECHNIKAI KUTATÁS-FEJLESZTÉS MÚLTJA, JELENE, HELYE, SZEREPE A MAGYAR HADERŐ FEJLESZTÉSÉBEN, JÖVŐBELI KIHÍVÁSAI A ZRÍNYI 2026 HONVÉDELMI ÉS HADERŐFEJLESZTÉSI PROGRAM TÜKRÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: A korszerű, fejlett haderő nem képzelhető el a kor színvonalán álló, illetve előremutató tudományos eredményeken alapuló tapasztalatok felhasználása, alkalmazása nélkül. A tudományos eredmények felhasználásának egyik legszemléletesebb területe a haditechnikai kutatás-fejlesztés. A haditechnikai kutatás-fejlesztésnek hazánkban mély gyökerei vannak, melyek meghatározták a haderő képességét, eszközrendszerét, formálták a nemzeti öntudatot. A haditechnikai kutatás-fejlesztés intézményrendszere sokat változott, formálódott az idők során, de sohasem tudott elszakadni a gazdaság, az ipar, az oktatás szereplőitől, hiszen a cél közös: az ország, a nemzet biztonságának védelme. A szerző tanulmányában áttekintést ad a hazai haditechnikai kutatás-fejlesztés szervezeti történetéről, a gazdasághoz való kapcsolódásáról, illetve a jelen haderőfejlesztésben betöltött szerepéről.

KULCSSZAVAK: haditechnikai kutatás-fejlesztés (K+F), Haditechnikai Intézet (HTI), innováció rendszerintegrátor, védelmi ipar

BEVEZETÉS

A haditechnikai kutatás-fejlesztésnek (K+F) komoly szerepe van egy ország védelmében, hadereje képességének, a hadserege felszerelésének, eszközrendszerének a kialakításában. A sikeres haditechnikai K+F értéket teremt, erősítheti a nemzeti öntudatot, a biztonság érzését. Ezért a gazdaságilag fejlett országokban jelentős forrásokat biztosítanak haditechnikai kutatás-fejlesztési célokra, oktatásra, élenjáró kutatószervezetek fenntartására, működtetésére. A haditechnikai K+F eredményeit, újdonságait egy bizonyos idő után az ipar hasznosítani tudja a mindennapok során. Nemzetközi tapasztalatok, vizsgálatok azt mutatják, hogy azokban az országokban, melyekben a gazdaság nem teszi lehetővé a haditechnikai K+F erős támogatását, ott a polgári szektor K+F-eredményei tekinthetők húzóerőnek, melyet a haditechnikai K+F is képes felhasználni.

Hazánk gazdasági helyzete az utóbbi években (évtizedekben) nem tette lehetővé a hazai K+F kiemelt finanszírozását, így a haditechnikai K+F intézményrendszere, humán erőforrása jelentősen leépült. Köszönhető ez annak is, hogy az utóbbi évek csekély mértékű haderőfejlesztését zömében a külföldi gyártóktól beszerzett, nem teljesen a hazai igényeknek megfelelően kialakított haditechnikai eszközök jelentették. Az már csak utópisztikus kérdésnek tűnik, hogy ezt a folyamatot, irányt politikai, gazdasági vagy szakmai döntések határozták-e meg. Vélhetően ezek kölcsönhatása tette a magyar haditechnikai kutatás-fejlesztést azzá, amivé

mára vált. Kevés olyan modern ország, hadsereg van, amely nem rendelkezik intézményesített, önálló vagy valamilyen „civil” oktatási intézet égisze alatt működő haditechnikai kutatással foglalkozó intézettel. Elég csak elolvasni azokat az útijelentéseket, jegyzőkönyveket, melyek nemzetközi szakmai rendezvényről, fórumokról készültek, hogy a nemzetek hiteles képviselői, előadói zömében a saját országuk haditechnikai kutatóintézetének – például TNO,¹ WIS,² DARPA³ – a munkatársai.

Nemzeti védelmi, haditechnikai K+F-szervezet nélkül pedig nincs meg a lehetősége az intézményesített fejlesztésnek, melynek eredménye a hazai igények, követelmények alapján megalkotott vagy modernizált hadfelszerelés, hadieszköz. Természetesen igaz, hogy „a langyos vizet nem kell még egyszer kitalálni”. Azt, hogy egy létrehozandó szervezet mekkora legyen, kiket alkalmazzon, mivel foglalkozzon, vagy éppen, hogy mivel ne, számos célszerűségi, gazdaságossági elemzés fogja megválaszolni. Egy fejlesztés természetesen nem lehet öncélú, ne csak azért költsünk rá pénzt, fordítsunk rá sok időt, hogy a fejlesztőmérnökök foglalkoztatva legyenek, hogy fenntartsunk egy „látszatintézményt”, hanem jól kiválasztott célok megvalósítását kell szolgálnia.

Ahhoz, hogy a rendszer működését átlássuk, vissza kell tekintetünk majd egy évszázadot, hiszen a magyar haditechnikai K+F, illetve annak intézményrendszere közel 100 éves múltra tekint vissza. A hadseregek fejlesztése századokon keresztül meghatározó jelentőségű volt az államok, országok ereje, biztonsága szempontjából. A fejlesztések mozdítóereje volt, hogy a kor technikai vívmányait minél szélesebb körben lehessen alkalmazni a hadieszközök és -felszerelések megalkotása során. Ez magában hordozta annak az igényét, hogy katonai tudományokban élenjáró önálló, független szervezetek jöjjenek létre. Nem volt ez másként hazánkban sem, viszont *„erre a feladatra nem alkalmasak a katonák, nem alkalmasak a mérnökök, csak azok a »mérnök-katonák«, akik megfelelő jártassággal bírnak a műszaki tudományok és a katonai tudományok területén egyaránt”*.⁴

Az elmúlt közel 100 év haditechnikai kutatás-fejlesztéséről, annak eredményeiről, szervezeteiről, az ott dolgozó hadmérnökökről Hajdú Ferenc és Sárhidai Gyula *A Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézettől a HM Technológiai Hivatalig 1920–2005* című könyvéből, valamint Hajdú Ferenc *„A Haditechnikai Intézet történetének és működésének vizsgálata 1920-tól 1990-ig”* című PhD-értekezéséből (2008) szerezhetünk részletes információkat. Mint a szerzők írják, nem egyszerű a múltat feltárni, felkutatni, hiszen egyrészt az intézetben dolgozók munkái nagyrészt ipari vagy katonai titkot képeztek, másrészt az iratok, a tárgyi emlékek zöme megsemmisült a háborúban, idegen hadseregek hurcolták el zsákmányként, vagy egyszerűen a gondatlan gazda hagyta elenyészni, vagy a tudatlan megsemmisítette a papírgyárakban.

Az intézet fennállása során számos olyan munkatárssal büszkélkedhetett, akik a katonai műszaki tudományok terén világviszonylatban járultak hozzá a tudomány fejlődéséhez.

¹ Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek – alkalmazott természettudományi kutatások hollandiai szervezete.

² Wehrwissenschaftliche Institut für Schutztechnologien – ABC-Schutz – a német haderő védelmi és ABV-védelmi technológiával foglalkozó kutatóintézete.

³ Defense Advanced Research Projects Agency – az Amerikai Egyesült Államok védelmi kutatásokkal foglalkozó ügynöksége.

⁴ Hajdú Ferenc – Sárhidai Gyula: *A Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézettől a HM Technológiai Hivatalig 1920–2005*. HM Technológiai Hivatal, Budapest, 2005, 7.

Az elmúlt közel 100 év áttekintése és vizsgálata, a régmúlt Haditechnikai Intézet⁵ (HTI) szellemisége irányt adhat a jelenkor kihívásainak megértéséhez, és egy olyan fejlődési irányt jelölhet ki, amely ismét naggyá, „láthatóvá” teheti a hazai haditechnikai kutatás-fejlesztést.

A MAGYAR HADITECHNIKAI K+F KIALAKULÁSA, A HTI TÖRTÉNETE 1920-TÓL 2007-IG

A magyarországi intézményi haditechnikai K+F története szorosan kapcsolódik a Haditechnikai Intézet történetéhez. A HTI, majd utódja, a Technológiai Hivatal 1920-tól 2007-ig végezte önálló szervezetként a haditechnikai K+F-feladatokat a hadsereg számára.

Az első világháborút követően a békeszerződés tiltásai miatt a katonai célú intézményeket polgári szervezetek mellé helyezték álcázásképpen, a Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézetnek pedig a létezését is titkolták. 1921-ben látszólag feloszlatták a Haditechnikai Intézetet, egyik feléből a Lőszerátvételi Bizottságot (LÁB), másik feléből a Technikai Kísérleti Intézetet (TEKI) hozták létre. Míg az első szervezet a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozott, a másik a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kísérleti intézeteként működött. A TEKI a Vallás és Közoktatási Minisztérium alárendeltségébe tartozott formailag, és a működéséhez szükséges költségvetést is innen biztosították. 1928-tól vált lehetővé a nyílt katonai intézményként történő működése, és az intézet hadmérnökei egészen a második világháború végéig számos fejlesztési eredményt értek el.

A második világháború végén a HTI gyakorlatilag megsemmisült, az ott tárolt dokumentáció jelentős részét külföldre vitték, ahol nyomuk veszett; más dokumentumok, illetve az Intézet eszközállománya az ostrom során megsemmisültek.

A magyar katonai K+F 1947-ben indult újra a Katonai Műszaki Intézet megalakulásával, amelynek az volt a feladata, hogy a Magyar Honvédségnél felmerülő haditechnikai kérdésekkel tervszerűen foglalkozzon. A szervezetet 1948-tól nevezték ismét Haditechnikai Intézetnek, de a rendszerváltásig nem lehetett ezt a korábbi HTI örökösének tekinteni. Az Intézet 1948 szeptemberéig Budapesten a Hungária krt. 7–9. szám alatt működött, majd átköltözött a Daróczi út 1. szám alá, ezzel párhuzamosan megkezdődtek a Szilágyi Erzsébet fasori objektum tervezési munkái. Igény jelentkezett továbbá gyalogsági és tüzérségi kísérleti állomás (lőtér) felállítására, melyet 1947 novemberétől indítottak be Táborfalván, Lőkísérleti Állomás néven. A Daróczi úti Intézet 1950-ben átvette a Katonai Átvételi Intézet optikai és anyagvizsgáló laboratóriumának anyagait, műszereit.

Az Intézet ezt követően további kísérleti üzemekkel és állomásokkal bővült. 1948–1950 között a XI. kerület Albert u. 31. szám alatt üzemelt a gázvédelmi kísérleteket végrehajtó laboratórium, 1950. április – 1956. április között az Intézet üzemeltette a Budapest XIV. kerület Gyarmat u. 71. szám alatt a Műszertechnikai Üzemet, 1948–1956 között működött a Hárósszigeti Műszaki, Folyami és Gépjármű Kísérleti Állomás, 1950. január 21-én nyitották meg Kecelen (ha csak rövid időre is) a második Lőkísérleti Állomást. Az Intézet szervezetében létrehozta egy repülőosztályt, amely a tevékenységét 1948 júniusától a mátyásföldi repülőtéren kialakított Repülő Kísérleti Állomáson kezdte meg. 1950-ben a honvédelmi miniszter parancsára Pistály-Budaörs telephelyen megkezdődött egy Lokátor Kísérleti Állo-

⁵ Az elmúlt 100 év során az intézet különféle megnevezés alatt (Technikai Kísérleti Intézet, Magyar Királyi Haditechnikai Intézet, Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézet, Haditechnikai Intézet) üzemelt. A HTI rövidítés a nem pontos rövidítést, hanem az intézet tartalmi lényegét jelenti.

más építése, amit 1952-ben felszámoltak, majd 1953-ban megkezdtek az új állomás építését Bugyi településen. A XI. kerület Major u. 12. szám alatt üzemelő 333. számú Elektronikai Vállalat is az Intézet alárendeltségébe tartozott, ahol az Intézet, a Híradó Csoportfőnökség és az Államvédelmi Hatóság részére készítettek kísérleti és prototípus termékeket. 1950-től a Magyar Szabványügyi Intézetben a Honvédelmi Minisztérium szabványügyeit a Hadi-technikai Intézet képviselte. Az Intézet életében 1950 novembere jelentős dátum, amikor beköltözött a XII. kerület Szilágyi Erzsébet fasor 20. szám alatti objektumba, ahol az építkezések 1953 decemberére fejeződtek be.

1950-től az Intézet – köszönhetően a jobb személyi és munkahelyi körülményeknek, valamint a hadsereg fejlesztési igényeinek, az ipari termelés beindulásának – magasabb szakmai színvonalú pályára állt. Megkezdődött az új fegyverzeti anyagok beszerzése, illetve a gyártásra való felkészülés, a gyalogsági és a tüzérségi lőszer és gyújtó gyártása, beindult a robbanóanyag és a lőpor tömeggyártása. 1953 júniusában az országban kialakult politikai helyzet miatt az iparosodás háttérbe szorult, ami negatívan hatott az Intézet fejlesztési tevékenységére is. Csökkentette a fejlesztési témáit, ezzel egy időben megindult az alkalmazottak számának a csökkentése is: 1952-ben 926 fő, 1954-ben 704 fő, 1955-ben 578 fő volt az összlétszám.

1961-ben az Intézet alárendeltségébe szervezték a fegyvernemek alá tartozó katonai átvevőket. Ez a katonai üzemi megbízotti (KÜM) szervezet egységesítette a katonai átvétel rendszerét, s fő feladatként a hadiipari termékek átvételét végezte.

A Haditechnikai Intézet haditechnikai K+F-ben betöltött szerepe a 60-as évektől jelentősen csökkent. Ez főleg annak köszönhető, hogy az akkori szövetségi rendszerben eldöntött hadfelszerelés-beszerzések, illetve licen alapú gyártások gyengítették a magyar haditechnikai K+F szereplőinek a pozícióját.

A hetvenes évek közepétől a VSZ⁶ és a KGST⁷ hatására hazánk hadiipara szinte a kifutó szovjet híradástechnikai, finommechanikai eszközök, egyes gépipari termékek gyártására szűkült. Ez jelentősen befolyásolta a fejlesztést is. Bár a fejlesztők ez idő alatt is olyan új korszerű eszközöket hoztak létre, mint a térképészeti célra fejlesztett MTA–I típusú geodéziai iránymérő vagy különféle rádiófelderítő rendszerek. A nyolcvanas évek elején egyre több korszerűsítési program fogalmazódott meg, melynek okán az Intézet kiemelkedő eredményt ért el a fegyverzeti és a vegyvédelmi eszközök fejlesztése terén.

A HTI a Magyar Néphadsereg, majd a rendszerváltáskor a Magyar Honvédség önálló szervezeteként működött. 1996. január 1-jén a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe került, ami mind költségvetési, mind a hazai piacon megjelenő nagy nyugati cégekkel való szakmai kapcsolatépítés szempontjából kedvezőbb helyzetet jelentett.

A NATO-csatlakozást követően a közigazgatási államtitkár javaslata (utasítása) alapján az Intézet nevét meg kellett változtatni, új névnek az akkori főigazgató a NATO-terminológiához igazodó Technológiai Hivatal elnevezést javasolta, amelyet elfogadtak. Ettől kezdve 2007-ig HM Technológia Hivatal (HM TH) néven, kibővült feladatkörrel működött.⁸

⁶ Varsói Szerződés.

⁷ Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa.

⁸ A HTI honlapja. <https://haditechnikaiintezet.hu/> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 07.)

A HADITECHNIKAI K+F SZERVEZETI VÁLTOZÁSAI 2007-TŐL 2018 DECEMBERÉIG

2007-ben a 120/2006. (HK 23.) HM határozattal megalakult HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség (HM FLÜ) alárendeltségébe került az akkori HM TH, Technológiai Igazgatóság (TI) megnevezéssel. Innentől kezdve folyamatosan csökkent a tevékenységi köre és az állománya. A TI az alábbi szervezeti elemekkel (osztályokkal) integrálódott a HM FLÜ-be: Gépészeti és Ruházati Fejlesztési Osztály; Elektronikai és Vegyészeti Fejlesztési Osztály; Rendszertanúsító és Kodifikációs Osztály; Minőségbiztosítási, Mérésügyi és Szabvány Osztály; Tudományos Elemző és Szoftverfejlesztő Osztály; Lőkísérleti és Vizsgáló Osztály.

2011-ben a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek, valamint az MH katonai szervezeteinek szervezeti korszerűsítése révén a HM FLÜ átszervezésével megalakult a Honvédelmi Minisztérium Fegyverzeti és Hadbiztosi Hivatala (HM FHH), amelynek alárendeltségébe került újra Haditechnikai Intézet néven a korábbi HM FLÜ TI. Az Intézet az alábbi osztályokból állt: Kutatási Fejlesztési és Tudományos Osztály; Minőségbiztosítási, Kodifikációs és Szabványügyi Osztály; Lőkísérleti és Vizsgáló Állomás (Táborfalva).

2013-ban a honvédelmi miniszter 30/2013. (V. 17.) HM utasítása alapján a HM FHH jogutódlás nélkül megszűnt, majd ezt követően, 2013. június 24-ei hatállyal megalakult HM Védelemgazdasági Hivatal (HM VGH). A Hivatal Kutatás-fejlesztési, Minőségbiztosítási és Biztonsági Beruházási Igazgatóságának (KMBBI) négy osztályába rendelve (Kutatás-fejlesztési és Tudományos Osztály; Minőségbiztosítási, Kodifikációs és Szabványügyi Osztály; NATO Biztonsági Beruházási Osztály; Lőkísérleti és Vizsgáló Állomás) működtek tovább az egykori HTI-ből megmaradt, a katonai kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó szervezeti egységek (49 fő) a Lehel út 41. alatti objektumban. Ezzel egyidejűleg 2014 márciusában kiürítésre került a HTI Szilágyi Erzsébet fasor 20. alatti objektuma.⁹

Az MH-szervezetek és a HM-háttérintézmények racionalizálása és átalakítása folytán a 38/2016. (VII. 21.) HM utasítás alapján 2016. szeptember 1-jével a HM VGH szervezetéből kivált és feladatrendszerével együtt az MH Logisztikai Központ szervezetébe került a HM VGH KMBBI állományából a Műszaki Átvevő és Vizsgáló Osztály; a Kutatás-fejlesztési, Tudományos és Szabványosítási Osztály; valamint a Lőkísérleti és Vizsgáló Osztály.

A Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program végrehajtásának elősegítésére érdekében újabb K+F-ben érintett szervezeteket hoztak létre. 2017. augusztus 1-jén létrejött a HM Védelmi Technológiai Kutató Központ (HM VTKK), amely stratégiai irányító szervezetként fogta össze a tárca K+F-feladatait. Ugyancsak 2017. augusztus 1-jén megalakult a HM Haderőfejlesztési Programok Főosztály (HM HFPPF), melynek kiemelt feladata a Zrínyi 2026 program hadfelszerelés-fejlesztési programjainak előkészítése, végrehajtásának irányítása, koordinálása és felügyelete. Szintén 2017. augusztus 1-jei hatállyal a K+F-tevékenység, valamint a minőségbiztosítási feladatok, illetve hatáskörök egyértelműsítése érdekében az MH Logisztikai Központ részeként megalakult az MH LK Technológiai Igazgatóság (MH LK TI).

⁹ Uo.

A HADITECHNIKAI K+F-BE BEVONT ÚJ HONVÉDELMI SZERVEZETEK, MUNKACSOPORTOK HATÁSKÖRE, FELADATAI

HM Haderőfejlesztési Programok Főosztály

Az 50 fővel létrehozott HM HFPF kiemelt feladata a Zrínyi 2026 program hadfelszerelés-fejlesztési programjainak előkészítése, végrehajtásának irányítása, koordinálása és felügyelete. A szervezet megalakításának alapvető célja az volt, hogy az addigi szétterjedt, szakmai felelősséget és döntési jogköröket elaprózó hadfelszerelés-fejlesztési folyamatot felváltsa egy centralizált, rugalmas, integrált és áttekinthető folyamat- és feladatrendszer.

Az új projektszervezet menedzsmentelvű működési alapját az integrált program-, illetve projektirányító csoportok, az ún. IPCS-k képezik. Az IPCS-k létrehozása és működtetése jól bevált nemzetközi gyakorlat, amelyet számos ország alkalmaz a hadfelszerelés-fejlesztési programok eredményes végrehajtása érdekében.¹⁰

A szervezet a haderőfejlesztési prioritások alapján elemzi, hogy mely hadfelszerelési programok esetén célszerű a képességfejlesztési igényeket hazai haditechnikai kutatás-fejlesztéssel megvalósítani, valamint részt vesz a HM hosszú távú haditechnikai K+F-stratégiájának kidolgozásában, kezdeményezi a Zrínyi 2026 program haditechnikai kutatás-fejlesztési projektjeit. A haderőfejlesztési és a hadfelszerelési prioritások ismeretében javaslatot tesz a NATO, az EU, az EDA¹¹ és a V4-ek által elindított, illetve kétoldalú nemzetközi haditechnikai K+F-programokban, -projekteknél és -tevékenységeknél történő részvételre.

HM Védelmi Technológiai Kutató Központ

A 30 fővel létrehozott HM VTKK rendeltetése a honvédelmi tárcanál, illetőleg a honvédelmi tárca érdekében folytatott haditechnikai kutatási-fejlesztési és technológiai innovációs tevékenységek stratégiai szinten történő felügyelete, illetve irányítása. A szervezet küldetése az alábbiakban összegezhető: „*A hazai kutatási-fejlesztési és innovációs tevékenység újjászervezése, integrálva a hazai hadiipar releváns képviselőit, megőrizve a tárca vezető szerepét, elősegítve a Zrínyi 2026 program sikerét, biztosítva a hazai nemzetbiztonsági, katonai stratégiai, illetőleg gazdasági érdekek érvényesülését.*”¹²

Ennek keretében a VTKK végrehajtja a honvédelmi tárca haditechnikai K+F operatív tervezési feladatait, elkészíti a HM hosszú távú haditechnikai K+F-stratégiáját, irányítja és felügyeli annak megvalósítását. Figyelemmel kíséri a természettudományos, a műszaki kutatás-fejlesztési és innovációs, valamint védelmi kutatási és technológiai trendeket, elemzi és értékeli a hazai haditechnikai K+F-projektek indításának szükségességét, és azok ismeretében javaslatot tesz a HM Haderőfejlesztési Programok Főosztálynak haditechnikai K+F-projektek indítására. Kezdeményezi, irányítja és felügyeli a hazai K+F-projekteket, valamint a részvételt a nemzetközi K+F-tevékenységekben. Elrendeli a jóváhagyott HM Éves Haditechnikai Kutatás-Fejlesztési Tervben szereplő haditechnikai K+F-projektek indítását.

¹⁰ Dr. Pogácsás Imre előadása. Csopak, HECHN-továbbképzés, 2017. 10. 02.

¹¹ European Defence Agency – Európai Védelmi Ügynökség.

¹² Filóttás István előadása. Csopak, HECHN-továbbképzés, 2017. 10. 02.

MH Logisztikai Központ Technológiai Igazgatóság

Az MH Logisztikai Központ szervezeti átalakítása, racionalizálása eredményeként és annak részeként megalakult az MH LK TI, az alábbi szervezeti felépítéssel: Kutatás-fejlesztési, Tudományos és Szabványosítási Osztály; Átvételi Osztály; Termékazonosítási és Törzskarbantartó Osztály; Hadfelszerelés Vizsgáló Osztály. Az igazgatóság Budapest, Lehel utca 41., valamint Táborfalva, Tartsay Vilmos út 82. telephelyeken alakult meg. Az MH LK TI biztosítja a haditechnikai K+F műszaki, tudományos, információs, minőségbiztosítási, szabványosítási és vizsgálati háttérét. Műszaki elemzéseket és megvalósíthatósági tanulmányokat készít a haditechnikai K+F-projektek megalapozott indításához. Összegyűjti az alkalmazó honvédelmi szervezetek haditechnikai K+F-igényeit, a HM VTKK útmutatásának megfelelően összeállítja a HM Éves Haditechnikai Kutatás-Fejlesztési Tervét. Saját vizsgálólaboratóriumában végrehajtja a haditechnikai K+F-projektek kísérleteit és vizsgálatait, illetve ha az nem lehetséges, megszervezi a külső vizsgálólaboratóriumokban történő végrehajtást. Végzi az új vagy jelentősen módosított hadfelszerelések tekintetében a szellemi tulajdonjog védelméhez kapcsolódó feladatokat, működteti a Haditechnikai Könyvtárat, biztosítja a haditechnikai K+F-hez szükséges műszaki szabványokat és NATO anyagi szabványokat, kezeli és terjeszti a NATO Tudományos és Technikai Szervezete (STO¹³) és az EDA tudományos-műszaki kiadványait, tanulmányait.

Mint a fentiekből is látható, a 2016 utáni szervezeti változásokkal létrehozott haditechnikai kutatás-fejlesztéssel foglalkozó új szervezetek egy cél sikeres megvalósítása érdekében jöttek létre, ami nem más, mint a 2017 januárjától indított Zrínyi 2026 program. A szervezetek kialakításában nyomon követhető a K+F stratégiai szintjének, illetve a végrehajtó-támogató szintjének (MH LK) a szétválasztása. Stratégiai szinten elkülönül a program megvalósítását beszerzéssel (HM HFPF), illetve kutatás-fejlesztéssel végrehajtó szervezet (HM VTKK) felelőssége. Az így kialakult szervezeti-felelősségi struktúra bár egy célt szolgált, de a benne részt vevő szervezetek (stratégiai és végrehajtói szint) sokszor egymástól elzárva, megfelelő információk hiányában tevékenykednek. Így a munka nem lehet hatékony, nincs összefogó – valós irányító – szervezet, amely rögzített felelősség, feladatkör és metodika alapján irányítaná a folyamatokat. A Zrínyi 2026 program sikere érdekében a fentiekben leírtakat megfontolásra javaslom.

A KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ (K+F+I) FOGALMA, SZINTJEI, HONVÉDELMI KAPCSOLÓDÁSA

Napjainkban az innováció és a kutatás-fejlesztés fogalma összekapcsolódik a képességfejlesztéssel, a terület lehetséges kiterjesztési pontjaival. A K+F+I-folyamatoknak meghatározó szerepük van a haderő képességének javításában. A kutatás-fejlesztéssel foglalkozó szervezetek tevékenységének megértéséhez, célszerű azoknak az alapfogalmaknak a tisztázása, amelyek köré tevékenységük a legszorosabban kapcsolódik.

Az innováció, a kutatás-fejlesztés fogalmának, tartalmának a meghatározására számos leírás létezik. A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) fogalomtára az *innovációt* mint valaminek a megújítását, megváltoztatását írja le, ami lehet új termék, új eljárás, új piac, új alapanyag stb. Az innováció fogalma nem összekeverendő a K+F fo-

¹³ Science & Technology Organization.

galmával.¹⁴ Az innováció magában foglalja a K+F-et és az iparszerű hasznosítási, piaca riteli feltételek megteremtését, a K+F pedig leegyszerűsítve a prototípus létrehozását jelenti.

A *Frascati kézikönyv* szerint a műszaki innováció olyan tudományos, műszaki tevékenység, amely technikailag új vagy továbbfejlesztett termékek és eljárások megvalósításához vezet.¹⁵ Talán leegyszerűsített az EU meghatározása, amely alapján az innováció a tudás alkalmazásának folyamata. Tehát az innováció nem más, mint a munkába állított tudás, tudományos, műszaki, szervezési, gazdálkodási, kereskedelmi műveletek összessége, amelyek eredményeként új érték keletkezik. Ugyanakkor az innováció a haderőben nemcsak technológiai fejlesztéseket jelent, hanem megköveteli a szemléletváltást is. Eredmény szervezeten kívüli partnerek bevonásával érhető el.¹⁶

Az NKFIH megfogalmazása alapján a *kutatás-fejlesztési* tevékenység olyan alkotómunka, mely a meglévő ismeretanyag bővítését, új alkalmazások kidolgozását célozza. Magában foglalja az alapkutatót, az alkalmazott kutatót és a kísérleti fejlesztést:

- *alapkutatás*: kísérleti vagy elméleti munka, amelyet új ismeretek megszerzésének érdekében folytatnak anélkül, hogy kilátásba helyeznék azok gyakorlati alkalmazását vagy felhasználását;
- *alkalmazott kutatás*: új ismeretek megszerzésére irányuló eredeti vizsgálat, amelyet elsődlegesen valamely konkrét gyakorlati cél érdekében végeznek;
- *kísérleti fejlesztés*: a meglévő tudományos, technológiai ismeretek és szakértelem felhasználása új, módosított vagy javított termékek, eljárások vagy szolgáltatások létrehozása céljából.¹⁷

A hadsereg, a haderő ellátása történhet beszerzés, illetve fejlesztés (K+F+I) eredményeként. A növekedés, a fejlődés, valamint a versenyképesség folyamatát az innováció fűzi egybe. A fejlesztés történhet saját kutatóintézetben, polgári kutatóintézetben saját kezdeményezésre, polgári kutatóintézetek eredményeinek katonai célú alkalmazásával.

A korábbiakban vázoltak alapján haditechnikai kutatás-fejlesztés nem öncélú tevékenység. Ahhoz, hogy a kutatás sikeres legyen, használható eredmények szülessenek, szükség van egy jól megfogalmazott követelményrendszerre, szükség van a kor színvonalán álló tudományos háttérre, valamint szükség van egy olyan ipari háttérre, amely terméket képes előállítani. Ezt a körfolyamatot legszemléletesebben egymást metsző halmazokkal lehet bemutatni, ahol az egyik halmaz a honvédelem, vagyis az igénytámasztó, a másik halmaz a tudomány, a harmadik halmaz pedig az ipar. A három halmaz közös metszetében az a szervezet helyezkedik el, amely hivatott a haditechnikai K+F végrehajtására. Ha történelmi példát veszünk, akkor ez a szervezet a HTI.

A honvédségi célú K+F-tevékenység olyan előre tervezett, átfogó műszaki, gazdasági és tudományos tevékenység, amely a célul kitűzött – hadfelszerelési anyag, technológia és szellemi termék kifejlesztése, korszerűsítése, illetve az ezeket megalapozó kutatási – feladat megoldására irányul.¹⁸ Minden országban a *védelmi*, a haditechnikai kutatás-fejlesztés

¹⁴ <https://nkfi.gov.hu/magyar-180603> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

¹⁵ *Frascati kézikönyv: A kutatás-fejlesztés elfogadott nemzetközi definíciói.* 14. <http://nih.gov.hu/download.php?docID=351> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

¹⁶ Porkoláb Imre: Az innováció hatása a hadviselésre. *Hadtudomány*, 2016/1–2. szám. http://real.mtak.hu/50167/1/Hadtudomany_2016_1_2__netre.21_30_u.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

¹⁷ 2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról. Hatályos: 2017. 07. 19. – 2017. 12. 31. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400076.TV> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

¹⁸ HM TH Eljárási dokumentuma. ME-730 Hadfelszerelési anyag élettartam menedzselése kapcsán jelentkező K+F tevékenységek. 2005. 12. 01.

fontos szerepet tölt be a haderő rendszerében, a biztonság és a védelem szavatolásában. A K+F átszövi az oktatás, az ipar, a gazdasági élet számos területét.¹⁹ A védelmi célú, illetve haditechnikai kutatás-fejlesztés továbbá számos területen kapcsolódik a védelmi tervezéshez, hiszen egyik sem lehet sikeres, ha nem egy közös célt szolgálnak. A K+F irányt mutathat a szükséges katonai képességek fejlesztésére, illetve a kijelölheti a beszerzési irányokat.²⁰

A HADITECHNIKAI K+F ÉS A VÉDELMI IPAR KAPCSOLATA

A haditechnikai kutatás-fejlesztés különböző állami szférákat átélő kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységbe ágyazódik be. Míg korábban a fegyveres erők igényeinek biztosítása főként katonai K+F-tevékenység eredményeként valósult meg, és a katonai kutatások jelentették az innováció élvonalát, napjainkban az innováció fő hajtóereje a civil szféra, amely kereskedelmi célból folytatja a fejlesztési tevékenységét.²¹

A nemzeti katonai képesség fenntartása, valamint a NATO közös védelmi képességekhez való hozzájárulás kötelemekkel jár együtt. Ezért a védelmi szféra kötelezettsége és egyben érdeke is, hogy a hon- és rendvédelmi szervek haditechnikai ellátását javítsák, a hadiipart korszerűsítve aktívan bekapcsolódjanak az európai védelmi ipar összehangolt fejlesztését célzó K+F-programokba.²² A magyar ipar, hadiipar ma még rendelkezik azzal a potenciállal, amely egy – a magyar védelmi feladatok ellátását szolgáló – termék fejlesztéséhez és gyártásához, hosszú távú üzemben tartásához, majd későbbi korszerűsítéséhez szükséges.²³

A védelmi ipar képességével, hatékonyságával, szervezetével kapcsolatban több kérdést vizsgálhatunk. Elsőként: az ország védelmi ipara képes-e nemzetközi piacon is versenyképes termékek előállítására. Ez alapvetően politikai szándék és pénz kérdése. A nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy valamennyi nemzeti védelmi stratégiával rendelkező ország a hazai termékeket vásárolja, ezáltal fejlesztve, továbbfejlesztve, fenntartva saját nemzeti iparát. Mivel hazánkban a rendszerváltást követő privatizációs folyamat eredményeként leépült a hadiipar és a hozzá szorosan kapcsolódó K+F-tevékenység is, ezért a megmaradt védelmi ipar a korábban rendszerbe állított hadfelszerelési eszközök kiszolgálására és karbantartására fókuszált.²⁴

Felmerülhet ez a kérdés is: vajon a védelmi ipar állami legyen vagy privát? A válasz nem egyértelmű, de a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezek ötvözete képes igazán hatékonyan működni.²⁵ Ahhoz, hogy a magyarországi hadiiparban rövid időn belül látszódnának az új fejlesztési, innovációs irányok, ma elsősorban a meglévő termékekre, az

¹⁹ Gyulai Gábor: A hazai haditechnikai kutatás-fejlesztés komplex megközelítése. Hadtudomány, 2016. Külön-szám. http://mhtt.hu/hadtudomany/2016/2016kulonszam/ht2016_kulonszam_105-119.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

²⁰ Csiki Tamás – Tálás Péter: A védelmi beszerzés és kutatás-fejlesztés kapcsolata a védelmi tervezés rendszerében. Nemzet és Biztonság, 2013/3–4. szám, 113–114. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2013_3-4_09_csiki_tamas-talas_peter_-_a_vedelmi_beszerzes_es_kutatas-fejlesztzes_kapcsolata_a_vedelmi_tervezes_rendszereben_-_nemzetkozi_tapasztalatok.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

²¹ Uo. 110.

²² Zsitnyáni Attila (2016a): Egy „bennfentes” álláspontja a magyar védelmi ipar helyzetéről. Katonai Logisztika, 2016/1. szám, 8.

²³ Uo. 9.

²⁴ Uo. 10.

²⁵ Zsitnyáni Attila: Újra helyzetbe kerülhet a magyar hadiipar. 2012. március 20. <http://biztonsagpiac.hu/ujra-helyzetbe-kerulhet-a-magyar-hadiipar> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 02.)

import kiváltására kell koncentrálni, egyetértve azzal a gondolattal, hogy a K+F mellett most a termékfejlesztésre kell összpontosítani. A sikerhez a mérnöktudás még rendelkezésre áll, a gazdaságélénkítő programoknak köszönhetően a fejlesztések finanszírozhatók, így olyan eltökélt cégekre van szükség, amelyek bele mernek vágni az új kihívásokba.²⁶

IRINYI-TERV, HAZAI IPAR FEJLESZTÉSE, STRATÉGIAI VÁLLALATOK HELYE, SZEREPE

2016 márciusában a kormány által bejelentett Irinyi-terv célja, hogy megteremtse a magyar gazdaság hosszú távú növekedésének hajtóerejét. A stratégia hét kiemelt ágazata közül kiemelkedik a védelmi ipar, amely a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek megrendeléseinek révén jelentős bevételhez juttathatja a hazai védelmi ipari vállalatokat, valamint az egyik legnagyobb megtérülési rátával bíró ágazatként számottevően erősítheti a nemzetgazdaságot. A hazai védelmi ipar átfogó fejlesztése révén a legkritikusabb területeken jelentősen csökkenthető a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek függősége a külföldi beszállítóktól. A védelmi ipari képességek fejlesztésének kapcsolódnia kellett a kormány társadalompolitikai céljaihoz, a munkahelyteremtéshez, a K+F fellendítéséhez, a technológiatranszferek megőrzéséhez, tehát a nemzetgazdaság növekedésének elősegítéséhez. A védelmi ipar rövid távú speciális fejlesztési céljai között szerepel a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programmal harmonizált hazai iparfejlesztés, a hazai gyártási lehetőségek fejlesztése is.²⁷

KORMÁNYZATI CÉLKITŰZÉS AZ MH KÉPESSÉGÉNEK KIALAKÍTÁSÁRA – A ZRÍNYI 2026 PROGRAM

Az Irinyi-tervben meghatározottak, valamint a kormányzati célok – *„Szeretnénk, hogy a tízéves ciklus végére a Magyar Honvédség a térség egyik meghatározó haderejévé váljon”*²⁸ – alapján *„az elmúlt huszonhat év legnagyobb honvédelmi és haderőfejlesztési programját indította el 2017 januárjától a Magyar Honvédség, Zrínyi 2026 néven – jelentette be dr. Simicskó István honvédelmi miniszter”*.²⁹

A fejlesztésekben a kormány fontos tényezőként számol a hazai védelmi ipar minél szélesebb körű, átgondolt újjáélesztésével, lehetőség szerinti bővítésével, nem beszélve annak gazdaságélénkítő és munkahelyteremtő hatásairól. A Zrínyi 2026 program megvalósítását a kormány az 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozatban fogadta el. Tervek szerint a program részeként megvalósul a védelmi költségvetés emelésének „gyorsítása”, és 2024-ig eléri a GDP 2,0%-át. Az emelés mértéke évenként a következő ütemben tervezett: 2017–2020: 0,1%; 2021–2022: 0,15%; 2023: 0,2%; 2024: 0,3%. A Honvédelmi Minisztérium a megemelt költségvetési összeget a Zrínyi 2026 programban megfogalmazott fejlesztési feladatok

²⁶ Zsitnyányi Attila (2016b): Újabb reményt ad az Irinyi-terv. 2016. február 24. <http://biztonsagpiac.hu/ujabb-remenynt-ad-az-irinyi-terv> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 02.)

²⁷ Irinyi terv. <http://www.kormany.hu/download/d/c1/b0000/Irinyi-terv.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 12. 28.)

²⁸ Az ország és Európa biztonsága a tét – Interjú: Simicskó István honvédelmi miniszterrel. 2017. 10. 25. <http://www.szon.hu/az-oroszag-es-europa-biztonsaga-a-tet-interju-simicsko-istvan-honvedelmi-miniszterrel/3660036> (Letöltés időpontja: 2019. 01. 07.)

²⁹ Zrínyi 2026 – Az átfogó fejlesztések időszaka következik. https://www.honvedelem.hu/cikk/61339_zrinyi_2026 (Letöltés időpontja: 2019. 01. 07.)

megvalósítására fordítja, fejlesztik a katonák egyéni felszerelését, harctéri fegyverzetét és a haditechnikai képességét.³⁰

BESZERZÉS, K+F, HAZAI GYÁRTÁS, LICENCALAPÚ GYÁRTÁS?

Egy hadseregbe több módon kerülhet be modern technológia: beszerzések, illetve saját kutatás és fejlesztés, illetve hazai gyártás révén, de fontos bekerülési forma a licencalapú gyártás is. A licenc szó használati jogot jelent, vagyis a termék birtokosa, feltalálója, szerzője szerződött feltételek mellett átadja a termék használatának, gyártásának a jogát, engedélyét.

Érdemes megvizsgálni, hogy a fenti lehetőségek az ország, a gazdaság, az ipar, a fejlesztő szervezetek szempontjából milyen előnyökkel, hátrányokkal járnak. Triviálisan megfogalmazva: van-e értelme Magyarországon haditechnikai termékeket gyártani, fejleszteni, vagy inkább külföldről vásároljunk? Egyetértve az MVSZ elnökének a Katonai Logisztika 2016/1. számában megjelent – onnan kiragadott – gondolataival, a kérdésre az alábbi elemzés adhat támpontot.

A magyar tervezésű és gyártású eszköz beszerzése számos gazdasági, társadalmi és szociális előnnyel bír. A magyar terméknek hozzáadott hazai szellemi értéke van, fenntartja és fejleszti a hazai mérnöktudást, új munkahelyeket teremt, szélesíti a hazai beszállítói kört. A felhasználó szempontjából rugalmasabban teljesíthetők a különleges szakmai igények. Az állam biztonsága szempontjából a hazai gyártás csökkenti az ország gazdasági kitérttségét a „mozgósítható” gyártói kapacitás megerősítésével.

Külföldi termék licencalapú gyártása nem a nemzeti ipar fejlesztése irányába mutat, hiszen nem jön létre exportképes hazai termék. A licencgyártású termékek nem élénkítik a hazai cégek K+F+I-képességét, szinte lehetetlenné teszi az egyedi magyar igények, módosítások végrehajtását, a gyártási folyamat nem teremt meg a javítási, karbantartási, technikai kiszolgálási jártasságot.

Külföldi gyártású eszközök beszerzése sem a nemzeti ipar fejlesztése irányába mutat, vélhetően szinte semmilyen hazai szellemi és fizikai hozzáadott értékkel nem fog rendelkezni. Ezen termékek beszerzése gyengíti a hazai cégek K+F+I-képességét, hozzájárul a képzett magyar munkaerő külföldre áramlásához. Az információvédelem miatt a magyar igényű módosítások lassan és költségesen valósulhatnak meg. A béke, a különleges jogrendi és a háborús időszakban a külföldi gyártói kapacitás nem „mozgósítható” Magyarországon, a Magyar Honvédség érdekében.³¹

A RENDSZERINTEGRÁTOR HELYE, SZEREPE, LEHETŐSÉGEI, FELADATKÖRE

A haditechnikai eszközök, hadfelszerelések napjainkra egyre bonyolultabbá, komplexebbé váltak, gondoljunk például egy 21. századi modern katona felszerelésére: ruházati, fegyverzeti, optikai, vegyvédelmi, műszaki, egészségügyi, élelmezési, híradó, elektronikai szakterületekhez tartozó különféle eszközökkel látják el a katonát. Egyrészt ezt a felszerelést tartalmazó egyetlen gyártó cég nem képes alkalmazói igények alapján önállóan kifejleszteni, előállítani,

³⁰ Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program. https://honvedelem.hu/files/files/108409/zrinyi2026_190_190_7.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 01. 07.)

³¹ Zsitnyányi (2016a): i. m. 11–12.

másrészt ahhoz, hogy az alkotóelemek komplex felszereléssé álljanak össze, szükség van egy „közös többszörösre”, aki/ami integrálja, működő egésszé teszi az eszközök sokaságát.

A fenti példából is látható, hogy a rendszerintegrátori szervezeti modell alkalmazása az új komplex rendszerek – mint például a haditechnikai eszközök – fejlesztésénél, illetve az ilyen típusú, már meglévő rendszerek jelentős modernizációjánál célszerű. Míg előbbinél a beszerzett és újonnan kifejlesztett alrendszerek és komponensek, addig utóbbinál a meglévő eredeti és a beszerzett vagy újonnan kifejlesztett alrendszerek és komponensek integrációját kell megteremteni a rendszer megfelelő együttes működése érdekében. A gyártók, forgalmazók, megrendelők erre a feladatra külön-külön nem alkalmasak, mert csak valamilyen speciális technológiai képességgel vagy kapcsolódó, de részleges szakismerettel rendelkeznek. Ezért szükségessé válik egy olyan szervezet jelenléte, amelyik összefogja a teljes folyamatot. Tehát a rendszerintegráció egy folyamat, amely az igények megfogalmazásától a megvalósításig terjed.

A Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról született kormányhatározat életbelépésének köszönhetően a következő években jelentősen bővülő költségvetés lehetővé teszi a fejlesztés és a haditechnikai korszerűsítés felgyorsítását. A programban szereplő K+K+I-feladatok koordinálásának egyik lehetséges módja, ha a feladatra kijelölnek egy vagy akár több rendszerintegrátort.

Tekintettel arra, hogy a rendszerintegrátori feladatkör tartalmára vonatkozóan nem állt rendelkezésre tárcaszintű jogi norma vagy egyéb belső szervezetszabályozó, a feladat megkezdéséhez elengedhetetlen volt egy általános koncepció kidolgozása. A tulajdonosi jogkört gyakorló döntése alapján 2018 elején a Zrínyi 2026 program megvalósításához a K+F+I rendszerintegrátori³² tevékenysége koncepciójának kidolgozására HM ARMCOM Zrt. kapott feladatot.

A honvédelmi K+F+I-tevékenység alapvetően az alábbi lépéseken keresztül valósul meg:

- hadműveleti igény jelentkezése;
- hadműveleti igény megfogalmazása;
- a hadműveleti igény lebontása harcászati és műszaki követelményekre;
- konzultáció a rendszerintegrátorral a K+F-tevékenységet tartalmazó programok műszaki követelményrendszerének kialakítása során;
- döntéshozatal a műszaki követelményeknek megfelelő céltermék beszerzésének módjáról – „kifejlesztés vagy megvásárlás” („MAKE OR BUY”);
- döntéshozatal a beszerzés módjának megfelelő beszerzési eljárás megindításáról, ideértve a források hozzárendelését;
- a beszerzési eljárás lefolytatása, komplex tevékenység esetén a rendszerintegrátor kiválasztása, kijelölése.

Fentiekből következik, hogy a rendszerintegrátor klasszikus értelemben vett integrátori tevékenysége a beszerzési eljárásban történő kiválasztásával veszi kezdetét, de az eredményes pályázat és az integrátori szerepkör betöltése csak bizonyos képességek folyamatos fenntartásával lehetséges. A műszaki megvalósítás vonatkozásában a rendszerintegrátor fő feladata az új rendszer megtervezése, az egyes kifejlesztett és/vagy beszerzett alrendszerek és komponensek blokkvázlatszintű megtervezése, szintetizálása és összeépítése a megrendelői (műszaki) követelmények alapján.

³² K+F+I-rendszerintegrátor: az a kijelölt szervezet, amely a megfogalmazott elvi döntések és stratégiák szellemében gondoskodik a K+F+I gyakorlati megvalósításáról, a HM megrendelésétől a prototípus elkészítéséig, illetve átvételéig.

Következő lépésként piackutatás keretében megkeresi, kiválasztja a végrehajtásba bevonnivalókat vagy kijelölendő szervezeteket, együttműködőket. Az egyeztető tárgyalásokat követően a rendszerintegrátor szerződéseket köt a feladat végrehajtására, majd a megvalósítás teljes folyamatában nyomon követi, koordinálja, ellenőrzi a tevékenységet, szükség esetén beavatkozik a végrehajtásba. A prototípus elkészítését követő tesztek tapasztalata alapján a rendszerintegrátor irányítja a szükséges korrekciók végrehajtását mindaddig, amíg a termék a megrendelésben rögzített követelményeknek meg nem felel.

A rendszerintegrátor leegyszerűsítve: szervez, összefog, koordinál, ellenőriz, dokumentál, egészében menedzseli a K+F+I-projektet.

A HADITECHNIKAI K+F MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES KÉPESSÉGEK, HÁTTÉRINTÉZMÉNYEK

„A kutatás-fejlesztés és innováció intézményrendszerét és finanszírozását úgy kell kialakítani, hogy a rendszerben dolgozó csoportok és egyének érdekei a lehető legnagyobb mértékben egybeessenek a nemzeti érdekekkel.”³³

Alacsony K+F-kapacitással bíró gazdaságok akkor tudnak eredményesen tevékenykedni, ha egymás infrastrukturális, műszaki-technikai és humán erőforrásait megosztva és maximálisan kihasználva végzik feladataikat. A hazai együttműködés kialakításában fontos szerepet játszhatnak a védelmi iparral szoros kapcsolatban álló intézmények (például az Innovációs és Technológiai Minisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Pénzügyminisztérium, a Magyar Védelmiipari Szövetség stb.). Ezek az intézmények általában birtokában vannak azoknak a legfontosabb ismereteknek, melyek alapján meg lehet állapítani, hogy melyik védelmi ipari vállalatok között van lehetőség együttműködés kialakítására a tényleges termékgyártás vagy karbantartás, felújítás, szervizelés területén.³⁴

Haditechnikai jellegű K+F+I-feladatok sikeréhez elengedhetetlen az együttműködés a civil oktatási intézményekkel, egyetemekkel. Erre jó példa a Honvédelmi Minisztérium és a Miskolci Egyetem között 2018. december 12-én aláírt együttműködési megállapodás. A megállapodás általánosságban négy fő területre: a toborzásra, az önkéntes tartalékos szolgálatra, az oktatásra, valamint a kutatásra és a tudományos életre terjed ki. Szabó István, a HM honvédelmi ügyekért felelős államtitkára szerint *„Természetes szövetségese a Honvédelmi Minisztériumnak és a Magyar Honvédségnek a felsőoktatás területe, hiszen a felsőoktatásban tanulnak azok a fiatalok, akik a jövő szakemberei lesznek, s itt folyik az a kutatási és fejlesztési munka, amelyre szükségünk van”*.³⁵

A teljesség igénye nélkül elmondható, hogy a haditechnikai K+F-tevékenységhez hatékonyan működő tudományos háttérintézményekre, kutatóműhelyekre, könyvtárakra, doktori iskolákra van igény. A vizsgálatok végrehajtásához szükség van laboratóriumokra, mérőeszközökre, felszerelésre. Mivel ilyen létesítményeket, intézményeket fenntartani akkor éri meg, ha a kapacitásait magas szinten kihasználják, ezért a civil oktatási és egyéb tudományos intézetek és a honvédség egymás hiányzó képességeit kölcsönösen kihasználva

³³ Pálinkás József: Nemzeti érdek a globális kihívások korában. Nemzeti Érdek, Új folyam, 2015/11–12. szám, 93.

³⁴ Sticz László: A védelmi ipar helye, szerepe a katonai képességfejlesztés folyamatában a HM Rt-k és azok privatizációja bemutatása tükrében. Hadmérnök, 2009/3. szám.

³⁵ Együttműködés a Honvédelmi Minisztérium és a Miskolci Egyetem között. https://honvedelem.hu/cikk/113845_egyuttmukodes_a_honvedelmi_miniszterium_es_a_miskolci_egyetem_kozott (Letöltés időpontja: 2019. 01. 07.)

érhetnek el eredményeket. Az oktatási intézetek biztosíthatják a modern haderő szakemberutánpótlását, mérnökállományát, továbbá lehetőséget biztosítanak közös tudományos munka végzésére, szakmai-kutatási pályázatok benyújtására, továbbá doktori (PhD-) képzésben való részvételre is. A honvédség pedig az oktatási intézmények nyújtotta infrastrukturális lehetőségeket kiaknázva a haditechnikai kutatások műszaki támogatásának színvonalát képes emelni. Fontos továbbá hangsúlyozni a duális képzésben rejlő lehetőségeket is. És végül, de nem utolsósorban a hatékony és eredményes kutatás-fejlesztés fontos tényezői a nemzetközi szervezetekkel, intézetekkel kialakított szakmai kapcsolatok, együttműködések.

ÖSSZEZGÉS

A HM-nek az 1920-ban alapított HTI volt az a szervezete, amely az évtizedek során megfelelő szakembergárdával rendelkezett ahhoz, hogy újat, maradandót, a honvédség igényeit figyelembe vevő termékeket alkosson. Az Intézetben dolgozók a termékeiken keresztül népszerűsítették a hazai ipart az itthoni és a külföldi rendezvényeken, másrészt ezeken a rendezvényeken jó műszaki érzékkel látták meg a követendő újdonságokat. A felkészült szakemberek képviselték az országot a nemzetközi K+F-fórumokon. Több mint 90 éven keresztül nagyon jól működő rendszer volt, amelyet az utóbbi évekre sikerült szinte teljesen megszüntetni. Az ország védelme, az Irinyi-terv, Zrínyi 2026 program haditechnikai fejlesztési céljából is szükséges lenne egy a HTI-hez hasonló szervezet létrehozása.

Az „új HTI-nek” a haditechnikai K+F területén túl az MH beszerzéseiben is lehetne fontos feladata. A haditechnikai beszerzések műszaki követelményeinek kidolgozását, azok teljesülésének ellenőrzését, valamint az azokkal összefüggő minőségbiztosítási feladatokat jól felkészült mérnököknek (hadmérnököknek) kellene végezniük. A különböző szakterületi igényekre a hadmérnökök kereshetik meg a megoldásokat műszaki elemzések, összehasonlító vizsgálatok végrehajtása során, megalapozva ezáltal a sikeres beszerzéseket.

A fentiek megteremtésére első lépésként 2017-ben a HM Védelmi Technológiai Kutató Központ (HM VTKK) létrehozása biztosított jó alapot, mivel addig a tudomány, az ipar és a védelem kapcsolati rendszere egységes rendezőelv nélküli dimenzióban volt. Elkötelezett, jól képzett szakemberekre (jelen esetben „mérnök-katonákra”) van azonban szükség ahhoz, hogy ezt a célok érdekében megfelelő irányba állíthassuk. Ilyenek szakemberek voltak a Haditechnikai Intézet (Technológiai Hivatal) állományában, és a jelenlegi haderőfejlesztési célok elérése érdekében is kell lennie egy olyan hatékonyan működő szervezetnek, ahol optimális lehetőségek nyílnak a K+F-szakemberek munkájához.

2019. január 1-jei hatállyal az MH védelmi innovációs képességének fejlesztése, a haditechnikai kutatás-fejlesztéssel kapcsolatos feladatok centralizálása, továbbá a védelmi ipari fejlesztéssel összefüggő hadfelszerelés-fejlesztési feladatok ellátása hatékonyságának növelése érdekében az MH új hadrendjében, új költségvetési szerv került létrehozásra MH Modernizációs Intézet (MH MI) megnevezéssel. Az új szervezet a HM VTKK állományából, valamint az MH Logisztikai Központ egyes szervezeti elemeinek és létszámának kiválásából jött létre. Ez a szervezet – ha megkezdí munkáját – funkcionalitásában, szervezeti struktúrájában, szakemberállományában utódja vagy bázisa lehet az „új HTI”-nek, hiszen itt rendelkezésre áll a jogkör, a kutatáshoz szükséges költség, valamint a felkészült szakemberállomány is.

A K+F-tevékenységben megjelenő rendszerintegrátori szerepkör is adhat okot a bizonyságotra, hiszen a fejlesztésekhez kapcsolódó beszerzési eljárások jelenlegi anomáliái csökkenthetők, célirányosan, a követelményeknek megfelelő, egymással kompatibilis eszközök, rendszerek kerülhetnek az MH rendszerébe. Ehhez a HM ARMCOM Zrt. által kidolgozott

koncepció jó alapot nyújt, s a rendszerintegrátorok „profilgazda” szerepkörének bővítése pedig a megvalósítandó projektfolyamatok felgyorsítását eredményezheti.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2014. évi LXXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról. Hatályos: 2017. 07. 19. – 2017. 12. 31. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1400076.TV>
- A HTI honlapja. <https://haditechnikaiintezet.hu/>
- Az ország és Európa biztonsága a tét – Interjú: Simicskó István honvédelmi miniszterrel. 2017. 10. 25. <http://www.szon.hu/az-orszag-es-europa-biztonsaga-a-tet-interju-simicsko-istvan-honvedelmi-miniszterrel/3660036>
- Csiki Tamás – Tálás Péter: *A védelmi beszerzés és kutatás-fejlesztés kapcsolata a védelmi tervezés rendszerében*. Nemzet és Biztonság, 2013/3–4. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2013_3-4_09_csiki_tamas-talas_peter_-_a_vedelmi_beszerzes_es_kutatas-fejlesztes_kapcsolata_a_vedelmi_tervezes_rendszerében_-_nemzetkozi_tapasztalatok.pdf
- Együttműködés a Honvédelmi Minisztérium és a Miskolci Egyetem között. https://honvedelem.hu/cikk/113845_egyuttmukodes_a_honvedelmi_miniszterium_es_a_miskolci_egyetem_kozott
- Filótás István előadása. Csopak, HECHN-továbbképzés, 2017. 10. 02.
- Frascati kézikönyv: A kutatás-fejlesztés elfogadott nemzetközi definíciói. <http://nih.gov.hu/download.php?docID=351>
- Gyulai Gábor: *A hazai haditechnikai kutatás-fejlesztés komplex megközelítése*. Hadtudomány, 2016. Különszám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2016/2016kulonszam/ht2016_kulonszam_105-119.pdf
- Hajdú Ferenc – Sárhida Gyula: *A Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézetől a HM Technológiai Hivatalig 1920–2005*. HM Technológiai Hivatal, Budapest, 2005.
- HM TH Eljárási dokumentuma. ME-730 Hadfelszerelési anyag élettartam menedzselése kapcsán jelentkező K+F tevékenységek. 2005. 12. 01.
- Irinyi terv. <http://www.kormany.hu/download/d/cl/b0000/Irinyi-terv.pdf>
- Pálincás József: *Nemzeti érdek a globális kihívások korában*. Nemzeti Érdek, Új folyam, 2015/11–12.
- Dr. Pogácsás Imre előadása. Csopak, HECHN-továbbképzés, 2017. 10. 02.
- Porkoláb Imre: *Az innováció hatása a hadviselésre*. Hadtudomány, 2016/1–2. http://real.mtak.hu/50167/1/Hadtudomany_2016_1_2__netre.21_30_u.pdf
- Sticz László: *A védelmi ipar helye, szerepe a katonai képességfejlesztés folyamatában a HM Rt-k és azok privatizációja bemutatása tükrében*. Hadmérnök, 2009/3.
- Zrínyi 2026 – Az átfogó fejlesztések időszaka következik. https://www.honvedelem.hu/cikk/61339_zrinyi_2026
- Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program. https://honvedelem.hu/files/files/108409/zrinyi2026_190_190_7.pdf
- Zsitnyányi Attila: *Egy „bennfentes” álláspontja a magyar védelmi ipar helyzetéről*. Katonai Logisztika, 2016/1.
- Zsitnyányi Attila: *Újabb reményt ad az Irinyi-terv*. 2016. február 24. <http://biztonsagpiac.hu/ujabb-remeny-ad-az-irinyi-terv>
- Zsitnyányi Attila: *Újra helyzetbe kerülhet a magyar hadiipar*. 2012. március 20. <http://biztonsagpiac.hu/ujra-helyzetbe-kerulhet-a-magyar-hadiipar>
- <https://nkfih.gov.hu/magyar-180603>

Harangi-Tóth Zoltán százados:

FRANCIA EJTŐERNYŐSÖK AZ INDOKÍNAI HÁBORÚ ELSŐ FELÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: Az indokínai háború során Franciaország nagy számban alkalmazott ejtőernyős-alakulatokat. A támadó műveletek döntő hányadát század- vagy zászlóaljszintű légideszant-kötelékek bevetése előzte meg,¹ de gyakran az elszigetelt, ellenség által a főerőktől elvágtatott helyőrségek felmentésére önállóan is ezeket a kötéleket alkalmazták. A rendkívüli terepviszonyok miatt a különlegesen felkészített, közelharcban jártas könnyűgyalogos alakulatoknak rendkívül fontos szerepük volt a háború során. A sűrű, járhatatlan őserdő és a szegényes úthálózat a távoli bázisokat rendkívül kiszolgáltatottá tette, azokat sokszor csak a levegőből lehetett ellátni vagy megerősíteni. A francia ejtőernyősök nagyszámú bevetésének vizsgálata fontos információforrás lehet a jövő katonai vezetői számára, és kiegészítheti ismereteinket a század-, illetve zászlóaljszintű ejtőernyős-műveletekkel kapcsolatban. Jelen tanulmány egy konkrét alkalmazást is bemutat – az 1950-es év őszének harcait a kínai határ és Dong Khé település közelében.

KULCSSZAVAK: légideszant, indokínai háború, különleges terepviszonyok, Dong Khé, 1950

BEVEZETÉS

A francia katonai ejtőernyőzés a második világháború előtt született. Mint az európai államok többségének hadseregében, itt is szovjet hatásra kezdték el megszervezni az első önálló századokat. A katasztrofális 1940-es hadjáratot követően 1943-ban a gyarmatokon szervezték újra az alakulatokat. Az 1. ejtőernyős vadászrezred (lére Régiment de Chasseurs Parachutistes, 1 RCP) 1944-től az amerikai 82. légi szállítású hadosztály kötelékében harcolta végig a háborút.

A második világháborús tapasztalatok vezettek az első önálló francia egység, az ejtőernyős menet feldandár megszervezéséhez (Demi-Brigade de Marche Parachutiste – DBMP).² Ez az egység 1946-ban, létrejötte után szinte azonnal a távol-keleti hadszíntérre, Indokínába indult. A terület sajátosságából következett, hogy az erőket csak kis kötélekben, század- és zászlóaljszinten vetették be, ezért a nagyobb egységeket 1948-ban föloszlatták, és részeit többségében önálló zászlóaljakként, közvetlenül a légi szállítású erőkért felelős parancsnokságnak rendelték alá. Ezek a kötélek a háború alatt a legtöbbet bevetett erők közé tartoztak, szinte minden műveletben alkalmazták őket, legtöbbször harcászati légideszantként. A konfliktus

¹ Ezek közül a legismertebb a „Castor” hadművelet, melyre 1953 őszén került sor a laoszi határ közelében. Az ejtőernyős-zászlóaljak Dien Bien Phu település közelébe ugrottak, hogy a környező folyó völgyet birtokba vegyék, és a területet biztosítsák a később beérkező francia erők számára.

² Állományában négy zászlóaljjal, ideiglenesen létrehozott (erre utal az elnevezésben szereplő „menet” megnevezés) alakulat. Ezek mellett Indokínában csak két légiós zászlóalj tevékenykedett.

során a francia erők több mint kétszáz, szakasz, zászlóalj vagy nagyobb méretű ejtőernyős ugrást hajtottak végre,³ amelyekbe nem számít bele a különleges alakulatok tevékenysége.

Véleményem szerint ez a légideszanterők korlátozott, harcászati szintű alkalmazása a jelenlegi Magyar Honvédség számára is realitást jelenthet, és a franciák – specifikus terep-, éghajlati és egyéb eltérő viszonyoktól függetlenül – tapasztalatai olyan gazdag példatárat és esettanulmányt jelenthetnek, amelyek alapján mindenképpen érdemes a kutatásokat kiterjeszteni az ejtőernyős-alakulatokra is. Célszerűnek tartom, hogy a kisebb összecsapások elemzése során különös figyelmet szenteljek az ejtőernyős-erők tevékenységének, mert ezek jelentették a franciák számára azt a mindenhol bevethető elitkötelék-típust, amely a műveletek többségében kiemelt szerepet kapott. Egy ilyen alkalmazásra konkrét példaként hozom a 4. számú gyarmati út (Route Coloniale 4 – RC4) mentén vívott harcok csúcspontján, 1950 tavaszán Dong Khé településnél lezajlott események ismertetését.

AZ INDOKÍNAI HARCOK VIZSGÁLATA A FRANCIA LÉGIDESZANTOK ALKALMAZÁSA SZEMPONTJÁBÓL

Indokína földrajzi adottságaiból következik, hogy a Viet Minh⁴ északon, Tonkin területén volt a legerősebb, itt volt a legszilárdabb a falvaktól kapott támogatása, de a harcok megvívásához szükséges logisztikai támogatás is itt érkezett be Kínából. A Vörös-folyó deltája és Hanoi körzete mindkét fél számára kiemelt fontossággal bírt, mind katonai és mezőgazdasági, mind presztízsszempontból. A franciák számára a város jelentette a gyarmati Indokína kulcsát, a Viet Minh-nek pedig a japán elleni kommunista ellenállás bölcsőjét is.

A támogató falusias háterszáznak és a kínai katonai segítségnek hála az első észak-vietnámi reguláris ezredek, később hadosztályok is ebben a térségben jelentek meg először. Ez egyben azt is jelentette, hogy a francia távol-keleti erők ebben a térségben nagyrészt statikus, területvédelmi harcot folytattak, amely az itt állomásozó gyalogos-erők döntő hányadát helyhez szögezte. A gyarmati hadvezetés – hogy kellően mobil tartalékkal rendelkezzen – ebben a térségbe csoportosította a meglévő ejtőernyős-erőinek szinte egészét, így tehát Tonkin és a deltavidék lett a légideszant-műveletek elsődleges terepe. Összességében elmondható tehát, hogy a háború leghevesebb harcait, legtöbb összecsapását, majd döntő ütközetét is északon vívták meg.

A francia erők itt hadászati szinten védelmet folytattak, amely egyes útsomópontok, települések megszállásából, valamint megtartásából állt,⁵ és a korlátozott célú támadó műveletek csak az ellenséges erők lekötésére, a védelem szilárdságának szempontjából fontos terepszakaszok visszafoglalására, vagy körülzárt helyőrségek fölszabadítására, utánpótlási vonalak biztosítására korlátozódtak. Mindhárom említett művelet típusban az ejtőernyős-erőkre hárult nagy szerep, mert a trópusi Tonkin mocsaras, hegyes és őserdővel fedett területein a szegényes úthálózat miatt gépesített csoportok alkalmazására csak korlátozott időbeni és

³ Michel Benoît: Les opérations aéroportées. La profondeur stratégique en question. Force Stratégique N° 37, Institut Français des Relations Internationales (IFRI), 2012, 16. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/fs37michel.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 05. 02.)

⁴ „Liga Vietnám fölszabadításáért”. Ho Si Minh vezette kommunista szervezet, mely kínai támogatással sikerrel harcolt először a japánok, majd a franciák ellen.

⁵ 1951-re kiépült az ún. „De Lattre-vonal”, amely megvalósítójáról, az azonos nevű francia tábornokról kapta a nevét. Ez a kisebb betonbunkerek, települések közelében épült megerődített táborok és tüzérségi állások laza rendszeréből felépülő vonal állította meg a Viet Minh 1951-es nagy offenzíváját.

földrajzi lehetőség nyílt. Az indokínai konfliktus főleg a terep jellege miatt egy összefüggő frontvonal nélküli háború volt, ahol a mobilitás minden formája felértékelődött.

A Viet Minh légvédelme szinte a háború egésze alatt jelentéktelen maradt – csak Dien Bien Phu 1954-es ostromára sikerült számottevő, a légi műveletekre kihatással lévő csöves légvédelmet fölvonultatnia, és részéről szignifikáns légi tevékenységről egyáltalán nem beszélhetünk. Ebből következik, hogy a franciák számára – nagy mobilitásuk miatt – abszolút túlsúlyba került a légierő és a haditengerészeti repülőerők alkalmazása mind támogatás, mind ellátás szempontjából, de még a támadó műveletek tervezése során is. A korlátozott számban rendelkezésre álló szállító repülőgépek logisztikai feladatokra történő igénybevétele olyan jelentős volt, hogy ez a légideszant-műveletek korlátozásához vezetett – a franciák egyszerre csak egy zászlóaljat tudtak ledobni,⁶ és a háború végéig sem érték el a kitűzött céljukat, hogy egyszerre három zászlóaljat vethessenek be.⁷ A franciák légi tevékenységét összegezve megállapítható, hogy azt a háború folyamán csak a pilóták kifáradása és a technikai eszközök amortizációja korlátozta. Ez utóbbi pedig szinte kizárólag az amerikai pénzügyi és anyagi-technikai segítségtől függött.⁸

A fokozott légi tevékenység hatványozottan volt jellemző a tonkini területekre, míg az ország középső részén a terep a gépesített csoportok, valamint a ritkábban lakott vidékek miatt a bombázóerők összhaderőnemi együttműködésére alkalmasabb volt. A Saigont körülvevő déli mocsaras, dombos vidéket, azaz Kokinkínát a gyarmati erők szilárd jelenléte jellemezte, itt a Viet Minh nem tudott tért nyerni. A francia légideszanterők tevékenysége szempontjából tehát az északi területeken folyó műveleteket célszerű vizsgálni.

A tonkini műveleteket alapvetően meghatározták a térség változatos terepviszonyai. A területet a Vörös-folyó szeli ketté, emellé épültek a jelentősebb városok is (Hanoi, valamint Haiphong az öböl partján, a folyó deltájában). A kínai hegyekből érkező folyó vízgyűjtő területe mocsaras, alapvetően mezőgazdasági művelésű, rizstermesztő vidék. Ezt a hegyek közé szorított, a folyó torkolata felé kiszélesedő völgyet mind délről, Laosz felé, mind északról, Kína felé több mellékfolyó szeli át, köztük a Fekete-folyó a jelentősebb. A két országhatár felé egyre magasodó, sziklás, gyakran összefüggő őserdővel borított hegyláncok futnak, köztük mély folyóvölgyekkel és apró falvak tucatjaival. A térség Hanoi-központú úthálózata szegényes, a gyarmati utak közül az északon, a határral párhuzamosan futó keskeny 3-as és 4-es számú (RC3, RC4), valamint a délre, Saigon felé haladó 1-es számú utak (RC1) a logisztikai ellátás szempontjából figyelembe vehetők.

A franciák új típusú bázisok kiépítésével igyekeztek a földrajzi viszonyokból eredő elszigeteltséget csökkenteni. A fontosabb irányokban, jelentősebb útcsomópontok mellé olyan völgyekben vagy sík területen kiépített erődrendszert hoztak létre, amely helyőrségével uralta a kulcsterületeket. A kisebb bunkerek és ellenőrző pontok számára logisztikai bázisként szolgált, ellátását pedig főleg légi úton, saját kifutópályáján keresztül végezték. Ezt az új típusú, az egyes hadművelési területeken folyó műveletek irányítására és kiszolgálására

⁶ Charles M. Shrader: *A War of Logistics: Parachutes and Porters in Indochina, 1945–1954*. (Foreign Military Studies), University Press of Kentucky, Lexington, 2015, 120.

⁷ Előzetes számvetések alapján ennyi erőre lett volna szükség ahhoz, hogy az átszegdelt terepen az északi erőket elvágják a visszavonulás lehetőségétől, és így lehetővé váljon megsemmisítésük.

⁸ The Pentagon Papers, Gravel Edition, Volume 1, Chapter 4: U.S. and France in Indochina, 1950–56. Beacon Press, Boston, 1971. <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/pentagon/pent9.htm> (Letöltés időpontja: 2018. 05. 02.)

létrehozott összhaderőnemi (logisztikai) funkciókkal rendelkező helyőrséget nevezték légi-földi bázisnak (Base Aero-Terrestre).⁹

A FRANCIA LÉGIDESZANTERŐK INDOKÍNÁBAN

Az új típusú háborúhoz új alakulatok is kellettek. 1948-ban Marcel Bigeard¹⁰ 2. számú kommandójának átlagéletkora 20 év alatt volt. A fiatal katonákat fiatal tisztek vezették, akiknek még a háború második évében sem volt megfelelő a hadszíntér sajátosságaihoz illeszkedő felkészítésük. A szakaszparancsnokok nagy része 1947-ben végzett Saint-Cyr-ben, ahol képzésük a második világháború nagy konvencionális összecsapásainak elemzésére épült, és a tapasztalatok nagy része Indokínában használhatatlan volt.¹¹ A hiányosság kiugró veszteségekhez vezetett, egyben felértékelte a különleges műveletekben is tapasztalatokkal rendelkező idősebb parancsnoki állomány és a részben kelet-európai veteránokból álló légióalakulatok jelentőségét.

A hadművelleti rugalmasság és a művelleti hatékonyság megőrzése érdekében a francia légideszanterek nem voltak beosztva sem a szárazföld, sem a légi-erő regionális parancsnokságai alá, hanem saját vezetéssel rendelkeztek. Ez volt 1949-től az Indokínai Légi Szállítási Csapatok (Troupes Aéroportées d'Indochine – TAPI) parancsnoksága, amely saját független logisztikai elemekkel rendelkezett. Az ellátás hatékonysága érdekében két ellátóbázis –északi és déli – köré szerveződött az ejtőernyős-erők telepítése.

1950-re a TAPI hat, de bizonyos időszakokban nyolc ejtőernyős-zászlóaljjal rendelkezett.¹² Ezek állománya egyáltalán nem volt homogén, mert mind a légió, mind a gyarmati erők, később pedig a helyi erők is hoztak létre önálló légideszant-alakulatokat. Ezek kezdetben a második világháborús különleges alakulatok veteránjai köré szerveződtek.¹³ A francia idegenlégió három zászlóaljat (Bataillon Étranger de Parachutistes – BEP) alakított, az 1–3. számúakat. A reguláris gyarmati erők három-öt gyarmati ejtőernyős-zászlóaljat (Bataillon Parachutiste Colonial – BPC), korábbi nevén gyarmati ejtőernyős kommandós zászlóaljat (Bataillon Colonial de Commandos Parachutistes – BCCP) hoztak létre.¹⁴ Ezek szervezete kissé eltért egymástól. Kiképzettség és tapasztalat szintjén is volt eltérés, általában a légió javára, köszönhetően a konfliktus kezdetétől a soraikban harcoló második világháborús, főleg közép- és kelet-európai katonaviselt „újonc” állománynak. Alapvetően elmondható,

⁹ Shrader: i. m. 116.

¹⁰ Marcel Bigeard (1916–2010) az egyik leghíresebb francia ejtőernyős tiszt, aki végigharcolta a második világháborút, majd az indokínai és az algériai konfliktusokat is. Egyszerű legénységi katonából altábornagyi rendfokozatig jutott, és a védelmi miniszter helyettese is volt. Az 1950-es és az 1960-as évek gyarmati harcainak során többszörösen kitüntetették, katonái számára ő testesítette meg az eszményi ejtőernyős parancsnokot. Alakja, tevékenysége több irodalmi mű és film ihletője volt.

¹¹ Marie-Danielle Demélas: Parachutistes en Indochine. Vendémaire, Paris, 2016, 22.

¹² Benoît: i. m. 16.

¹³ Korábban a gyarmatokon megalakított és szövetséges oldalon harcoló ún. rohamzászlóaljak (Bataillon de Choc – BC) és a légi szállítást gyalogoszászlóaljak (Bataillon d'Infanterie de l'Air – BIA) állományából a partraszállás támogatására a brit Különleges Légi Szolgálat (Special Air Service – SAS) kötelékén belül megszervezték a 3. és 4. SAS-zászlóaljakat, illetve a „Jedburgh” (mélységi diverzáns) kommandókat.

¹⁴ A francia ejtőernyős-alakulatok elnevezése és szervezete gyakran változott, szinte évente átnevezték és átstrukturálták őket, és ez megnehezíti az egyes alakulatok tevékenységének nyomon követését, de akár a felépítésének vizsgálatát is. Emellett a harcban súlyos veszteségeket szenvedett zászlóaljakat feloszlatták, majd ugyanazon a hadrendi számon új köteléket szerveztek. Ezeket – ha szükséges volt a megkülönböztetés – római számokkal jelölték, például: 6e BPC II.

hogy a háború kezdeti éveiben a második világháborút megjárt, ott tapasztalatokat szerzett katonákból álló ejtőernyős-alakulatok harcértéke igen magas volt, dacára a hiányos felszerelésnek és – legalábbis az amerikai támogatás beérkezéséig – akadozó ellátásnak.

A franciák 1951-től megkezdték a „sárgítást” (*jaunissement*), azaz helyi, ázsiai alakulatok létrehozását is. A háború végéig egy laoszi, egy kambodzsai (khmer) és hat vietnámi ejtőernyős-zászlóaljzat alakítottak meg.¹⁵ Ezek tisztjei a francia alakulatokból kerültek ki, míg az altisztek és a legénység az adott helyi nemzet katonái közül.

A felszerelés kezdetben főleg angol és francia háborús készletekből állt. A háború előrehaladtával, de különösen a koreai háború okozta sokk hatására azonban egyre nagyobb mértékű lett az amerikai támogatás. Egyenruhák, sisakok, szállító és páncélozott járművek területén egyértelműen az amerikai származás dominált, egyedül a kézfegyverek között volt francia eszköz jelentősebb számban. Az élelmezés és egyéb ellátmány is általában amerikai volt, amely nem minden esetben felelt meg egyaránt az afrikai vagy a kelet-európai katonák számára. A katonák elsődleges szállítóeszközei a második világháborúban bizonyított Ju-52 és C-47 Dakota típusú repülőgépek voltak.

Mivel a súlyosabb harcok az északi területekre koncentráálódtak, így a francia ejtőernyős-zászlóaljak Hanoi területén voltak elszállásolva, többségében szükségkaszárnyákban. Az iskolákból, szállodákból átalakított épületek nem voltak alkalmasak nagyszámú, hosszú időn keresztül ott állomásozó katona ellátására – nem is beszélve a környék lakosságáról. A fegyelmi helyzet a háború során különösen a légiós- és az ejtőernyős-alakulatok kapcsán volt kirívóan rossz. Az egészségügyi statisztikát csak tovább rontotta a két említett alakulat-típus katonáinál tapasztalható és kiugróan magas arányban előforduló nemi betegségek miatt bekövetkezett harcképtelenség. A kiépített bázisokon tevékenykedő gyalogságtól eltérően a légideszanterők jellemzően több napig az őserdőben harcoltak, ami főleg az ápolatlanság okozta betegségek és a fogászati problémák megjelenését hozta magával.¹⁶

A konvencionális (ejtőernyős-) erők mellett a franciák a háború kezdetétől alkalmazták „kommandókat”, azaz néhány francia tiszt, de jellemzően inkább altiszt vezette és kiképezte a többségében helyi kisebbségekből¹⁷ álló raj és szakasz erejű alakulatokat. Napjaink terminológiájával élve ezek tevékenysége közel állt a különleges műveleti erőkéhez – felderítés, szabotázs, rajtaütések logisztikai létesítményeken és vezetési elemeken stb. Vezetésükkel általában korábbi, brit kötelékben (SAS) a Távol-Keleten vagy Európában tapasztalatokat szerzett veteránokat bízták meg. A kommandók jellemzően a francia parancsnokuk után kapták a nevüket.

A háború második felére ezeket a kis alegységeket kibővítették, és a helyiek kiképzésére, a kisebbségek Viet Minh elleni fölkészítésére létrehozták a Légi Szállítású Vegyes Különleges Csoportot (Groupement de Commandos Mixtes Aéroportés – GCMA). A cél túlment az egyszerű szabotázson – a francia típusú felkelés elleni műveletek elveinek kidolgozásakor az ilyen típusú kötelékeknek szánták az ellenség ideológiai és logisztikai hátszágának felszámolását. A csoport ellátása légi úton, álcázott repülőterekről vagy dobásokkal történt.

¹⁵ Benoît: i. m. 16.

¹⁶ Demélas: i. m. 72.

¹⁷ Francia Indokína lakossága meglehetősen vegyes összetételű volt. Az alapvetően szegényes infrastruktúra, a hegyvonulatokkal átszabdelt terep és a hagyományos gazdálkodás miatt a törzsi és az etnikai kisebbségek egymástól elkülönülve éltek. A franciák a többséget jelentő vietnámi népcsoporttól eltérő kisebbségeket (főleg thai törzseket), valamint a Viet Minh átállt katonáit igyekeztek bevonni a harcokba, mérsékelt sikerrel.

A különleges erők tagjai szintén légi úton közlekedtek az ellenség mélységében lévő elszigetelt alkalmazási területeik és a francia vonalak között.

HARCOK A 4. SZ. GYARMATI ÚT MENTÉN

A kínai határ közelében lévő Cao Bang település körül kialakított erődrendszer volt hivatott lezárni a Viet Minh utánpótlási útvonalaikat. Ezt az erősséget elsődlegesen a határral párhuzamosan több mint 300 km hosszan futó 4. számú út (RC4) látta el utánpótlással, amely Dong Khé, That Khé és Na Cham szintén megerősített falvain keresztül futott a déli Lang Son faluig, ahonnan a fontos 1. számú út (RC1) vezetett tovább nyugatra, Hanoi felé. A legészakibb erőd, Cao Bang védőinek sikeres harca kulcskérdés volt a kínai határ lezárásának érdekében¹⁸ – ez azonban nem működhetett az RC4 biztosítása nélkül. Ez utóbbi feladatot az idegenlégió 3. gyalogezrede (3e Regiment Étranger d'Infanterie – 3REI) kapta,¹⁹ amely a nagyobb helyőrségek közé az út mentén néhány kilométerenként betonból épült tornyokat telepített, hogy a területet ellenőrizni tudja.

A Viet Minh tevékenysége 1949-től felélénkült. Ez elsősorban a kínai polgárháború lezárulásához köthető, mert Mao hatalomra kerülése után fokozták a logisztikai és a kiképzésben nyújtott segítséget. Ebben az időszakban szerveződnek meg a gerilla-hadviselésben tapasztalt harcosokból az első északi reguláris ezredek, majd hadosztályok („Dai Doan”) is. Elsőként, 1948-ban a 308. hadosztály (állományában 22 ezer fővel), 1950 februárjában a 304. hadosztály, míg októberben a 312. hadosztály.²⁰ A frissen létrejött új haderőnek elsődleges feladata volt, hogy Hanoi és a Vörös-folyó deltáját birtokba vegye, amihez azonban fel kellett törni a kínai határ közelében kiépített francia erődrendszert. 1949 őszétől az RC4 mentén a sebezhetőbb logisztikai konvojokat előbb lesállításokkal zaklatták, majd 1950 májusától korlátozott célú támadásokat indítottak a kisebb erődök felszámolására, illetve a nagyobbakban állomásozó erők idegeinek és utánpótlásának felőrlésére. A franciák 1950-re felhagytak az RC4 mentén lévő bázisok szárazföldön történő kiszolgálásával, és az északabbra lévő helyőrségek teljes egészében légi úton kapták az ellátmányt, ami jelentős kapacitást kötött le a francia légierő amúgy is szűkös erőforrásaiból.

A Viet Minh erősödő nyomása kezdetben megoszlott a helyőrségek között, de 1950-re az erőit a nagyobb erődök ellen koncentrálni kezdte. Az északiak terve az egyik erősség elfoglalása volt, ezzel elvágva az északi Cao Bangot, a határőrizet kulcsát a főerőktől. A terep és a körülmények vizsgálata alapján erre a legalkalmasabbnak Dong Khé mutatkozott. A falu egy völgyben terült el, amelynek közepén egy patak futott. A bevezető utakat erdős területek szegélyezték, amelyek beborították a dombokat is. A terület alkalmas volt a rejtett fölvonulásra, és kiváló terepszakaszokat biztosított a tüzérség lövegeinek és a megfigyelőinek is. Dong Khétől nem messze északon az egyre magasabb hegyek között egy fontos hágó vezetett

¹⁸ Ez a Cao Bangtól kiinduló, a CR3 és a CR4 által behatárolt hegyes, háromszög alakú terület hagyományosan a Viet Minh törzsterületének számított. Itt szerveződött az ellenállás előbb a japán erőkkel szemben, majd itt képezték ki az első reguláris alakulatokat is. A terület 1947 októberében került a figyelem középpontjába, amikor a franciák ejtőernyősök és páncélosok bevetésével megkísérelték „lefejezni” a Viet Minh-t és gyorsan befejezni a háborút. A „Léa” hadművelet sikere kevésen múltott – az északi vezetők csak szerencsével tudtak kicsúszni a légideszanterek gyűrűjéből.

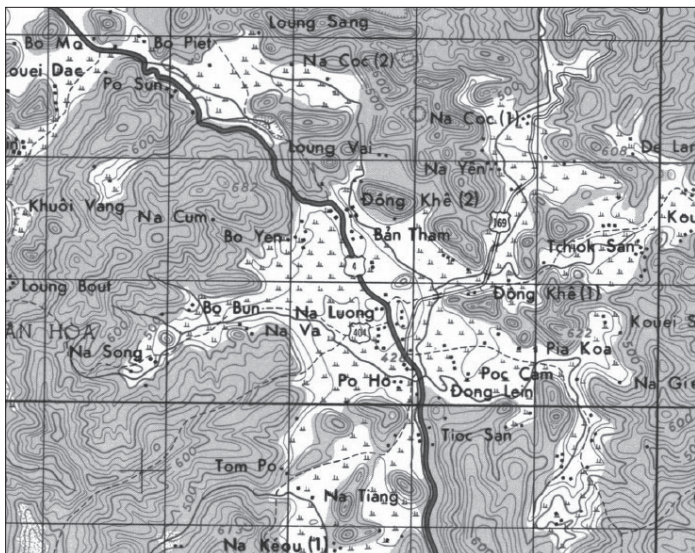
¹⁹ A terület a Lang Son-i székelyű Északkeleti Határzóna (Zone Frontière du Nord-Est ZFNE) parancsnokság alárendeltségébe tartozott.

²⁰ Henri Le Mire: Histoire des Parachutistes Français. La guerre para de 1939 à 1979. Albin Michel, Paris, 1980, 156.

át a 30 kilométerre lévő Cao Bangig – a völgy birtoklása tehát egyet jelentett a hágó feletti uralom megszerzésével is, amely a kínai határ lezárásának kulcsát jelentő erődhöz vezetö egyetlen szárazföldi út volt.

1. kép *Dong Khê* a levegőből, középen a citadella²¹

2. kép *Dong Khê*²²

²¹ <http://www.ecpad.fr/1-annee-1950-en-indochine-le-desastre-de-cao-bang/> (Letöltés időpontja: 2018. 05. 02.)

²² That Khê, Vietnam. L701462531 sz. 1:50.000 térképszelvény. US Army Topographic Command, Washington, 1966.

A falusias település közepén egy dombon volt a citadella, azaz a francia erőd, amely egy régi ázsiai erőd kőfalaira épült. A katonák szállásául szolgáló barakkok körül lövészárkrendszer és többsoros szögesdrót akadály volt. Ezt a tűzrendszert egészítették ki a beásott lövegek és a környező dombtetőkön kikülönített figyelőőrsök. Az erőd rendelkezett egy saját, 2 km hosszú kifutópályával is, amely tovább emelte értékét a francia hadvezetés szemében.

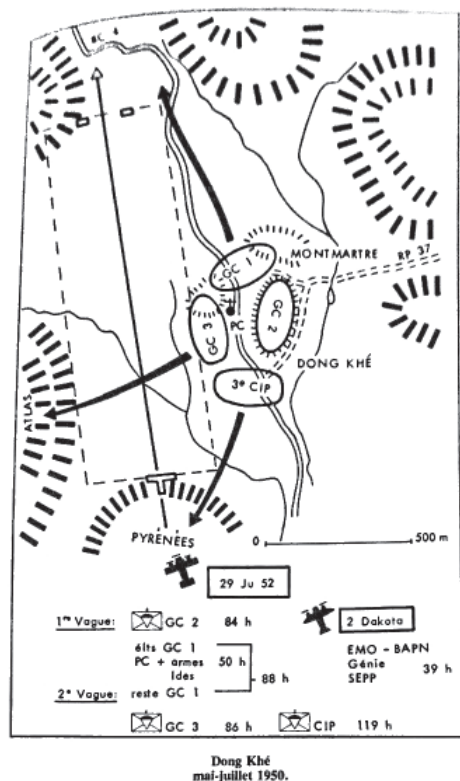
Dong Khé első komolyabb ostromára is ebben az időszakban került sor. A helyőrség nagy része ekkoriban főleg marokkói katonákból állt. A Viet Minh sikerét csak a 3. BCCP gyors bevetése²³ akadályozta meg. 1950. május 26-án egy északi ezred, állományában körülbelül 1500 fővel körülfárta a citadellában védekező két marokkói századot, és másnap reggelre elfoglalta a helyőrséget. A 3. BCCP többszöri késleltetés után csak aznap délután öt órakor emelkedett a levegőbe. A szállításban 29 db Ju-52-es és 2 db Dakota vett részt. A repülőgépek két hullámban, 10 perc különbséggel dobták le az ejtőernyősöket. Az első hullám 17.45-kor érkezett meg, amelynek alapja a 2. század (Groupement de Chasse – GC2) volt 84 fővel, de a zászlóalj törzs 55 fővel és az 1. század részei is ekkor értek földet. Az első hullám célja a helyőrség biztosítása volt északi irányból, valamint annak lehetséges visszafoglalása is a feladatai közé tartozott. Az alakulat gyors bevetése megakadályozta, hogy az északiak megerősítsék a védelmüket, sőt a késlekedés ellenére is meglepetésként hatott a franciák megérkezése, így a légvédelem nem zavarta az ugrást. A Viet Minh vezetése döntésképtelennek bizonyult, így este hat órára egy rövid, de véres közelharc után Dong Khé helyőrsége annak ellenére újra francia kézre került, hogy a terep szinte kizárólag a védőknek kedvezett.

A második hullám repülőgépeit a heves északi légvédelem megrongálta, amikor azok 400–800 méterre ereszkedtek, hogy az 1. század maradékát (88 fő), a 3. századot (86 fő) és a 3. indokínai ejtőernyősszázadot (119 fő), valamint a műszaki és támogatócsoportot (39 fő) eljuttassák a kijelölt zónák fölé. A légvédelmi tűz hatására a szállítógépek szétszóródtak, ezért a 3. század túl messzire került a kijelölt ugrási területétől. Az alakulat katonái a Viet Minh nyugati dombokat védő katonái közvetlen közelében értek földet, és azonnal közelharcba kerültek velük.²⁴ A völgy visszafoglalását a Lang Sonból beérkező marokkói zászlóalj tisztogató műveletei tették teljessé, de a helyőrség visszafoglalása az ejtőernyősök határozott fellépésének eredménye volt.

A művelet tervezése rendkívül gyorsan megtörtént, mert a franciák rendelkeztek a terepre vonatkozó összes információval, hiszen az korábban hosszú ideig a birtokukban volt. Az ellenségre vonatkozó információk viszont végig tévesek voltak, az ellenséges légvédelemről nem rendelkeztek pontos képpel, ennek köszönhetően az veszélybe sodorta a művelet sikerét. Ha a zászlóalj egy hullámban érkezik, a meglepetés erejét jobban ki tudta volna használni, és kevesebb veszteséget szenvedett volna. A siker kulcsa tehát egyrészt a meglepetés, másrészt pedig a földet ért ejtőernyősök magas morálja és képzettsége volt. Egyes századok a beérkezés után percekkal már harcban álltak, sokszor test-test elleni kézitusában is. A francia légierő P-63 King Cobra típusú vadászrepülőgépei folyamatosan a térségben tartózkodtak, és támogatták az ejtőernyősök harcát. A tőlük beérkező információkat nem használták föl a tervezés idején, de az együttműködés során számoltak velük. Az összhaderőnemi együttműködést az ugrások során és a harcok alatt is a törzs összekötő tisztjein keresztül kiválóan szervezték meg.

²³ Ez volt a zászlóalj első bevetése Indokínában. Állományát három, korábbi kommandósokból szervezett század alkotta. Az 1950. májusi bevetések idején az alakulatot megerősítették a 3. indokínai ejtőernyősszázaddal (3e Compagnie Indochinoise Parachutiste – 3e CIP).

²⁴ Le Mire: i. m. 160.

3. kép Dong Khé visszafoglalása²⁵

A francia erők tehát – bár jelentős létszámhátrányban voltak – a terep ismeretében gyors, határozott támadó műveletet indítottak, amelynek sikerét az ellenséggel kapcsolatos tervezési hiányosságok ellenére a meglepetés és a földet érő katonák kiváló képzettsége és morálja biztosította. A művelet sikere elsősorban a gyenge törzsmunka, különösen az elégtelen felderítés miatt került veszélybe. A franciák szerencséjére a Viet Minh sem rendelkezett információval a készülődő műveletről, és a tapasztalatlan egységszintű vezetés reagálásra képtelennek bizonyult a határozott fellépéssel szemben.

A völgy egészen 1950. szeptember végéig maradt francia kézen, amikor elrendelték a CR4 mentén Lang Sontól északra lévő francia helyőrségek kiürítését. Addigra Giap tábornok két hadosztályt, összesen mintegy 22 zászlóaljat összpontosított Cao Bang, Dong Khé és That Khé térségében. A franciák nem voltak tisztában az erőviszonyokkal, de a megnövekedett vietnámi aktivitást a felderítés jelentette.

1950. szeptember 15-én megindult a támadás Dong Khé ellen, amelyben két északi ezred mintegy 2000 katonája vett részt. Ezek elfoglalták az idegenlégiósok helyőrségét, amelyet szeptember 18-ra már csak 50 fő védett (80 fő elesett és 120 fő megsebesült), köztük magyarok is.²⁶ A helyőrség még aznap elesett, aminek hatására elrendelték Cao Bang kiürítését.

A visszavonulás katasztrófába torkollott, nagymértékben az északiak Dong Khé melletti győzelmének köszönhetően. A Cao Bangtól visszavonuló, kétezer főnyi francia katonát és több száz civilt, a 3. idegenlégiós gyalogezred tagjait lesállítások sorozatában lemészárolták, csakúgy, mint a Lang Sonból indított ejtőernyős légiósokból (1. BEP) és marokkóiakból álló, felmentésükre küldött oszlopot is. Az út mellett harcoló 6000 francia katonából októberben alig néhány száz tért csak vissza Lang Sonba, a többiek vagy elesetek, vagy hosszú hadifogság várt rájuk.

Ezzel az év végére a francia hadvezetés a tonkini területen a katasztrófa és az összeomlás szélére került, amelyet csak a decemberben érkező új főparancsnok, De Lattre tábornok tudott megfordítani. A következő, 1951-es év a sikeres védelmi harcokról szólt, amelyben szintén nagy szerepet kaptak az ejtőernyősök, a hadvezetés még számottevő mozgékony alakulatai északon. A későbbi harcokban is sikeresen szerepeltek, egészen az 1954-es Dien Bien Phu-i eseményekig, ahol szinte a teljes távol-keleti francia ejtőernyős-erő megsemmisült.

²⁵ Le Mire: i. m. 159.

²⁶ Erwan Bergot: La Bataille de Dong Khé. Le désastre de Cao Bang. Indochine 1950. Press de la Cité, Paris, 1987, 70.

ÖSSZEGRZÉS

A harcászati légideszant sikeres alkalmazására az 1950. májusi, Dong Khé melletti harcok kiváló példát jelentenek. A terep és az ellenség szerepét kihangsúlyozó tervezés sajátosságaira, és a titoktartásból, gyors műveletekből következő meglepetés szerepére is rávilágítanak az események, amelyek az ejtőernyős-műveleteknél kiemelt fontosságúak. Az összhaderőnemi együttműködés, a francia légierő támogató tevékenysége szinte folyamatos volt a műveletek során, ami szintén létfontosságú volt a siker érdekében. Ugyanakkor a földet ért katonák határozott fellépése, rugalmas vezetése, közelharci kiképzése, sajátos szervezeti kultúrájukból és katonai sikereikből eredő magas morálja döntőnek bizonyult a harcok megvívása során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Benoît, Michel: *Les opérations aéroportées. La profondeur stratégique en question*. Force Stratégique No 37, Institut Français des Relations Internationales, 2012. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/fs37michel.pdf>
- Bergot, Erwan: *La Bataille de Dong Khé. Le désastre de Cao Bang. Indochine 1950*. Press de la Cité, Paris, 1987.
- Demélas, Marie-Danielle: *Parachutistes en Indochine*. Vendémaire, Paris, 2016.
- Le Mire, Henri: *Histoire des Parachutistes Français. La guerre para de 1939 à 1979*. Albin Michel, Paris, 1980.
- Shrader, Charles M.: *A War of Logistics: Parachutes and Porters in Indochina, 1945–1954*. (Foreign Military Studies), University Press of Kentucky, Lexington, 2015.
- That Khé, Vietnam. L701462531 sz. 1:50.000 térképszelvény. US Army Topographic Command, Washington, 1966.
- The Pentagon Papers, Gravel Edition, Volume 1, Chapter 4: U.S. and France in Indochina, 1950–56. Beacon Press, Boston, 1971. <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/pentagon/pent9.htm>
<http://www.ecpad.fr/1-annee-1950-en-indochine-le-desastre-de-cao-bang/>

Kolozsvári Sándor ny. mk. ezredes:

ÚJABB GONDOLATOK EGY ÉRTÉKES KÖTET KAPCSÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: Az írás szerzője folyóiratunk 2019/1. számában – mintegy *A Magyar Honvédség 170 éve című kötet „kiegészítéseként”* –, *Kiváló szakmai teljesítmény és katonai helytállás címmel adta közre gondolatait az elfeledett aleppói misszióról (1974–1983). Jelen írásában is az említett könyvhöz fűz észrevételeket, részben személyes érintettsége okán.*

KULCSSZAVAK: *államközi szerződések, beiskolázás, Szovjetunió, káderképzés, katonai szakemberek, megbecsülés*

A Zrínyi Kiadó gondozásában 2018-ban megjelent, a Magyar Honvédség 170 éve című kvalitásos kiadvány hasznos olvasmány mindazok számára, akik meg akarják ismerni ennek a sajátos szervezetnek a történetét, meghatározó személyiségeit és nem utolsósorban azt a politikai háttérrel, amely – bármely időszakról is van szó – meghatározta a honvédség működését, feladat-végrehajtását. A tartalmas, érdekes és sok tekintetben új információkat is hordozó, kiállításában igényes – a Magyar Honvédség 170. születésnapjához méltó – kiadvány emocionális töltetet (is) ad a téma, a szervezet iránt valódi érdeklődést mutató állampolgárok számára.

A katonák, kivált a hivatásos katonák vélhetően egyfajta empatikus kíváncsisággal veszik kézbe a kötetet. Így vagyunk ezzel mi, nyugdíjas hivatásos tisztek is, akik évtizedeken át belülről ismertük, sok esetben formáltuk, alakítottuk a magunk idejében a honvédség történetét; keressük azokat az eseményeket, konkrétumokat, sztorikat, amelyeket saját magunk is meg-, illetve átéltünk.

Jómagam annak a 70 évnek a történéseit vettem górcső alá, amelyeket ebből a 170 évből személyesen – résztvevőként – megismertem. Én 1948-ban kerültem kapcsolatba a „céggel”, és ezért elsősorban ennek az időszaknak a bemutatása keltette fel az érdeklődésemet. Ezek voltak azok az évek, amikor megszülettek azok a koncepciók, alapidokumentumok, amelyek az akkor formálódó, újjászerveződő honvédség rendeltetését, feladatait, szervezeti kereteit, létszámviszonyait, sőt káder- (tiszt-) képzésének rendszerét meghatározták.

Ami egyértelműen kiderül a könyvből: minden e témában megszületett okmány Moszkvában formálódott azokon az államközi tárgyalásokon, amelyek tárgya a magyar hadsereg jelene és jövője volt. A szovjet dominancia hangsúlyos jelenlétét a kötet kendőzetlenül és valóságghűen mutatja be. Ha ma olvassuk az akkor formába öntött dokumentumokat¹ (e sorok írója megtette), nyugodtan nevezhetjük azokat diktátumoknak, ami akkor (meg talán még ma is) természetesnek tűnt. Ami számomra némileg váratlan volt: találunk ezekben az államközi szerződésekben olyan, részletkérdéseket is konkrétan szabályozó irányelveket, amelyek hosszú távra meghatározták a hadseregbe akkor „beszervezett” (finomabban: dele-

¹ Ehrenberger Róbert (szerk.): *A béketábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában őrzött katonai irataiból 1945–1957.* Petit Real Kiadó, 1957, 75–76.

gált) káderek személyes sorsát, fogalmazhatunk úgy is, kihatással voltak az így összetakolt káderállomány mentalitásának, gondolkodásának formálására.

Ilyen szempontból kihagyhatatlan a felsorolásból (a fejezetből nyilván terjedelmi okok miatt maradt ki) az a tanácskozás – és az annak nyomán létrejött szerződés –, amely 1948. február 26-án történt Moszkvában. Magyar részről Rákosi Mátyás, Veres Péter és Pálffy György (aligha kell bemutatni az olvasónak e személyek akkori kompetenciáját) voltak jelen. Itt és ekkor születtek meg azok a döntések, amelyek nyomán már 1949 őszén 46 magyar tiszt beiskolázását vállalta a szovjet kormány a szovjet katonai akadémiákra, közöttük öt főt (és most egy pillanatra személyes síkra csúszunk) Leningrádba a Híradómérnöki Katonai Akadémiára. E sorok írója egyike volt annak az öt főnek. Ha visszalapozunk a korabeli dokumentumokba, az akkor kiküldött 46 tiszt között találjuk Kárpáti Ferenc százados (Lenin Katonai Politikai Akadémia), Csémi Károly százados (Malinovszkij Páncélos Akadémia), Hersiczky Lajos alezredes (Kaganovics Katonai Szállítási Akadémia) nevét. Ezek csupán kiragadott példák arra, hogy akkor létrejött megállapodások (diktátumok?), hogyan befolyásolták az egyéni sorsok – nevezhetjük katona pályafutásnak is – alakulását. Az sem volt lényegtelen, hogy szovjet részről a korabeli vezérkari főnök, Vaszilevszkij marsall² vezette a szovjet kormány tárgyalódelegációját, aki 1949–1953 között már a Szovjetunió honvédelmi minisztere volt.

Rövidre fogva e történetet: a Moszkvában 1948 februárjában megszületett megállapodás döntő mértékben befolyásolta a magyar hadsereg fejlesztési, tisztképzési koncepcióit. Sőt meghatározta az ezt követő évek parancsnoki állományának hangulati állapotát is. Néhány mondatot tehát mindenképpen megérdemelt volna ebben a fontos kötetben.

Ennek az időszaknak a másik fontos komponense volt az új káderek – tisztek – kiképzésében a mindösszesen két évig létező Honvéd Kossuth Akadémia, ahol mintegy 2400 új tisztet bocsátottak útjukra. A „tisztygár” (mert a korabeli szlogen szerint így hívták) évtizedekre biztosította a forrását a későbbi káderfejlesztési terveknek. Mindenki innen merített még 1956 után is. A kötet 277. oldalán találunk egy fotót: „Tisztavatás a Kossuth Akadémián: Bp. 1948. aug. 19.” A téma illusztrálására ez a fotó alkalmas, de az intézmény valódi szerepének és súlyának bemutatására kevés. Itt is érdemes néhány nevet felvillantani – pl. Oláh István, Pacsek József, Móroczy Lajos, Kazai Barna – annak érzékeltetésére, hogy milyen minőségű „káderek” kerültek ki ebből az intézményből, akiknek évekig-évtizedekig meghatározó szerepük volt a Magyar Néphadsereg fejlődésében, felső vezetésében.

A Honvéd Kossuth Akadémia korabeli jelentőségét aláhúzza az a tény is, hogy számos okmányban, sőt a szovjet tanácsadók által összeállított jelentésekben is rendszeresen fellelhetjük az ott folyó kiképzéssel kapcsolatos elemzéseket, értékeléseket, sőt szervezési-átstrukturális javaslatokat.³

Tovább tanulmányozva a kötetet, a szerző tényszerűen mutatja be az 56 utáni állapotokat, az újraindítás és -szervezés nehézségeit, valamint a megmaradt állomány morális állapotának „feljavítását” és az akkor megvalósított politika hadseregen belüli érvényre juttatásának nehézségeit. Itt is akadt az akkor megszületett káderfejlesztési tervek között két olyan originális dokumentum, amelyek nem csupán „a cég” jövőjét, de az egyéni sorsok alakulását is hosszú távra meghatározták.

² Alekszandr Mihajlovics Vaszilevszkij, a Szovjetunió marsallja. Szovjet vezérkari főnök és a honvédelmi miniszter helyettese a második világháborúban. Legmagasabb beosztása 1949 és 1953 között volt, amikor a honvédelmi miniszteri posztot töltötte be.

³ Lásd: Ehrenberger: i. m.

„Tudósképzés” – ez volt a (munka)címe és tárgya annak a dokumentumnak, amely törvényileg – először az MN történetében – útjára indította a hadseregen belül a tudományos fokozatok („a hadtudományok kandidátusa, illetve doktora”) megszerzésének lehetőségét. 1961-et írtunk akkor. A vezérkarfőnök (Ugrai Ferenc altábornagy) személyes vezetésével 12 főt választottak ki, akiket a korabeli legfelsőbb katonai vezetés alkalmasnak tartott a feladatra (kandidátusi disszertáció benyújtására), természetesen munka mellett.⁴ Ezt akkor az intellektuális kapacitás csúcsának élték meg sokan, de a tény mégis az volt, hogy a kiválasztott 12 főből kilencen eljutottak „a hadtudományok kandidátusa” tudományos fokozat megszerzéséig (automatizmus tehát nem működött).⁵

Ugyanebben az időben a fentiekkel szinte párhuzamosan elkészült egy ötéves „beiskolázási terv a moszkvai Vezérkari Akadémiára”, amely évi 12 főt (összesen tehát 60 főt) érintett. Ennek már erős volt az akusztikája. Minden érintett (sőt a névsorból kimaradtak) számára világos volt, hogy kik kaptak előzetes bizalmat a politikai vezetéstől arra, hogy később bekerülhessenek a katonai elitbe, vagy ahogy akkoriban mondták: a magasabb parancsnokok közösségébe. Ezt a válogatást egy másik miniszterhelyettes (Kaszás Ferenc vezérőrnagy, személyügyi csoportfőnök) irányította személyesen.

A káderképzés (ami tartalmilag és fogalmilag is több volt, mint a tisztképzés) „kihangosításra” került, és tegyük hozzá gyorsan, hogy az időszak ehhez minden szempontból motivált, sőt jól motivált volt. Ezek az intézkedések (tervek) – ismerjük el – fazont adtak az akkor formálódó hadseregnek és olyan karriereket indítottak el, amelyek tulajdonképpen napjainkig tartanak.

Logikailag itt lehetett volna helyet találni még egy témának: egyfajta (legalább mennyiségi) elszámolást felmutatni a szovjet katonai akadémiákon tanulókról, lehetőleg fegyvernemi bontásban. Kiderülhetett volna, hogy milyen óriási jelentősége volt a szakmai nívó megteremtésében a Magyar Néphadsereg létezésének teljes időszakában az ott végzetteknek. Még ma is találunk a jelenlegi vezetők között olyanokat, akik főhadnagy, illetve százados korukban (még a 80-as évek második felében) valamelyik szovjet katonai akadémián tanultak. Egyes speciális területeken (pl. az aleppói misszióban) döntő mértékben befolyásolták az eredményességet. Ott mindösszesen húsz olyan szaktiszt dolgozott éveken át, akik szovjet katonai akadémián szereztek diplomát. A szakmai felkészültségen és társalgási szintű nyelvtudáson kívül hozták magukkal az idegenben – nemzetközi közegben – való eligazodás képességét, amely meghatározó módon segítette a rájuk nehezedő speciális – elsősorban intellektuális – terhelés elviselését. Ez a fejezet alkalmas lehetett volna arra is, hogy szóba hozzuk a saját nevelésű katonai vezetők közösségének fokozatos és nagyon tudatos kialakítására vonatkozó törekvést, számos akkoriban a tiszt állomány által is nagyon elismert név felsorolásával.

Ez a minden szempontból kvalitásos kötet – éppen a 170 évet átívelő tartalma miatt – jó alkalmat kínált volna egy napjainkig aktuális téma átfogó elemzésére, ez pedig a kontinuitás. Közhely ma már, hogy a fegyveres erő a mindenkori állami politika végrehajtója, eszköze. A szóban forgó 170 év alatt számos (politikai) rendszerváltás következett be, és az

⁴ Borbás Máté vezérőrnagy, Lóránt Imre vezérőrnagy, Reményi Gyula ezredes, Stadler János ezredes, Halász András mk. alezredes, Csányi Lajos mk. őrnagy, Fábian Gyula őrnagy, Kolozsvári Sándor őrnagy, Farkas Róbert alezredes, Nagy Gábor ezredes, Oszetzky Tamás ezredes, Nyári György mk. alezredes.

⁵ Jegyezzük meg, mert így leszünk méltóak saját múltunkhoz: az első Lóránt Imre vezérőrnagy volt (1963. június 24.), aki az MN történetében ezt a tudományos fokozatot nyilvános védés útján megszerezte (magam is jelen voltam az eseményeken). A témával kapcsolatos részleteket M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969* című kötete közli. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008, 296.

elszámoltatás (számonkérés) során szinte mindig a katonákon verték el a port, miközben a katonák nem voltak döntési helyzetben sem az állam által érvényesített politika, sem az adott „konfliktusba” való fegyveres beavatkozás céljának és méretének meghatározását illetően. Aztán eltelik néhány évtized, és elkezdjük az „igazságtételt”, a „rehabilitációt” – és már csak halottakat találunk. Nincs kitől bocsánatot kérni.

Köztudott, hogy mire a tisztí iskolát (főiskolát) végzett hivatásos tisztból katonai vezető, magasabb parancsnok lesz, mi mindent kell elsajátítani, milyen „utat” kell bejárni ahhoz, hogy az érintett személy a szükséges katonai és élettapasztalat birtokába jusson. Vagyis a SZAKMA (mert ez az) ne csupán a kisujjában legyen, hanem a fejébe, a zsigereibe is be legyen ágyazva, és a tudata, a reflexei, a felelősségérzete ennek megfelelően működjenek. Az államnak ez nagyon sok pénzébe kerül, és az ilyen speciális képességekkel rendelkező vezető parancsnoki állományt nagyon meg kell őrizni és becsülni a társadalom javára. Az egyszerűen nem megy, hogy az állam, a később esetleg hibásnak ítélt politikai vonalvezetés miatt „a politika szolgálólányát” büntesse, és ahogyan ez hazánk legújabb kori történetében előfordult, a „bűnösnek” kikiáltottakat akár az életüktől is megfossza. Éles különbséget kell tenni az állami vezetők felelőssége és a speciális tudományterülethez értő felkészült és tapasztalt katonai vezetők felelőssége között.

Tisztában vagyok azzal, hogy egy ilyen nagy volumenű munka során, amely 170 év történetét hivatott bemutatni olvasmányosan, hitelesen és a laikus olvasó számára is követhetően, nyilvánvalóan érvényesíteni kellett egyfajta szerkesztési koncepciót – a műfaji és nem utolsósorban a terjedelmi korlátok okán is. Ebbe vélhetően nem férhetett bele minden fentebb felsorolt adalék, „sztori”, bármennyire is szolgálta volna a mondanivaló árnyalt láttatását. Ezért is gondoltam úgy, hogy megjegyzéseket, kiegészítéseket teszek a kötet anyagához annak érdekében, hogy az utánunk jövő nemzedékek még hitelesebb képet kapjanak a szóban forgó időszak katonahistóriájáról.

Más oldalról: ha egy könyv gondolatokat ébreszt az olvasóban, mi több, arra ösztönzi az érdeklődő olvasót, hogy pennát ragadjon, ez azt mutatja, hogy a szerkesztők jó munkát végeztek, hiszen felkeltették a kötet, a téma iránti érdeklődést. Ez jelen esetben is helytálló.

Jelen írásom nem klasszikus értelemben vett recenzió, inkább egyfajta személyes vélemény, amelyet az élettapasztalat, a több területen való jelenlét, az érintettség motivált. Vagyis a megélt életút, katonasors, egy közel negyven évig tartó nem hétköznapi hivatásos szolgálat (12 év külföldön, nemzetközi környezetben), különösen pedig az a négy év, amit a polgárháborús viszonyok mellett egy frontországban, Szíriában teljesítettünk (mintegy 40-45 társammal egyetemben). Ez idő alatt naponta érzékeltük a puskapor „illatát” és „hangját”; a „háborúközelség” igazi katonákká formált bennünket. Abban bízom, hogy a kötet alkotói egyfajta pontosításnak, finomhangolásnak fogják fel e személyes hangú írást, és egyetértően nyugtázzák.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Ehrenberger Róbert (szerk.): *A békétábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában őrzött katonai irataiból 1945–1957.* Petit Real Kiadó, Budapest, 1957.
- M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

NÉMET LÉZERFEGYVER TESZTELÉSE

A német Rheinmetall vállalat 2018 decemberében sikeres kísérleteket hajtott végre Svájcban egy általa kifejlesztett új lézerfegyverrel.¹ A kísérletek során tesztelték az eszköz gyorsaságát és hatékonyságát különböző távolságokban mozgó aknagránátók és pilóta nélküli repülőeszközök ellen. A lézerfegyver kimenő teljesítménye maximum 100 kW lehet, a lézerforrástól függően. Fejlesztői szerint szárazföldi, légi és tengerészeti műveletekben történő alkalmazásra is megfelel. Az eszköz négy fő szerkezeti eleme a lézerforrás, a lézersugarat mozgató tükörrendszer, egy távcső és egy durva célkövető. A Rheinmetall bejelentette, hogy az eszköz hamarosan egy új, a vállalat által gyártott 20 kW-os lézerforrást fog kapni. Egy ilyen lézerfegyver mobil platformra telepítve jól kiegészítheti más rövid és igen rövid hatótávolságú légvédelmi rendszerek korlátozott képességeit, különös tekintettel a lézerfegyver szinte korlátlan „lőszerkészletére”.

NÉMETORSZÁGBAN AKTÍV VÉDELEMMEL LÁTNAK EL LEOPARD 2 TÍPUSÚ HARCKOCSIKAT

Német döntéshozók megerősítették, hogy a haderőnek a NATO nagyon magas készenléti erőihez (VJTF²) várhatóan 2023-ban csatlakozó, csak később kijelölendő harckocsiszázad harckocsijait a Rafael izraeli cég Trophy típusú aktív védelmi rendszerével fogják felszerelni.³ A Bundeswehrben 328 Leopard 2 típusú harckocsi szolgál három változatban: 2A6, 2A6M és 2A7. Az még nem ismert, hogy 2022-ben melyik változat fogja kapni a Trophy-rendszert. A német haderő néhány évvel korábban már foglalkozott vele, vizsgálták alkalmazhatóságát a Leopard 2 harckocsik esetében is. A Rheinmetall is fejleszt egy aktív védelmi rendszert, de azt a Bundeswehr szakértői elvetették. Leopard 2 harckocsikat bevetettek Szíriában – a török haderő számos Leopard 2A4 harckocsit tart hadrendben⁴ – és Afganisztánban is. A harci tapasztalatok azt mutatták, hogy a páncéltörő rakéták elleni védelmükön javítani szükséges. A Bundeswehr várhatóan még 2019-ben megkezdi a Trophy adaptálását a kiválasztott Leopard-változathoz. Az átalakításokat és a tesztelést 2021-ig tervezik elvégezni 17 harckocsin – egy században 13 van, plusz négy tartalék. A harckocsik személyzete a harci

¹ Rheinmetall Tests a Weapon Station for Laser Weapons. https://defense-update.com/20190301_laser_ws.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 07.)

² Very High Readiness Joint Task Force.

³ Germany to Field Trophy APS with Leopard II Tanks. https://defense-update.com/20190124_germany-to-field-trophy-aps-with-leopard-ii-tanks.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 07.)

⁴ Germany's Leopard 2 Tank Was Considered One of the Best (Until It Went to Syria). <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/germanys-leopard-2-tank-was-considered-one-the-best-until-it-24234> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 12.)

alkalmazáshoz szükséges képzést 2022-ben fogja megkapni. A Trophy-rendszert választotta az Amerikai Egyesült Államok katonai vezetése is négy M-1A2 Abrams harckocsidandár – kettő európai telepítésre vár – eszközei védelmének megerősítésére.

LÉGI SZÁLLÍTÁSÚ SPIKE PÁNCÉLTÖRŐ RAKÉTARENDSZER

Az izraeli Rafael hadiipari vállalat alkalmassá tette saját Spike típusú páncéltörő rakéta-rendszerét az amerikai Tomcar TE6 típusú könnyű terepjáró gépkocsin történő szállításra, amivel kiszélesítette a különleges erők fegyvertárát.⁵ A Tomcar kettős meghajtású: belső égésű (dízel- vagy benzin-), illetve elektromos motor is hajtja. Hasznos terhelése maximum 1475 kg, a ráépített rakétarendszer tömege 1350 kg. A járművön indításra kész állapotban négy Spike rakéta van – hatótávolságuk 30 km –, emellett tartalékként további négyet szállít. Az így létrehozott rendszer tömege és méretei alapján alkalmas repülőgépekben, például az amerikai tengerészgyalogság által használt V-22 Osprey dönthető rotoros repülőgépben, illetve CH-47 és CH-53 típusú helikopterek belsejében, vagy azok által függő teherként történő szállításra. A Spike rakétának számos változata van. A járműre szerelt változat az indításkor a rakéta által még nem észlelt célok ellen is indítható. A más által felderített cél adatai alapján indítják a rakétát, majd a cél felé közeledve a rakéta elektrooptikai keresőjéről érkező adatok alapján a kezelő azonosítja, illetve kiválasztja a célt, majd rávezeti a rakétát.⁶ A kapcsolat a rakéta és a kezelő között megvalósulhat rádióon vagy üvegszálon keresztül. Az irányítópanel lecsatlakoztatható a komplexumról, így a kezelő a járműtől biztonságos távolságban is végrehajthatja a rakéta rávezetését a célra.

SÚLYPROBLÉMÁK A BRIT KIRÁLYI LÉGIERŐ ÉS A HADITENGERÉSZET ÁLLOMÁNYÁNÁL

A Királyi Légierő (RAF⁷) személyi állománya egészségi állapotának 2018-as felmérése eredményeként 4272 főnél állapítottak meg túlsúlyt, elhízást.⁸ Mindez annak ellenére történt, hogy 2014-ben már felszólították a túlsúlyos személyeket, hogy térjenek át egészségesebb életmódra és táplálkozásra, ha meg akarnak felelni az előírt követelményeknek. Részben ez is indokolta azt, hogy a RAF új F-35 típusú vadászrepülőgépeibe a korábbi típusoknál erősebb, nagyobb tolóerejű kivető töltettel ellátott katapultülést szereltek be. Az új ülés közel 18 stone⁹ tömegű pilóta biztonságos repülőgép-elhagyását teszi lehetővé.

Ide tartozó hír, hogy Lord McColl – aki korábban sebészként dolgozott – a Lordok Házában egy felszólalásában felvetette, hogy a tengeralattjárók vészelhagyását biztosító nyílásokat a jelenleginél szélesebbre kellene átépíteni, mert így kövérebb embereket is

⁵ RAFAEL Introduces an Airmobile Spike NLOS for Special Ops. https://defense-update.com/20190204_spikenlos-tomcar.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 07.)

⁶ Spike NLOS Electro-optically guided missile. https://www.armyrecognition.com/israel_israeli_armi_light_heavy_weapons_uk/spike_nlos_rafael_electro-optically_guided_missile_israel_israeli_army_pictures_technical_data_sheet.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 15.)

⁷ Royal Air Force.

⁸ Britain's new F-35 fighter jets fitted with super-boosted ejector seats because RAF pilots are heavier. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/02/15/britains-new-f-35-fighter-jets-fitted-super-boosted-ejector/> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 07.)

⁹ 1 stone = 6,35 kg, vagyis 18 stone = 114,3 kg. <http://mek.niif.hu/00000/00056/html/181.htm> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 16.)

alkalmazhatnának.¹⁰ Javaslatát alátámasztására elmondta, hogy az új vadászpilótágepeket már átalakított, nagyobb teljesítményű katapultülésekkel szerelték fel, mert a pilóták egyre nehezebbek. „A legsúlyosabb táplálkozási rendellenesség az elhízás járványa, amely jelenleg a fegyveres erőkre hat.” A Védelmi Minisztérium szóvivője erre reagálva közölte: a Királyi Haditengerészetnél megfelelően foglalkoznak az állomány fizikai kondíciójának a fenntartásával, ezért nincs szükség a vészelhagyó nyílások megnagyobbítására.

AZ OROSZ SZ-400 LÉGVÉDELMI RAKÉTARENDSZER KÉPESSÉGADATAI TÚLZOTTAK

A svéd Védelmi Kutatóintézet (FOI¹¹) egyik legutóbbi jelentése¹² szerint az orosz Sz-400 Triumf légvédelmi rakétarendszer hatótávolságát a szakirodalom túlbecsüli. Svéd műszaki szakértők szerint a Triumf hatótávolsága a valóságban csak 150–200 km, szemben az oroszok által hirdetett 400 km-rel. A kis magasságban repülő manőverező légi cél esetében ennél is sokkal kisebb, talán csak 20 km. A rakétakomplexum számára négy különböző hatótávolságú rakétát fejlesztettek: a nagyon nagy hatótávolságú (400 km) 40N6, a nagy hatótávolságú (250 km) 48N6, a közepes hatótávolságú (120 km) 9M96E2 és a rövid hatótávolságú (40 km) 9M96E jelű változatot. A jelentés szerint a 400 km hatótávolságú rakéta fejlesztési problémák miatt még nincs hadrendben, ezért az Sz-400-as légvédelmi rendszer 200–250 km távolságban csak a nagy értékű és méretű, közepes vagy nagy magasságban repülő légi célok – például a légi riasztási és vezetés rendszer (AWACS¹³) repülőgépei és szállító repülőgépek – ellen hatásos. Ami pedig a manőverező vadászpilótágepeket és az alacsonyan repülő csapásmérő robotrepülőgépeket illeti, ellenük a svéd szakértők 20–35 km közötti hatásos hatótávolságot adtak meg.

A LENGYELORSZÁGBAN TELEPÜLT AMERIKAI PILÓTA NÉLKÜLI REPÜLŐGÉPEK ELÉRTÉK A TELJES MŰVELETI KÉPESSÉGET

A kelet-európai térség biztonsági helyzetének figyelemmel kísérése érdekében az Amerikai Egyesült Államok több katonai alegységet telepített Lengyelországba. Ennek keretében 2018 májusától a németországi Spangdahlemben állomásozó 52. vadászpilóta-wing alárendeltségében lengyelországi Miroslawiec légibázison működik az 52. expedíciós műveleti csoport 2. osztaga, amely az általa üzemeltetett MQ-9 Reaper típusú pilóta nélküli repülőgépekkel március elején elérte a teljes műveleti képességet.¹⁴ A Reaper-osztag eredményes működése érdekében a bázison kialakítottak egy biztonságos adatfeldolgozó központot, egy nagy méretű hangárt a repülőgépek karbantartásához, kiépítették a szükséges kommunikációs infrastruktúrát, valamint megfelelő életkörülményeket alakítottak ki az amerikai Légi Nemzeti Gárda állománya és a szerződéses alkalmazottak számára. A légibázison lévő

¹⁰ Royal Navy submarine hatches should be made bigger to fit obese sailors, peer suggests. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/02/25/submarine-hatches-should-made-bigger-accommodate-obese-people/> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 07.)

¹¹ Forskningsinstitut.

¹² Bursting the Bubble? Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications. <https://www.foi.se/rapportsammanfattning?reportNo=FOI-R--4651--SE> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 16.)

¹³ Airborne Warning and Control System.

¹⁴ USAFE declares Polish Reaper detachment to be fully operational. <https://www.janes.com/article/87087/usafe-declares-polish-reaper-detachment-to-be-fully-operational> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

pilóta nélküli repülőgépeket jelenleg fegyvertelen – hírszerzési, megfigyelési és felderítési – feladatok végrehajtásához szükséges berendezésekkel szerelik fel. A Reaper maximális felszállótömege 4760 kg, hasznos terhelése 1701 kg, hatósugara 1850 km, utazósebessége 370 km/h, szolgálati csúcsmagassága 15 000 m, repülési időtartama elérheti a 27 órát. Az MQ-9 Reaper az Amerikai Egyesült Államok elsődleges pilóta nélküli csapásmérő repülőeszköze.¹⁵ Tipikus fegyverzete: AGM-114 Hellfire rakéták, valamint GBU-12 Paveway II és GBU-38 JDAM siklóbombák.

2019-BEN ÁTLAGOSAN 300 EURÓVAL NŐ A SZLOVÁK KATONÁK ILLETMÉNYE

Peter Gajdoš szlovák védelmi miniszter március elején arról nyilatkozott, hogy minisztériuma a Pénzügyminisztériummal minden egyes euróért megharcol a katonák érdekében, mert ők jelentik Szlovákia számára a biztonsági garanciát.¹⁶ A Védelmi Minisztérium azon dolgozik, hogy növelje a katonai hivatás vonzerejét és versenyképességét a lakosság számára. A haderő modernizálásával párhuzamosan javítani kell a szolgálati körülményeken és a katonák életszínvonalán is. Ennek megfelelően 2019-ben átlagosan 300 euróval növelik a 13 ezer fős hivatásos állomány illetményét. Az illetménynövelés arányaiban nem minden állománykategóriát érint egyformán. Egyeseknél ez több mint 30%-os növekedést eredményez, míg az ezredekénél, tábornokoknál érthetően ez arányaiban jóval kisebb emelést jelent, az ő viszonylag magas illetményüket nem lehet jelentősen emelni. Ennek megfelelően egy őrzetónél 32%-os, a tábornokoknál pedig 12%-os illetménynövekedés várható.

KÍNA LASSÍTOTTA A VÉDELMI KIADÁSOK NÖVEKEDÉSI ÜTEMÉT

Pekingben március elején bejelentették, hogy Kína 2019. évi védelmi költségvetése 7,5%-kal fogja meghaladni a 2018. évit.¹⁷ Kína igyekszik a kétmilliós haderejét a legkorszerűbb fegyverzettel ellátni, különösen sokat költ a lopakodó repülőgépekre és a repülőgép-hordozó hajókra. Az ország védelmi költségvetése 2018-ban 1,11 trillió jüan volt, ami 8,1%-kal haladta meg a 2017. évit, 2019-ben pedig 1,19 trillió jüan (177,6 milliárd dollár) jut erre a célra. Ezzel Kína az Amerikai Egyesült Államok (716 milliárd dollár) után a védelemre a második legtöbbet költő ország. A védelmi költségvetés növekedési ütemének lassulását az ország gazdasági teljesítőképessége növekedésének lassulása okozza. 2019-re az előrejelzések „csak” 6,0–6,5%-os gazdasági növekedéssel számolnak.

¹⁵ MQ-9 Reaper. <https://www.military.com/equipment/mq-9-reaper> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 18.)

¹⁶ P. Gajdoš: Service pay will be increased by €300 on average this year. <http://www.mod.gov.sk/43760-en/p-gajdos-platy-vojakov-zvysime-v-priemere-o-300-eur/> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

¹⁷ China to raise defence spending by 7.5%, lower than 2018. http://www.spacewar.com/reports/China_to_raise_defence_spending_by_75_lower_than_2018_999.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

KÍNA 155 MM-ES TÜZÉRSÉGI ESZKÖZT KÍNÁL EXPORTRA

Kína 2018-ban nemzetközi kiállításon mutatta be új, SH-15 típusú önjáró ágyútarackját,¹⁸ amelyet már a nemzetközi piacon is árul.¹⁹ A kezelőállománya a 6×6 kerékképletű hordozójármű négyajtós, teljesen zárt fülkéjében foglal helyet, az eszköz önvédelmére a fülketetőn elhelyezett 12,7 mm-es géppuska szolgál. A mintegy 22 tonnás eszköz mozgatásáról egy 400 LE-s dízelmotor gondoskodik. A 155 mm/L52 fegyver csöve – a hordozó álló és rögzített helyzetében – vízszintesen $\pm 25^\circ$, függőlegesen $0-67,5^\circ$ tartományban mozgatható. Az eszközt exportra kínáló Norinco vállalat szerint az ágyútarack percenként 4–6 lövést tud leadni. Az eszköz lőtávolsága természetesen függ a használt lőszerrel – a lövedék és a töltet kombinációjától. Hagyományos, egyszerű lőszerrel ez 20 km, rakéta-póthajtású lövedék esetében 53 km. NATO-szabványú lőszerrel is használható, de a Norinco saját fejlesztésű lézeres vezérlésű (GP155), műholdas adatok alapján célra vezérelt (GB155P) és végfázis vezérlésű (GP155G) speciális lövedéket is ajánl az ágyútarackhoz.

INDIA ÚJABB OROSZ TENGERALATTJÁRÓT FOG BÉRELNI

Sajtójelentések szerint India 3 milliárd dollárért 10 évre bérebe vesz egy újabb, immár a harmadik atommeghajtású tengeralattjárót Oroszországtól, hogy lépést tarthasson szomszédjaival – Pakisztánnal és Kínával – az Indiai-óceánon.²⁰ A több hónapos tárgyalások után létrejött megállapodás olyan időszakhoz köthető, amikor India és Pakisztán között a feszültség már évek óta nem tapasztalt szintet ért el, és Kína befolyása is folyamatosan nő a térségben. A Védelmi Minisztérium szóvivője nem erősítette meg a megállapodás létrejöttét, de jelentések szerint a tengeralattjáró leszállítása 2025-ig várhatóan megtörténik.

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK TÁMOGATJA A HORVÁT HADERŐ EGYES FEGYVEREINEK A MEGSEMISÍTÉSÉT

Február végén Robert Kohorst, az Amerikai Egyesült Államok zágrábi nagykövete és Damir Krstičević miniszterelnök-helyettes, védelmi miniszter Zágrábban egyetértési megállapodást írt alá, melynek értelmében az amerikai kormány további támogatást nyújt a horvát haderő hagyományos fegyvereinek a megsemmisítéséhez.²¹ A támogatás értéke 1 millió USD, amit Horvátország a felesleges lőszer és fegyverzet iparszerű megsemmisítésére fog fordítani. Krstičević kiemelte, hogy az amerikai segítség elősegíti a biztonság növelését, csökkenti a légvédelmi eszközök illegális alkalmazásából eredő fenyegetést, valamint az egész világon növeli a polgári légi forgalom biztonságát. Az aláírt memorandum egy 2009-ben elkezdett folyamat folytatását teszi lehetővé. A korábban kapott 3 millió USD felhasználásával korszerűsítették és biztonságosabbá tették a horvát haderő fegyver- és lőszerraktárait, valamint

¹⁸ AirShow China 2018: New SH15 155mm 6x6 self-propelled howitzer. https://www.armyrecognition.com/airshow_china_2018_zhuhai_news_show_daily_coverage/airshow_china_2018_new_sh15_155mm_8x8_self-propelled_howitzer.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 18.)

¹⁹ Norinco marketing SH-15 155 mm artillery system for export. <https://www.janes.com/article/87046/norinco-marketing-sh-15-155-mm-artillery-system-for-export> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

²⁰ India signs \$3 bn submarine deal with Russia: reports. http://www.spacewar.com/reports/India_signs_3_bn_submarine_deal_with_Russia_reports_999.html (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

²¹ Potpisan memorandum o potpori SAD-a u zbrinjavanju naoružanja. <https://wptest.morh.hr/potpisan-memorandum-o-potpori-sad-a-u-zbrinjavanju-naoruzanja/> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

megsemmisítettek 971 db Sztrela–2M típusú kézi légvédelmi rakétát, és további 200-at elhasználtak a štit 14 és a štit 15 gyakorlatokon, valamint megsemmisítettek több páncéltörő eszközt. A mostani 1 millió USD-t az előregedett, illetve az elavult (nem perspektivikus) fegyverek iparszerű megsemmisítésére fogják fordítani.

ELKÉSZÜLT MONTENEGRÓ ÚJ VÉDELMI STRATÉGIÁJA

2019. március 7-én a montenegrói kormány elfogadta az ország új védelmi stratégiáját.²² Predrag Bošković védelmi miniszter a kormányülést követő sajtótájékoztatón kihangsúlyozta, hogy a dokumentum hosszú időre meghatározza Montenegró védelmi rendszere fejlesztésének irányát, a védelemre fordítható tartalékok felhasználását, hogy hatékonyan válaszolhassanak a jelen biztonsági kihívásaira, a kockázatokra és a fenyegetésekre. Az eddig érvényben lévő védelmi stratégia már több mint tízéves, ideje volt felülvizsgálni, hiszen elfogadása óta jelentős változások történtek a geostratégiai helyzetben, illetve az ország közvetlen szomszédságában. Montenegró időközben egy erős szövetségi rendszer, a NATO tagja lett, ami szintén igényelte egy új védelmi stratégia kidolgozását, amely teljesen összhangban van a 2018 végén elfogadott nemzetvédelmi stratégiával. A kormány elfogadta a montenegrói haderőről 2017-ben alkotott törvény módosításait is. A módosítások célja a törvény összehangolása a két stratégiai dokumentummal, így a módosítások kitértek a tartalékállományban történő szolgálatra, a hadkötelezettségre, a vezérkar tevékenységére, a védelmi miniszter és a vezérkari főnök jogkörére, a haderő személyi állománya értékelésére és a törvény szövegének jogi-technikai kiigazítására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AirShow China 2018: New SH15 155mm 6x6 self-propelled howitzer. https://www.armyrecognition.com/airshow_china_2018_zhuhai_news_show_daily_coverage/airshow_china_2018_new_sh15_155mm_8x8_self-propelled_howitzer.html
- Bošković: Članstvo u NATO prepoznato kao jedan od ključnih elemenata nove Strategije odbrane. <http://www.odbrana.gov.me/vijesti/196963/Boskovic-clanstvo-u-NATO-prepoznato-kao-jedan-od-kljucnih-elemenata-nove-Strategije-odbrane.html>
- Britain's new F-35 fighter jets fitted with super-boosted ejector seats because RAF pilots are heavier. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/02/15/britains-new-f-35-fighter-jets-fitted-super-boosted-ejector/>
- Bursting the Bubble? Russian A2/AD in the Baltic Sea Region: Capabilities, Countermeasures, and Implications. <https://www.foi.se/rapportsammanfattning?reportNo=FOI-R--4651--SE>
- China to raise defence spending by 7.5%, lower than 2018. http://www.spacewar.com/reports/China_to_raise_defence_spending_by_75_lower_than_2018_999.html
- Germany's Leopard 2 Tank Was Considered One of the Best (Until It Went to Syria). <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/germanys-leopard-2-tank-was-considered-one-the-best-until-it-24234>

²² Bošković: Članstvo u NATO prepoznato kao jedan od ključnih elemenata nove Strategije odbrane. <http://www.odbrana.gov.me/vijesti/196963/Boskovic-clanstvo-u-NATO-prepoznato-kao-jedan-od-kljucnih-elemenata-nove-Strategije-odbrane.html> (Letöltés időpontja: 2019. 03. 09.)

- Germany to Field Trophy APS with Leopard II Tanks. https://defense-update.com/20190124_germany-to-field-trophy-aps-with-leopard-ii-tanks.html
- India signs \$3 bn submarine deal with Russia: reports. http://www.spacewar.com/reports/India_signs_3_bn_submarine_deal_with_Russia_reports_999.html
- MQ-9 Reaper. <https://www.military.com/equipment/mq-9-reaper>
- Norinco marketing SH-15 155 mm artillery system for export. <https://www.janes.com/article/87046/norinco-marketing-sh-15-155-mm-artillery-system-for-export>
- P. Gajdoš: Service pay will be increased by €300 on average this year. <http://www.mod.gov.sk/43760-en/p-gajdos-platy-vojakov-zvysime-v-priemere-o-300-eur/>
- Potpisan memorandum o potpori SAD-a u zbrinjavanju naoružanja. <https://wptest.morh.hr/potpisan-memorandum-o-potpori-sad-a-u-zbrinjavanju-naoruzanja/>
- RAFAEL Introduces an Airmobile Spike NLOS for Special Ops. https://defense-update.com/20190204_spikenlos-tomcar.html
- Rheinmetall Tests a Weapon Station for Laser Weapons. https://defense-update.com/20190301_laser_ws.html
- Royal Navy submarine hatches should be made bigger to fit obese sailors, peer suggests. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/02/25/submarine-hatches-should-made-bigger-accommodate-obese-people/>
- Spike NLOS Electro-optically guided missile. https://www.armyrecognition.com/israel_israeli_armi_light_heavy_weapons_uk/spike_nlos_rafael_electro-optically_guided_missile_israel_israeli_army_pictures_technical_data_sheet.html
- USAFE declares Polish Reaper detachment to be fully operational. <https://www.janes.com/article/87087/usafe-declares-polish-reaper-detachment-to-be-fully-operational>
- <http://mek.niif.hu/00000/00056/html/181.htm>

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

NEMZETKÖZI SZAKIRODALMI SZEMLE

A VEZETŐKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Donald C. Bolduc (USA): A Leader's Playbook

Bolduc dandártábornok, az Amerikai Egyesült Államok afrikai különleges műveleti erőinek korábbi parancsnoka olyan vezető, aki elismeri hibáit és tanul belőlük. Tanulmányában összefoglalja 33 éves katonai szolgálata alatt szerzett vezetői tapasztalatait, és leírja a vezetőkkel szemben általa legfontosabbnak tartott követelményeket, vagy, ahogy fogalmaz: játékszabályokat.

Úgy véli, hogy a hadseregnél nem a pénzre és az erőforrásokra kell helyezni a hangsúlyt, hanem a vezetésre, amely, ha nem jól működik, jelentős károkat és belső problémákat okozhat. A hadsereg képessége olyan vezetőkön múlik, akik rugalmasan tevékenykednek mind a hagyományos, mind a nem hagyományos hadviselés viszonyai között. A kis és nagy háborúban elért jövőbeli sikerek szerint nagymértékben attól függenek, mennyire képes a vezetés a szervezet egészének szabályozására és megváltoztatására, valamint a haderőnemek és a különleges műveleti elemek közötti interoperabilitás javítására. A vezetők jelenlegi legnagyobb gondja a költségvetési problémák mellett a készenlélet veszélyeztető hiányosságok megléte. Ezek érvényes aggodalmak ugyan, ismeri el a szerző, de a valódi probléma az emberek bizalmának megszerzése, fejlődésük és előmenetelük biztosítása.

A hadsereg vezetési problémái egyenesen következnek az elégtelen vezetői elkötelezettségből, a gyenge tehetséggondozásból, a feszített követelmények okozta túlterheltségből és az erkölcsi bátorság hiányából. A szerző véleménye szerint ezeket a témákat a hadseregben kényelmetlen megvitatni, és sokan nem is fogják méltányolni az észrevételeit.

A tisztek gyakran beszélnek a becsületük fenntartása érdekében folytatott küzdelmeikről egy olyan közegben, ahol sok a szemfényvesztő és nagymértékű a gyanakvás, de vonakodnak a vezetési problémáikat vagy a személyes hibáikat elismerni az alárendeltjeiknek. Egy másik probléma a követelmények miatti leterheltség. Az előírt követelmények és irányelvek nagy száma túlterheli a vezetőket és a beosztottakat, ezért nem tudnak megfelelően összpontosítani a háborús harc megvívásának alapvető feladataira. Mindeközben a tehetséggondozás, a tanácsadás, a mentorálás, valamint a vezetők elismerésének és kiválasztásának hiányosságai súlyosbítják a bizalomvesztést, és felvetik a tisztességtelenség kérdéseit. A hadsereg a szakmaiság, a rend, a fegyelem és a bizalom előfeltételein alapul, amely a minőségi vezetéstől függ. Sajnos a valóságban egyes tisztek szép jelentéseket készítenek, elhítetik, hogy ők olyanok, amilyenek valójában nem, és átverik a többieket azzal, hogy előrehaladnak, valamint feletteseik lekötelezettjeivé válnak, függetlenül attól, hogy ennek milyen hatása van a katonai szervezetre.

A vezetés „játékszabályai” a következők:

A katonai vezetőknek állandóan foglalkozniuk kell a vezetés kérdéseivel, és meg kell tanulniuk, hogyan váljanak stratégiai gondolkodókká. A vezetés a katonai sikerek sarokköve. A vezetésnek és a stratégiának nagy értéket kell képviselnie a hadseregben, mert a stratég-

giai gondolkodókat kevésbé éri meglepetés – a stratégia ugyanis megköveteli a távlatokban való gondolkodást. Egy stratégának nemcsak a ma érvényes problémákat kell megoldania, hanem a közeljövőben keletkezőket is. Természetesen a stratégiai gondolkodásmód nem azt jelenti, hogy mindent előre kell jeleznünk a végtelenségig, hanem inkább azt, hogy a gondolkodásunknak kell időkeretet szabni. A stratégiai gondolkodás egy készség, amit a többi készséghez hasonlóan fejleszteni és ápolni kell. A tábornok úgy véli, úgy kell átszervezni a katonai oktatási rendszert, hogy benne a vezetők stratégiai gondolkodókká váljanak. Úgy látja: az oktatásnak a vezetésre, a stratégiai gondolkodásra, a döntéshozatalra, az intuícióra, az olvasás fontosságára, az időgazdálkodásra, a mentorálásra, a tanácsadásra, a tanításra, a feladatmegosztásra és a harc vezetésére kell összpontosítania. Ehhez szükséges a tisztképzés mihamarabbi megkezdése. Az már túl késő, ha az akadémiákon kezdik meg az ezredesek tanítását és oktatását a stratégiai gondolkodásra.

A jelenlegi rendszer a harcászati feladatok miatt harcászati szintű stratégiai gondolkodókat képez. Ennek eredményeképpen a parancsnokságokon a parancsnok személyén, az *ad hoc* parancsokon és a katonák képzettségén alapuló stratégiával találkozunk, nem pedig egy átgondolt tervvel, amely folytonosságot teremt az átmenetek között. Az alárendeltek ma még arra kényszerülnek, hogy kitalálják, mit akarnak a magas rangú vezetők a gyorsan változó környezetben, ahol a helyzet sokszor kritikus, és ahol a döntéseket a legalacsonyabb szinten, időben kell meghozni. Végül ez azt eredményezi, hogy a beosztottak egyedül maradnak, kénytelenek elviselni a hibáztatást, ami a vezetői karrierjükre is negatív hatással lesz.

A vezetőknek ki kell dolgozniuk és ki kell fejteniük a vezetésre vonatkozó elképzeléseiket (vízióikat), állítja a szerző. Vízió nélkül nincs hatékony vezető. A vízió néhány olyan eredményt vagy jövőbeni állapotot ír le, amelyet a katonai szervezet szeretne megvalósítani. A vízió inspirálja, tisztázza és összpontosítja a munkát.

A vezetőknek legyen saját vezetéselméletük, vezetői szemléletük és vezetéstervezetük. A vezetői szemlélet és a vezetéstervezés fejlesztése segíti a vezetőt az alárendeltek felhatalmazásában. Ezenkívül biztosítja azt, hogy a beosztottak megértsék a fontossági sorrendet és azok határait. Ez lehetővé teszi számukra, hogy hatékonyabban támogassák a célkitűzéseket.

A szerző hadseregben szerzett tapasztalatai alapján állítja, hogy a leghatékonyabb vezetők azok, akik nagyon egyszerűen képesek megfogalmazni a vezetői szemléletüket, majd ugyanilyen egyszerűen kommunikálják, közlik az alárendeltekkel, és e szerint is élnek. A vezetéselmélet lényegében egy olyan útmutató, amely egy adott környezetben vagy helyzetben alkalmazandó vezetési magatartást sugall. Ahhoz, hogy a vezetés hatékony legyen, szilárd alapra kell épülnie, amely egyértelmű feladatokból, jövőképből, konkrét stratégiából és a sikerhez vezető környezetből áll. A sikeres vezetők jelentősen több időt fordítanak a hálózatépítésre. Különbség van a sikeres és a hatékony vezetők között.

A küldetésalapú (célorientált) vezetés egy olyan vezetői stílus, amelyben fontos, hogy a feladat célját a parancsnok határozza meg (centralizált módon), és az alárendeltek kreatív módon, szabadon, maguk dolgozzák ki a saját területükön (decentralizált módon) a feladat végrehajtásának mikéntjét. Ez hozzájárul a cselekvés, a hatékonyság és a kezdeményezés gyorsaságához. A vezetőknek bízniuk kell az őket körülvevő emberekben, és képesnek kell lenniük a stratégiai gondolkodásra. Az igazi kihívást a küldetésalapú vezetés és a menedzselés összekapcsolása, illetve mindkettő egymásba való ágyazása jelenti a másik egyensúlyá érdekében. A küldetésalapú vezetés filozófiájának kell irányítania a szervezeti kultúrát. A küldetésalapú vezetés oktatását minden szervezeti szinten erősíteni kell. A vezetőket meg kell tanítani arra, hogyan adjanak (és fogadjanak) célorientált parancsokat, és hogyan fejezzék ki egyértelműen szándékaikat. Ha valóban meg akarjuk valósítani a küldetésalapú

parancsnoklást, elkötelezettségre van szükség a vezetési kultúra megváltoztatása, a decentralizáció és a bizalom terén.

A vezetőknek törődniük kell önmagukkal is. A vezetés sok munkával eltöltött időt és nagy erőfeszítést igényel, de a pihenés legalább olyan fontos, mint a kemény munka. A vezetők gyakran érzik úgy, hogy a nap minden percét munkával kell tölteniük, de ez ártalmas az egészségre. Nekik is van családjuk, és nem szabad elhanyagolniuk az élet azon területeit, amelyek emberré teszik őket. A fáradtság okozta stressz mentális blokkokat szül, amelyek gátolják a kreativitást. A fáradtság növeli a hibák elkövetésének valószínűségét. Ha az agy feszültséggel terhelt és nem működik potenciálja maximumán, az zavart és szorongást okoz, ami felborítja a normális munkamenetet, és még a legkönnyebb feladatok elvégzése is nehezzé válik. A stressz betegségek forrása is lehet: a fejfájás, a magas vérnyomás, a súlygyarapodás és a hangulatingadozás tipikusan stresszre adott válaszok. Az a vezető, aki nem törődik önmagával, nem tud felelősséget vállalni másokért. Hogyan várhatják el a vezetők másoktól, hogy törődjenek magukkal, ha nem mutatnak példát?

A vezetőknek tudniuk kell beosztani az időt. Az időgazdálkodás elengedhetetlen, mert befolyásolja vezetőink hatékonyságát és a feladat-végrehajtást. A rossz időgazdálkodás jelentős negatív hatást gyakorol másokra. Az időgazdálkodás különösen az alárendeltek számára fontos. A rossz időgazdálkodás csapatokra gyakorolt hatása a teljesítmény csökkenéséhez vezet. A tábornok úgy véli, hogy a hadsereg időgazdálkodása katasztrofális: hosszú értekezletek, felesleges eligazítások, nem tervezett feladatok, a feladatok átütemezése, fölösleges információk közlése, az alárendeltek számára szükséges idő megrövidítése stb. rontják a helyzetet.

A vezetőknek egyértelműen állást kell foglalniuk. Ha valaki eredményes vezető akar lenni, egy lépéssel a többiek előtt kell járnia. A jó vezető szilárd és világos elképzeléssel, állásponttal rendelkezik, amit kiállva a többiek elé képes és mer is világosan megfogalmazni. Határozott állásfoglalás nélkül sok idő vész el.

A vezetőknek kitartónak, állhatatosnak kell lennie, hogy sikeres legyen. A célok elérése nem a véletleneken múlik, hanem a vezetés folyamatosságán. A kitartás és az elszántság fontos képességek: segítik az előrehaladást, a megoldások keresését és a siker érdekében végzett munkát. Fontos megjegyezni azt is, hogy a vak állhatatosság hosszú távon nem eredményes. Az emberek olyan vezetőre vágnak, akinek van jövőképe és előrehalad. Az ilyen típusú vezetőt inspirálnak és motiválnak találják.

A vezetőknek erkölcsi bátorsággal kell rendelkezniük. A vezető ereje az erkölcsi értelemben vett bátorsága: amikor hajlandó kockázatot vállalni annak érdekében, hogy értékeit és hitét követve cselekedjen, kiálljon a katonáiért vagy a döntéseiért. Az alárendeltek azokban a vezetőkben bíznak meg, akiknek van bátorságuk.

A vezetőknek kockázatot kell vállalniuk: el kell fogadniuk, hogy szinte lehetetlen tapasztalatot szerezni, ha nem hajlandók kockáztatni. A merész vezetőket csodálják; azokat tisztelik, akik vállalják a kockázatot alárendeltjeik fejlődéséért, bizalmáért; elismerik a hibákat, vállalják a felelősséget, nem engednek a nyomásnak; és megértik, hogy a kockázat milyen felelősséggel jár.

A vezetőknek a változások élére kell állniuk. A katonai szervezetben egyetlen állandó dolog van, az pedig a változás. A változás elmaradása károsan hat a szervezet egészére és az abban dolgozó emberekre. A vezetőnek fel kell ismernie, hogy az átalakulás egy folyamat, nem pedig egy esemény. A változtatással a szervezetet tevékenyebbé, költséghatékonyabbá, emberközpontúvá és a döntéshozatal gyorsítására alkalmassá kell tenni.

A vezetőknek példát kell mutatniuk, egyértelműnek és következetesnek kell lenniük magatartásukban. A jó vezetés egyik kulcsa, hogy a vezető viselkedésében, az üzene-

teiben, a prioritások meghatározása során és a döntéshozatalban következetes legyen. A kiszámíthatatlan viselkedés káros a szervezetre nézve. A vezetőnek őszintének, nyíltnak és megközelíthetőnek kell lennie. A vezetőként való hitelesség, egyenesség és a példamutatás rendkívül fontos.

A vezetők figyeljenek oda arra, amit nekik mondanak, hogy megértsék mások gondolatát. Egy vezető ne érezze kényszernek, hogy akkor is válaszoljon, ha nem érti, amit mondtak neki. A legtöbb embernek nem az a célja, hogy megértse a másik fél üzenetét, hanem a reagálás, a válaszadás. Ez nem olyan készség, amelyet könnyű elsajátítani. Időt vesz igénybe, hogy a vezető olyan kérdéseket tegyen fel a kérdezőnek a témáról, amelyekkel megbizonyosodik arról, hogy valóban érti a lényegét, és nem csak válaszol.

A vezetőknek a megfelelő embereket kell kiválasztaniuk. A vezetőnek szigorúnak és kritikusnak kell lennie a megfelelő emberek felkutatása, kiválasztása során. Ez a tehetség-gazdálkodás. Biztosítani kell, hogy a megfelelő emberek a megfelelő helyekre kerüljenek.

A vezetőknek elszámoltathatónak kell lenniük. Egy vezetőnek nemcsak a viselkedéséért kell felelősséget vállalnia, hanem a teljesítményéért is. A köteleességteljesítés során elkövetett mulasztásért a felelősségvállalás ugyanolyan fontos, mint a nem megfelelő erkölcsi viselkedésért való elszámoltatás.

A vezetőknek be kell vonniuk alárendeltjeiket a döntéshozatalba. Senki sem tud egymaga hatékonyan elvezetni egy szervezetet, csak a kollektív erő visz sikerre. A hatékony vezetőket az a képességük jellemzi, hogy a maximális siker elérése érdekében bevonják alárendeltjeiket is a döntés-előkészítésbe. A felhatalmazás: bizalom és egy eszköz arra, hogy az alárendeltek szakértelmük és megítélésük alapján szerepet kapjanak. Ez növeli az egyének értékét és a szervezet iránti elkötelezettség érzését. A felhatalmazás azt is jelenti, hogy a vezető a döntés előtt meghallgat másokat, és hogy érdekli az alárendeltek véleménye.

A vezetőknek meg kell osztaniuk a feladatokat másokkal. Nem a vezetőnek kell minden egyes feladattal foglalkoznia. Nem szabad elmerülnie a részletekben, mert akkor nem látja át a folyamat egészét. A feladatok delegálása etikusabbá teszi az alárendelteket, növeli bizalmukat, hatékonyságukat, ráadásul időt takarítunk meg vele, és lehetővé válik, hogy a vezető a fontosabb kérdésekre koncentráljon.

A virtuális vezetés (interneten, videokonferenciák által és egyéb eszközökön keresztül) lényegesen különbözik a közvetlen vezéstől, ahol szemtől szemben történik az interakció. Erre fel kell készíteni a vezetőket. Arra is, hogy a hatékony vezetői munka a virtuális térben sokkal több erőfeszítést igényel, mint a hagyományos vezetés során.

A vezetőknek el kell fogadniuk mások véleményét és a vitát. A hadseregben az alkalmazkodás a norma. De a vezetőnek értékelnie kell az ellenkezőjét is. Ha a cél a nyíltság, akkor nem szabad megbüntetni azokat, akik nem értenek mindenben egyet. A vezetőknek meg kell tanulniuk elfogadni a vitát és az eltérő véleményeket. Semmi sem bénítja meg jobban a kreativitást, mint a nézeteltérések és viták elutasítása. Az ötleteket, nem pedig az embereket kell kritizálni.

A vezetőknek kerülniük kell az értekezletekkel történő vezetést. Az értekezletek, eligazítások célja az értékteremtés: csak akkor kerüljön rá sor, ha értéket hoz létre, egyébként ki kell iktatni. Így azonnali időmegtakarítás érhető el, nem beszélve arról, hogy más értékes munka végezhető el helyette. Egy értekező remek alkalom arra, hogy az ötleteket, elképzeléseket, kulcsfontosságú döntéseket meghozzuk, vagy megvalósításukat koordináljuk.

A vezetőknek hatékonyan és gyakran kell kommunikálniuk. A vezető hatékonyságának legfontosabb kulcsa a világos és tömör kommunikáció. Ahhoz, hogy vezetővé váljunk, meg kell tanulnunk, hogyan lehet hatékonyan és közvetlenül kommunikálni minden szinten.

A vezetőnek meg kell tanulnia kommunikálni az övétől eltérő generációkkal is. A katonák számára fontos a nemzedékek közötti hidak építése, mivel ez szükséges a sikerhez.

A vezetőknek ápolniuk kell a civil-katonai kapcsolatokat és használni a propagandaeszközöket: ez fontos terület a vezetők számára a jogosan kíváncsi állampolgárok tájékoztatása szempontjából. A média és a PR hatékony felhasználásával további lehetőségek jönnek létre az információ áramoltatásához. A hadsereg ezen a területen nem eléggé előrelátó: általában késlekedik, védekező álláspontot képvisel, és nem átlátható. A szerző tapasztalatai szerint a vezetők egy része nem tudja, hogyan kell hatékonyan használni a médiát, vagy megérteni a PR fontosságát. A cél az együttműködés, és nem a pusztá visszajelzés. Ennek elmulasztása negatívan befolyásolja a bizalmat, a kommunikációt és a hírnevünket.

Vezető legyél, ne főnök! A vezető meghallgat másokat, beszélget, és nem parancsol. A vezető motivál, és nem megfélemlít. A vezető tanít és tanul, és nem elvár és mellőz. A vezető konstruktívan kritizál, és soha nem alázza meg a beosztottjait vagy kiabál az alárendeltjeivel. A vezető kezdeményez, figyelemmel kíséri a munka menetét, szükség szerint módosítja azt, és támogatja a csapat tagjait. Döntésével a csapat részévé válik, nem pedig ő diktál. Míg a főnök többnyire az eredményekkel foglalkozik, egy vezető úgy érzi, felelős az egész folyamatért és az emberekért. A főnök hajlamos parancsokat adni, és elvárja, hogy a beosztottak hallgassanak és engedelmeskedjenek neki. A szerző tapasztalatai szerint sok főnöke volt, de kevés vezetője akadt.

Small Wars Journal, 2019. 01. 27., angol <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/leaders-playbook>

VAJON MEGFELEL A CÉLOKNAK A NATO MEGERŐSÍTETT ELŐRETOLT KATONAI JELENLÉTE?

John R. Deni (USA): Is NATO's Enhanced Forward Presence Fit for Purpose?

A tanulmány szerzője, John R. Deni a U.S. Army War College katonai akadémia stratégiai tanulmányokkal foglalkozó intézete, az SSI (Strategic Studies Institute) kutatóprofesszora. Kutatási területe a tárcaközi, kormányközi és multinacionális biztonság. Értekezésében a NATO megerősített előretolt katonai jelenléte, az EFP (Enhanced Forward Presence) bevezetésének erősségeit és gyengeségeit értékeli.

„Bár az EFP bevezetése jelentős előrelépés a NATO elrettentő stratégiája terén, számos olyan kihívással küzd, amelyekkel már más NATO-műveletek során is szembesültünk az elmúlt években”, írja John R. Deni professzor elemzése bevezetőjében. Úgy véli, az EFP nem a legmegfelelőbb eszköz azoknak a biztonsági problémáknak a megoldására, amelyekkel a szövetségesek Északkelet-Európában feltehetően szembeszéenek. A szerző következtetésében az EFP bevezetésének árnyalt finomítását javasolja, amely minden tagállam biztonságát elősegítheti.

AZ EFP bevezetésével kapcsolatban a következőket tudjuk meg Deni professzortól: a NATO 2017 első negyedévében vezette be Kelet-Európában a megerősített előretolt katonai jelenléte mintegy ezerfős kontingenssel Lengyelországban és három baltikumi tagországban (Észtországban, Lettországban és Litvániában). Az EFP a Szövetség elrettentő és meggyőző képességének megerősítése kívánt lenni. A 29 tagállam közül 18 vett részt a feladatokban. Az EFP bevezetésének elsődleges célja a minél szélesebb körű szövetséges bevonás megvalósítása volt, figyelembe véve a legrosszabb forgatókönyvet, amely szerint, ha Oroszország a négy fogadóország valamelyikét megtámadná, és több szövetségi tagállam katonái áldozatokat szenvednének el, akkor a Szövetség valószínűleg gyorsabb, egységesebb választ tudna adni.

A gyakorlatban a harccsoportok esetenként hét országból álló alegységekből állnak. Kérdés, hogy a szövetségesek le tudják-e küzdeni a harccsoportokra jellemző multinacionális kihívásokat. A többnemzeti összetétel által felvetett kihívások egy része a felszerelés és a fegyverzet kompatibilitásával kapcsolatos; de bizonytalanság van abban is, biztosított-e minden résztvevő titkos kommunikációja; és azt sem lehet pontosan tudni, hogy az angolnyelv-tudás szintje megfelelő-e a hozzájáruló erők között. Ráadásul bizonyos nemzeti korlátozások is zavarhatják az EFP harccsoportjainak hatékonyságát, ami potenciális akadály lehet annak, hogy egyes hozzájáruló erők együttműködjenek a fogadó nemzeti partnerekkel. Ezen túlmenően a parancsnoki és vezetési rendszerek sem átláthatók: a NATO, a fogadó nemzet vagy a hozzájáruló államok vezetése, ellenőrzése alatt állnak a harccsoportok? Ezek a hadműveleti és harcászati szintű kihívások sok tekintetben szinte minden NATO-műveletre jellemzők voltak az elmúlt negyed évszázadban vagy még annál is régebben, és ez alól az EFP sem kivétel. Továbbra is kérdéses, hogy az előretolt katonai erők milyen szerepet játszanak az olyan kevésbé katasztrofális, de nagyobb valószínűséggel jelentkező biztonsági kihívásokban, mint például a kibertámadás, a félrevezető kampányok és más „szürke zónás” műveletek. Egyszóval, bár a megerősített előretolt katonai jelenlét bevezetése szükséges kezdeményezés, jelenlegi formájában még nem tűnik elégségesnek. Döntő fontosságú azonban a szövetségi biztonság előmozdítása szempontjából az EFP eddig elért sikereire való építkezés.

A szerző ezt követően visszatekint a döntés meghozatalának állomásaira. Az orosz fellépések (Ukrajna, Krím) közvetlen következményeként a NATO 2014. szeptemberi csúcstalálkozója szinte kizárólag a kollektív védelemre és a hagyományos konfliktusokra való felkészültségre összpontosított. A lépések a Szövetség védelmi stratégiájának, hagyományos hadviselési képességeinek és a nagyszabású konfliktusok lehetőségének újraértékeléséhez vezettek. A hidegháború vége óta a szövetségi stratégia, a haderőstruktúra, a vezetési szerkezet, a képzési rend, az emberi erőforrásigény és az intézményi fókusz mind a válságkezelésre és a kooperatív biztonságra, nem pedig a kollektív biztonságra irányult.

A kollektív védelem újbóli alkalmazására irányuló kezdeményezések között a Szövetség a walesi csúcstalálkozón jóváhagyta azt a készenléti cselekvési tervet, amelynek célja a manőverező hadviselésre való felkészülés volt. A szövetségesek bejelentették egy magas készenléti összefegyvernemi harccsoport létrehozását, ami egy körülbelül 4000 főt tartalmazó, rotációs jellegű, úgynevezett „lándzsahegy” erő, és gyorsan bevethető a válságzónában. Emellett a Szövetség kijelentette, hogy egy továbbfejlesztett gyakorlati programot fog létrehozni, amely fokozottabb hangsúlyt fektet a kollektív védelem feladatainak gyakorlására.

A varsói csúcstalálkozón, 2016 júliusában a Szövetség vezetői a két évvel korábban Walesben elfogadott elrettentő és biztonsági intézkedésekre építve állapotok meg a megerősített előretolt katonai jelenlét létrehozásáról. 2017 eleje óta a szövetségesek Lengyelországban és három balti államban valószínűsítik meg ezt a kezdeményezést. A kezdeményezés jelentősen javítja a Szövetség azon képességét, hogy elrettentse Oroszországot, és a tagállamok azon képességét, hogy megnyugtassák egymást a kollektív védelem iránti kölcsönös elkötelezettségükről. Körülbelül egy negyed évszázadon át – a hidegháború végétől 2014-ig – a Szövetségnek nem kellett komolyan aggódnia amiatt, hogy bármelyik tagját megvédje egy esetleges támadás ellen. A NATO közel 25 évet fordított a válságkezelésre, a terrorizmus elleni küzdelemre és a stabilitási műveletekre, és kevésbé összpontosított a területvédelemre – inkább expedíciós műveletekhez szükséges katonai erőket hozott létre. Következésképpen a NATO-tagállamoknak szükségük van a katonai erők, felszerelések, képzés, stratégiák és tervek újraszervezésére és újrakalibrálására.

Az EFP a bevezetése után eltelt egy év alatt számos kulcsfontosságú erősségre tett szert. Mindezek ellenére a bevezetésének legalább hat jelentős hiányossága is van. Először is: egyes szakértők megkérdőjelezzik, hogy a harccsoportok elég nagyok-e Oroszország megfelelő elretentéséhez. Másodsor: az orosz katonai erők tudják, hol tartózkodnak az EFP harccsoportjai. Ez a tudás segítheti az orosz erőket abban, hogy a balti államokban vagy Lengyelországban a katonai műveletek során ne kerüljenek kapcsolatba velük. Nyilvánvaló, hogy az orosz csapatok és a balti államok vagy a lengyel katonai erők közötti fegyveres konfliktus kiváltaná az 5. cikk alkalmazását. Mindazonáltal lehetséges, hogy Moszkva arra számít: kevesebb tagország érzi elkötelezve magát arra, hogy erőket küldjön a NATO közös védelmének támogatására, így saját csapataik sincsenek kitéve a veszélyeknek. A harmadik probléma a többnemzetiség – a 29 szövetségesből 18 vesz részt az EFP-harccsoportokban. A NATO az EFP-alegységeket „robosztusnak”, harcra kész erőknek nevezi. Nem világos, hogy a szövetségesek képesek-e legyőzni a zászlóalj vagy a harccsoport szintjén a soknemzetiségből eredő kihívásokat. A hidegháború alatt a NATO a többnemzetiséget a hadtest szintjére korlátozta, de azóta a szövetség sokkal alacsonyabb szintre kényszerítette ezt a képességet. A tagok sokféle akadállyal küzdenek a nyelvismeret, a felszerelések kompatibilitása, a vezetésfilozófia vagy éppen az egészségügyi ellátás terén. Negyedszer: a művelti korlátozások is gátolják az EFP-harccsoportok hatékonyságát, mert megakadályozhatják, hogy egyes hozzájáruló erők támogassák vagy együttműködjenek a fogadó nemzetbeli társaikkal. Ötödször: a parancsnoklás és a vezetési szabályok is kissé tisztázatlanok. Egyrészt a NATO azt állítja, hogy a négy harccsoport a NATO parancsnoksága alatt áll a lengyelországi Szczezinben található északkeleti főhadiszálláson keresztül, viszont a harccsoportok beágyazódnak a fogadónemzet parancsnoki struktúrájába, ami viszont nem tartozik NATO-parancsnokság alá. Ez nem pusztán félreértés vagy olyan „kétsapkás megoldás”, amit a NATO katonai erők szoktak alkalmazni. Inkább azt tükrözi, hogy nem tisztázott, ki rendelheti ki az EFP-egységeket és ki vezeti őket a harcfelelő végrehajtása során. Végezetül: a hat hónapra összegyűlt multinacionális elemek nem folytatnak közös kiképzést az északkelet-európai alkalmazás előtt. Ezen túlmenően nem világos, milyen szabályokat és hogyan kell betartaniuk, mielőtt a harccsoportok bármelyikéhez rendelnék őket. Ez azt jelenti, hogy a harci hatékonyságuk korlátozott, és nem csupán a viszonylag kis méretük miatt.

A szerző úgy véli, hogy az említett hat kihívás ellenére az EFP-harccsoportok a legalmasabbak arra, hogy megakadályozzák az orosz katonai beavatkozás legveszélyesebb forgatókönyvét. Ugyanakkor a válság valószínűsége továbbra is alacsony. Sokkal nagyobb kockázatot jelentenek a kibertámadások vagy az elektronikai hadviselés: különösen azok veszélyesek, amelyek a kritikus infrastruktúrát támadják. Az orosz nyelvű közösségek vagy más kisebbségi csoportok bevonása (Észtországban, Litvániában) szintén potenciális biztonsági kihívást jelent. Oroszországnak lehetősége van arra, hogy ezeket a közösségeket politikai akciók és egyéb műveletek érdekében ki-, vagy felhasználja. Sajnos az EFP-harccsoportok jelenleg nincsenek arra kiképezve, hogy segítsenek a szűrkezőnás műveletek felszámolásában. A kérdés az: miként lehetne javítani az EFP hatékonyságát az alacsonyabb kockázatú, de még mindig kiemelkedő jelentőségű fenyegetés elleni fellépésben – s eközben hogyan lehetne kiegészíteni a funkcióit a többirányú fenyegetés elleni küzdelem képességével?

Végezetül a szerző előre tekint, és a szükséges kiigazításokról is szól. Úgy véli, a szövetség fontos és jelentős lépést tett 2016-ban, amikor úgy döntött, hogy katonai egységeket telepít a legújabb tagjainak területére. Kétségtelen, hogy ezek az egységek viszonylag kicsik, és szinte teljes egészében olyan rotációs elemekből állnak, amelyek nem rendelkeznek az állandó állomásoztatás képességével. A szövetségnek arra kell koncentrálnia, hol és hogyan

erősítse meg az EFP-t, mint az elrettentés és a biztonság eszközét. Ennek során két kulcsfontosságú tényezőt kell szem előtt tartani. Először is: az azonos nagyságrend nem feltétlenül illik egész Északkelet-Európára. Például a balti államok és a lengyel népességi és földrajzi viszonyok jelentősen különböznek egymástól. Másodszor: a NATO-erők összetétele soha nem volt statikus, mindig a biztonsági helyzeten, a NATO-tagországok változásain alapult. Ebből kifolyólag az EFP-ben bekövetkező változásokat úgy kell értékelni, mint egy fontos első lépést a tagállamok érdekeinek előmozdításában.

ORBIS, Winter 2019, Volume 63, Number 1. 2019. 01. 16., angol <https://www.fpri.org/article/2019/01/is-natos-enhanced-forward-presence-fit-for-purpose/>

A LEGHOSSZABB AMERIKAI HÁBORÚ VÉGE ÉS AFGANISZTÁN BIZONYTALAN JÖVŐJE

Tamim Asey (Afganisztán): The End of the Longest American War and the Uncertain Future of Afghanistan

A cikk szerzője Tamim Asey, egykori afgán védelmi miniszterhelyettes és az afgán Nemzeti Biztonsági Tanács főigazgatója, aki jelenleg doktori képzésen vesz részt Londonban. Tanulmányában az amerikai csapatkivonást követő helyzetet elemzi.

Az Amerikai Egyesült Államok tizennyolc évvel ezelőtt kezdte meg a terrorizmus elleni háborúját Afganisztánban. A szerző számba veszi, mi minden történt ez alatt a majd két évtized alatt: az USA megdöntötte a tálib rezsimet, megölte Oszama bin Ladent, jelentősen lerombolta az al-Kaidát és terrorista szövetségeseinek infrastruktúráját, képességeit; dollármilliárdokat fektetett be a demokratikus értékek betartására törekvő kormányok építésére. A regnáló amerikai elnök megígérte, hogy véget vet a „végtelen háborúknak”, és hazatérnek az amerikai csapatok. A legfontosabb kérdés azonban továbbra is az: mit hozott a történelem leghosszabb amerikai háborúja Afganisztánnak, és merre tart az ország, amelyben egyre növekszik a bizonytalanság, a gazdasági és politikai instabilitás?

A háborúban több milliárd dollárnyi külföldi segély, technikai támogatás és több ezer élet elvesztése követte ki az utat a virágzó, mégis törékeny Afganisztán felé. A szerző megállapítja: nem kétséges, hogy Afganisztán mára sokkal jobb hely lett. Magasabb az életszínvonal, mint a tálib rezsim alatt volt. Lányok milliói járnak iskolába, afgánok százezrei tanulnak felsőoktatási intézményekben. Van kormány, parlament, bírói testület, élénk a civil társadalom, a nők jelenléte erősödött az egész országban. Afganisztán több mint 140 országban létrehozta nagykövetségeit, és diplomáciai kapcsolatot tart fenn a föld szinte minden orszá-gával. Afganisztán már nem az az elszigetelt, szankciókkal sújtott és elítélt ország, amely a tálib rezsim alatt volt. A gazdasági növekedés átlagosan 9,25%-os volt az elmúlt több mint egy évtizedben, az egy főre jutó jövedelem pedig 120 dollárról 640 dollárra emelkedett. A pénzneme erős, és az országba áramló több milliárd dollárnyi külföldi segély segítségével stabil jóléti program indult el a szegénység csökkentésére vonatkozóan.

Az amerikai csapatok kivonásának bejelentése óta azonban Afganisztán lefelé haladó spirálba került: a vitatott parlamenti választások miatt válságban vannak a választási testületek, a gazdasági növekedés üteme csökkent, nőtt a nemzeti egység kormányrendszere iránti bizonytalanság, elhatalmasodott a szomszédos országok, illetve a megosztott és korrupit elit közti proxy háború, ami kiegészült a gazdasági bűnözéssel.

Ennek a tendenciának a megváltoztatásához az afgán politikai és gazdasági elitnek konszenzusra kell lépnie az alapvető kérdések tekintetében. Fel kell vállalniuk az országot,

nehéz döntéseket kell hozniuk, és meg kell határozniuk Afganisztán stabilitásának, biztonságának és jólétének jövőbeli útját.

Az afgán államférfiak és politikai döntéshozók első számú feladata az ország belső stabilitásának és egységének megteremtése. Egy megosztott, szegény és törekeny Afganisztánt soha nem fognak komolyan venni a szomszédai és nemzetközi partnerei. Az új afgán kormánynak nemzeti konszenzust kell kialakítania – akár egy *loja dzsirga* (vallási előljárói tanács) révén – a terrorizmus elleni küzdelem, a béke és a stabilitás biztosítása, valamint az ország gazdasági reformjának érdekében. Itt az ideje, hogy az afgán elit felülemelkedjen a hatalom, a pénz és az etnikai különbségek uralta káros versengésen.

A terrorizmus és a szélsőségeség elleni küzdelemben Afganisztánnak, mint független és hiteles partnernek új képet kell kialakítania magáról nemzetközi szinten, véli Asey. Szerinte az ország előtt három út áll.

Az első a stratégiai partnerség megtartása az Amerikai Egyesült Államokkal és a NATO-val. Ha Afganisztán az USA és a NATO stratégiai partnere akar maradni, akkor mindkét félnek komoly lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy az országot ki lehessen vezetni a lefelé haladó spirálból. A térségben lévő proxy csoportok támadásai egyre komolyodnak, ami fokozódni fog, hacsak nem kerül sor átfogó biztonsági és gazdasági intézkedésekre a terrorizmus alapvető okainak és az erőszak újjáéledésének kezelésére.

Másrészt Afganisztán komoly diplomáciai és szoros regionális kapcsolatokat alakíthat ki az Egyesült Államokkal és a NATO-val meglévő stratégiai partnersége rovására az iszlám világban. Ez olyan nehéz történelmi kérdéseket vet fel, mint a béke kérése a Durand-vonalért cserébe, stratégiaileg fontos terület követelése Pakisztánban, az indiai érdekek érvényesítése Afganisztánban, a menedék megtagadása az orosz és a közép-ázsiai szélsőségesektől, és végül Irán és Szaúd-Arábia érdekeinek egyensúlyban tartása az országon belül. Azonban az ilyen összetett és bonyolult diplomáciához hiányzik az afgán állam és a szomszédos országok közötti hitelesség és bizalom. Ráadásul India kivételével egyetlen szomszéd országból sem érkezett olyan támogatás, mint amelyet az Egyesült Államok és szövetségesei nyújtottak az elmúlt tizennyolc évben.

A harmadik út szövetség kötése Kínával, Indiával és Oroszországgal. Sok stratégia és szakértő véli úgy, hogy Afganisztán jövője e három kulcsfontosságú szomszédjával ápolandó kapcsolatától függ. Mindhárom országnak azonban ellentmondásos érdekei vannak Afganisztánban, és Afganisztán is óriási bizonytalansági tényezőt jelent a számukra.

A szerző végezetül megállapítja, hogy Afganisztán politikai és gazdasági jövője törekeny és bizonytalan. A közelmúlt költségvetési hiánya, a katonai segítségnyújtáson alapuló túlzott támaszkodás az USA-ra és a NATO-ra, a megosztott és korrupt elit, a korrupció magas aránya, a tálibok növekvő bizonytalansága és újjáéledése minden bizonnyal fenyegető veszélyt jelent a stabil és békés Afganisztán jövőjére. Afganisztánnak nem marad más választása, mint feltárni a partnerségben rejlő lehetőségeket és a fenti opciók valamelyikét megvalósítani. *Small Wars Journal*, 2019. 01. 19., angol <https://smallwarsjournal.com/index.php/jrnl/art-end-longest-american-war-and-uncertain-future-afghanistan>

A NATO KÉTES BÉKESZERETETE

Борис Джерелиевский (Россия): Подозрительное миролюбие НАТО

Az európaiak egyre hangosabban fejezik ki aggodalmukat, mivel az Amerikai Egyesült Államok után Oroszország is kilépett az INF-szerződésből (Intermediate-Range Nuclear

Forces Treaty), amely a földi indítású hagyományos és nukleáris robbanófejekkel felszerelt közepes és rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákról és robotrepülőgépekről rendelkezett. Úgy tűnik, most gondolkodnak el arról, mit jelent számukra a hidegháború ezen emlékének megszüntetése, állapítja meg bevezetőjében a szerző.

Meglehetősen nehéz feltételezni, hogy a Donald Trump döntésével kapcsolatos kockázatokkal nem számoltak Európában, vélekedik az elemző. Különösen azok után, hogy Washington szándékát követően Moszkva is rögtön bejelentette: azonos mértékben reagál. Azonban Európában, véli a szerző, furcsa módon Putyin „kiszámíthatatlanságára és ravaszságára” panaszkodnak. Nehéz megmondani, hogy miért nem hallották meg vagy miért nem vették komolyan az orosz figyelmeztetéseket.

A szerző emlékeztet a Bundeswehr nyugállományú tábornokának és a NATO Katonai Bizottsága korábbi vezetőjének, Harald Kujatnak azon nyilatkozatára, amelyben azzal vádolta az Egyesült Államokat, hogy a szerződés megsemmisítésével elárulta szövetségesei érdekeit, mivel a szerződésben említett közép és rövid hatótávolságú rakéták csak Európát fenyegetik, az Egyesült Államokat nem, így az abból való kilépés aláássa az európai szövetségesek biztonságát. Az európaiak, akik most ébredtek tudatára ennek a veszélyes helyzetnek, megpróbálnak kiutat találni. A tábornokhoz hasonlóan más NATO-tagország illetékesei is hasonló álláspontot képviselnek. Ezek közül idéz néhányat a cikk írója.

A cseh védelmi miniszter szóvivője, Jan Pejsek például kijelentette, hogy Csehország nem szándékozik olyan amerikai rakétákat telepíteni a területén, amelyek korábban az INF hatálya alá estek.

A NATO főtitkárhelyettese, Rose Gottemoeller azt nyilatkozta, hogy a NATO nem tervezi új nukleáris rakéták telepítését Európában. Gottemoeller szerint továbbra is nyitva marad az a diplomáciai megoldás, amely megmentheti az INF-szerződést. Washington is kész visszavonni az Egyesült Államok INF-szerződésben való részvételének felfüggesztését, ha Oroszország megsemmisíti a 9M729 rakétáit.

„Meg kell vitatnunk, hogy a NATO miként reagál az új orosz rakétákra. Azonban nem fogunk új nukleáris földi rendszereket telepíteni Európában” – nyilatkozta egy amerikai diplomata a *Süddeutsche Zeitung*nak. A szerző szerint valószínűleg több más ország hasonló kijelentései is követni fogják a fentieket.

Az ajtó becsapása helyett a Moszkvával való együttműködés lehet a megoldás, véli a szerző. Most, amikor már egyetlen megállapodás sem akadályozza a közép és rövid hatótávolságú rakéták telepítését, amelyeket ráadásul még nem is kell elrejtetni a rakétavédelmi rendszerekbe, a Szövetség és tagjai kijelentik, hogy nem fogják telepíteni azokat. Mi rejlik emögött? – teszi fel a kérdést az elemző.

Az ok egyszerű: jelenleg semmilyen különösebb rakétarendszer nem telepíthető a már meglévő lengyelországi és romániai rakétavédelmi rendszerek mellé. Az új rakéták létrehozása, földi alkalmazáshoz való adaptációja időigényes. Emellett számításba kell venni a legyártásukat és Európába szállításukat, az indítóállások felszerelését, a logisztikai rendszerek kialakítását, és végül a kezelőszemélyzet elhelyezését.

Amint az amerikaiak bejelentették, hogy kilépnek az INF-szerződésből, Putyin elrendelte a „Kalibr” cirkálórakéta bázisán egy közepes hatótávolságú hiperszonikus rakéta létrehozását, és lehetséges, hogy más rendszerek modernizálása is megkezdődött.

A NATO és tagországainak arról szóló nyilatkozatai, hogy a közép- és rövid hatótávolságú rakétákat nem fogják Európába telepíteni, valószínűleg nem más, mint egy kísérlet arra, hogy meggyőzzék Moszkvát: nem kell sietni az új rendszerek létrehozásával.

A trükk magáért beszél: Moszkvát így azzal vádolhatják, hogy nem értékelte a békekezelési intézkedéseket, azonban elkezdte a rakéták kifejlesztését és telepítését; azaz egyszerűen arra kényszeríti Washingtont és Brüsszelt, hogy válaszoljanak erre az „agresszív lépésre”, vonja le következtetését a szerző.

Военное обозрение, 2019. 02. 18., orosz <https://topwar.ru/154166-podozritelnoe-miroljubie-nato.html>

A NATO KIBERTÉRBEN BETÖLTÖTT SZEREPE

Laura Brent: NATO's role in cyberspace

A Szövetség biztonsága elleni kiberfenyegetés egyre gyakoribbá, összetettebbé, rombolóbbá és kényszerítőbbé válik, kezdi elemzését Laura Brent, aki korábban az állami és a magán-szektorban is a kiberpolitika megvalósulása érdekében dolgozott, jelenleg pedig a NATO Növekvő Biztonsági Kihívások osztályán teljesít szolgálatot. A NATO és szövetségesei jelentős stratégiai, operatív és technológiai lépéseket tettek a rosszindulatú számítógépes tevékenység kezelése és a számítógépes védelem terén. 2014-ben a kibervédelem a kollektív védelem egyik központi szereplőjévé vált, majd 2016-tól a kibertérre a katonai műveletek területének ismerték el, és ígéretet tettek arra: kiemelten kezelik a nemzeti hálózatok és az infrastruktúra kibervédelmét. Legutóbb, 2018-ban megállapodtak abban, hogy a szövetségesek által önként biztosított szuverén számítógépes rendszereket a Szövetség műveleteibe integrálják, és felállítják a kibertér műveleti központját. Vajon a NATO önmagában elég-e ahhoz, hogy megoldja a kibertér összetett kihívásait? – kérdezi a szerző.

A kibernetikus fenyegetések tartós kihívása megköveteli a Szövetség folyamatos értékelését, és annak vizsgálatát, hogy megfelelően alkalmazkodik-e, illetve reagál-e rájuk. A szerző szerint három kérdés kulcsfontosságú a NATO kibertérben betöltött szerepének értékeléséhez: 1. mi a NATO elsődleges célja a kibertérben, 2. milyen kihívásokkal néz szembe a NATO a cél elérése érdekében, és 3. a NATO elégséges-e ahhoz, hogy egyedül megoldja a kibertérrel kapcsolatban felmerülő bonyolult kérdéseket.

A NATO célját a kibertérben legvilágosabban először Varsóban fogalmazták meg, majd Brüsszelben megismételték: „Ahhoz, hogy a Szövetség általános elrettentő és védelmi pozícióját erősítsük és támogassuk, képesnek kell lennünk arra, hogy a kibertérben is olyan hatékonyan működjünk együtt, mint a levegőben, a szárazföldön és a tengeren.”

Bár a kibertér védelme katonai lépéseket követel, de nem csak katonai eszközökkel érhető el. Ennek összehangolása vélhetően a legnagyobb kihívás. A Szövetség összes művelete és küldetése bizonyos mértékben támaszkodik a polgári kormányzatokra és a magánszektorra a kommunikációs infrastruktúra, a logisztika, a felszerelés vagy akár a fogadó ország kritikus nemzeti infrastruktúrája keretében. Tehát a katonai kihívás valójában elválaszthatatlanul kapcsolódik a polgári kormányzatokhoz, a magániparhoz és még a civilekhez is.

A kibertér fenyegetéseinek kezelését a fegyveres konfliktus küszöbértéke alatt zajló jelentős aktivitás is bonyolítja. A rosszindulatú számítógépes tevékenységekre való arányos és hatékony válasz meghatározása is bonyolult, ehhez hozzájárul az is, hogy a Szövetség tagjai különböző stratégiákat folytatnak. A NATO-nak továbbra is vizsgálnia kell, hogyan hasson a kibertérre, hiszen még a küszöbérték alatti küzdelem is rendkívül káros, zavaró és destabilizáló lehet.

A legfontosabb kihívások közé lehet sorolni a sok érdekelt felet, a rengeteg fenyegetést a szürke zónában, az egyre gyorsabb változásokat, a technológiai fejlődést, a támadások

sebezhetőségének növekedését, a készülékek számának egymáshoz kapcsolódását és az internetet. A fenyegetés egyszerű nyomon követéséhez jelentős információ, befektetés, humán tehetség és technikai képesség szükséges.

A NATO komoly figyelmet fordít a kibertérben való működés katonai képességére, miközben nem kizárólag katonai eszközökre vagy érdekeltekre támaszkodik. A NATO két fő tevékenysége: a kibertér műveleti területként történő alkalmazása, illetve a kibervédelmi kötelezettségvállalás megvalósítása.

A kibertérműveletek terén a NATO számos fontos eredményt ért el. Leginkább azt, hogy 2018 októberében bejelentette a kibertér műveleti központjának felállítását, amely felelős a kibertér helyzetének elemzéséért, a Szövetség műveleteinek és küldetéseinek kibertérszempontról szerinti központosított tervezéséért, valamint a kibertérben tapasztalható működési gondok összehangolásáért.

Emellett a szövetségesek a brüsszeli csúcstalálkozón megállapodtak arról is, miként lehetne integrálni a szövetségesek által önként biztosított szuverén számítógépes rendszereket a Szövetség műveleteibe és küldetéseibe. A stratégia és az irányítás kérdései is formálódnak. 2018 júniusában a szövetségesek elfogadták a virtuális térre vonatkozó jövőképet és stratégiát. Várható, hogy 2019-ben befejeződik a NATO első kibertér műveleti doktrínájának kiadása, amely útmutatást nyújt a NATO parancsnokainak.

A kibervédelmi kötelezettségvállalás megvalósítása terén a NATO az elért előrelépések mellett az egyes szövetségesek egyidejű, teljes kormányzati alkalmazkodását ösztönzi. A jogi alapot a washingtoni szerződés 3. cikkelye biztosítja, amely kimondja, hogy „a szövetségesek fenntartják és fejlesztik az egyéni és kollektív képességeiket a fegyveres támadás ellen”. Mivel a katonai, polgári és ipari aggályokat nem lehet teljesen külön kezelni, a NATO nagy figyelmet fordít a védelmi létesítményeken kívüli szervezetek kibervédelmi képességeinek javítására. Kiemelt fejlesztések folynak olyan területeken, mint a számítógépes védelem a kormányokon belül, az információ és a gyakorlati tapasztalatok cseréje, a magánszektor innovatív gyakorlatainak kihasználása. A szövetségesek a közös referenciaértékek alapján évente értékelik önmagukat és ösztönzik a kormányközi együttműködést. A szövetségesek azt is mérlegelik, hogyan lehet szisztematikusabban reagálni a fegyveres konfliktus küszöbértéke alá eső rosszindulatú számítógépes tevékenységre. A brüsszeli csúcstalálkozón a szövetségesek elhatározták, hogy „a képességek teljes skáláját alkalmazzák, beleértve a számítógépes bűnüldözés elleni küzdelmet, hogy megakadályozzák, megvédjék és ellensúlyozzák a számítógépes fenyegetések teljes spektrumát, ideértve a hibrid kampány részeként végrehajtottakat is”. Továbbá továbbra is együtt dolgoznak olyan intézkedések kidolgozása érdekében, amelyek lehetővé teszik a költségek kirovását azokra, akik nekik ártanak.

A gyorsan változó környezetben a sikeres alkalmazkodás érdekében a NATO szorosabb együttműködést alakít ki egyre növekvő számú partnereivel. Különösen az információcseré, a képzés, a kutatás és a gyakorlatok terén fokozza kooperációját.

A NATO az ipari kiberpartnerség programja révén mélyíti kapcsolatait az iparral. Ez az átfogó program számos platformot biztosít az információk cseréjéhez, a fenyegetések alakulásának vizsgálatához és a legjobb gyakorlati megoldásokhoz. Ez a kölcsönös viszony segíti a NATO-t abban, hogy megbízható kapcsolatokat alakítson ki az iparral, és lehetővé tegye valamennyi fél számára a megfelelő reagálást a számítógépes támadások megakadályozásában.

Mindezekon kívül a Szövetség aktívan javítja kibervédelmét. Tekintettel a kibertér központi szerepére a modern hadviselésben, elengedhetetlen, hogy a Szövetség ugyanolyan képességekkel rendelkezzen ezen a területen is, mint máshol. A megközelítés észszerű: a kibertérrel kapcsolatos legjelentősebb kihívásokkal kívánnak foglalkozni. A szövetségesek

fontolóra vehetik, hogy a jelenlegi munkájuk során hová helyezik a prioritásokat és az erőforrásokat (a kibertér műveleti központ legjelentősebb feladata például a NATO parancsnoki struktúrájának a kibertérhez való adaptálása, emellett döntő fontosságú lesz az elegendő szakértő biztosítása is).

A fegyveres konfliktus küszöbértéke alatti rosszindulatú számítógépes tevékenység szintje továbbra is folyamatos kihívás marad. A szövetségesek vizsgálják, hogyan lehet erre mind egyénileg, mind a Szövetség tagjaként a legjobban reagálni. Végül, ha megpróbálunk lépést tartani az e területen bekövetkezett változásokkal – állapítja meg a szerző –, a szövetségesek előnyt élvezhetnek az iparral való együttműködés miatt mind az információ megosztása, mind a technológiák beszerzésének módja tekintetében. Röviden: a Szövetségnek folytatnia kell a jelenlegi útját, biztosítva a folyamatos figyelmet és erőforrásokat a kibertér védelmére.

NATO Review Magazine, 2019. 02. 12., angol <https://www.nato.int/docu/review/2019/Also-in-2019/natos-role-in-cyberspace-alliance-defence/EN/index.htm>

Zentai László:

SZÁZ ÉV TÉRKÉPÉSZET – SZÁZ ÉV TÖRTÉNELEM

A magyar katonai térképészet 100 éve (1919–2019) című kötetről

2019. február 4-én ünnepeltük az önálló magyar katonai térképészet megalakulásának 100 éves évfordulóját. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása sajátos időszak hazánk történelmében, a kiegyezés utáni főlönállóságunk helyett innentől kezdve minden állami feladatot önállóan kellett megoldanunk. A topográfiai térképezés fontosságát a korábbi katonai felmérések már bizonyították, és mivel az önálló magyar katonai térképészet alapítói is ennek során szereztek kartográfiai gyakorlatot, így egyértelmű volt, hogy a Monarchia felbomlása után mihamarabb szükséges egy önálló magyar intézmény létrehozása, mely képes ezen feladatok ellátására.

Az évfordulót reprezentatív kötettel köszöntötte a Zrínyi Kiadó, mely – elismerve az évforduló fontosságát – angol nyelven is megjelentette a könyvet. A gazdagon illusztrált, igényes művet még egy DVD-melléklet is kiegészíti, hiszen a topográfiai térképek még a könyv méretében sem voltak jól bemutathatók. A katonai térképészet történetét feldolgozó kiadvány utójára az 1990-es évek elején jelent meg, amikor két kötet látott napvilágot Balla János és Hrenkó Pál szerkesztésében. A katonai térképészeti intézet jubileumaira (75, 80, 90 éves fennállás) rövidebb, időben aktualizált összefoglaló történeti kiadványok jelentek meg Tremmel Ágoston tollából.

A 11 szerző munkáját Buga László alkotószervező koordinálta éveken keresztül (majd szerkesztette egybe a sokszerzős kéziratot), aki maga is vezette a katonai térképészetet a 2000-es évek elején (a HM Térképészeti Kht.-nak, majd Nonprofit Kft.-nek volt ügyvezető igazgatója). Sajnos a szerzők közül Tremmel Ágoston, a katonai térképészeti intézet volt parancsnokhelyettese már nem érthette meg a könyv megjelenését, 2018-ban elhunyt.

1919–1945: AZ INTÉZMÉNYRENDSZER MEGSZERVEZÉSE, AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI TÉRKÉPÉSZET LÉTREHOZÁSA

Jankó Annamária, a Hadtörténelmi Levéltár és Térképtár igazgatóhelyettese topográfiai térképekre koncentrált kartográfiatörténeti áttekintése Lázár térképétől a katonai felméréseken át az első világháborúig öt fejezeten át ismerteti az előzményeket. A megalakulás előtti időszakot Suba János, a Hadtörténeti Térképtár térképtárvezetőjének rövid összefoglalója egészíti ki az első világháború következményeiről, kartográfiai fejleményeiről. Ebből a fejezetből megtudhattuk például azt a vélhetően nem minden kartográfus előtt ismert tény, hogy a Gauss–Krüger-féle vetületi rendszer alkalmazásában már 1917-ben megállapodtak a központi hatalmak, de a háború fejleményei miatt a tényleges bevezetésre nem kerülhetett sor.

Szintén Suba János jegyzi a következő fejezetet, mely a megalakulás körülményeit írja le. Az önálló magyar katonai térképészet megteremtésének gondolatát sokan szorgalmazták

már ebben az időben: polgári és katonai térképészek, földmérők, geográfusok, nyomdai szakemberek. A 19. század második felében ezt már Tóth Ágoston, majd Kogutowicz Manó is felvetette, de a 20. század elején már léteztek olyan szakmai szervezetek, mint a Magyar Földrajzi Társaság, a Magyar Mérnök és Építész Egylet, melyek megfelelő érdekvédelemmel tevékenységet is ki tudtak fejteni. Végül a megalakuló intézet megszervezésével Hajts Lajos ezredest, a Ludovika tanárát bízták meg, aki egyébként egy teljesen polgári intézmény létrehozását javasolta. A Magyar Katonai Térképező Csoport zavaros történelmi időszakban jött létre (a Monarchia felbomlása, öszirózsás forradalom, Tanácsköztársaság), kezdetben többször is nevet változtatott és – legalábbis nevében – 1938-ig polgári intézményként működött. A szervezet kiépítését és fejlődését Suba János egy újabb fejezetben tárgyalja. A történelmi események mellett fontos azt is megemlíteni, hogy a kartográfiai technológiák is komoly fejlődésen mentek át ebben az időben. A Monarchia időszakában megkezdett negyedik katonai felmérés egyszerű hazai folytatása helyett egy jóval modernebb, csak szintvonalas domborzatábrázolást alkalmazó, a poliéder vetület helyett a kataszteri térképeknél is alkalmazott sztereografikus vetületet bevezető, felmérésen alapuló topográfiai térképrendszer létrehozása lett a fő cél. Emellett az első világháború után megnövekvő polgári igények kielégítése is erre az intézményre várt.

A két világháború közötti katonai topográfiai térképekről Jankó Annamária írt összefoglaló fejezetet. A történelmi Magyar Királyságra méretezett térképrendszer (vetület, szelvényezés stb.) helyett egy méretében harmadára csökkent országot kellett térképezni (amihez esetleg másfajta térképrendszer lett volna optimális), még akkor is, ha a két világháború közötti időszakot áthatotta a revizionizmus, a trianoni békediktátum felülvizsgálatának követelése, az elcsatolt területek visszaszerzésére irányuló törekvések. Jól jellemzi az időszak szakmai fejlődésének fontosságát, hogy az intézet 1930-ban egy szaklapot is elindított Térképészeti Közlöny címmel, illetve kiadta a Magyar Fotogrammetriai Társaság évkönyveit is.

A második világháború alatti új térképsorozat, mely a visszacsatolt területeket is már az új, modern 1:50 000-es méretarányban ábrázolta, természetesen nem lehetett homogén minőségű: kényszerűségből egyes részekben még a harmadik katonai felmérés csíkozós domborzatábrázolású 1:75 000-es szelvényeit nagyították fel, de az új felmérésű szelvények bizonyították, hogy a magyar katonai térképészet képes volt a kor technikai színvonalának élvonalát jelentő térképek készítésére. A második világháború alatti haditérképezést Suba János egy külön fejezetben mutatja be a könyvben, kitérve például a Don-kanyarban történt térképezési munkákra, illetve a harcoló csapatok térképellátásának biztosítására.

Az intézet 1944 közepéig viszonylag zavartalanul működhetett, de a nyilas hatalomátvétel, majd a szovjet csapatok benyomulása az intézet egy részének kitelepítésével folytatódott. Ezzel véget is ér az intézet működésének első időszaka.

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGÉTŐL A RENDSZERVÁLTÁSIG

A könyv az egyes fejezeteket nagyobb egységekbe szervezi, az intézet működésének második korszaka a második világháború végétől a rendszerváltásig tart. Az 1945–1950 közötti időszak politikai és gazdasági változásai az intézet életét is jelentősen befolyásolták. Erről a néhány éves különleges időszakról Tremmel Ágoston két fejezetében olvashatunk. Az intézet újjáépítése, újjáalakítása már sajátos körülmények között ment végbe, 1945–1946 között kb. egy évig például Meridián Földrajzi Intézet Ipari és Kereskedelmi Részvénytársaság néven működhetett csak. Végül 1946. október 1-jén alakult újjá a Honvéd Térképészeti Intézet. (A szocialista időszakban nem is tekintették elődnek az 1919-ben alakult intézményt, ám

ennek politikai okai voltak, hiszen a szovjet rendszer átvétele igazi rendszerváltás volt, egyben a korábbi időszak tagadása is.) A második világháborút követő időszakot a szakemberek hiánya is jellemezte, amit a személyi kultusz időszakának ideológiai tisztogatásai még tovább rontottak.

A könyv természetesen csak érintőlegesen foglalkozik a történelemmel, de az 1940-es évek végének politikai változásai alapvetően befolyásolták az intézet működését. A Tremmel Ágoston által szerkesztett második fejezet az 1950–1952 közötti gyorshelyesbítésről (az első Gauss–Krüger-féle térképrendszerünk) már egy teljesen megváltozott politikai, gazdasági környezetet ír le: a hidegháborús korszak kezdete, a Rákosi-féle személyi kultusz talán a legnehezebb időszak volt az intézmény történetében.

Bármely intézmény 100 éves történetét bemutató műnél valószínűleg hasonló a struktúra, a közelmúlt történéseit bemutató fejezetek adják a terjedelem nagyobb részét. Közelmúltbeli történelmünk egyik legsötétebb időszakáról, az 1950-es évek első feléről a könyv sem ír sokat. Szabó Béla, az MH Kartográfiai Üzem nyugdíjas igazgatója és Szabóné Szalánczi Erika, nyugdíjas egyetemi adjunktus ezt az időszakot az újfelmérés (1953–1959) példáján mutatja be. Bár ez is egy feszített ütemtervű felmérés volt, a gyorshelyesbítéstől eltérően ezt már az előírt pontossági követelményeket betartva végre tudták hajtani térképészeink. Ez a felmérés alapozta meg a későbbi topográfiai felmérések technológiáját, ehhez igazítva az intézményi struktúrát. A fotogrammetria meghatározó szerepet játszott a topográfiai felmérésekben, de természetesen a topográfusok terepmunkája is nélkülözhetetlen maradt.

A Varsói Szerződés 1955-ös megalakulása hosszú időre konzerválta a hidegháborús szembenállást, ami a későbbiekben az intézet munkájában is visszatükröződik: a topográfiai térképek újra titkosak lesznek (sőt be is kellett szolgáltatni a két világháború közötti időszak térképeit), elkezdődik az „ellenséges” területek térképezése (Magyarországnak Észak-Olaszország és Ausztria jutott, melyről Gauss–Krüger rendszerű topográfiai térképek, illetve katonai várostérképek készülnek). Az újfelmérést az 1956-os forradalom csak rövid időre akadályozza, de a katonaságot érintő tisztogatás, a Tiszti nyilatkozat kötelező aláírása még egy ilyen szakmai szervezet munkáját is befolyásolta. 1956-ban a tiszti és a polgári állományból 15 fő távozott külföldre, és többeket le kellett szerelni. Az újfelmérést ilyen körülmények között is be tudták fejezni 1959-ben.

Szabó Béla írta meg az 1960–1980 közötti időszak történéseit bemutató fejezetet, amely a Technikai-technológiai megújulás címet kapta. Ez a politikailag viszonylag nyugodt (de azért hidegháborús) időszak már szinte rutinszerű munkával telt, egymást érték a katonai topográfiai térképek felújításai (1:25 000 vagy 1:50 000 méretarányban), de komoly szerepet vállalt a katonai térképészet az 1952-ben indult 1:10 000-es népgazdasági célú (polgári) felmérésben is (légi fényképezés, terepmunka, sokszorosítás). Természetesen szervezeti változások is történtek ebben az időszakban: a térképészet irányítását a vezérkarban osztály rangra emelték, és 1969-ben megalakult az Asztrogeodéziai Osztály az intézetben. Külön érdekes (általam kevéssé ismert) intermezzo a könyvben az 1960-as évek elejének történése, amikor a polgári térképészet erősödése kapcsán felmerült a katonai térképészet megszüntetése. A honvédelmi miniszter végül részben azon tapasztalatok alapján vetette el ezt a civil szférából érkező javaslatot, hogy a többi szocialista országban a katonai térképészettel kapcsolatban nem merültek fel ilyen szervezeti átalakítások.

A Szocialista Országok Geodéziai Szolgálatainak (SzOGSz) együttműködése egyre fontosabbá vált ebben az időben. Határozat született arról, hogy fel kell gyorsítani a geodéziai alaphálózatok mérését, a hálózat megbízhatóságának garantálnia kellett a rakéta- és tűzérési találatok műszaki előkészítéséhez szükséges pontosságot. A tudományos munka megerősítése

érdekében 1961-ben újra létrehozták a Tudományos Kutató és Kiképző Alosztályt, 1962-ben elkezdődött a dombortérképek készítése. 1967-ben az intézet egy nagyon sikeres szakmai kiállításon lép a nyilvánosság elé, amely számára a katonai térképészet tevékenysége addig teljesen ismeretlen volt. A kartografálási folyamatban bevezették az akkor korszerűnek tartott fényszedést és karceljárást, illetve az asztralonfólia használatát.

A DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA MEGJELENÉSE

A Szabóné Szalánczi Erika által írt következő fejezet már a digitális technológia bevezetéséről szól. Elmondható, hogy a katonai térképészet a szakmán belül élen járt a számítógépek használatában, illetve a későbbiekben a hagyományos technológia digitálissá alakításában. 1981-ben ünnepelte az intézet 35 éves évfordulóját („természetesen” csak az 1946-os újjáalakítástól számítva), és erre az alkalomra készül el – az akkori intézetparancsnok, Bak Antal ezredes kezdeményezésére, Tremmel Ágoston irányításával – a Szakmatörténeti Múzeum, mely a mai napig őrzi a magyar katonai térképészet emlékeit. Az intézet az 1986-os 40. évfordulón névadóul Tóth Ágostont választotta, de a folyamatos átnevezések közepette csak 1996-ig őrizte nagy térképész elődünk nevét.

Jellemző erre az időszakra a katonai tematikus térképek egyre nagyobb számú megjelenése, és ezt az 1980-as évek második felében végrehajtott épületrekonstrukció (mely új nyomdagép beszerzésével is együtt járt) támogatta. A nyomda megújulása igényes bér munkák elvégzését is lehetővé tette, mellyel önerős fejlesztések forrását is biztosítani tudta az intézet.

Fontos megemlíteni, hogy a dombortérképek technológiája is ebben az időszakban finomodott egy új vákuumformázó gép beszerzésének köszönhetően. 1984 óta minden évben készül dombortérképes falinaptár, de megemlítendő egy különleges projekt is: a vakok számára domborítási technológiával készült térképek Budapest gyalogos-aluljáróiról.

Az első, volumenében nagy digitális adatállomány a geodéziai adatbázis volt. Ez még csak numerikus adatokat tartalmazott (alappontok koordinátái), de már valószínűleg ekkor is a szakemberek szeme előtt lebeg a végcél: a topográfiai térképek digitalizálása, a felújítás folyamatának számítógépesítése.

A topográfiai felmérés digitálissá alakítása minden állami térképész szolgálatnál nagyjából ebben az időben, az 1980–90-es években zajlott le. A rendszerváltás előtt és még utána néhány évig a fejlett számítógépes technológiák beszerzése nem csak anyagi kérdés volt, mert a COCOM-lista tiltotta az Egyesült Államok és a nyugat-európai országok számára a fejlett technológiák, informatikai eszközök, szoftverek eladását a szocialista országoknak. A Szovjetunió felbomlása, a Varsói Szerződés és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) megszűnése után Magyarország számára is elérhetővé vált a technológia, innentől kezdve már alapvetően csak pénzkérdés a digitális technológia bevezetése. Természetesen Magyarország sem várhatott erre és már az 1980-as években megindult a rendelkezésre álló eszközökkel a digitális átállás.

1988–89-ben készült el a DTA-200, az első magyar digitális topográfiai térkép. A digitalizálás alapja az 1:500 000 méretarányú katonai autótérkép volt, de adattartalma megegyezett az 1:200 000-es méretarányú topográfiai térképekével (a szintvonalrajzot az adatbázis nem tartalmazta). Ez az első digitális munka felkészítette a katonai térképészet szakembereit egy jóval nagyobb feladatra, az 1:50 000 méretarányú katonai topográfiai térképek digitalizálására.

Természetesen a digitális technológiák bevezetése más területeken is ebben az időszakban indult meg. Ide sorolható az ortofotó készítést segítő fotogrammetriai munkaállomás vagy a digitális domborzatmodell.

A TECHNOLÓGIAI KORSZAKVÁLTÁS ÉS A RENDSZERVÁLTÁS

A könyv következő fejezetcsoportja lényegében csak egy évtizedet fog át, de egy olyan évtizedet, amikor a politikai események következtében ebben a korábbi Varsói Szerződés-tag Magyarország eljut a NATO-tagsághoz. A fejezetek zömét Szabó Gyula, az MH Térképész Szolgálat akkori vezetője jegyzi a könyvben, míg a térképészeti biztosítással és a szakemberképzéssel foglalkozó fejezetet Várszegi Lajos, az MH Térképész Szolgálat nyugállományú osztályvezetője írta.

A rendszerváltáskor lehetővé vált az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején, valamint az 1956-os forradalom után igazságtalanul meghurcolt és félreállított katonatérképészek rehabilitálása. Visszakapta az intézet a korábbi, 1939 és 1945 között használt térképészcímerét, és 1992-ben elismerte a korábbi intézet jogfolytonosságát, így 1994-ben az intézet alapításának 75. évfordulóját ünnepelhetette.

1992-ben szűnt meg a katonai topográfiai térképek titkossága, megnyílt a nagyközönség számára az intézet első térképboltja. 1990-ben leállították az ausztriai és észak-olaszországi területek topográfiai térképeinek készítését, ezzel lényegében egy időben az addigi ellátási területek határát 100-150 kilométer mélységben körkörösön megnövelték.

1996-ra elkészül a DTA-50 első változata, amely még nem tekinthető ugyan térinformatikai adatbázisnak, de azóta is ez a legnagyobb méretarányú, az ország teljes területét lefedő, a papírtérképek minden tartalmi elemét tartalmazó digitális térkép.

Az időszak legfontosabb politikai, katonai feladata a NATO-csatlakozás előkészítése volt. A katonai térképészet partneri kapcsolatokat alakított ki az Egyesült Államokkal, szinte minden nyugat- és dél-európai NATO-tagországgal, de megmaradt a szoros kapcsolat például a visegrádi országok hasonló intézményeivel is.

Az 1996-ban kiadott térképészeti törvény hosszú előkészítő munka eredménye, mely jogszabályban definiálta a katonai és a polgári térképészet állami intézményeinek feladatát. A törvény létrehozta a Térképellátási Koordinációs Bizottságot, melyben a kartográfiai szakmai szervezeteken kívül a térképhasználatban érdekelt minisztériumok is képviselték magukat. A Magyar Topográfiai Program a két állami térképészszolgálat széleskörűen megalapozott folyamatos szakmai együttműködését irányozta elő, de kormányprogrammá történő emelése végül a megfelelő, határozott politikai akarat hiányában elakadt. Nem segítette a program megvalósítását az intézmények folyamatos átalakítása sem.

Várszegi Lajosnak a térképész szakemberek képzésével és a katonai térképészeti ismeretek oktatásával foglalkozó fejezete kitűnő összefoglalást ad a témáról.

2000-TŐL NAPJAINKIG

Az utolsó nagy fejezetcsoport a katonai térképészet közelmúltbeli útkeresését láttatja.

A Szabó Gyula által megírt első fejezet a honvédelem korszerűsítése jegyében folyó változásokat foglalja össze. Komoly szervezeti átalakuláson ment át a katonai térképészet ebben az időben. A termelési tevékenységet folytató részek HM-tulajdonú gazdasági társasági formában működnek 2001-től, 2013-tól a HM Zrínyi Nkft.-be beolvasztva. Az egykori katonai térképészeti intézet szerepét betöltő szervezet elveszíti önállóságát. Az MH keretein belül működő irányító szervezetbe beolvasztják (2007) a katonai meteorológiát és létrejön az MH Geoinformációs Szolgálat.

Az 1999-es NATO-csatlakozás után megindult a felkészülés a Gauss–Krüger-féle vetületi és szelvényezési rendszer kivezetésére és az UTM-rendszerre történő áttérésre, melyre

végül 2004-ben kerül sor. Az analóg térképkészítést egyre szélesebb körben váltotta fel a digitális technológia, mely még a nyomdatechnika átalakítását is magában foglalta. Sajnos finanszírozási gondok miatt a 2004-ben kezdett teljes térképátalakítási programot felfüggesztették, így az 1:25 000 méretarányú térképrendszer digitális formátumba konvertálása azóta sem valósulhatott meg.

Új, speciális feladatot jelentett a katonai térképészet számára a különféle NATO-miszsiókban való magyar részvétel térképészeti támogatása, de például a NATO számára 22 afgán település ortofotótérképeit is magyar szakemberek készítették. Szabó Gyula Rojkó Annamáriával (az MH Geoinformációs Szolgálat könyvtárvezetője) közösen írt külön fejezete mutatja be a katonai térképészet ez irányú tevékenységét.

A 2011-es Magyar Örökség-díj az önálló magyar katonai térképészet történelmi jelentőségű teljesítményét ismerte el.

Mihalik József térképészeti ágazati igazgatóhelyettes, osztályvezető, külön fejezetben foglalja össze a HM Térképészeti Közhasznú Nonprofit Kft. tevékenységét az ideiglenes biztonsági határzárral kapcsolatos felmérési tevékenységig bezárólag.

A FÜGGELÉK

Nagyon lényeges, hiánypótló, esetenként eddig sehol nem publikált információk olvashatók a függelékben, mely így teljessé teszi a katonai térképészet százéves tevékenységének bemutatását.

A függelék első fejezetében Hegedűs Ábel, a Hadtörténeti Térképtár kutatója a nagyközönség számára készült kiadványokat foglalja össze. Olvashatunk itt a két világháború közötti időszak jól ismert kiadványairól, az angyalos turistatérképekről, a fürdőtérképekről, a turistakalauzok térképmellékleteiről, a kuriózumszámba menő téli sport-térképről, a vízi turistatérképekről. Ebben az időszakban a Térképészeti Intézet feladata volt az iskolák térképellátásának biztosítása is: földrajzi és történelmi atlaszok, falitérképek, földgömbök, dombortérképek. A katonai térképészet civil térképeink sorára az először 1937-ben megjelent ÁTI kisatlasszal tette fel a koronát. Valójában ez volt az első, ténylegesen hazánkban készített világtatlasz.

A második világháború után 1946-ig még készültek térképek a nagyközönség számára (Budapest munkatérkép), de az ország szovjetizálása után az intézet lényegében zárt intézménnyé vált. A térképszek nagy része számára sem ismert valószínűleg az, hogy a katonai térképészet milyen fontos szerepet játszott a tájékozási futás számára készülő sporttérképek készítésében: 1971 és 1994 között a katonai térképészet biztosította a tájfutótérképek alaptérképeit és végezte a sokszorosítást.

Szintén Hegedűs Ábel munkája a függelék következő fejezete, melyben aprólékos munkával rekonstruálta a magyar katonai térképészet szervezeti változásait, beleértve a vezetőket is.

A függelék utolsó fejezete a Buga László alkotó szerkesztő által összeállított hiánypótló lista a magyar katonai térképművekről. A történeti fejezetek természetesen ezek nagy részét említik, de a rendszerezett összefoglaló igen hasznos kiegészítője a kiadványnak, hiszen végül is a topográfiai térképkészítés volt a katonai térképészet első számú feladata.

Igazi különlegesség a Magyarország határain kívüli területre készített topográfiai térképek listája, ideértve a várostérképeket is. A katonai tematikus térképek hiánypótló listája is része a fejezetnek.

A könyvet irodalomjegyzék és névmutató zárja. A DVD-melléklet jól strukturált formában, három csoportba sorolva mutat be olyan térképet, melyeket a méretük miatt nyomtatott

formában nem lett volna szerencsés a könyvben szerepeltetni. A topográfiai térképek rész kitűnő válogatás az intézmény 100 éves tevékenységéről: felmérési méretarányú és levezetett térképek, hazai és külföldi területről is. A katonai tematikus térképek nagy része vélhetően kevésbé ismert, de jól illusztrálja az intézet ez irányú tevékenységét. A nagyközönség számára készült térképek gyűjteménye is kiváló példákat mutat be. A DVD-mellékletet Gede Mátyás, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék docense készítette.

A fényképeket, a térképi illusztrációkat böngészve kiváló betekintést kapunk a katonai térképészet szakmai tevékenységébe. Ez a könyv nemcsak a szakembereknek kiváló olvasmány, komoly szakkönyv, de véleményem szerint a laikusok számára is érdekes olvasmány és emellett méltó megemlékezés a katonai térképészet elmúlt száz évéről.

Szeretem ezt a könyvet, mert majd minden szerzőjét személyesen ismerem, tudom, hogy a téma legjobb ismerőiként hiteles információkkal gazdagították a kötetet.

Szeretem ezt a könyvet, mert visszaköszön belőle az elmúlt száz év történelme. A mű természetesen a térképészetre koncentrál, de a katonai térképészet állami intézményként nem lehetett független a mindenkori politikai, gazdasági, katonai körülményektől, akár a két világháború közötti időszokról, akár a hidegháborús korszakról, akár a rendszerváltás utáni időszokról van szó. Még önmagában a függelékben található lista az intézet nevének változásairól is nagyon informatív módon illusztrálja a történelmi, politikai változások hatását.

Szeretem ezt a könyvet, mert érződik benne a szakma szeretete, a tisztelet az elődeink iránt, akik létrehozták, fejlesztették és működtették ezt az intézményt, és a változó körülmények között is mindig erőt tudtak meríteni a szakmabeli elődök erőfeszítéseiből.

Buga László – Hegedűs Ábel – Jankó Annamária – Mihalik József – Rojkó Annamária – Suba János – Szabó Béla – Szabó Gyula – Szabóné Szalánczi Erika – Tremmel Ágoston – Várszegi Lajos: A magyar katonai térképészet 100 éve (1919–2019). Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019. 484 oldal + DVD-melléklet

ABSTRACT

FOCUS – TWENTY YEARS IN NATO

Virág Novák-Varró: Future of NATO's Resolute Support Mission – Prospects of independent Afghan National Defence and Security Forces 3

NATO-led Resolute Support Mission (RSM), launched on 1st January 2015, replaced the previous International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, putting an end to that phase of the “war”, and on the other hand opening a new dimension in the mission of the coalition forces. According to the latest announcement at the NATO summit in Brussels in 2018, the RSM is committed to continuously operate in Afghanistan until the conditions allow the Afghan partners to work independently. The 20th December, 2018 statement of U.S. president Donald Trump on the withdrawal of approximately half of the American troops from Afghanistan will presumably have a great impact on the Resolute Support Mission's future. A new situation may arise if the Americans really withdraw their troops from the Central Asian country.

Keywords: Resolute Support Mission (RSM), NATO, Afghanistan, Afghan National Defence and Security Forces, Taliban

Barbara Hegedűs: Colombia, the first Latin-American partner of NATO 19

In May 2018 former president of Colombia Juan Manuel Santos announced that Colombia would be the first Latin-American global partner of the NATO. The present study is aimed at examining the advantages of such a partnership for the two actors. For Colombia the cooperation has not just practical but a symbolic significance too, as it can demonstrate that the period of the bloody war is over and has become a reliable actor in international security. Although the South American region is far from the perspective of the North Atlantic Alliance, a closer partnership with a dominant state of the region can be beneficial and also strengthen the image of the organization as a global security provider.

Keywords: NATO global partnership, Colombia, peace agreement, security and defence cooperation

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Lt. Col. Tibor Szilágyi: Developments accomplished by the Ministry of Defence with the use of EU funds in the first five years of the 2014-2020 period 33

The Government of Hungary pays great attention to the effective and efficient spending of development resources co-financed by the European Union and the Hungarian Central Budget. Contributing actively to the achievement of national development goals the Ministry of Defence focuses on the development of areas where EU funds create added values, contribute to the improvement of the working conditions of employees in a qualitative manner, contribute to the sustainable development, reduce the environmental impacts, with special regard to developments in energy efficiency, decontamination of environmental pollutions, disaster management, and disaster medicine. In the first five years of the 2014-2020 development period the Hungarian MoD began the spending of more than HUF 21 billion of the development funds in the above mentioned areas and this amount can be further increased.

Keywords: EU development resources, defence organisations, efficient resource spending

Col. János Hegedűs: The current situation of the reserve forces of the Hungarian Defence Forces 46

In the recent past there have been significant changes in the reserve forces of the Hungarian Defence Forces. The article presents the entire reserve system – with an international overview – along its legal regulation, including its current situation, highlighting the latest changes. It also analyses the potential trends, and outlines some proposals for the further development of the structure.

Keywords: volunteer military, volunteer reservist, trained reservist, persons potentially liable to military service, territorial forces

INTERNATIONAL ACTIVITIES

Lt. Col. Gábor Sági: Connections between mass illegal migration and terrorism 61

Globalisation promoted the intercontinental and intracontinental movement of the world's population therefore the number of immigrants continuously grows. Thanks to these tendencies migration devel-

oped into one of the major issues of the 21st century, which generates further social, economic, and political challenges for the political decision makers dealing with the management of migrants in order to improve the security of Europe. In the activities of the Hungarian Defence Forces it also has great importance as the defence and force development plan of the HDF focuses on the previously set goals and the security of the Western Balkans.

Keywords: refugees, immigrants, migrants, illegal migration, terrorism

Maj. Zoltán Somodi: Some counterterrorism missions of the British and French armed forces 73

Certain NATO countries have been facing different types of asymmetric challenges for decades, which they have been countering with the use of specific measures, strategies and toolkits. This study analyses the counter-terrorism strategies of the United Kingdom and France, with a specific focus on the contribution of their military forces to such activities. After outlining the strategic framework in each country, the article presents how the respective militaries contribute to achieving these strategic goals in country and overseas. The last part draws conclusions that might be taken into consideration when planning a role for the Hungarian Defence Forces in counter-terrorism operations.

Keywords: terrorism, counterterrorism, United Kingdom, France

COMMAND TRAINING

Lt. Col. (Ret.) László Lukács – Zsuzsanna Balogh (Engr.): On the protection of critical infrastructure facilities against bombing attacks 85

Currently, terrorism is one of the biggest security challenges. Bomb attacks have grown into one of the most frequent ways of terrorist attacks, posing a significant challenge for counterterrorism forces. The task is complex as the target, time, and place of terrorist attacks are nearly impossible to identify therefore prevention is the most important factor which includes the identification of terrorist network and elimination of its supplies. Potentially threatened facilities are shortlisted and attempts are made to minimize the pre-conditions of a bombing attack. The potential targets include facilities and buildings frequented by many people or having some other importance. The bomb attacks of the past years make the protection of such potentially vulnerable facilities paramount. This paper summarizes the characteristics of attacks and some ways of protection.

Keywords: terrorism, bombing attack, prevention, buildings, protection

Lt. Col. Csaba Sásik: The nature of social work in military environment 103

The success of the comprehensive development program of Hungary's defence sector (Zrínyi 2026 National Defence and Armed Forces Development Program) greatly depends on having sufficient number military personnel with appropriate qualification. Apart from recruitment, the organization's ability to retain personnel is increasingly important for the cost effective functioning of the armed forces. An important subsystem of the defense sector's retention capability is the human services (family services) system. The author describes the nature of military social work, utilizing a multidisciplinary-based framework of general social work and the knowledge of the inner functioning of the armed forces. The purpose of this paper is to contribute to strengthening of professional recognition of military social work, to clarify its competency boundaries, to review its goals and tools as well as facilitate the cooperation among the various helping professions.

Keywords: military social work; physical, mental and societal welfare; systems approach; interdisciplinary team work; characteristics of a totalitarian organization; dual professional identity

Lt. Col. Éva Faragó Országné: A comparative analysis of the V4 in light of the physical fitness assessment of soldiers 114

Throughout the world the establishment of physical fitness is an essential part of the examination of fitness for military service. Different armies use different methods and levels for the determination of physical abilities, focusing on their own needs. In the present comparison, the methods and the requirements of the V4 countries are investigated, with the purpose to determine the position of Hungarian methods in the system of comparison with military forces of similar strength. Another objective is to have a confirmation, that we act properly in the regulation of physical fitness tests or to get a signal to alter the methods where it is necessary based on examples from our allies.

Keywords: military physical fitness tests, methodology, requirements, V4

LOGISTICS

Col. Károly Tamás Csák: The past, present, scope and role of the Research and Development of military technology within the development of the Hungarian Defence Forces, future challenges in the light of the Zrínyi 2026 Home Defence and Armed Forces Development Program 125

No modern, developed armed forces can exist without the application and use of the experience based on state-of-the-art scientific achievements. One of the most demonstrative fields of the use of such scientific results is Research and Development (R&D). Military R&D has deep roots in Hungary, defining the capability and equipment of the armed forces, and shaping national consciousness. The institutional system of the military R&D has significantly changed, formed over time, but it could never break away from the economic, industrial, educational players since the main goal is mutual: protection of national security. The paper gives an overview with regard to the organizational history of military R&D in Hungary, its connection with economy, as well as the current role in the armed forces development.

Keywords: military R&D, Institute of Military Technology, innovation, system integrator, defence industry

MILITARY HISTORY

Capt. Zoltán Harangi-Tóth: French paratroopers in the first part of the Indochina War 140

French paratroopers were deployed extensively during the Indochina War. Almost all offensive operations started with an airdrop, but paratroopers were often used to relieve isolated and besieged bases. The elite light infantry trained in close combat played an important role during the war – its importance was multiplied by the rough terrain, and the poor road conditions. French strongpoints were often isolated by the jungle and mountainous terrain and the only option to supply or reinforce them was from the air. The analysis of vast experience of the French paratroopers in the conflict can be useful for future military leaders to plan airborne troops operations of company/battalion level. This study examines a particular deployment as well at the Chinese border, and the Battle of Dong Khé in the autumn of 1950.

Keywords: airborne, Indochina War, extreme terrain conditions, Dong Khé, 1950

FORUM

Col. (Ret.) Sándor Kolozsvári (Engr.): Further thoughts on an invaluable book 150

In his essay entitled “Excellent professional achievement and military skills. Some thoughts on the forgotten mission in Aleppo (1974-1983)” published in issue 2019/1 of our monthly the author added his thoughts as an appendix to the book 170 years of the Hungarian Defence Forces. The present essay contains further comments to the mentioned book, partly due to individual concern.

Keywords: interstate agreements, enrolment, Soviet Union, cadre training, military experts, appreciation

REVIEW

Col. (Ret.) Eng. Csaba Gál: International military and military technology review 154
A summary of the latest news in the international military and military technology press.

Gen. (Ret.) Ferenc Végh: Review of international scientific and special literature 161
The author recommends books and articles on military topics published abroad to the readers.

László Zentai: Hundred years of cartography – Hundred years of history 174
A review of the book *100 Years of Hungarian Military Map Making (1919–2019)* issued by the Zrínyi Publishing House in 2019.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

Közlési feltételek a Honvédségi Szemlében

Tájékoztatjuk szerzőinket, hogy a folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat beszámítva) tanulmányok, szacikkek megjelenítésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stilizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a Szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a Szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglal állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Kft. a szerzővel *szerveződést köt*, amely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket.

Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése – az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés – érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word DOC- vagy DOCX-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a Szerkesztőségnek (*kiss.zoltan@hmzrinyi.hu*, illetve *hsz@hm.gov.hu*).
- A küldeményben tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), tudományos fokozatukat és elérhetőségüket (e-mail ím, telefonszám).
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképrészletekkel, grafikonokkal, táblázatokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenésű, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. Az illusztrációkat külön csatolva is küldjék el, lehetőség szerint szerkeszthető formátumban. Az íráshoz csatoljanak magyar nyelvű ábraszöveget, melyben az ábra (táblázat) címe mellett tüntessék fel annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés időpontját.
- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Ez esetben ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra, illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- Kérjük, a leadott íráshoz csatolják annak angol nyelvű összefoglalóját és a vonatkozó kulcsszavakat.

Folyóiratunk (a *Fórum* és *Szemle* rovataink kivételével) csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom feltüntetésével, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál.

Felhasznált irodalom

A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző neve kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni, az alábbiak szerint:

Könyv esetében:

Mendöl Tibor: *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

Gyűjteményes kötet egy tanulmánya esetében:

Székely András: *A periglaciális felszínformálás*. In: Borsy Zoltán (szerk.): *Általános természetföldrajz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 356–421.

Periodikumok (időszakos kiadványok) esetében:

Ványa László: *Navigációs berendezések zavarása és megtévesztése*. Repüléstudományi Közlemények, XXVII. évf. 2015/2., 7–16.

Petkovics Tamás: *A hadiipar fejlesztési lehetőségei Magyarországon*. *Katonai Logisztika*, 24. évf. 2016/1., 54–87.

Internetes hivatkozásoknál:

NATO looks to global partnership. http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en

Több szerző esetén a hivatkozott mű első szerzőjének nevét vegyék figyelembe.

Külföldi szerző(k) esetében is a vezetéknev alapján állítsák fel a sorrendet, pl. Bush, George W.: *Döntési helyzetek*. Ulpius Ház Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Kydd, Andrew H. – Walter, Barbara F.: *The Strategies of Terrorism*. *International Security*, Volume 31, No. 1, 2006.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy egyetlen olyan forrás se szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző/szerzők a törzsszövegben nem hivatkoznak és amely nem szerepel lábjegyzetben.

Lábjegyzetek

A felhasznált irodalomra való konkrét hivatkozás az adott oldalon, tipográfiai kiemelések nélkül, *lábjegyzetben* történjen, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével:

Borbély Zsuzsanna: Egészségmagatartás, kiegész, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában. *Szakdolgozat*. ELTE, Budapest, 2017, 1–155.

Külföldi szerzőnél a művön feltüntetett formában:

John M. Violanti – Fred Aron: Police Stressors: Variations in Perception Among Police Personnel. *Journal of Criminal Justice*, 1995, 23:3, 287–294.

Walter Lippmann: *Public Opinion*. New York, Free Press, 1997.

A felhasznált irodalom ismétlődése esetén az i. m. jelölést használjuk:

Borbély: i. m. 150.

Közvetlen ismétlődés esetén: Uo. 150.

Ha azonos szerző(k)től több tanulmányra hivatkoznak, akkor a közleményeket a név után írt zárójeles évszámmal kell megkülönböztetni:

Borbély (2017): i. m. 150.

Ha ugyanazon évben megjelent több tanulmányra hivatkoznak, akkor az évszám után írt a, b, c stb. betűkkel kérjük jelölni mind a szövegben, mind a *Felhasznált irodalomban*:

Borbély (2017a): i. m. 150.

Kettőnél több szerző esetén az et al. jelölést kérjük alkalmazni mind a magyar, mind a külföldi szerzőknél is.

Borbély Zsuzsanna et al.: A tömeges méretű illegális migráció pszichés következményei a rendészeti feladatellátás során. *Hadtudományi Szemle*, X. évf. 2017/3., 288–304.

Hobson et al.: Compelling evidence of the need for corporate work/life balance initiatives: result from a national survey of stressful life-events. *Journal of Employment Counseling*, 38:1, 2001, 38–44.

Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk, illetve a rövidítések feloldásai.

Internetes hivatkozásnál kérjük feltüntetni a letöltés időpontját az adott oldalon, a lábjegyzetben: NATO looks to global partnership. http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en (Letöltés időpontja: 2014. 03. 02.)

Köszönjük együttműködésüket!

A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága és Szerkesztősége

A Zrínyi Kiadó újdonsága

Szenes Zoltán, Siposné Kecskeméthy Klára:

NATO 4.0 és Magyarország 20 év tagság – 30 év együttműködés

2019-ben a NATO és Magyarország egymáshoz kapcsolódó évfordulókról emlékezik meg: 70 éve jött létre az Észak-atlanti Szövetség Szervezete, amelynek Magyarország 20 éve tagja. Az 1999. március 12-i bővítés jubileumára kiadott kötet nagy figyelmet fordít a NATO fejlődésének és működésének bemutatására, amivel hangsúlyozni szeretné a szövetség Magyarországra gyakorolt hatását. A magyar NATO-tagságot a szövetségi politika és működés részeként tárgyalja, az „egy mindenkiért, mindenki egyért” elvet érzékeltetve. A könyv „magyar” része a stratégiai koncepció hármass feladatrendszere (kollektív védelem, válságkezelés, kooperatív biztonság) alapján tárgyalja a hazai vonatkozású kérdéseket, amivel érzékelteti a rész és egész összefüggéseit, hangsúlyosan mutatva be a nemzetspecifikus kérdéseket. Így nemcsak egy egységes NATO-t ismer meg az olvasó, hanem a magyar példán keresztül el tudja képzelni a többi tagország hozzájárulását is – így rajzolva ki a szövetségi politika és működés egészét.

A magyar és angol nyelvű kötetet számos ábra, térkép és fénykép illusztrálja.

További információk, vásárlás: shop.hmzrinyi.hu/

ZRÍNYI KIADÓ